

๒ ๐๐๒๔๗๕๑๒

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์

Analysis of Key Success Factors of Organic Vegetable

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.ชยาพร วัฒนศิริ

รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ คงสม

รองศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา โพธิ์ดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภวัต เจียมจิณณวัตร

อาจารย์ปัทมธนา เป้นปลื้ม

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

2553

บทคัดย่อ

243158

การวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จผักเกษตรอินทรีย์มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค ศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์ ปัจจัยความสำเร็จและแนวทางสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ส่งเสริมการพัฒนาของผักเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย

การดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยแบ่งกลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์ที่เป็นเป้าหมายในการเก็บข้อมูลออกเป็น 3 กลุ่มคือ 1) กลุ่มดำเนินการที่แบ่งย่อยออกเป็น ผู้ผลิต/ผู้ค้าปัจจัยการผลิต ผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ และผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์ (แปรรูปและจำหน่าย) 2) กลุ่มผู้บริโภค และ 3) กลุ่มสนับสนุนภาครัฐและเอกชน การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง ส่วนวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วมโดยใช้เทคนิคการระดมสมองแบบเจาะกลุ่ม (Focus group) เพื่อหาคำตอบในประเด็นที่กำหนดไว้และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ร่วมกับการสืบค้นข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการสัมมนาขั้นสุดท้ายเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เข้าร่วมสัมมนาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาปัจจัยความสำเร็จผักเกษตรอินทรีย์พบว่าปัจจัยที่สำคัญ 14 ปัจจัย คือ 1) การจัดการปัจจัยการผลิตให้มีเพียงพอ เป็นไปตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และสามารถเข้าถึงได้ 2) การจัดการระบบการผลิตที่ดีและเหมาะสม และความรู้ความเข้าใจในการประกอบธุรกิจผักเกษตรอินทรีย์ของผู้ผลิต 3) ศักยภาพในการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ และทัศนคติที่ดีต่อผักเกษตรอินทรีย์ของผู้ผลิตและผู้ประกอบการ 4) การตลาดผักเกษตรอินทรีย์ที่เอื้อให้ผู้บริโภคเข้าใจผักเกษตรอินทรีย์และขยายความต้องการของผู้บริโภค 5) การจัดการโลจิสติกส์ที่สนับสนุนผักเกษตรอินทรีย์ 6) พฤติกรรมผู้บริโภคผักเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมและความเชื่อมั่นของผู้บริโภค 7) กลุ่มและเครือข่ายผักเกษตรอินทรีย์ที่ครอบคลุมและเข้มแข็ง 8) การสื่อสารและประชาสัมพันธ์เชิงรุกที่ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงพฤติกรรมที่ดีต่อผักเกษตรอินทรีย์ของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 9) มาตรฐานและระบบการรับรองผักเกษตรอินทรีย์และชัดเจน เหมาะสม 10) ฐานข้อมูลผักเกษตรอินทรีย์ที่น่าเชื่อถือ และสามารถเข้าถึงได้ครอบคลุมในทุก ๆ ด้าน 11) การวิจัยที่สนับสนุนการดำเนินงานผักเกษตรอินทรีย์ 12) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนอย่างจริงจังและ

ต่อเนื่อง 13) ศักยภาพและทัศนคติที่ดีต่อเกษตรอินทรีย์ของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องต่อเกษตรอินทรีย์ 14) นโยบายและกฎหมายที่สนับสนุนผักเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสม

ส่วนแนวทางสู่ความสำเร็จนั้นจะต้องเป็นแนวทางที่ทุกกลุ่มจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และมีความต่อเนื่อง กลุ่มดำเนินการที่ประกอบด้วยผู้ผลิต/ผู้ค้าปัจจัยการผลิต ผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ และผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์ (แปรรูปและจัดจำหน่าย) ต้องมีการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายความร่วมมือกันเพื่อให้เกิดห่วงโซ่อุปทานที่เข้มแข็ง กลุ่มผู้บริโภคจะต้องได้รับความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์อย่างถูกต้องทั้งจากภาครัฐและเอกชน ส่วนกลุ่มสนับสนุนภาครัฐและเอกชนควรสร้างหรือปรับปรุงเครื่องมือต่าง ๆ เช่น กฎหมาย กฎระเบียบ ระบบฐานข้อมูล การวิจัย ฯลฯ ให้ไปส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์อย่างแท้จริง

สำหรับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญ ได้แก่ 1) ปรับปรุงกฎหมาย/กฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการผลิตอินทรีย์ สารธรรมชาติ และการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ 2) พัฒนาความรู้และศักยภาพของเกษตรกรโดยยึดเกษตรกรเป็นศูนย์กลางและภูมิปัญญาท้องถิ่น และพัฒนาความรู้และศักยภาพจากพื้นฐานแต่ละกลุ่ม 3) จัดตั้งศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์และส่งเสริมการร่วมทุนระหว่างภาคเอกชนกับกลุ่มเกษตรกรที่มีศักยภาพในการผลิตและวิจัยเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์ 4) จัดให้มีระบบที่สร้างหลักประกันแก่ผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ 5) จัดให้มีระบบการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ในลักษณะการศึกษาเชิงบันเทิง (Edutainment) 6) จัดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบในการบริหารจัดการเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ และฐานข้อมูลที่ครอบคลุมและทันสมัย 7) ส่งเสริมการนำผักเกษตรอินทรีย์ไปบริโภคในกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงการจัดให้มีร้านค้าผักเกษตรอินทรีย์ในหน่วยงานของรัฐและเอกชน เป็นต้น

Abstract

243158

The objective of the analysis of key success factors of organic vegetable sector is to study operational conditions, problems and obstacles, potentials of organic vegetable sector stakeholders, success factors of and an approach to success of organic vegetable sector, and to develop policy recommendations for supporting the development of organic vegetable sector of Thailand.

This study is a qualitative research and divides organic vegetable sector stakeholders into 3 groups as its key informants. They are 1) operators which are classified into 3 subgroups i.e. input producers/traders, organic vegetable producers, and organic vegetable operators (processing and selling); 2) consumers; and 3) private and public supporters. Purposive sampling technique is employed to identify the samples in each stakeholder group. Data collection is done primarily through participatory seminar, in which both focus group and in-depth interview techniques are used. Secondary data is also gathered from printed documents, electronic media of both government and private sectors concerning organic vegetable sector. Collected data is then analyzed with content analysis technique in order to find out the answers of this study. The findings are then presented to invited organic vegetable experts and stakeholders in the final seminar for additional feedbacks and suggestions.

The findings reveal 14 important success factors of organic vegetable farming: 1) farming input management that ensures sufficiency, organic agriculture standard, and accessibility; 2) appropriate production management and knowledge in organic vegetable business of the producers; 3) potentials in organic vegetable production and positive attitude towards organic vegetable farming of both producers and operators; 4) organic vegetable marketing that enables the consumers to understand and have higher demand for organic vegetable products; 5) logistic management that supports organic vegetable sector; 6) proper behavior and confidence of organic vegetable consumers; 7) wide and strong organic vegetable groups and network; 8) proactive communication and public relations that creates positive impact of organic vegetable on the behavior of all its stakeholders; 9) clear and appropriate organic vegetable standard and accreditation system; 10) reliable and accessible organic vegetable database that covers all aspects; 11) researches in various areas that support organic vegetable sector; 12) active and consistent supports from both government and private organizations; 13) potentials and positive

attitude towards organic agriculture of related government officials; and 14) proper laws, regulations, and policy that support organic vegetable sector.

As for an approach to success of organic vegetable sector, it covers as the followings: all parties or stakeholders should involve actively and continuously; operators, which include input producers/traders, organic vegetable producers, and organic vegetable operators (processing and selling), should organize their groups and network so as to cooperate and develop strong supply chain; consumers should have accurate knowledge about organic agriculture from both public and private sectors; and public and private supporting groups should develop or improve such supportive tools as laws, regulations, database system, researches, etc. that are able to really support and promote organic agriculture development.

Policy recommendations include 1) improve laws and regulations that hinder the development of organic agriculture, organic fertilizer, and natural substance production; 2) develop knowledge and potentials of farmers by giving importance to local wisdom, through farmer centered process, and from different background of each target group; 3) setup organic vegetable seed production center and promote co-investment between private sector and potential farmer groups to produce and research in organic vegetable seed; 4) establish an assurance system for organic vegetable producers; 5) develop a more entertaining educational system (*edutainment*) to promote organic agriculture knowledge; 6) setup an organization responsible for organic agriculture management and a broad and up-to-date database; 7) promote organic vegetable consumption in various activities of government and private organizations as well as setup organic vegetable market and shops in both public and private organizations.

บทที่ 1

บทนำ

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การผลิตเกษตรอินทรีย์เป็นการทำการเกษตรที่มุ่งสร้างผลผลิตทั้งด้านปริมาณและคุณภาพในระดับสูง โดยหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีใดๆ ซึ่งการผลิตเกษตรอินทรีย์จะให้ผลผลิตที่มีความปลอดภัยต่อชีวิตคน สัตว์ และธรรมชาติ โดยที่ในขณะเดียวกันการทำเกษตรอินทรีย์จะต้องใช้ความพยายามในการสร้างผลผลิตให้มีปริมาณเพียงพอโดยมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากร การอนุรักษ์การใช้พลังงาน ดิน และน้ำ ตลอดจนการรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการทำเกษตรอินทรีย์จะสำเร็จได้จำเป็นต้องอาศัยหลักความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสม และการดำเนินงานด้านธุรกิจ

เกษตรอินทรีย์มีจุดเริ่มต้นมาจากภาคพื้นยุโรป และต่อมาได้แพร่หลายไปยังสหรัฐอเมริกา และประเทศอื่นๆ ทั่วโลก ซึ่งในปัจจุบันได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบการผลิตทางการเกษตรที่ขยายตัวอย่างกว้างขวาง มีการพัฒนาระบบตลาดและมาตรฐานการผลิตขึ้นมารองรับเป็นการเฉพาะ เกษตรอินทรีย์ที่มีการรับรองมาตรฐานก็เพื่อยืนยันว่าผลิตภัณฑ์และบริการเป็นไปตามข้อกำหนดของมาตรฐาน การรับรองเกษตรอินทรีย์เป็นระบบที่ผสมผสานการรับรองผลิตภัณฑ์กับการรับรองระบบคุณภาพเข้าด้วยกัน เพราะสิ่งสำคัญของการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ก็คือ การรับรองระบบและกระบวนการผลิต ดังนั้น จึงมิได้สนใจเฉพาะความเป็นเกษตรอินทรีย์ของผลิตภัณฑ์เท่านั้น แต่ให้ความสำคัญกับขั้นตอนการปฏิบัติในการผลิต ตั้งแต่ ปลูก เก็บเกี่ยว จนถึงการแปรรูป บรรจุ และจำหน่ายด้วย

ในปัจจุบันมีความพยายามริเริ่มของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในการส่งเสริมการผลิตระบบเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยอย่างกว้างขวาง เพราะต่างก็ตระหนักว่า เกษตรอินทรีย์เป็นแนวทางการผลิตทางการเกษตรที่ช่วยอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ ผนวกกับโอกาสทางการตลาดที่เกษตรอินทรีย์เป็นทางเลือกหนึ่งของการส่งออกสินค้าเกษตรจากประเทศไทยที่ผู้บริโภคทั่วโลกเริ่มให้ความสนใจเพิ่มขึ้นในการเลือกบริโภคอาหารที่ปลอดภัยและมีประโยชน์ต่อสุขภาพ โครงการเกี่ยวกับการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยจึงเกิดขึ้นอย่างมากมายในช่วงที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัฐบาลได้ประกาศนโยบาย “เกษตรอินทรีย์วาระแห่งชาติ” ยิ่งทำให้เกิดกระแสตื่นตัวในเรื่องเกษตรอินทรีย์เป็นลำดับ

ผักเกษตรอินทรีย์มักเป็นผลผลิตแรกที่เป็นจุดเริ่มต้นของตลาดเกษตรอินทรีย์เกือบทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยด้วย เพราะระบบฟาร์มที่ผลิตผักสดสามารถเริ่มได้โดยเกษตรกรรายย่อยซึ่งมีพื้นที่จำกัด ไม่จำเป็นต้องรวมกลุ่มเกษตรกรเป็นโครงการ จึงจัดได้ว่าการผลิตผักสดเกษตรอินทรีย์เป็นการเปิดตลาดที่ง่ายที่สุดและมีความซับซ้อนน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับการผลิตเกษตรอินทรีย์อื่น

ผลผลิตเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยส่วนใหญ่ได้แก่ ผัก ผลไม้ และข้าว ในด้านการผลิตผักยังคงไม่สามารถมีผลผลิตออกมาได้อย่างต่อเนื่อง ขาดความสม่ำเสมอและความหลากหลายของสินค้าอันเกิดจากปัจจัยหลายปัจจัย ยิ่งไปกว่านั้น การผลิตผักเกษตรอินทรีย์จำเป็นต้องอาศัยฤดูกาล ซึ่งยังไม่มี การวางแผนด้านการตลาด ทำให้ผลผลิตไม่ตรงกับความต้องการของตลาดทั้งในเรื่องของชนิดพันธุ์ ปริมาณ และคุณภาพ

การวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ เป็นการศึกษาแนวทางการดำเนินงานของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์ โดยเริ่มจากกลุ่มดำเนินการซึ่งประกอบด้วย ผู้ผลิตปัจจัยการผลิต เกษตรกร/ผู้ผลิต และผู้ประกอบการ กลุ่มสนับสนุนประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และกลุ่มผู้บริโภค เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพรวมถึงปัจจัยและแนวทางสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

- 2.1 เพื่อศึกษาข้อมูลของภาพรวมและ โครงสร้างของผักเกษตรอินทรีย์สำหรับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการส่งเสริมและพัฒนาผักเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย
- 2.2 เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์
- 2.4 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยและแนวทางสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

3.1 **ขอบเขตด้านประชากรของการวิจัย** การวิจัยนี้ทำการศึกษาการดำเนินงานของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์โดยจำแนกเป็น 3 กลุ่มได้แก่

3.1.1 **กลุ่มดำเนินการ** ประกอบด้วยผู้เกี่ยวข้อง 3 ส่วน

- 1) ผู้ผลิตปัจจัยการผลิตผักเกษตรอินทรีย์
- 2) เกษตรกรหรือผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์
- 3) ผู้ประกอบการ ได้แก่ ผู้แปรรูป ผู้จำหน่ายและผู้ส่งออกผักเกษตรอินทรีย์

3.1.2 **กลุ่มสนับสนุน** ประกอบด้วย

- 1) หน่วยงานภาครัฐ
- 2) หน่วยงานภาคเอกชน

3.1.3 **กลุ่มผู้บริโภค**

3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหาของการวิจัย ได้กำหนดประเด็นการศึกษาสำหรับประชากรแต่ละกลุ่มดังนี้

3.2.1 **กลุ่มค่านิยมการ** ศึกษาเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินงานและการจัดการของแต่ละส่วน การจัดการและความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร

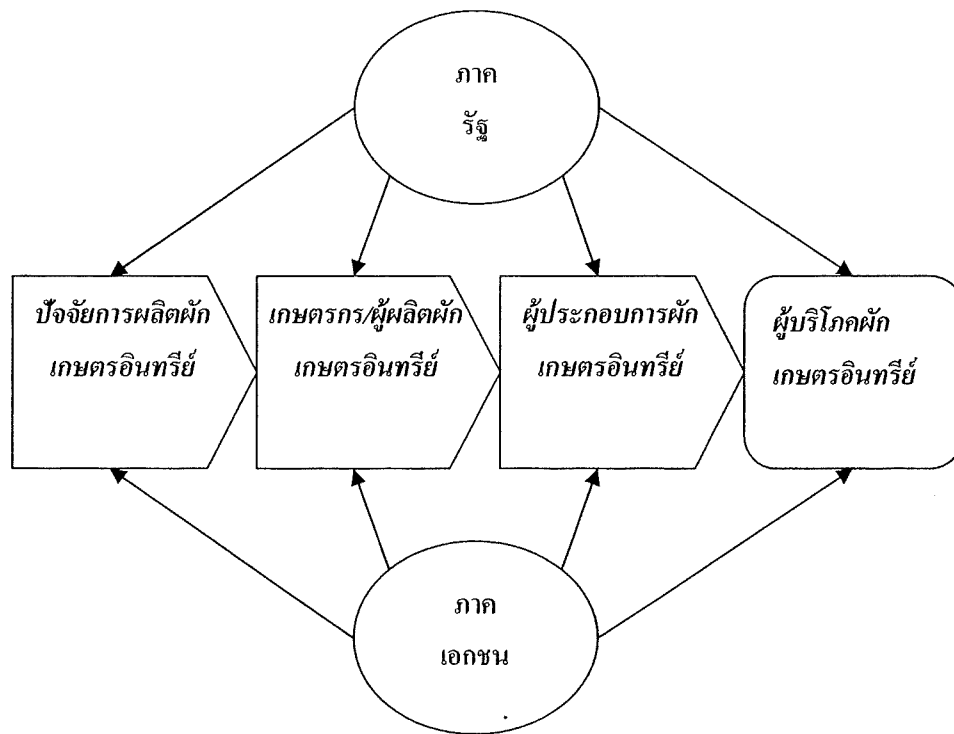
3.2.2 **กลุ่มสนับสนุน** ศึกษาเกี่ยวกับนโยบายและการดำเนินงานเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมเกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์ อาทิ การสนับสนุนปัจจัยการผลิต เทคโนโลยีการผลิต การให้ความรู้ การฝึกอบรม การส่งเสริมการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์

3.2.3 **กลุ่มผู้บริโภค** ศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป พฤติกรรมการบริโภค ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผักเกษตรอินทรีย์และข้อเสนอแนะอื่นๆ

3.3 ขอบเขตด้านระยะเวลาทำการวิจัย ระยะเวลา 1 ปี ตั้งแต่กันยายน 2552 ถึงกันยายน 2553

4. กรอบแนวคิดของการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ปัจจัยสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์แสดงได้ดังภาพที่ 1 กล่าวคือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วย กลุ่มค่านิยมการตั้งแต่เริ่มต้น คือกลุ่มผู้ผลิตปัจจัยการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ ไปสู่กลุ่มผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ ไปสู่กลุ่มผู้ประกอบการ ได้แก่ ผู้แปรรูป และผู้จำหน่ายผักเกษตรอินทรีย์ จนถึงกลุ่มผู้บริโภคซึ่งเป็นตลาดเป้าหมายของผักเกษตรอินทรีย์ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มสนับสนุน ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่างๆ ที่ไม่ได้ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์แต่เป็นฝ่ายที่ช่วยสนับสนุนกลุ่มที่ดำเนินการเกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์ ให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งแต่ละกลุ่มต่างมีความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงกันดังภาพ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

5. นิยามศัพท์

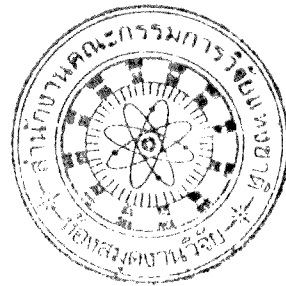
5.1 เกษตรอินทรีย์ หมายถึง ระบบการผลิตทางการเกษตรที่ผลิตอาหารและเส้นใยด้วยความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ โดยเน้นหลักการปรับปรุงบำรุงดิน การเคารพต่อศักยภาพทางธรรมชาติของพืช สัตว์ และนิเวศการเกษตร เกษตรอินทรีย์จึงลดการใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอก และหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ แต่ในขณะเดียวกันก็พยายามประยุกต์ใช้ธรรมชาติในการเพิ่มผลผลิต และพัฒนาความต้านทานต่อโรคของพืชและสัตว์เลี้ยง หลักการเกษตรอินทรีย์นี้เป็นหลักการสากลที่สอดคล้องกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม ภูมิอากาศ และวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วย (วิฑูรย์ ปัญญากุล 2547)

5.2 ผักเกษตรอินทรีย์ หมายถึง ผักที่ผลิตโดยวิถีธรรมชาติ ไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์ ไม่ใช้พันธุ์พืชที่มีการตัดต่อสารพันธุกรรม แต่ใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพและทรัพยากรในพื้นที่เพื่อปรับปรุงดิน เพื่อพัฒนาความต้านทานโรคและแมลง ตลอดจนเพื่อลดปัญหามลภาวะในสิ่งแวดล้อม

5.3 ปัจจัยความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ หมายถึง ปัจจัยที่ส่งผลให้การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์ประสบความสำเร็จ ตั้งแต่การจัดหาปัจจัยการผลิต การผลิต การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การจัดจำหน่าย โลจิสติกส์ ซึ่งทำให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่นและหันมาบริโภคผักเกษตรอินทรีย์มากขึ้น

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 6.1 ได้ข้อมูลของภาพรวมและโครงสร้างของผักเกษตรอินทรีย์สำหรับการกำหนดนโยบายและการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย
- 6.2 ได้ข้อมูลสภาพการดำเนินงานของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์
- 6.3 ได้ข้อมูลสภาพปัญหาและศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์
- 6.4 ได้ข้อมูลปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการผักเกษตรอินทรีย์
- 6.5 ได้แนวทางในการพัฒนาไปสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์
- 6.6 ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนาผักเกษตรอินทรีย์ต่อไป

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์” ได้ดำเนินการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและนำเสนอในหัวข้อต่างๆ ดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์และผักเกษตรอินทรีย์
2. ผู้ที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์และผักเกษตรอินทรีย์

1.1 ความหมายของเกษตรอินทรีย์ (Organic Agriculture) และผักเกษตรอินทรีย์

1.1.1 เกษตรอินทรีย์ ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลายแต่ก็มีทิศทางในแนวเดียวกัน ในที่นี้จึงจะกล่าวถึงนิยามของ 2 องค์กรหลักที่สำคัญคือ

1) สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) ได้ให้ความหมายว่า เกษตรอินทรีย์ หมายถึง ระบบการจัดการการผลิตด้านการเกษตรแบบองค์รวม ที่เกื้อหนุนต่อระบบนิเวศ รวมถึงความหลากหลายทางชีวภาพ วงจรชีวภาพ โดยเน้นการใช้วัสดุธรรมชาติ หลีกเลี่ยงการใช้วัตถุพิษจากการสังเคราะห์ และไม่ใช้ พืช สัตว์ หรือ จุลินทรีย์ ที่ได้มาจากเทคนิคการดัดแปรพันธุกรรม (genetic modification) หรือพันธุวิศวกรรม (genetic engineering) มีการจัดการกับผลิตภัณฑ์ โดยเน้นการแปรรูปด้วยความระมัดระวัง เพื่อรักษาสภาพการเป็นเกษตรอินทรีย์และคุณภาพที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ในทุกขั้นตอน

2) สหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movements : IFOAM) ได้ให้ความหมายว่า เกษตรอินทรีย์ หมายถึง “ระบบการผลิตให้ความสำคัญกับความยั่งยืนของสุขภาพดิน ระบบนิเวศ และผู้คน โดยพึ่งพาอาศัยกระบวนการทางนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพ และวงจรธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่ แทนที่จะใช้ปัจจัยการผลิตที่มีผลกระทบทางลบ ทั้งนี้ เกษตรอินทรีย์เป็นระบบที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น นวัตกรรม และองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่เป็นธรรม ตลอดจนคุณภาพชีวิตที่ดีของสิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง” (จากมติที่ประชุมใหญ่ของ IFOAM มิถุนายน 2551 อ้างโดยสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ 2552: 1)

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า เกษตรอินทรีย์ เป็นระบบการผลิตทางการเกษตรที่เน้นการใช้วัสดุธรรมชาติ หลีกเลี่ยงการใช้วัตถุพิษจากการสังเคราะห์ และเป็นการผลิตที่สอดคล้องกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น จึงก่อให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว

1.1.2 ผักเกษตรอินทรีย์ หมายถึง ผักที่ผลิตโดยวัสดุธรรมชาติ ไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์ ไม่ใช้พันธุ์พืชที่มีการตัดต่อสารพันธุกรรม แต่ใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพและทรัพยากรในพื้นที่เพื่อปรับปรุงดิน เพื่อพัฒนาความต้านทานโรคและแมลง ตลอดจนเพื่อลดปัญหามลภาวะในสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าการผลิตผักเกษตรอินทรีย์เป็นการนำหลักการของเกษตรอินทรีย์มาใช้ในการผลิตผัก เพื่อให้ได้ผลผลิตผักที่ก่อให้เกิดความปลอดภัยทั้งต่อผู้บริโภค เกษตรกรผู้ผลิตผัก และสิ่งแวดล้อม

1.2 แนวทางของระบบเกษตรอินทรีย์

แนวทางของระบบเกษตรอินทรีย์ประกอบด้วย การอนุรักษ์นิเวศการเกษตร การฟื้นฟูนิเวศการเกษตร การพึ่งพากลไกธรรมชาติในการทำการเกษตร การควบคุมและป้องกันมลพิษ และการพึ่งพาตนเองด้วยปัจจัยการผลิต (วิฑูรย์ ปัญญากุล, 2545)

1.2.1 การอนุรักษ์นิเวศการเกษตร แนวทางสำคัญของเกษตรอินทรีย์ คือ การอนุรักษ์ระบบนิเวศการเกษตรและสิ่งแวดล้อม ด้วยการหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ทุกชนิด เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ฮอร์โมนสังเคราะห์ สิ่งมีชีวิตดัดแปรพันธุกรรมหรือจีเอ็มโอ (GMOs) เป็นต้น ทั้งนี้เพราะปัจจัยการผลิตที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์เพื่อกำจัดศัตรูพืช (ไม่ว่าจะเป็นสารเคมีฆ่าแมลง สารเคมีป้องกันกำจัดเชื้อรา และสารเคมีกำจัดวัชพืช) มีผลต่อสิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่อยู่ในฟาร์มทั้งที่อยู่บนผิวดินและใต้ดิน เช่น สัตว์ แมลง และจุลินทรีย์ ในกลไกธรรมชาติสิ่งมีชีวิตต่างๆ เหล่านี้ มีบทบาทสำคัญในการสร้างสมดุลของนิเวศการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นการช่วยควบคุมประชากรของสิ่งมีชีวิตอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งศัตรูพืช หรือการพึ่งพาอาศัยกันในการดำรงชีวิต เช่น การผสมเกสร และการช่วยย่อยสลายอินทรีย์วัตถุ ซึ่งสิ่งมีชีวิตเหล่านี้ส่วนใหญ่มิทั้งที่เป็นประโยชน์ต่อพืชที่เกษตรกรเพาะปลูก หรืออย่างน้อยก็ไม่ได้สร้างผลเสียกับพืชที่ปลูกแต่อย่างใด แต่การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชนั้นมีผลทำลายสิ่งมีชีวิตทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งมีชีวิตที่เป็นประโยชน์ ในขณะที่โรคและแมลงศัตรูพืช มักจะมีความสามารถพิเศษในการพัฒนาภูมิคุ้มกันต่อสารเคมี ดังนั้น เมื่อมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช แมลงที่เป็นประโยชน์จึงถูกทำลายได้โดยง่าย ในขณะที่แมลงศัตรูพืชสามารถอยู่รอดได้โดยไม่เป็นอันตราย แม้แต่ปุ๋ยเคมีก็มีผลเสียต่อจุลินทรีย์และสิ่งมีชีวิตในดิน ทำให้สมดุลของนิเวศดินเสีย ดังนั้น เกษตรอินทรีย์จึงหลีกเลี่ยงการใช้ปัจจัยการผลิตที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์ทุกชนิดในการเพาะปลูก

1.2.2 การฟื้นฟูนิเวศการเกษตร หลักการของเกษตรอินทรีย์เน้นให้เกษตรกรต้องฟื้นฟูสมดุลและความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศด้วย ซึ่งหลักการนี้ทำให้เกษตรอินทรีย์มีความแตกต่างอย่างมากจากระบบเกษตรปลอดสารเคมี แนวทางหลักในการฟื้นฟูนิเวศการเกษตรก็คือ การปรับปรุงบำรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุ และการเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ

การปรับปรุงบำรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุสำหรับระบบเกษตรอินทรีย์ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญ เพราะการปรับปรุงบำรุงดินทำให้ดินไม่ได้รับธาตุอาหารอย่างครบถ้วนและสมดุล ซึ่งจะช่วยให้ดินไม่แข็งแรง มีความต้านทานต่อการระบาดของโรคและแมลง ทำให้เกษตรกรไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทั้งยังสามารถเพิ่มผลผลิตได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ผลผลิตของเกษตรอินทรีย์ยังมีรสชาติดี และมีคุณค่าทางโภชนาการที่ครบถ้วน

การเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพในไร่นาก็เป็นสิ่งจำเป็น นับเป็นเรื่องสำคัญต่อความยั่งยืนของระบบนิเวศการเกษตร เพราะการที่สิ่งมีชีวิตหลากหลายชนิดอยู่ร่วมกันย่อมก่อให้เกิดความเกื้อกูลและสมดุลของระบบนิเวศ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างกระบวนการและพลวัตทางธรรมชาติที่เกื้อหนุนต่อการทำเกษตรอินทรีย์อีกต่อหนึ่ง วิธีการเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพอาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น การปลูกพืชร่วม พืชแซม พืชหมุนเวียน ไม้ยืนต้น หรือการฟื้นฟูแหล่งนิเวศธรรมชาติในไร่นาหรือบริเวณใกล้เคียง

1.2.3 การพึ่งพากลไกธรรมชาติในการทำเกษตร เกษตรอินทรีย์ตั้งอยู่บนแนวคิดที่ว่า การเกษตรที่ยั่งยืนต้องเป็นการเกษตรที่เป็นไปตามครรลองของธรรมชาติ ไม่ใช่การเกษตรที่ฝืนวิถีธรรมชาติ ดังนั้น การทำเกษตรจึงไม่ใช่การพยายามดัดแปลงธรรมชาติเพื่อการเพาะปลูก แต่เป็นการเรียนรู้จากธรรมชาติ และปรับระบบการทำเกษตรให้เข้ากับวิถีแห่งธรรมชาติ

กลไกธรรมชาติที่สำคัญต่อการทำเกษตรอินทรีย์ได้แก่ วงจรการหมุนเวียนธาตุอาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งวงจรไนโตรเจนและคาร์บอน วงจรการหมุนเวียนของน้ำ พลวัตของภูมิอากาศและแสงอาทิตย์ รวมทั้งการพึ่งพากันของสิ่งมีชีวิตอย่างสมดุลในระบบนิเวศ ทั้งในเชิงของการเกื้อกูล การพึ่งพา และห่วงโซ่อาหาร

ตามที่ต่างๆ ทั่วโลก ย่อมมีระบบนิเวศและกลไกตามธรรมชาติที่แตกต่างกันออกไป เกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ถึงสภาพเงื่อนไขของท้องถิ่นที่ตนเองทำการเกษตรอยู่ การหมั่นสังเกต เรียนรู้ วิเคราะห์-สังเคราะห์ และทำการทดลอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่ระบบฟาร์มเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรแต่ละรายจะได้ใช้ประโยชน์จากกลไกธรรมชาติและสภาพนิเวศท้องถิ่นอย่างเต็มที่

1.2.4 การควบคุมและป้องกันมลพิษ แม้ว่าเกษตรอินทรีย์จะปฏิเสธการใช้สารเคมีสังเคราะห์ในฟาร์ม แต่สภาพแวดล้อมที่ฟาร์มเกษตรอินทรีย์ตั้งอยู่ยังคงมีมลพิษต่างๆ อยู่ทั่วไปที่อาจส่งผลกระทบต่อการทำเกษตรอินทรีย์ ไม่ว่าจะเป็นมลพิษจากในน้ำ อากาศ หรือแม้แต่ในดินเอง ดังนั้น เกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์จึงต้องพยายามอย่างเต็มที่ในการป้องกันมลพิษต่างๆ จากภายนอกมิให้ปนเปื้อนผลผลิต การป้องกันนี้อาจทำได้โดยการจัดทำแนวกันชนและแนวป้องกันบริเวณริมฟาร์ม แต่อย่างไรก็ตาม การป้องกันมลพิษนี้แม้จะทำได้ด้วยวิธีใดก็ตาม ก็ยังไม่สามารถป้องกันการปนเปื้อนจากมลพิษได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากมลพิษสารเคมีปะปนอยู่ทั่วไปในสภาพแวดล้อม ยกตัวอย่างเช่น ฟาร์มเกษตรอินทรีย์ยังอาจจำเป็นต้องใช้แหล่งน้ำร่วมกับเกษตรกรที่ทำเกษตรเคมี ซึ่งทำให้ผลผลิต

เกษตรกรอินทรีย์มีโอกาสปนเปื้อนสารเคมีได้เช่นกัน ดังนั้น แนวทางการปฏิบัติของเกษตรกรอินทรีย์จึงเน้นความพยายามของเกษตรกรในการป้องกันมลพิษ โดยไม่กล่าวอ้างว่าผลผลิตไม่มีสารเคมีปนเปื้อน

นอกจากมลพิษจากภายนอกฟาร์มแล้ว แนวทางเกษตรกรอินทรีย์ยังกำหนดให้ต้องลดและป้องกันมลพิษที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการผลิตของฟาร์มเองด้วย เช่น มีระบบจัดการขยะและน้ำเสียก่อนที่จะปล่อยออกนอกฟาร์ม หรือการไม่ใช้วัสดุบรรจุผลผลิตที่อาจมีสารพิษปนเปื้อนได้

1.2.5 การพึ่งพาตนเองด้านปัจจัยการผลิต ในการทำฟาร์มเกษตรกรอินทรีย์มีแนวทางที่มุ่งเน้นให้เกษตรกรผลิตปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น ปุ๋ยอินทรีย์ เมล็ดพันธุ์ ฯลฯ ด้วยตนเองในฟาร์มให้ได้มากที่สุด แต่ในกรณีที่เกษตรกรไม่สามารถผลิตได้เอง เช่น มีพื้นที่การผลิตไม่เพียงพอ หรือต้องมีการลงทุนสูงสำหรับการผลิตปัจจัยการผลิตที่จำเป็นต้องใช้ เกษตรกรก็สามารถซื้อหาปัจจัยการผลิตจากภายนอกฟาร์มได้ แต่ควรเป็นปัจจัยการผลิตที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น

แนวทางนี้เป็นไปตามหลักการสร้างสมดุลของวงจรธาตุอาหารที่กระตุ้นให้เกษตรกรพยายามจัดสมดุลของวงจรธาตุอาหารในระบบที่เล็กที่สุดซึ่งก็คือในฟาร์มของเกษตรกร และมีความสอดคล้องกับนิเวศของท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยสร้างเสถียรภาพและความยั่งยืนของระบบการผลิตในระยะยาว นอกจากนี้ การเลือกใช้ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในท้องถิ่นยังเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และลดปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการขนย้ายปัจจัยการผลิตอีกด้วย

1.3 สถานการณ์เกษตรกรอินทรีย์ของโลก

ข้อมูลจากแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2551-2554 รายงานว่าตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ขยายตัวอย่างรวดเร็ว เกษตรอินทรีย์เริ่มมาตั้งแต่ทศวรรษ 1980 แต่ยังไม่มีการเก็บข้อมูลในช่วงดังกล่าว จนกระทั่งในปลายทศวรรษ 1990 มีการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบมากขึ้น โดยมีการประมาณว่า ในปี 2549 ทั่วโลกมีอัตราการขยายตัวของสินค้าเกษตรอินทรีย์สำหรับอาหารและเครื่องดื่มเพิ่มขึ้นร้อยละ 43 เมื่อเทียบกับ 3 ปีที่ผ่านมา (2546-2548) (Organic Monitor, 2549) ถึงแม้ว่าจะมีการผลิตเกษตรอินทรีย์อยู่ทั่วโลก แต่ความต้องการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์มีปริมาณสูง ทำให้ต้องมีการนำเข้าสินค้าเกษตรอินทรีย์ในปริมาณมาก โดยเฉพาะในสหภาพยุโรปและอเมริกา ซึ่งรวมกันครองตลาดราวร้อยละ 96 ของตลาดเกษตรอินทรีย์โลก (ประเทศสหรัฐอเมริกา สหพันธรัฐเยอรมนีและสหราชอาณาจักร เป็นตลาดที่มีอัตราการเจริญเติบโตของสินค้าเกษตรอินทรีย์สูงที่สุด) ในหลายประเทศมีปริมาณการจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มสูงขึ้นมากกว่ายอดขายของสินค้าเกษตรประเภทอื่น และคาดว่าจะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต

การผลิตเกษตรอินทรีย์ทั่วโลกมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว อัตราการผลิตเกษตรอินทรีย์ของโลกเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละประมาณร้อยละ 20 นับแต่ปี 2545 เป็นต้นมา ในปี 2549 มีการผลิตเกษตรอินทรีย์ทั่วโลกมากกว่า 110 ประเทศ มีพื้นที่การผลิตด้านเกษตรอินทรีย์รวมทั้งสิ้น 319.8 ล้านไร่ แบ่งออกเป็นพื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์ที่ได้มีการตรวจรับรองมาตรฐานแล้ว 193.6 ล้านไร่ (ร้อยละ 62 ของพื้นที่เกษตรอินทรีย์โลก) และพื้นที่ผลิตเกษตรอินทรีย์ที่อยู่ระหว่างการปรับเปลี่ยน 123.1 ล้านไร่

(ร้อยละ 38) (FIBL และ SOEL, 2549) โดยที่ประเทศที่มีปริมาณพื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์สูงเรียงตามลำดับ ได้แก่ ออสเตรเลีย สาธารณรัฐประชาชนจีน และอาร์เจนตินา หรือคิดเป็นร้อยละ 39, 11 และ 9 ของพื้นที่รวมทั้งประเทศ ตามลำดับ (ตารางที่ 1) ในภาพรวม พื้นที่เกษตรอินทรีย์ในโลกอยู่ในเขตแปซิฟิกร้อยละ 39 ตามมาด้วยยุโรปร้อยละ 21 และอเมริกาใต้ร้อยละ 20 แต่หากดูตามสัดส่วนของพื้นที่เกษตรอินทรีย์กับพื้นที่การเกษตรในประเทศแล้ว ทวีปยุโรปจะมีพื้นที่เกษตรอินทรีย์เป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดในโลก ในขณะที่เขตอเมริกาใต้จะมีจำนวนเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์เป็นจำนวนมากที่สุด แหล่งผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ในเอเชียที่สำคัญ ได้แก่ ประเทศจีน อินเดีย อินโดนีเซีย รัสเซีย และศรีลังกา ขณะที่ประเทศไทยมีพื้นที่เกษตรอินทรีย์เพียงร้อยละ 0.1 ของพื้นที่เกษตรทั้งหมด ซึ่งน้อยกว่าอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ ทั้งนี้ ผู้ผลิตในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่จะเป็นฟาร์มขนาดใหญ่ ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่จะเป็นฟาร์มขนาดเล็ก (Willer and Yussefi, 2006)

จากรายงานผลการศึกษาด้านเกษตรอินทรีย์เรื่อง “The World of Organic Agriculture: Statistic and Emerging Trends 2008” โดยความร่วมมือของหลายหน่วยงาน ได้แก่ IFOAM สถาบันวิจัยเกษตรอินทรีย์ (FiBL; Research Institute of Organic Agriculture) ตารางที่ 1 พบว่าพื้นที่เพาะปลูกที่อยู่ภายใต้การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในปัจจุบันมีอยู่ประมาณ 190 ล้านไร่ โดยประเทศที่มีพื้นที่เพาะปลูกมากที่สุด คือ ออสเตรเลีย (76.6 ล้านไร่) รองลงมาได้แก่ จีน (14.4 ล้านไร่) อาร์เจนตินา (13.8 ล้านไร่) สหรัฐอเมริกา (10 ล้านไร่)

เมื่อคิดสัดส่วนพื้นที่เพาะปลูกด้วยระบบเกษตรอินทรีย์ตามทวีปจะพบว่า ทวีปออสเตรเลีย/โอเชียเนีย มีสัดส่วนมากที่สุด คือ ร้อยละ 42 ของพื้นที่ทั้งหมด รองลงมาได้แก่ ทวีปยุโรป (ร้อยละ 24) ทวีปอเมริกาใต้ (ร้อยละ 16) ตามลำดับ สถิติที่น่าสนใจอีกด้านหนึ่งคือ ประเทศที่มีสัดส่วนพื้นที่เกษตรอินทรีย์ที่ผ่านการรับรองมาตรฐานเทียบกับพื้นที่การเกษตรทั้งหมดในประเทศมากที่สุด คือ ประเทศออสเตรเลีย (ร้อยละ 13) รองลงมาคือ ประเทศสวีเดน (ร้อยละ 12)

FiBL คาดว่าอัตราการเพิ่มของพื้นที่เกษตรอินทรีย์ทั่วโลกจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2549 มูลค่าตลาดของผลิตภัณฑ์อินทรีย์มีอยู่ประมาณ 38.6 พันล้านเหรียญสหรัฐ เพิ่มขึ้นประมาณ 5 พันล้านเหรียญสหรัฐเมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2548 โดยกลุ่มผู้บริโภคส่วนใหญ่จะอยู่ในทวีปอเมริกาเหนือและยุโรปเป็นหลัก ซึ่งความต้องการดังกล่าวนับว่าเป็นโอกาสอันดีสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรอินทรีย์ไทยในการผลิตป้อนสู่ตลาดโลก โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา

ตารางที่ 1 พื้นที่เกษตรอินทรีย์ทั่วโลก ตั้งแต่ปี 2542-2549

หน่วย : ล้านไร่

ทวีป	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548	2549
แอฟริกา	0.09	0.14	0.14	0.38	1.50	2.72	6.41	2.50
เอเชีย	0.27	0.28	0.33	0.60	3.75	4.60	25.39	19.20
ยุโรป	20.75	22.25	23.68	27.01	37.95	39.28	40.63	45.70
อเมริกาเหนือ	12.38	7.10	7.45	8.42	6.68	9.04	8.61	13.60
อเมริกาใต้	3.34	3.47	20.11	23.61	30.12	38.82	39.76	30.30
ออสเตรเลีย-แปซิฟิก	11.12	33.72	48.71	48.93	67.11	70.90	76.07	76.60
รวม	47.95	66.95	100.42	108.95	147.11	165.36	196.87	187.90

ที่มา: วิฑูรย์ ปัญญากุล และเจษฎี สุขจิตติกาล (2546) และ Willer and Yussefi (2006)

The World of Organic Agriculture (2008)

อย่างไรก็ตาม การผลิตที่เพิ่มขึ้นไม่สามารถสนองความต้องการการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์และมีการนำเข้าสินค้าเกษตรอินทรีย์ในอัตราสูง ในปี 2549 ผู้ผลิตอาหารในประเทศอังกฤษผลิตได้เพียงร้อยละ 44 ของยอดจำหน่ายอาหารอินทรีย์ทั้งประเทศ โดยมีการนำเข้าผักและผลไม้อินทรีย์จากต่างประเทศร้อยละ 75 และ 90 ของที่บริโภคในประเทศ ตามลำดับ ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่น มีสัดส่วนการนำเข้าสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่เป็นผลิตภัณฑ์สดถึงร้อยละ 72 โดยที่ผู้นำเข้าส่วนใหญ่ในแถบเอเชียจะมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับผู้ผลิตในประเทศใกล้เคียง เพื่อให้สามารถผลิตและจัดหาสินค้าป้อนตลาดของตนได้ต่อเนื่อง

ความต้องการที่ขยายตัวมากขึ้นสืบเนื่องมาจากการที่ประชาชนในประเทศหันมาใส่ใจในเรื่องสุขภาพ ความปลอดภัยของอาหาร และความเชื่อที่ว่าสินค้าเกษตรอินทรีย์มีรสชาติและคุณภาพดีกว่าสินค้าเกษตรแบบเดิม รวมทั้งเป็นการแสดงความใส่ใจในสิ่งแวดล้อมอีกด้วยนอกจากนั้น ทิศทางการพัฒนาประเทศของโลกเน้นไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน รัฐบาลในประเทศพัฒนาแล้วและสถาบันระหว่างประเทศที่สำคัญ เช่น องค์กรเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) องค์กรด้านเกษตรและอาหารโลก (FAO) และธนาคารโลก (World Bank) ได้มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญกับเกษตรแบบยั่งยืนและเกษตรอินทรีย์มากยิ่งขึ้น โดยถือให้การพัฒนาเกษตรอินทรีย์นี้เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาชนบทแบบยั่งยืนที่มีศักยภาพ

ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา ฐานลูกค้าเกษตรอินทรีย์เริ่มเปลี่ยน จากที่จำกัดอยู่ในกลุ่มเล็ก ๆ ที่สนใจในเรื่องสุขภาพและสิ่งแวดล้อม มาเป็นประชากรทั่วไปในสังคม ซึ่งแนวโน้มนี้แสดงให้เห็นถึงการพลิกผันของสถานะตลาดเกษตรอินทรีย์ที่เข้าสู่ตลาดกระแสหลักของสังคม นอกจากนั้น ห่วงโซ่

อุปทานเปลี่ยนบทบาทและมีอิทธิพลต่อการขยายตัว โดยเฉพาะผู้ประกอบการแปรรูปเริ่มที่จะนำเข้าวัตถุดิบจากต่างประเทศโดยตรงแทนที่จะซื้อผ่านผู้นำเข้า ผู้ค้าปลีกรายใหญ่เริ่มที่จะซื้อหาและนำเข้าสินค้าวัตถุดิบจากต่างประเทศเองแทนที่จะใช้บริการจากศูนย์รวบรวม-กระจายสินค้าหรือผู้นำเข้า

ซูเปอร์มาร์เก็ตเป็นช่องทางจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญและมีบทบาทในการส่งเสริมการผลิตในประเทศมากขึ้น ในแต่ละประเทศมีความตื่นตัวและหันมาสนใจธุรกิจเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจังมากขึ้น เช่น ในประเทศอังกฤษ อิตาลี เยอรมนี และสิงคโปร์ ส่วนหนึ่งมาจากการกระตุ้นของภาคเอกชนและแรงกดดันของผู้บริโภคในประเทศ ที่ต้องให้จำหน่ายแต่สินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ผลิตในประเทศเท่านั้น ทำให้ผู้ประกอบการซูเปอร์มาร์เก็ตต้องจัดหาสินค้าในประเทศและในบางกรณีก็เข้าไปส่งเสริมเกษตรกรในประเทศให้ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นด้วย

สินค้าเกษตรอินทรีย์ที่นิยมในแต่ละตลาดมีความแตกต่างกัน ในแถบเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น ซึ่งมีการนำเข้าสินค้าเกษตรอินทรีย์ในปริมาณสูง จะซื้อผลิตภัณฑ์จากประเทศที่มีภาพลักษณ์ด้านความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อมที่ดี เช่น จากนิวซีแลนด์และออสเตรเลีย เป็นต้น ส่วนใหญ่นิยมบริโภคผักสด ข้าว ผลไม้ ไข่ และกาแฟ ส่วนในแถบยุโรป นิยมสินค้าพวกผักสด ผลไม้สด และอาหารแปรรูป เช่น มัfriง มะเขือเทศ หัวหอม แครอท แอปเปิ้ล ส้ม ไวน์ขาว โยเกิร์ต เป็นต้น อย่างไรก็ตามประเทศที่มีขีดความสามารถในการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ได้เอง เช่น ประเทศในทวีปยุโรปและสหรัฐอเมริกา เริ่มมีค่านิยมซื้อสินค้าที่ผลิตได้เองในประเทศมากกว่าการนำเข้า หากเป็นสินค้าชนิดเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน เนื่องจากสินค้าจะมีความสดใหม่และยังเป็นการอุดหนุนผู้ผลิตในท้องถิ่น

องค์กรเอกชนระหว่างประเทศที่ได้รับการยอมรับและหน่วยงานตัวแทนของประเทศนำเข้าที่สำคัญในการกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์สากล มีทั้งที่กำหนดกฎเกณฑ์ในการรับรองระบบมาตรฐานและรับรองระบบงาน เช่น สมาพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (IFOAM) องค์กรมาตรฐานสากล (ISO) กำหนดมาตรฐานความปลอดภัยอาหาร เช่น Codex และกำหนดวิธีการนำเข้าสินค้าเกษตรอินทรีย์เพื่อจำหน่ายในประเทศนั้น ๆ เช่น EU Commission, National Organic Program (NOP) ของประเทศสหรัฐอเมริกา และ Japan Agricultural Standard (JAS) ของประเทศญี่ปุ่น

การรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งของภาคเอกชนเป็นปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาสินค้าเกษตรอินทรีย์ในต่างประเทศ โดยภาครัฐเป็นหน่วยงานสนับสนุนและควบคุมให้การดำเนินงานต่าง ๆ อยู่ภายใต้ระดับมาตรฐานที่ปลอดภัยและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การมีองค์กรเดียวที่เข้มแข็งเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารจัดการ นอกจากนั้น การมีระบบการตรวจรับรองมาตรฐาน และการมีมาตรฐานแห่งชาติเพียงมาตรฐานเดียว ช่วยให้เกิดความร่วมมือและพัฒนาขยายการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์อย่างกว้างขวาง (คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ, 2547)

1.4 สถานการณ์เกษตรอินทรีย์ของไทย

สำหรับปี 2552 พื้นที่การผลิตและจำนวนเกษตรกรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีผู้ประกอบการรายใหม่จำนวนมากเริ่มทำโครงการส่งเสริมการผลิตเกษตรอินทรีย์ในช่วงต้นปี 2552 ทั้งในส่วนของการผลิตข้าวเกษตรอินทรีย์ตลอดจนผักและผลไม้เกษตรอินทรีย์ด้วย

แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2551-2554 รายงานว่า การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยมีปัจจัยสนับสนุนจาก (1) ความตระหนักของประชาชนถึงอันตรายของสารพิษตกค้างในอาหาร เนื่องจากได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสาเหตุของโรคมะเร็งที่มีผลมาจากการบริโภคสารพิษตกค้าง โดยเฉพาะสารกำจัดศัตรูพืชและสัตว์ ทำให้ประชาชนบางส่วนหันมาบริโภคพืชผักปลอดสารพิษมากขึ้น (2) ราคาปัจจัยการผลิตการเกษตรเพิ่มสูงขึ้นมาก ในช่วง 6-7 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมัน ทำให้เกษตรกรหาทางเลือกในปัจจัยการผลิตแทนสารเคมีสังเคราะห์ (3) ความตระหนักต่อสิ่งแวดล้อมที่ถูกปนเปื้อนจากสารพิษทางการเกษตร จากสารพิษที่ใช้ในการเกษตร ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ ดินและน้ำเสื่อมโทรม และเกิดศัตรูพืชระบาดมากขึ้น รวมทั้ง (4) การเพิ่มขึ้นของข้อจำกัดในการส่งออกสินค้าเกษตรแบบดั้งเดิม เนื่องจากรายกระดับมาตรฐานด้านสุขอนามัยของการนำเข้าสินค้าเกษตร และ (5) ความต้องการสินค้าอินทรีย์ของตลาดต่างประเทศ ที่เป็นคู่ค้ากับประเทศไทยเพิ่มขึ้นและราคาผลผลิตอินทรีย์ในตลาดต่างประเทศสูงกว่าราคาผลผลิตธรรมดาถึงร้อยละ 20-30 ดังนั้น การพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์เพื่อบริโภคในประเทศและส่งออกจึงเป็นเกษตรกรรมทางเลือกใหม่ของเกษตรกรไทย

เกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยอยู่ในระยะเริ่มต้น ระบบการผลิตจะเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีแบบง่ายและไม่มีความซับซ้อน และผลผลิตส่วนใหญ่เป็นผลผลิตเบื้องต้น เช่น ข้าว ผัก และผลไม้ เริ่มมีสินค้าแปรรูปเบื้องต้นเพิ่มขึ้นบ้าง ส่วนสินค้าแปรรูปที่เป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จยังมีอยู่น้อยมาก เนื่องจากวัตถุดิบเกษตรอินทรีย์ยังมีปริมาณไม่เพียงพอและขาดความต่อเนื่อง นอกจากนี้ ผู้ซื้อจากต่างประเทศนิยมซื้อวัตถุดิบเกษตรอินทรีย์จากประเทศไทย เพื่อนำไปแปรรูปในต่างประเทศมากกว่า เพราะสามารถควบคุมคุณภาพสินค้าได้ดีกว่า อีกทั้งยังมีการะภาษีนำเข้าที่ต่ำกว่าด้วย (ธวัชชัย โตสิตระกูล และวิฑูรย์ ปัญญากุล , 2550)

สถานการณ์เกษตรอินทรีย์ของประเทศไทยในปัจจุบัน (คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ, 2551) สรุปได้ดังนี้

1) พื้นที่เกษตรอินทรีย์ของไทยมีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปี 2547-2549 มีอัตราการขยายตัวของพื้นที่ผลิตเกษตรอินทรีย์สูงที่สุดประมาณร้อยละ 35-40 ในตารางที่ 2 แสดงปริมาณพื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์ในประเทศทั้งหมดปี 2541 มีพื้นที่ 6,281 ไร่ และเพิ่มเป็น 140,939 ไร่ในปี 2549 หรือคิดเป็นร้อยละ 0.11 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดของประเทศ โดยมีการเพาะปลูกข้าวอินทรีย์ในสัดส่วนสูงที่สุดคือ ร้อยละ 80 ของพื้นที่เกษตรอินทรีย์

ทั้งหมด สำหรับมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์ในปี 2548 คิดเป็น 920 ล้านบาท โดยแบ่งเป็นการบริโภคภายในประเทศ 494 ล้านบาท และส่งออก 426 ล้านบาท

2) ผลผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ผลิตและจำหน่ายจำกัดในสินค้าหลักไม่กี่ชนิด เช่น ข้าว สมุนไพร ผักสด และผลไม้ เป็นต้น และยังไม่ค่อยได้มีการนำเทคโนโลยีการแปรรูปมาใช้ในการกระบวนการผลิต จากการสำรวจโดยกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2542 พบว่า สินค้ามากกว่าร้อยละ 50 ที่ขายอยู่ในตลาดมีสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชตกค้างอยู่ในปริมาณที่เกินกว่าค่าที่จะรับได้

ตารางที่ 2 แสดงพื้นที่การเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยที่ได้รับการตรวจรับรอง มาตรฐานแล้ว ตั้งแต่ปี 2541-2551 แบ่งตามชนิดของพืชที่ปลูก

ปี พ.ศ.	ข้าว	พืชไร่	ผัก	ผลไม้	อื่น ๆ	รวม
2541	6,281.41		-		-	6,281.41
2542	5,510.13		-		-	5,510.13
2543	7,005.26		3,518.75		-	10,524.01
2544	9,900.50		3,518.75		-	13,419.25
2545	32,841.27		22,382.30		768.75	55,992.32
2546	46,719.33		22,260.64		768.75	69,748.72
2547	52,182.75	7,859.79	13,283.60	12,777.00	768.75	86,871.89
2548	108,302.02	6,731.20	14,844.76	4,995.35	761.00	135,634.33
2549	113,213.04	6,546.65	15,121.21	4,981.83	1,077.25	140,939.98
2550	77,005.03	10,103.64	16,503.19	15,907.20	203.75	119,722.81
2551	70,485.67	11,791.13	13,820.39	8,369.92	1,500.00	105,967.10

แหล่งข้อมูล : มูลนิธิสายใยแผ่นดิน/กรีนเนท 2552

3) ปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีลดลงแต่การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้น จากการวิเคราะห์เชิงปริมาณของปริมาณและมูลค่าการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชของไทย ในช่วงปี 2546-2549 แสดงให้เห็นว่าไทยสามารถลดอัตราการนำเข้าปุ๋ยเคมีทางการเกษตรในปี 2549 ได้ในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 22.1 เมื่อเทียบกับปี 2546 นอกจากนี้ ปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีเฉลี่ย/ไร่ก็มีแนวโน้มลดลงจาก 36 กิโลกรัมต่อไร่ ในปี 2549 อย่างไรก็ตาม เกษตรกรยังคงมีการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชจาก 76.07 บาท/ไร่ ในปี 2546 เป็น 98.76 บาท/ไร่ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 แสดงปริมาณและมูลค่าการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ในประเทศไทย
ระหว่างปี 2546-2549

ปี	การนำเข้าปุ๋ยเคมี		การใช้ปุ๋ยเคมี		การนำเข้า สารเคมีป้องกันกำจัด ศัตรูพืช		การใช้สารเคมีป้องกัน กำจัดศัตรูพืช	
	ปริมาณ (ล้านตัน)	มูลค่า (พันล้านบาท)	ปริมาณ (กก./ไร่)	มูลค่า (บาท/ไร่)	ปริมาณ (พันตัน)	มูลค่า (พันล้านบาท)	มูลค่า (ล้านบาท)	มูลค่า เฉลี่ย (บาท/ไร่)
2546	4.72	26.40	36.0	200	73.03	10.04	0.55	76.07
2547	3.88	33.24	29.0	252	99.84	10.37	0.76	78.63
2548	3.59	35.95	27.2	272	78.65	10.57	0.60	80.20
2549	3.68	35.38	27.9	268	101.79	13.02	0.77	98.76

ที่มา: บริษัท อินโฟไมนิ่ง (2550)

1.5 กระบวนการตรวจสอบรับรองมาตรฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์ของไทย

1.5.1 การตรวจสอบรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ เป็นการตรวจสอบและรับรองกระบวนการผลิตทุกขั้นตอนจากฟาร์มจนถึงมือผู้บริโภค ตั้งแต่ระบบการผลิต การแปรรูป การบรรจุ การดูแลรักษา และการกระจายสินค้า ปัจจุบันสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) เป็นหน่วยงานที่วางหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการยอมรับความสามารถของหน่วยรับรองสินค้าเกษตรและอาหารสาขาเกษตรอินทรีย์ (Certification Body: CB) รวมทั้งกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ของประเทศ ตั้งแต่การผลิต การแปรรูป และการวางขายผลิตภัณฑ์ ทั้งด้านพืช ปศุสัตว์ และประมง ซึ่งมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แห่งชาติที่กำหนดโดย มกอช. นี้ มีลักษณะคล้ายกับมาตรฐานของ Codex และ IFOAM และเน้นการกำหนดมาตรฐานสำหรับหน่วยงานที่จะทำหน้าที่เป็นหน่วยงานตรวจรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งมีอำนาจในการรับรองหน่วยงานที่มีขีดความสามารถในการรับรองการผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่กำหนด

ข้อแตกต่างที่ชัดเจนอีกประการหนึ่งคือ ระบบการตรวจสอบรับรองมาตรฐานโดยการตรวจสอบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ จะเป็นการรับรองหลังจากตรวจสอบที่กระบวนการผลิตมิใช่การรับรองจากการตรวจสอบผลิตภัณฑ์สุดท้าย ซึ่งจะแตกต่างจากสินค้าปลอดภัยจากสารพิษที่จะรับรองจากการตรวจสอบผลิตภัณฑ์สุดท้ายแล้วไม่พบสารเคมี หรือสารพิษตกค้างในปริมาณที่กำหนด นอกจากนี้ เนื่องจากในตลาดต่างประเทศให้การยอมรับในรูปแบบของสินค้าเกษตรอินทรีย์แต่สินค้าเกษตรอินทรีย์นั้นต้องได้รับการรับรองมาตรฐานและได้ใบรับรองจากหน่วยงานตรวจสอบและ

รับรอง (Certification body) ที่ได้รับการรับรองจากหน่วยงานรับรองระบบการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ (Accreditation body) ที่ประเทศผู้นำเข้าว่าเทียบเท่ากับมาตรฐานที่ต้องการ

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของผลิตผลปลอดภัยจากสารพิษ ขณะนี้ภาครัฐพยายามผลักดันให้นำมาตรฐานและระบบการตรวจสอบรับรองของ หลักการปฏิบัติที่ดีทางการเกษตร (GAP) มาใช้ในตลาดส่งออก และเพื่อผู้บริโภคภายในประเทศ แต่ลักษณะสินค้าเกษตรปลอดภัยจากสารพิษในตลาดส่งออกไม่มีความแตกต่างจากสินค้าเกษตรเคมีอื่น เพียงแต่เป็นความมั่นใจส่วนหนึ่งว่าสินค้าเกษตรจะไม่ถูกปนเปื้อนหรือได้รับเชื้อจากปัญหาสารเคมีตกค้างเกินปริมาณที่กำหนด ซึ่งแตกต่างจากสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองที่ตลาดยอมรับในรูปของผลิตผลเกษตรอินทรีย์และมีตลาดเฉพาะ

ตลาดของผลิตผลเกษตรอินทรีย์และผลิตผลที่มีคุณภาพปลอดภัยที่มีอยู่ในตลาดประเทศไทย มีอยู่ 7 ประเภท ได้แก่ ผลผลิตออร์แกนิก ผลผลิตไร้สารพิษ ผลผลิตปลอดสารพิษ อาหารปลอดภัย ผลิตผลอินทรีย์ ผลิตผลเกษตรธรรมชาติ และผลิตผลเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ

สินค้าเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทยที่ส่งไปขายในต่างประเทศจำเป็นต้องได้รับการตรวจสอบรับรองตามระบบมาตรฐานของประเทศผู้ซื้อ โดยหน่วยรับรองต่างประเทศที่ได้รับการยอมรับในประเทศนั้น ๆ เช่น หากจะส่งไปจำหน่ายยังยุโรป ต้องได้รับการตรวจสอบรับรองจากหน่วยรับรองที่คณะกรรมการสหภาพยุโรปให้การยอมรับ ซึ่งอาจจะเป็นหน่วยรับรองต่างประเทศที่เข้ามาดำเนินธุรกิจในประเทศไทย (ปัจจุบันค่าตรวจสอบรับรองมาตรฐานจากหน่วยงานต่างประเทศมีราคาสูง) หรือหน่วยรับรองในประเทศที่ได้รับการยอมรับจากประเทศเหล่านั้น ซึ่งปัจจุบันมีเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย ได้แก่ มกท. เนื่องจากได้ผ่านการตรวจสอบรับรองระบบงานจาก IFOAM แล้ว ทั้งนี้ หน่วยงานรับรองระบบงานในมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของไทย ยังไม่ได้มีการเทียบเคียงกับหน่วยงานตรวจสอบรับรองมาตรฐานในต่างประเทศ เช่น จาก IFOAM หรือ มาตรฐานสหภาพยุโรป

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบสินค้าเกษตรอินทรีย์และสินค้าเกษตรปลอดภัยจากสารพิษ

ผลิตภัณฑ์	ปัจจัยการผลิต			GMOs	การปนเปื้อนจากสภาพแวดล้อม	ความหลากหลายทางชีวภาพ	มาตรฐาน	การตรวจสอบรับรอง
	ปุ๋ยเคมี	สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	ฮอร์โมนสังเคราะห์					
อินทรีย์	ห้ามใช้	ห้ามใช้	ห้ามใช้	ห้ามใช้	กำหนดชัดเจน	กำหนดชัดเจน	อินทรีย์	-กรมวิชาการเกษตร -สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) -องค์กรรับรองระหว่างประเทศ
ไร้สาร	ห้ามใช้	ห้ามใช้	ห้ามใช้	ไม่ระบุ	ไม่กำหนด	ไม่กำหนด	เฉพาะกลุ่ม	ไม่มี
ปลอดภัยจากสารพิษ/อนามัย	ใช้ได้ไม่จำกัด	ใช้ได้แต่ควบคุมสารตกค้าง	ใช้ได้ไม่จำกัด	ไม่ระบุ	ไม่กำหนด	ไม่กำหนด	GAPs	-กรมส่งเสริมการเกษตร -กรมวิชาการเกษตร -กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

ที่มา : ศุภชัย หล่อ โสหาการ และคณะ (2550)

1.5.2 หน่วยงานตรวจสอบรับรองมาตรฐานในประเทศไทย แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) หน่วยงานของรัฐ ดำเนินการโดยกรมวิชาการเกษตร (มาตรฐานพืช) กรมปศุสัตว์ (มาตรฐานสัตว์) และกรมประมง (มาตรฐานประมง) โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ยังไม่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล (2) หน่วยงานรับรองที่เป็นเอกชนไทย ได้แก่ สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ออกไปรับรองเกษตรอินทรีย์ ซึ่งมีกระบวนการตรวจสอบเป็นที่ยอมรับจาก IFOAM โดยได้เป็นผู้ดำเนินการตรวจระบบการผลิตให้กับองค์กรรับรองต่างประเทศด้วย องค์กรมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ (มอน.) ที่ให้บริการรับรองแก่เกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ในภาคเหนือ โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น และ (3) หน่วยงานรับรองที่เป็นของต่างชาติที่เข้ามาให้การตรวจรับรองในประเทศไทย ซึ่งมีกระบวนการตรวจสอบรับรองเป็นที่ยอมรับของ IFOAM ได้แก่ Bioagricert (ประเทศอิตาลี), Soil Association (ประเทศอังกฤษ), OMIC (ประเทศญี่ปุ่น), Naturland (ประเทศเยอรมนี) เป็นต้น ซึ่งพื้นที่เกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยที่ได้รับการรับรองในปี 2547 ที่ได้จากองค์กรรับรองต่างชาติสูงถึงร้อยละ 50 ของพื้นที่เกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองทั้งหมดในประเทศ (ตารางที่ 5)

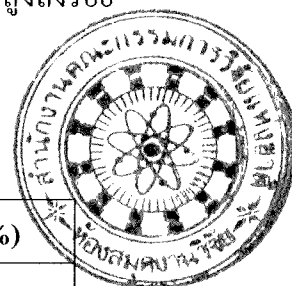
ตารางที่ 5 สัดส่วนของพื้นที่เกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองจากองค์กรต่าง ๆ

องค์กรตรวจรับรอง	พื้นที่ที่ได้รับการรับรอง (%)
1. กรมวิชาการเกษตร	13
2. สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.)	37
3. องค์กรมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ	0.3
4. องค์กรรับรองจากต่างประเทศ	50

ที่มา: มูลนิธิสายใยแผ่นดิน (2548)

1.5.3 มาตรฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์ ประเทศไทยได้กำหนดมาตรฐานด้านการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์โดยมีข้อกำหนดที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล เพื่อให้เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ของไทยมี 3 ฉบับ ได้แก่ 1) มาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ของประเทศไทย โดยหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ คือ กรมวิชาการเกษตร 2) มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ของ สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ และ 3) มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ของ สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) มาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ของประเทศไทย รัฐบาลได้ประกาศใช้ “มาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ของประเทศไทย” เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2544 ตามมาตรฐานนี้กำหนดให้ พืชอินทรีย์ หมายถึง พืช ผลิตผล และผลิตภัณฑ์จากพืชที่ได้จากการผลิตโดยใช้วัสดุธรรมชาติ ไม่ใช่พืชที่มีการตัด

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
 ไทยมาตรฐานวิจัย
 วันที่ 13 มี.ค. 2555
 เลขที่ 243158

ต่อสารพันธุกรรม รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ และไม่ก่อให้เกิดมลภาวะแก่สิ่งแวดล้อม มาตรฐานดังกล่าวได้ระบุให้ผู้ผลิตต้องจัดทำแผนการผลิตเกษตรอินทรีย์และการบันทึกข้อมูล การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตเป็นแบบเกษตรอินทรีย์ แผนการเก็บเกี่ยวพืชป่าและการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อม การวิเคราะห์สารตกค้างในผลิตผล การออกใบรับรอง และการติดฉลาก (กรมวิชาการเกษตร, 2543)

2) มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เล่ม 1 : การผลิต แปรรูป แสดงฉลาก และจำหน่ายเกษตรอินทรีย์ ตามมาตรฐานนี้กำหนดให้ เกษตรอินทรีย์ หมายถึง ระบบการจัดการการผลิตด้านการเกษตรแบบองค์รวมที่เกื้อหนุนต่อระบบนิเวศ รวมถึงความหลากหลายทางชีวภาพ วงจรชีวภาพ โดยเน้นการใช้วัสดุธรรมชาติ หลีกเลี่ยงการใช้วัตถุจากการสังเคราะห์ และไม่ใช้พืช สัตว์ หรือจุลินทรีย์ ที่ได้มาจากเทคนิคการดัดแปรพันธุกรรม (genetic modification) หรือพันธุวิศวกรรม (genetic engineering) มีการจัดการกับผลิตภัณฑ์ โดยเน้นการแปรรูปด้วยความระมัดระวัง เพื่อรักษาสภาพการเป็นเกษตรอินทรีย์ และคุณภาพที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ในทุกขั้นตอน

มาตรฐานดังกล่าวได้ระบุถึงการแสดงฉลากและการกล่าวอ้าง ข้อกำหนดวิธีการผลิตและการจัดเตรียม การอนุญาตให้ใช้สารอื่นที่นอกเหนือจากสารที่อนุญาตให้ใช้สำหรับการผลิตเกษตรอินทรีย์ ระบบตรวจและรับรอง รวมถึงการนำเข้า โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับข้อกำหนดวิธีการผลิตแบบอินทรีย์ การจัดการในการเก็บรักษา การขนส่ง การแปรรูป และการบรรจุหีบห่อ ข้อกำหนดขั้นต่ำในการตรวจและมาตรการที่ควรระมัดระวังภายใต้ระบบการตรวจและรับรอง (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2546)

3) มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ 2009 ของสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) ตามมาตรฐานนี้กำหนดให้ เกษตรอินทรีย์ หมายถึง ระบบการผลิตที่ไม่มีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช และเป็นระบบการผลิตที่ปฏิบัติตามเงื่อนไขในมาตรฐาน มกท.

มาตรฐานดังกล่าวได้ระบุถึงการจัดการฟาร์มโดยรวม การผลิตพืชอินทรีย์ การเก็บผลิตผลจากธรรมชาติ การแปรรูปและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว ปัจจัยการผลิตเพื่อการค้า ความเป็นธรรมในสังคม ฉลากและการใช้ตรา มกท. นอกจากนี้ยังได้ระบุถึงปัจจัยที่อนุญาตให้ใช้ในการผลิตอินทรีย์ สารปรุงแต่งและสารแปรรูปสำหรับผลิตภัณฑ์อินทรีย์ แนวทางการประเมินปัจจัยการผลิตสำหรับเกษตรอินทรีย์ แนวทางการประเมินสารปรุงแต่งและสารช่วยในการแปรรูปผลิตภัณฑ์อินทรีย์ แนวทางการพิจารณาปริมาณโลหะหนักในปุ๋ยอินทรีย์

1.5.4 กระบวนการตรวจสอบและออกใบรับรองการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ หน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ตรวจสอบและออกใบรับรองการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย ได้แก่ กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ดังนี้

1) **กรมวิชาการเกษตร** กรมวิชาการเกษตรได้ออกใบรับรองมาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ให้แก่ผู้ผลิตตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 ตามมาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ของประเทศไทย โดยเกษตรกรหรือผู้ผลิตจะต้องยื่นใบสมัครขอใบรับรองการผลิตพืชอินทรีย์ที่โครงการเกษตรอินทรีย์ กรมวิชาการเกษตร จตุจักร กรุงเทพฯ หรือที่หน่วยงานของกรมวิชาการเกษตรที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะที่สำนักงานวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 1 - 8 หลังจากนั้น ผู้ตรวจประเมิน (inspector) ที่ได้รับมอบหมายจะออกไปตรวจสอบพื้นที่การผลิต แล้วรายงานให้คณะกรรมการตรวจสอบออกใบรับรองมาตรฐานปัจจัยการผลิตและการผลิตพืชอินทรีย์ กรมวิชาการเกษตร เพื่อพิจารณาอนุมัติออกใบรับรองเป็นประกาศนียบัตร ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ (ถ้าร้องขอ) พร้อมกับอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์ Organic Thailand พิมพ์บนบรรจุภัณฑ์เพื่อแสดงว่าเป็นผลิตภัณฑ์อินทรีย์ ใบรับรองมีอายุเพียง 1 ปี ดังนั้น จึงต้องยื่นใบสมัครขอต่ออายุทุกปี ในปัจจุบันการขอรับรองการผลิตพืชอินทรีย์จากกรมวิชาการเกษตรไม่มีการเรียกเก็บค่าใช้จ่ายหรือค่าธรรมเนียมใดๆ ทั้งสิ้น การออกใบรับรองการผลิตพืชอินทรีย์โดยกรมวิชาการเกษตรมีขั้นตอนดังนี้ (www.doa.go.th)

- 1) กรมวิชาการเกษตรประกาศให้ผู้ผลิตขอใบสมัครพร้อมให้คำแนะนำ
- 2) ผู้สมัครยื่นแบบฟอร์มการสมัครพร้อมรายละเอียด
- 3) กรมวิชาการเกษตร โดยคณะกรรมการตรวจสอบออกใบรับรองมาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ประเมินค่าใช้จ่าย
- 4) เมื่อผู้ผลิตตกลงในเรื่องค่าใช้จ่าย คณะอนุกรรมการฯ จะมอบเอกสารดำเนินงานพร้อมชี้แจงรายละเอียด
- 5) เอกสารที่ผ่านการกรอกข้อมูลโดยสมบูรณ์จะได้รับการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่คณะอนุกรรมการฯ หากมีข้อแก้ไขปรับปรุงจะต้องมีการดำเนินการจนถูกต้องสมบูรณ์
- 6) ทำสัญญาตามข้อตกลง และนัดหมายวันเวลาผู้ตรวจสอบเข้าตรวจแปลง / โรงงานกำหนดค่าใช้จ่ายการตรวจครั้งที่ 1
- 7) ก่อนทำการตรวจสอบแปลง / โรงงาน ผู้ตรวจจะเปิดการฝึกอบรมแก่ผู้ปฏิบัติงานในแปลง/โรงงาน ในรายละเอียดการผลิต/วิทยาการหลังการเก็บเกี่ยวและการบรรจุตามมาตรฐานของประเทศไทย การตรวจสอบจะกระทำในสถานที่โดยละเอียด ตลอดจนทั้งการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานตามจุดต่างๆ ในระบบ
- 8) ผู้ตรวจสอบจัดทำรายงาน
- 9) รายงานจะถูกส่งเข้าสู่การพิจารณาโดยคณะอนุกรรมการฯ สำเนารายงาน 1 ชุด ส่งให้ผู้ผลิต อีกชุดส่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- 10) เมื่อรายงานผ่านการตรวจสอบและได้รับอนุมัติโดยคณะอนุกรรมการฯ ผู้ผลิตจะได้รับใบรับรองพร้อมสัญลักษณ์ (LOGO) แห่งประเทศไทย โดยผู้ตรวจสอบจะเข้าตรวจเยี่ยมแปลง /

โรงงาน เป็นครั้งที่ 2 เพื่อสรุปผล แจ้งผลการอนุมัติพร้อมมอบใบรับรองและสัญลักษณ์แจ้งค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานทั้งหมด (ครั้งที่ 2)

11) ผู้ผลิตจะต้องยื่นรายงาน จำนวนการผลิต การติดฉลากพร้อมสัญลักษณ์ พร้อมใบยืนยันจากลูกค้าทุกรายต่อกรมวิชาการเกษตรทุก 3 เดือน

12) การรับรองจะมีอายุ 1 ปี และจะทำการตรวจสอบยืนยันซ้ำตามระบบเดิม ซึ่งจะมีการบันทึกการอนุมัติในแต่ละปี ในทำนองเดียวกัน หน่วยงานออกใบรับรองอื่น (นอกจากกรมวิชาการเกษตร) ก็จะได้รับตรวจสอบและรับรองจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นระบบเช่นเดียวกันนี้

2) สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ การตรวจสอบและรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของ มกท. เป็นการตรวจสอบและรับรองระบบการผลิต และ/หรือการประกอบการ โดยทั่วไป การตรวจสอบและรับรองจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) การตรวจสอบและรับรองฟาร์ม และ 2) การตรวจสอบและรับรองการประกอบการ

การตรวจสอบรับรองด้านการผลิต คือ การตรวจสอบและรับรองฟาร์ม ซึ่งเป็นการตรวจสอบและรับรองกระบวนการผลิต ซึ่งจะครอบคลุมตั้งแต่เริ่มปลูก การดูแลรักษา จนกระทั่งเก็บเกี่ยว เก็บรักษาผลิตผล และบรรจุขาย

ขั้นตอนการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์โดยสรุปมีดังนี้

1) ยื่นใบสมัครขอรับรองมาตรฐาน โดยผู้สมัครจะต้องกรอกแบบฟอร์มการสมัครและข้อมูลต่างๆ ตามที่กำหนด

สำหรับใบสมัครสามารถส่งชื่อได้ที่สำนักงาน มกท.หรือสามารถ Download ใบสมัครขอรับรองได้ที่ www.actorganic-cert.or.th

2) สำนักงาน มกท. มอบหมายให้ผู้ตรวจไปตรวจเยี่ยมฟาร์มหรือสถานที่ประกอบการ โดยผู้ตรวจจะติดต่อนัดหมายวัน เวลา ที่จะไปตรวจเยี่ยมกับผู้สมัครโดยตรง

3) ผู้ตรวจไปตรวจเยี่ยมฟาร์มหรือสถานที่ประกอบการ

4) หลังจากการตรวจ ผู้ตรวจจะทำรายงานการตรวจส่งให้กับสำนักงาน มกท.

5) สำนักงาน มกท. ส่งรายงานการตรวจให้ อนุกรรมการรับรอง พิจารณาตัดสินว่าจะให้การรับรองหรือไม่

6) สำนักงาน มกท.แจ้งผลการพิจารณาให้ผู้สมัครทราบว่า ได้รับการรับรอง หรือ ไม่ได้รับการรับรอง ถ้าผ่านการรับรอง ผู้สมัครจะได้รับใบประกาศนียบัตรรับรองจาก มกท. และมีสิทธิขอใช้ตรา มกท. ได้

7) ในกรณีที่ ไม่ได้รับการรับรอง ผู้สมัครสามารถอุทธรณ์ต่อ ผู้จัดการ มกท. เพื่อขอให้มีการทบทวนผลการพิจารณาได้ โดยส่งคำร้องและข้อมูลหลักฐานเพิ่มเติมไปยัง สำนักงาน มกท. เพื่อขอชี้แจงต่อกรรมการฯ

1.5.5 ประเภทของสินค้าเกษตรอินทรีย์ สำหรับสินค้าเกษตรอินทรีย์ หรือผลผลิตเกษตรอินทรีย์ จะมีการแยกประเภทเป็น 3 ประเภท (สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์, 2545) ได้แก่

1) สินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ยังไม่ได้รับรองมาตรฐาน เป็นสินค้าที่ผู้ผลิตเริ่มต้นทำการผลิตตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ โดยอยู่ในระยะพัฒนาการผลิต แต่ยังไม่ได้รับรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จากหน่วยงานตรวจสอบและรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ แต่ได้มีการตรวจสอบติดตามภายในกลุ่มผู้ผลิตหรือองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานส่งเสริมในพื้นที่

2) สินค้าเกษตรอินทรีย์ระยะปรับเปลี่ยน พื้นที่การผลิตที่ขอรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จากหน่วยงานตรวจสอบและรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่เชื่อถือได้ และได้รับการรับรองว่าระบบการผลิตอยู่ในระหว่าง “ระยะปรับเปลี่ยน” ซึ่งถือเป็นช่วงฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและความอุดมสมบูรณ์ของดิน โดยทั่วไปช่วงระยะการปรับเปลี่ยนของการผลิตพืชล้มลุก (ผักและพืชไร่) จะใช้เวลา 12 เดือน ส่วนการผลิตไม้ยืนต้นช่วงระยะการปรับเปลี่ยนจะใช้เวลา 18 เดือน

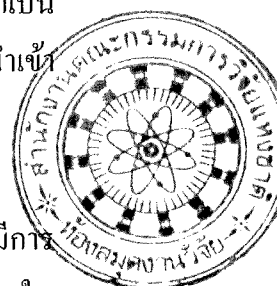
3) สินค้าเกษตรอินทรีย์รับรองมาตรฐาน ผลผลิตจากกระบวนการผลิตที่ได้จากระบบการผลิตที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่มีการใช้สารเคมีสังเคราะห์ สารเคมีทางการเกษตรและปุ๋ยเคมี รวมถึงเป็นระบบที่เกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อม โดยพื้นที่ทำการผลิตได้รับการตรวจสอบและรับรองหน่วยงานตรวจสอบและรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และผ่านระยะปรับเปลี่ยนแล้ว อย่างไรก็ตาม หากเป็นสินค้าเกษตรอินทรีย์เพื่อส่งออกจำเป็นต้องได้รับการรับรองมาตรฐานจากองค์กรที่ประเทศผู้นำเข้ายอมรับและเชื่อถือ

1.6 ตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์

1.6.1 สถานการณ์ตลาดเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย สินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ผลิตและมีการรับรองตามมาตรฐานส่วนใหญ่จะส่งออก มีส่วนน้อยที่บริโภคภายในประเทศ เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการตรวจสอบรับรองตามมาตรฐานสูงเกินกว่าผู้บริโภคภายในประเทศจะรับได้ ผู้บริโภคส่วนใหญ่ในประเทศจะเลือกซื้อสินค้าที่มีความเชื่อถือว่าไม่มีการปลอมปน เช่น ผลผลิตจากกลุ่มออร์แกนิก ซึ่งจากห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ และอีกส่วนซื้อผลผลิตจากตลาดนัด สถานที่ราชการได้จัดไว้ เช่น อ.ด.ก. โรงพยาบาล ศาลากลางจังหวัด เป็นต้น แต่ก็ยังมีการพบว่าสินค้าเกษตรอินทรีย์และแบบใช้สารเคมียังคงมีการวางขายบนแผงเดียวกันอยู่ (ชนวน รัตนวราหะ และคณะ, 2550)

อย่างไรก็ตาม ตลาดเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยมีการขยายตัวสูง ในปี 2549 มีผลผลิตเกษตรอินทรีย์ที่จำหน่ายออกสู่ตลาดประมาณ 16,665 ตัน หรือมูลค่าทางการตลาดประมาณ 520 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจาก 494 ล้านบาท ในปี 2548

1.6.2 โครงสร้างการตั้งราคา โดยทั่วไปราคารับซื้อผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์จะสูงกว่าราคาผลิตภัณฑ์ทั่วไปประมาณร้อยละ 20-30 และตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ในปัจจุบันก็ยังเอื้อประโยชน์ให้กับเกษตรกรอยู่เนื่องจากอุปสงค์ยังคงมีมากกว่าอุปทาน แม้ว่าผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ที่วางขายใน

ซูเปอร์มาร์เก็ตเคยขายได้ในราคาที่สูงกว่าผลิตภัณฑ์ปกติถึงร้อยละ 20-50 แต่ปัจจุบันราคามีแนวโน้มที่จะต่ำลงเรื่อย ๆ

จากผลสำรวจต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าผู้บริโภคพร้อมที่จะจ่ายในราคาที่สูงกว่าผลิตภัณฑ์ปกติอย่างมากสุทธร้อยละ 10-15 เพื่อซื้อผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ โดยมีเงื่อนไขว่าอย่างน้อยคุณภาพจะต้องเทียบเท่าผลผลิตที่ปลูกด้วยวิธีดั้งเดิมดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ราคาเฉลี่ยของผักสดซึ่งปลูกด้วยเกษตรกรรมอินทรีย์ที่วางขายตามซูเปอร์มาร์เก็ตในกรุงเทพมหานครค่อย ๆ ต่ำลงอย่างต่อเนื่องเนื่องจากร้านค้าปลีกสมัยใหม่ต่าง ๆ ได้มีการนำผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์มาวางจำหน่ายเมื่อปลายปี 2544 อย่างไรก็ดี ฐานราคาผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ก็ยังคงสูงกว่าผัก “อนามัย” และผักที่ “ปลูกโดยใช้สารเคมี” อยู่ ได้มีการคาดการณ์ว่า ในอนาคตอันใกล้เมื่อเกษตรกรมีจำนวนมากขึ้น และผ่านการปรับเปลี่ยนแล้วสินค้าเกษตรอินทรีย์จะมีจำนวนมากขึ้นและเริ่มวางขายตามตลาดทั่วไป ซึ่งจะทำให้ราคาลดต่ำลง

ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบราคาผักสดในซูเปอร์มาร์เก็ตในเขตกรุงเทพมหานคร (บาท/กิโลกรัม)

	ธ.ค. 2544	ก.ค. 2545	มี.ค. 2546	ธ.ค. 2546	มี.ค. 2547	ธ.ค. 2547	ก.พ. 2548
1. ผักที่ปลูกด้วยวิธีดั้งเดิม	40.18	41.28	38.98	57.49	29.45	34.85	29.85
2. ผักอนามัย	54.79	60.28	35.29	56.75	46.29	83.3	48.24
3. ผักเกษตรอินทรีย์	88.38	66.99	65.94	64.28	76.77	135.29	52.37
4. ผักเกษตรอินทรีย์ที่มีคุณภาพ สูงกว่าผักอนามัย	61%	11%	46%	12%	40%	38%	8%
5. ผักเกษตรอินทรีย์ที่มีคุณภาพ สูงกว่าผักที่ปลูกด้วยวิธีดั้งเดิม	120%	62%	69%	11%	62%	74%	43%

ที่มา : สหกรณ์กรีนเนท,มูลนิธิสายใยแผ่นดิน (2548)

1.6.3 ตลาดเพื่อการส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ ตลาดส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ไปต่างประเทศมีผู้ทางสนใจ เนื่องจากตลาดโลกยังมีความต้องการอีกมาก และกลุ่มผู้บริโภคเริ่มขยายตัวในวงกว้างมากขึ้น จากเดิมเป็นกลุ่มที่ใส่ใจในเรื่องสุขภาพ เป็นกลุ่มประชากรทั่วไปในสังคม ในช่วงปี 2547 ตลาดผลผลิตเกษตรอินทรีย์ของโลกขยายตัวร้อยละ 10-15 ต่อปี และคาดว่าในอีก 5 ปีข้างหน้า ตลาดจะมีอัตราการเจริญเติบโตอยู่ในระดับนี้ (IFOAM, 2549) โดยปริมาณการผลิตและมูลค่าการส่งออกเพิ่มขึ้นจาก 426 ล้านบาท ในปี 2548 เป็น 428 ล้านบาท ในปี 2549 คิดเป็นร้อยละ 0.1 ของการ

ส่งออกสินค้าเกษตรทั้งหมด ซึ่งมีสหภาพยุโรปเป็นตลาดหลักของไทย โดยสินค้าเกษตรหลักที่ส่งออกไปยุโรป ได้แก่ ข้าวและผลิตภัณฑ์ข้าว (น้ำมันรำข้าวและเล็กร้าว) ผักสด ผลไม้แปรรูป (สับปะรดกระป๋อง) และกุ้ง และตลาดส่งออกที่สำคัญรองลงมา ได้แก่ ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และสิงคโปร์ (กรมส่งเสริมการค้าส่งออก, 2550)

1.7 คู่แข่งทางการค้าของไทยในตลาดเกษตรอินทรีย์

จากการศึกษาข้อมูลตลาดเกษตรอินทรีย์ในมาเลเซียและสิงคโปร์ พบว่า ประเทศไทยน่าจะมีคู่แข่งทางการค้าเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญอยู่ 5 ประเทศ คือ อินโดนีเซีย มาเลเซีย จีน ออสเตรเลีย และสหรัฐอเมริกา ซึ่งประเทศคู่แข่งเหล่านี้มีจุดแข็งและจุดอ่อนที่แตกต่างกันไป โดยในงานวิจัยนี้ได้ประเมินเปรียบเทียบความสามารถในการแข่งขัน 5 ด้าน คือ คุณภาพของผลิตภัณฑ์ ความน่าเชื่อถือ ราคา ความต่อเนื่องของสินค้า และ การจัดการโลจิสติกส์ ของประเทศคู่แข่งทั้ง 5 ประเทศ โดยการให้คะแนนความสามารถในการแข่งขันในแต่ละด้านเปรียบเทียบกับประเทศไทยในปัจจุบันและในอนาคต โดยมีสมมุติฐานว่า การสนับสนุนเกษตรอินทรีย์เพื่อการส่งออกจะช่วยยกระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย ซึ่งแนวทางและกลยุทธ์ในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทยในการขยายตลาดเกษตรอินทรีย์มาเลเซียและสิงคโปร์

จะได้กล่าวถึงบางส่วนในหัวข้อถัดไป และบางส่วนในบทถัดไป

ตารางที่ 7 การประเมินเปรียบเทียบความสามารถในการแข่งขัน 5 ด้าน

	อินโดนีเซีย	มาเลเซีย	จีน	ออสเตรเลีย	สหรัฐอเมริกา	ไทย (ปัจจุบัน)	ไทย (อนาคต)
คุณภาพผลิตภัณฑ์	2	3	3	5	5	3	5
ความน่าเชื่อถือของ การตรวจสอบรับรอง	1	2	1	5	5	3	5
ระดับราคา	4	3	5	2	1	3	3
ความหลากหลาย ของผลิตภัณฑ์	3	2	4	5	5	2	3
การจัดการ โลจิสติกส์	3	4	3	5	5	2	3
รวมคะแนน	13	14	16	22	21	13	19

หมายเหตุ คะแนนเต็มในแต่ละหมวด = 5 ซึ่งคะแนนเต็มรวมจะเท่ากับ 25 คะแนน

ที่มา : วิจัย ภัยคุกคาม และคณะ (2553)

1.7.1 ประเทศอินโดนีเซีย มีภูมิอากาศที่ใกล้เคียงกับประเทศไทย จึงสามารถผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ใกล้เคียงกันกับประเทศไทยได้ แต่คุณภาพของผลิตภัณฑ์โดยรวมไม่ค่อยดีนัก เนื่องจากเทคโนโลยีในการผลิตและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวยังไม่ได้รับการพัฒนามากนัก นอกจากนี้ ความน่าเชื่อถือของการตรวจสอบรับรองมาตรฐานของหน่วยงานภายในประเทศค่อนข้างต่ำ (ในสายตาของผู้ประกอบการและผู้บริโภคมาเลเซียและสิงคโปร์) ยกเว้นแต่ได้รับการรับรองจากหน่วยงานต่างประเทศ ส่วนในเรื่องของราคาผลผลิต แม้ว่าจะมีราคาแพงกว่า แต่เนื่องจากค่าขนส่งสูงกว่าประเทศไทย ทำให้ราคารวมใกล้เคียงกับประเทศไทย ส่วนความหลากหลายของผลิตภัณฑ์แม้จะมีมาก แต่ส่วนใหญ่เป็นผลผลิตเบื้องต้นที่เป็นวัตถุดิบ สำหรับใช้ในการแปรรูป จะมีเพียงเฉพาะแค้ผักและผลไม้ที่มีความหลากหลายมากน้อย ส่วนการจัดการโลจิสติกส์อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากอยู่ใกล้กันกับประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์ จึงสามารถขนส่งสินค้าได้ค่อนข้างสะดวก

1.7.2 ประเทศมาเลเซีย มีภูมิอากาศที่ใกล้เคียงกับประเทศไทย จึงสามารถผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ใกล้เคียงกันกับประเทศไทยได้ แต่คุณภาพของผลิตภัณฑ์อยู่ในระดับที่ทัดเทียมกับประเทศไทยในปัจจุบัน เพราะมีการลงทุนเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิตและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวไปค่อนข้างมาก แต่อย่างไรก็ดีความน่าเชื่อถือของการตรวจสอบรับรองมาตรฐานของหน่วยงานภายในประเทศยังเป็นรองเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทย (โดยเฉพาะในสายตาผู้ประกอบการและผู้บริโภคสิงคโปร์) ยกเว้นแต่ได้รับการรับรองจากหน่วยงานต่างประเทศ แต่ก็มีข้อดีในเรื่องของราคาที่ค่อนข้างถูกกว่าที่อื่นๆ ส่วนความหลากหลายของผลผลิตก็ยังไม่ดีนัก ส่วนใหญ่จะมีเพียงผักและผลไม้เพียงไม่กี่ชนิดเท่านั้น สำหรับการจัดการโลจิสติกส์อยู่ในระดับค่อนข้างดี เนื่องจากการขนส่งภายในประเทศ (ในกรณีของตลาดมาเลเซียเอง) หรือเป็นการขนส่งที่ค่อนข้างใกล้ (ในกรณีของการขายไปที่สิงคโปร์)

1.7.3 ประเทศจีน มีภูมิอากาศที่ต่างจากประเทศไทยค่อนข้างมาก จึงไม่สามารถผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่เหมือนกันกับประเทศไทยได้ แต่สินค้าเกษตรอินทรีย์จากจีนสามารถใช้ทดแทนสินค้าเกษตรอินทรีย์ได้ คุณภาพของผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์อยู่ในระดับที่ทัดเทียมกับประเทศไทยในปัจจุบัน เพราะมีการลงทุนเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิตและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวไปค่อนข้างมาก แต่อย่างไรก็ดี ความน่าเชื่อถือของการตรวจสอบรับรองมาตรฐานของหน่วยงานภายในประเทศค่อนข้างต่ำมาก เนื่องจากมีข่าวเกี่ยวกับปัญหาการปลอมปนอาหารในประเทศจีนอยู่เรื่อยๆ ทำให้ความน่าเชื่อถือของผลผลิตเกษตรอินทรีย์ต่ำมากในสายตาของผู้ประกอบการและผู้บริโภคทั้งในมาเลเซียและสิงคโปร์ แต่ก็มีข้อดีในเรื่องของราคาที่ถูกลงกว่าที่อื่น ส่วนความหลากหลายของผลิตภัณฑ์อยู่ในระดับค่อนข้างดี เนื่องจากการผลิตมากมาย ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ ทำให้มีสินค้าหลากหลายชนิด ส่วนการจัดการโลจิสติกส์อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากผู้ส่งออกค่อนข้างมีความเชี่ยวชาญในการจัดส่งสินค้าไปต่างประเทศพอควร

1.7.4 ประเทศออสเตรเลีย เป็นประเทศใหญ่มาก และมีบางส่วนของประเทศภูมิอากาศที่เหมือนกับประเทศไทย แต่ก็มีพื้นที่ที่มีภูมิอากาศต่างจากประเทศไทยมาก จึงสามารถผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ได้อย่างหลากหลายมาก คุณภาพของผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ออสเตรเลียอยู่ในระดับแนวหน้าของโลกอยู่แล้ว เพราะมีการลงทุนอย่างมากมายในการพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิตและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว นอกจากนี้ระบบการตรวจสอบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของออสเตรเลียก็ได้รับความเชื่อถือจากผู้ประกอบการและผู้บริโภคทั้งในมาเลเซียและสิงคโปร์ แต่ก็มีข้อเสียในเรื่องของราคาที่ค่อนข้างแพงกว่าที่อื่น ส่วนเรื่องความหลากหลายของผลิตภัณฑ์อยู่ในระดับที่ดีมาก เนื่องจากมีทั้งผลผลิตพื้นฐานและผลิตภัณฑ์แปรรูปเกษตรอินทรีย์หลากหลายชนิด ส่วนการจัดการโลจิสติกส์อยู่ในระดับที่ดีมาก เนื่องจากผู้ส่งออกค่อนข้างมีความเชี่ยวชาญในการจัดส่งสินค้าไปต่างประเทศเป็นอย่างดี สามารถที่จะรวบรวมสินค้าหลากหลายชนิด เพื่อจัดส่งให้กับผู้นำเข้าได้ตามความต้องการ

1.7.5 ประเทศสหรัฐอเมริกา มีความสามารถในการแข่งขันด้านเกษตรอินทรีย์เทียบเคียงได้กับประเทศออสเตรเลียเลย จะมีจุดอ่อนเพียงประการเดียว คือ เรื่องราคา อันเนื่องมาจากต้นทุนการผลิตที่สูงกว่าประเทศอื่น และต้นทุนการขนส่งที่แพงกว่า เนื่องจากอยู่ไกลที่สุด

2. ผู้ที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์

ผู้ที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์จำแนกออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) กลุ่มดำเนินการประกอบ ด้วย ผู้ผลิตปัจจัยการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ ผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ และผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์ 2) ผู้บริโภค และ 3) กลุ่มสนับสนุน ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 กลุ่มดำเนินการ

2.1.1 ผู้ผลิตปัจจัยการผลิตผักเกษตรอินทรีย์

1) ปุ๋ยอินทรีย์ การผลิตปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยชีวภาพเพื่อการค้าส่วนใหญ่เป็นธุรกิจของเอกชน และผลิตเพื่อขายภายในประเทศเป็นหลัก มีการส่งออกบ้างแต่ไม่มากนัก และมีเพียงไม่กี่รายที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เช่น บริษัท เอเซีย โอโรเทค จำกัด และบริษัท อัลเทค จำกัด เป็นต้น (ACT total list 2552) การผลิตปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยชีวภาพที่เป็นของกลุ่มเกษตรกร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และศูนย์การเรียนรู้ ฯลฯ ส่วนใหญ่ผลิตปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยชีวภาพเพื่อให้สมาชิกนำไปใช้ในฟาร์มของสมาชิกหรือขายให้กับสมาชิก มีขายให้กับลูกค้าทั่วไปบ้างแต่ไม่มากนัก เกษตรกรผู้ผลิตผักอินทรีย์ส่วนใหญ่พยายามที่จะผลิตปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยชีวภาพขึ้นใช้เอง โดยความรู้ในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยชีวภาพได้จากการที่เกษตรกรแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันหรือได้รับการถ่ายทอด

ความรู้จากภาครัฐและเอกชน เช่น กรมพัฒนาที่ดิน กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร และมูลนิธิข้าวขวัญ เป็นต้น

ปุ๋ยอินทรีย์ที่ขายอยู่ตามท้องตลาดมีทั้งปุ๋ยอินทรีย์ชนิดเม็ด ชนิดผง และปุ๋ยอินทรีย์น้ำ วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ส่วนใหญ่ซื้อจากแหล่งภายในประเทศ เช่น มูลสัตว์ แกลบ รำละเอียด กากอ้อย เปลือกกุ้ง เปลือกมันสำปะหลัง กากถั่ว กระดุกป่น แร่โดโลไมท์ เศษเหลือจากโรงงานผลิตอาหารกระป๋อง ฯลฯ ส่วนวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยชีวภาพที่เกษตรกรผลิตขึ้นใช้เองส่วนใหญ่ได้จากเศษเหลือทางการเกษตรในฟาร์มของเกษตรกรเองมีบ้างที่ต้องซื้อ

2) เมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์ การดำเนินธุรกิจผลิตเมล็ดพันธุ์ผักในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักที่ไม่ใช่อินทรีย์ มีอยู่เพียง 1 รายเท่านั้นที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ผักอินทรีย์และที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ คือ บริษัท อคัมส์ เอ็นเตอร์ไพรเซส จำกัด เมล็ดพันธุ์ผักอินทรีย์ที่บริษัท อคัมส์ เอ็นเตอร์ไพรเซส จำกัด ผลิตได้จะส่งออกทั้งหมดตามคำสั่งซื้อของลูกค้าเท่านั้น เมล็ดพันธุ์ผักอินทรีย์ที่บริษัทผลิตจะเป็นผักเมืองหนาวได้แก่ มะเขือเทศ ผักสลัดต่าง ๆ เป็นต้น สำหรับเมล็ดพันธุ์ผักอินทรีย์ที่ใช้ปลูกภายในประเทศนั้นค่อนข้างหายาก เมล็ดพันธุ์ผักที่เป็นเมล็ดพันธุ์อินทรีย์ส่วนใหญ่ได้จากการเก็บเมล็ดพันธุ์ในแปลงของเกษตรกรเอง แต่ก็ทำได้กับผักบางชนิดเท่านั้น ด้วยข้อจำกัดดังกล่าวเกษตรกรผู้ผลิตผักอินทรีย์ส่วนใหญ่ยังคงใช้เมล็ดพันธุ์ผักที่ไม่เป็นอินทรีย์จากท้องตลาดทั่วไป

2.1.2 ผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ การผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 โดยเริ่มจากการผลิตข้าวเกษตรอินทรีย์ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือของกรมวิชาการเกษตร และบริษัทนครหลวงค้าข้าว และแม้ว่าการส่งเสริมการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์โดยองค์กรพัฒนาเอกชนจะเริ่มมานานแล้ว แต่การผลิตและจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2536 จากการก่อตั้งโครงการทางเลือกเพื่อเกษตรกรและผู้บริโภค หรือกรีนเนท ซึ่งถือว่าเป็นผู้จัดทำนำผลผลิตผักและผลไม้สดเกษตรอินทรีย์เป็นรายแรกของประเทศไทย

แม้ว่าการผลิตและจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยจะเริ่มมานานกว่า 10 ปีแล้วแต่ถือว่าการเติบโตเป็นระยะเริ่มต้นที่มีผู้ผลิตให้ความสนใจในการผลิตและจำหน่ายทั้งในประเทศและส่งออกเพิ่มมากขึ้นทุกปี จากแรงจูงใจด้านตลาด ความปลอดภัยต่อสุขภาพผู้ผลิตและผู้บริโภค ประกอบกับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากทั้งภาครัฐที่มีแกนนำสำคัญคือกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ องค์กรพัฒนาเอกชน ที่มีบทบาทมากคือ สหกรณ์กรีนเนทและมูลนิธิสายใยแผ่นดิน

รูปแบบการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ การผลิตเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท (วิฑูรย์ ปัญญากุล และเจษฎี สุขจิตติกาล, 2546) คือ

1) **การผลิตแบบพึ่งพาตนเอง** ส่วนใหญ่เป็นการผลิตแบบพื้นบ้าน ทำการผลิตเพื่อบริโภคในครอบครัวเป็นหลัก และอาจมีผลผลิตส่วนเกินนำไปจำหน่ายในตลาดท้องถิ่นแต่ไม่มีการรับรองมาตรฐานผลผลิตจากหน่วยงานรับรอง โดยเป็นการรับรองมาตรฐานโดยกลุ่มเกษตรกรและผู้ซื้อ เพราะผู้บริโภครู้จักผู้ผลิต จึงตัดสินใจซื้อโดยพิจารณาจากความเชื่อถือหรือไว้วางใจผู้ผลิต

2) **เกษตรอินทรีย์แบบรับรองมาตรฐาน** เกษตรกรทำการเพาะปลูกโดยมีผลผลิตเหลือสำหรับการจำหน่ายผ่านระบบตลาดทั่วไปหรือตลาดทางเลือก โดยขอการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จากองค์กรรับรอง การขอการรับรองเพื่อให้ผู้บริโภคที่อยู่ห่างไกลจากผู้ผลิตสามารถพิจารณาเลือกซื้อจากความเชื่อถือในตรารับรองและองค์กรรับรองและหากได้รับการรับรองจากหน่วยงานรับรองที่มีมาตรฐานเทียบเท่ากับมาตรฐานระหว่างประเทศ เกษตรกรสามารถจำหน่ายผลผลิตออกไปจำหน่ายยังตลาดต่างประเทศได้

สำหรับประเทศไทย ไม่มีการบันทึกข้อมูลการผลิตเกษตรอินทรีย์เป็นระบบข้อมูลสถิติที่สามารถรวบรวมได้จึงมีเพียงเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเท่านั้น ไม่สามารถประเมินปริมาณการผลิตในระบบเกษตรที่อ้างว่าเป็นเกษตรอินทรีย์ แต่ไม่มีการรับรองมาตรฐาน

การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ ทั้งในด้านการส่งเสริมการผลิต การตลาด การถ่ายทอดเทคโนโลยีแก่เกษตรกร ผู้ประกอบการ มาตรฐานและการตรวจสอบรับรองมาตรฐาน การประชาสัมพันธ์สู่ผู้บริโภค ดำเนินการโดยองค์กรที่สำคัญ 2 ฝ่าย คือ ภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน

การดำเนินงานขององค์กรทั้ง 2 ฝ่าย แม้จะมีจุดประสงค์เพื่อสนับสนุนเกษตรอินทรีย์เช่นเดียวกัน แต่ยังคงมีแนวความคิดและแนวทางการปฏิบัติค่อนข้างแตกต่างกัน ทำให้มีการดำเนินงานวิธีการทำงานแยกจากกันอย่างค่อนข้างชัดเจน และเนื่องจากผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์เป็นผลิตภัณฑ์เกษตรที่ต้องมีการรับรองมาตรฐานระบบการผลิต ข้อมูลผู้ผลิตที่สามารถรวบรวมได้จึงมาจากเฉพาะผู้ที่เข้าสู่กระบวนการตรวจสอบรับรองทั้งโดยภาครัฐ (กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์) และองค์กรพัฒนาเอกชน (สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ หรือ มกท.) อย่างไรก็ตาม มีผู้ผลิต ผู้จำหน่ายและผู้ส่งออกบางส่วนที่ดำเนินการผลิตเกษตรอินทรีย์และขอการรับรองผลิตภัณฑ์จากองค์กรรับรองของต่างประเทศ

2.1.3 ผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์

1) **การแปรรูปผักเกษตรอินทรีย์** จากการศึกษาของวิฑูรย์ ปัญญากุล และคณะ (2553) พบว่าในตลาดผักเกษตรอินทรีย์ของเทศมาเลเซียและสิงคโปร์มีสินค้าทั้งจากประเทศไทยและประเทศคู่แข่งต่าง ๆ วางจำหน่ายอยู่ค่อนข้างมากและหลากหลาย โอกาสที่สินค้าผักเกษตรอินทรีย์ไทยจะเจาะตลาด เพื่อขยายส่วนแบ่งการตลาดเพิ่มค่อนข้างจะเป็นไปได้ยาก เพราะสินค้าผักเกษตรอินทรีย์ไทยไม่ได้มีจุดเด่นที่น่าสนใจมากนัก ยกเว้นผักสดบางชนิด เช่น ข้าวโพดฝักอ่อน หน่อไม้ฝรั่ง ซึ่งตลาด

เกษตรอินทรีย์ของผักทั้งหลายในปัจจุบันก็ไม่น่าจะใหญ่มากนัก เนื่องจากไม่ได้เป็นผักที่ใช้ในการบริโภคหลัก

โอกาสทางการตลาดสำหรับผักเกษตรอินทรีย์ไทยนั้นน่าจะเป็นตลาดผักที่มีการจัดการหรือแปรรูป เช่น ผักสลัดตัดแต่งเสร็จพร้อมบริโภค หรือพร้อมปรุง หรือไม่ก็เป็นในกลุ่มของผักเครื่องเทศที่แปรรูปเป็นเครื่องแกงอาหารไทย เช่น ชูตัมย้า เครื่องแกง เป็นต้น เพราะอาหารไทยได้รับการยอมรับทั้งในเรื่องรสชาติที่อร่อยและเป็นอาหารสุขภาพด้วย ดังนั้น กระแสความสนใจอาหารไทยของผู้บริโภคต่างประเทศจึงเป็นโอกาสทางการตลาดที่สำคัญประการหนึ่งของสินค้าในกลุ่มผักและเครื่องเทศของประเทศไทยด้วย

การแปรรูปผลผลิตผักเกษตรอินทรีย์เป็นวิธีการหนึ่งในการเพิ่มมูลค่าผลผลิต และยังช่วยในการเก็บรักษาผลผลิตให้ยาวนานขึ้น แต่ปัญหาที่สำคัญก็คือ วัตถุดิบมีไม่เพียงพอหรือขาดความต่อเนื่อง และปัญหาด้านเกรดคุณภาพ เพราะผลผลิตเกษตรอินทรีย์มักมีระดับคุณภาพผลผลิตที่หลากหลายมากกว่าเกษตรเคมี วัตถุดิบบางส่วนจึงอาจได้มาจากผลผลิตเกษตรอินทรีย์ที่นำเข้าจากต่างประเทศ

ในการแปรรูปผู้ประกอบการยังต้องมีการลงทุนทางด้านเทคโนโลยี อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร รวมทั้งแรงงานด้วย ดังนั้นการแปรรูปผลผลิตผักเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยจึงยังไม่แพร่หลายมากนัก โดยมากมักเป็นการแปรรูปขั้นต้นโดยการทำความสะดวก การตัดแต่ง และนำไปบรรจุถุง นอกจากนี้ยังมีการทำแห้ง การแช่เย็น/แช่แข็ง การฆ่าเชื้อด้วยความร้อนเพื่อบรรจุกระป๋อง

2) ผู้ประกอบการแปรรูปผักเกษตรอินทรีย์ ส่วนใหญ่มักดำเนินกิจการแปรรูปผลผลิตเกษตรอินทรีย์อื่นๆ ด้วย เช่น ผลไม้ ข้าว ธัญพืช สมุนไพร และผลผลิตจากป่า รูปแบบองค์กรของผู้แปรรูปมักจัดตั้งเป็นบริษัท หรือกลุ่มผู้ผลิต หรือสหกรณ์ พร้อมทั้งดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องด้วย ซึ่งมีทั้งการผลิต การรวบรวมผลผลิต การจัดจำหน่าย หรือการส่งออกรวมอยู่ด้วย ตัวอย่างของผู้แปรรูปมีดังนี้

2.1) ผู้แปรรูปอย่างเดี่ยว ตัวอย่างเช่น

- กลุ่มแปรรูปแม่ทา 2 บรรจุและแปรรูปผลผลิตผักและสมุนไพร โดยการว่าจ้างจากสหกรณ์การเกษตรยังยืนแม่ทา จำกัด
- บริษัทคอยคำผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด แปรรูปผัก โดยการว่าจ้างจากสหกรณ์กรีนเนท จำกัด
- บริษัทเขาถือทะเลภู บรรจุผักสดและข้าว และอบแห้งสมุนไพรต่างๆ
- บริษัทเนชเชอร์ลฟู้ดส์ อบแห้งและแช่เยือกแข็งผักต่างๆ เช่น พริกขี้หนู ข่า ใบโหระพา กะเพรา ตะไคร้ มะกรูด ถั่วฝักยาว ต้นหอม มะเขือเปราะ กวางตุ้ง และผักกาดหัว เป็นต้น รวมทั้งผลไม้และพืชสมุนไพรต่างๆ

2.2) ผู้ผลิตและแปรรูป ตัวอย่างเช่น

- บริษัท ฮาร์โมนี ไลฟ์ อินเตอร์เนชันแนล จำกัด ผลิตและบรรจุถุงผักชนิดต่างๆ เช่น ผักสลัดต่างๆ ต้นหอม กุ้ยช่าย ผักบุ้ง บล็อกโคลี กะหล่ำปลี กะเพรา มะเขือเทศ พริกขี้หนู พื้ทอง จิง และมะนาว เป็นต้น

- โครงการเกษตรอินทรีย์สหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทา จำกัด โดยเกษตรกรชาวสวนผักและผลไม้เกษตรอินทรีย์ 53 ราย ผลิตข้าวโพดฝักอ่อน ผัก ผลไม้ และชุดคัมยอบแห้ง

2.3) ผู้รวบรวมและแปรรูป ตัวอย่างเช่น

- ชมรมผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์สุพรรณบุรี เป็นผู้รวบรวมและบรรจุผักและผลไม้

2.4) ผู้แปรรูปและจำหน่าย ตัวอย่างเช่น

- บริษัททิพวรรณ เบสท์ฟู้ดส์ (2527) จำกัด เป็นผู้บรรจุและจำหน่ายผักและผลไม้

2.5) ผู้แปรรูปและส่งออก ตัวอย่างเช่น

- สหกรณ์กรีนเนท จำกัด เป็นผู้บรรจุ แปรรูป และส่งออกผัก ผลไม้ และข้าว

2.6) ผู้ประกอบการแบบครบวงจร หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่ตั้งแต่การผลิตตลอดจนจำหน่ายหรือส่งออก ตัวอย่างเช่น

- ไร่ปลูกรัก (บริษัทไทยอแกนิคฟู้ดส์ จำกัด) : ผักและผลไม้

- บริษัทริเวอร์แคว อินเตอร์เนชันแนล จำกัด : ผักและผลไม้

- รังสิตฟาร์ม : ผักและผลไม้

- บริษัทส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ จำกัด : ผัก ผลไม้ ไข่ ไก่ ปลา หมู

3) การจัดจำหน่ายผักเกษตรอินทรีย์ กิจกรรมด้านการจัดจำหน่ายเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ทั้งระบบ ผู้จัดจำหน่ายเป็นผู้ที่เชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมด้านการผลิตสู่ผู้บริโภค ดังนั้นผู้จัดจำหน่ายจึงจำเป็นต้องเข้าใจข้อกำหนดของการผลิตและผลผลิตเกษตรอินทรีย์ อีกทั้งยังต้องเป็นผู้ให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับผู้บริโภคที่ถูกต้องด้วย ช่องทางการจัดจำหน่ายผักเกษตรอินทรีย์ก็เช่นเดียวกับการจัดจำหน่ายผลผลิตเกษตรอินทรีย์อื่นๆ คือ แบ่งออกเป็นตลาดทางเลือก และตลาดกระแสหลัก โดยการส่งต่อสินค้าและข้อมูลข่าวสารการตลาดอาจดำเนินการโดยผู้ผลิตเอง หรืออาจดำเนินการโดยคนกลางทางการตลาดก็ได้ ในที่นี้การจัดจำหน่ายผักเกษตรอินทรีย์จะจำแนกตามลักษณะของตลาดที่เป็นของผู้ผลิต และตลาดที่เป็นของผู้จำหน่ายได้ดังนี้

3.1) ตลาดของผู้ผลิต หมายถึง ตลาดที่ผู้ผลิตทำหน้าที่ในการจัดจำหน่ายด้วยตนเอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ตลาดที่ผู้ผลิตใช้กลยุทธการจัดจำหน่ายแบบช่องทางตรง (direct channel) โดยตลาดของผู้ผลิตนี้ยังสามารถจำแนกได้อีก 2 ประเภท ได้แก่

3.1.1) ตลาดระบบสมาชิก เป็นรูปแบบตลาดที่เชื่อมต่อโดยตรงระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ได้แก่ ระบบเกษตรที่ได้รับการสนับสนุนจากชุมชนในสหรัฐอเมริกา (Community Supported Agriculture, CSA) ซึ่งเป็นแนวคิดเดียวกันกับระบบกล่องผักในยุโรป (box scheme) และ

ระบบเตเก้ในญี่ปุ่น (Teikei) ตลาดระบบสมาชิกเกิดขึ้นโดยการตกลงกันระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ในการซื้อขายผลผลิตเกษตรอินทรีย์ที่ผลิตได้ตามฤดูกาล โดยเน้นการมีส่วนร่วมกันในการวางแผนการผลิตและตกลงราคากันล่วงหน้า โดยผู้บริโภคจะชำระเงินให้กับผู้ผลิตล่วงหน้าด้วย และหลังจากเก็บเกี่ยว ผลผลิตจะถูกจัดส่งไปยังผู้บริโภคโดยตรง หรือผู้บริโภคที่อยู่ในละแวกใกล้เคียงจะเป็นผู้มารับด้วยตนเองก็ได้ ตลาดระบบสมาชิกจะเน้นผลิตผลที่เป็นผักสดเป็นส่วนใหญ่ โดยอาจมีผลผลิตอื่นๆ ร่วมด้วย เช่น ข้าว ผลไม้ ไข่ไก่ เป็นต้น ตลาดในลักษณะนี้จะทำให้ผู้ผลิตมีหลักประกันทางเศรษฐกิจ และมีโอกาสในการสื่อสารโดยตรงกับผู้บริโภค ส่วนผู้บริโภคก็สามารถไปเยี่ยมเยือนฟาร์มของผู้ผลิตได้ด้วย ตัวอย่างตลาดระบบสมาชิก เช่น

- ชมรมผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ สุพรรณบุรี
- สวนดวงตะวัน

3.1.2) ตลาดนัด เป็นตลาดที่มักจัดในสถานที่ที่มีผู้บริโภคอยู่หนาแน่น ในการจัดตลาดนัดเกษตรอินทรีย์จำเป็นต้องมีการคัดเลือกและตรวจสอบคุณภาพของผู้ผลิตและสินค้าอยู่เสมอ ผู้จำหน่ายในตลาดนัดล้วนแต่เป็นผู้ผลิตทั้งสิ้น ซึ่งทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคได้เป็นอย่างดี ตลาดนัดจะเปิดเฉพาะวันที่กำหนด อาจใช้เวลาในการซื้อขายเพียงครึ่งวัน หรือทั้งวันก็ได้ โดยผู้ผลิตจะมาจากหลายกลุ่ม เพื่อจะได้มีผลผลิตที่หลากหลายมาจำหน่าย ตัวอย่างตลาดนัดเกษตรอินทรีย์ เช่น

- ตลาดนัดสีเขียว อาคารริเงินที่ห้าสี่ ถนนราชดำริ กรุงเทพมหานคร ทุกวันพฤหัสบดี เวลา 10.30 – 16.00 น.

- ตลาดนัดคลังเกษตรอินทรีย์ (ISAC) หน้าเจเจ มาร์เก็ต ถนนอัมรินทร์ เชียงใหม่ ทุกวันพุธและเสาร์ หกโมงเช้าถึงช่วงสาย

- ตลาดนัดลานเชียงใหม่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ ทุกวันเสาร์ เช้ามีดถึงช่วงบ่าย

- ตลาดนัดอาคารแสดงผลผลิตทางการเกษตร (หอนาฬิกา) ยโสธร ทุกวันเสาร์ หกโมงเช้าถึงเที่ยง

- ตลาดนัดคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ทุกวันอังคาร บ่ายถึงเย็น

- ตลาดนัดหน้าที่ว่าการอำเภอเมืองเลย ทุกวันจันทร์และศุกร์ เช้าถึงบ่าย

- ตลาดนัดชั้นล่าง ตึกอุบัติเหตุ โรงพยาบาลหาดใหญ่ ทุกวันอังคาร เช้ามีดจนของหมด

- ตลาดนัดหน้าโรงพยาบาลสนามชัยเขต อำเภอสนามชัยเขต ฉะเชิงเทรา ทุกวันจันทร์ เช้ามีดจนของหมด

ตลาดนัดโดยทั่วไปมักมีการกำหนดเวลาและสถานที่ในการซื้อขายที่แน่นอนหรือเรียกว่าตลาดนัดแบบประจำ แต่ก็ยังมีตลาดนัดเกษตรอินทรีย์ที่เป็นแบบไม่ประจำด้วย กล่าวคือ จะมีการย้ายสถานที่ และระยะเวลาในการจัดตลาดนัดตามโอกาสที่กำหนด เช่น การจัดร้านงานแฟร์ การสัมมนาวิชาการ และการให้ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ร่วมด้วย ตัวอย่างเช่น งานแสดงผลผลิตอินทรีย์และผลผลิตตลาดสีเขียวชุมชน หรือเรียกย่อๆ ว่า “กรีนแฟร์” เป็นต้น

3.2) ตลาดของผู้จำหน่าย หมายถึง ตลาดที่ผู้ผลิตใช้คนกลางในการจัดจำหน่าย ซึ่งก็คือ ตลาดที่ผู้ผลิตใช้กลยุทธ์การจัดจำหน่ายแบบช่องทางอ้อม (indirect channel) ดังนั้นในการกล่าวถึงตลาดประเภทนี้จึงมุ่งเน้นที่คนกลางในการจัดจำหน่าย ซึ่งสามารถจำแนกแยกย่อยได้อีก 2 ประเภท ได้แก่

3.2.1) ร้านค้าเฉพาะด้าน หมายถึง ร้านค้าที่จำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคที่ส่งเสริมสุขภาพและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีทั้งแบบมีสาขาและแบบไม่มีสาขา

(1) ร้านค้าเฉพาะด้านแบบมีสาขา ที่เป็นร้านจำหน่ายปลีกหรือส่งสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่เป็นร้านแบบหลายสาขา (chain store) ตัวอย่าง ได้แก่

- ร้านเลมอนฟาร์ม เป็นร้านซูเปอร์มาร์เก็ตเพื่อสุขภาพแบบหลายสาขา ที่จำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์และอาหารแมคโครไบโอติกเพื่อสุขภาพ รวมทั้งส่งเสริมให้เกษตรกรเพาะปลูกแบบเกษตรอินทรีย์ มีจำนวนสาขาทั้งสิ้น 9 สาขา ได้แก่ จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ เกษตร สุขุมวิท 39 เพชรเกษม 57 เอกมัย ประดิษฐ์มนูธรรม รามคำแหง และศรีนครินทร์

- ร้านเอเดน เป็นร้านจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์และอาหารจากธรรมชาติ มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่ประจวบคีรีขันธ์ และสาขาที่ตลาด อต.ก. รวมทั้งศูนย์กระจายสินค้าเกษตรอินทรีย์ในต่างจังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ ลำปาง ภูเก็ต ขอนแก่น และอุบลราชธานี

(2) ร้านค้าเฉพาะด้านแบบไม่มีสาขา เป็นร้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นร้านเดี่ยว ปัจจุบันส่วนใหญ่กระจายอยู่ในกรุงเทพมหานครหลายสิบร้าน สินค้ามักเป็นสินค้าเกษตรอินทรีย์แปรรูปจากผัก ผลไม้ ข้าว และสมุนไพรต่างๆ

3.2.2) ร้านค้าทั่วไป ปัจจุบันร้านค้าทั่วไปที่มีบทบาทต่อการจัดจำหน่ายสินค้าได้แก่ร้านค้าสมัยใหม่ (modern trade) ซึ่งมีอยู่หลายประเภทที่สำคัญคือ ซูเปอร์มาร์เก็ต และดิสเคาน์สโตร์ และเนื่องจากพฤติกรรมผู้บริโภคโดยเฉพาะในเมืองนิยมการจับจ่ายสินค้าในร้านค้าสมัยใหม่เป็นอย่างมาก ทำให้ช่องทางการจัดจำหน่ายผักเกษตรอินทรีย์ก็มีแนวโน้มในการเติบโตในร้านค้าสมัยใหม่เพิ่มขึ้นด้วย ประกอบกับผู้บริโภคมีความต้องการสินค้าที่ดีปลอดภัยต่อสุขภาพและรักษาสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างร้านค้าสมัยใหม่ที่จำหน่ายผักเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ หอประชุมซูเปอร์มาร์เก็ต ฟู้ดแลนด์ คาร์ฟูร์ เทสโกโลตัส โกลเด้นเพลส วิลล่ามาร์เก็ต เอ็มโพเรียม และสยามพารากอน

2.2 กลุ่มผู้บริโภค

ประเทศกำลังพัฒนาเช่นประเทศไทย ผู้บริโภคยังมีกำลังซื้อไม่สูงมากนัก รวมทั้งมีความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์น้อย แต่แนวโน้มตลาดกำลังมีการเติบโตโดยเฉพาะตลาดเป้าหมายในกลุ่มผู้บริโภคอาหารสุขภาพ อย่างไรก็ตามผู้บริโภคส่วนใหญ่ก็ยังคงสับสนระหว่างผลิตภัณฑ์ต่างมาตรฐานที่ต้องแข่งขันกับผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ อนามัยปลอดภัย หรือเกษตรอินทรีย์ที่ยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐาน นอกจากนี้จำนวนผู้ผลิตผลผลิตอินทรีย์โดยเฉพาะผักเกษตรอินทรีย์ยังมีจำนวนน้อยทำให้ปริมาณผลผลิตมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด เนื่องจากผู้ผลิตไม่ทราบความต้องการของผู้บริโภคที่แน่นอนจึงทำให้ไม่สามารถวางแผนการผลิตได้อย่างเหมาะสม เมื่อผลผลิตมีน้อยจึงทำให้ระดับราคาสูงกว่าผลผลิตมาตรฐานที่เป็นคู่แข่งเนื่องจากผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังไม่ทราบถึงความแตกต่างของสินค้า

การมีฉลากและเครื่องหมายที่มากเกินไปทำให้ยากต่อผู้บริโภคที่จะแยกแยะออก ฉลากต่างๆ ที่แข่งขันกันสามารถทำให้ผู้บริโภคเคลงใจกับฉลากที่ล้วนมีลักษณะคล้ายกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งฉลากเหล่านี้กล่าวข้อความที่คล้ายคลึงกันอีกด้วย เพราะฉะนั้น จึงจำเป็นจะต้องส่งเสริมให้กลุ่มผู้บริโภคมีความเข้าใจที่ดีขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องความหมายและความสำคัญของตรารับรอง

ผู้บริโภคผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ของไทยอาจแบ่งประเภทได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ครอบครัวชนชั้นกลางในเมือง หมายถึง ผู้บริโภคที่อยู่ในเมืองและอยู่ในระดับชนชั้นกลาง ซึ่งมีบุตร 1 – 2 คน และมีรายได้ครอบครัวเฉลี่ย 30,000 – 60,000 บาทต่อเดือน

กลุ่มที่ 2 ผู้หญิงที่รักสุขภาพ หมายถึง ผู้หญิงหรือแม่บ้านที่เป็นผู้จ่ายสินค้าซึ่งมีสำนึกในเรื่องสุขภาพ

กลุ่มที่ 3 ผู้มีความรู้ด้านสุขภาพ หมายถึง ผู้ที่สามารถเข้าถึงข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ รวมทั้งข้อมูลของแหล่งอาหารอินทรีย์และผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ

ผู้บริโภคกลุ่มดังกล่าวสามารถสรุปโดยภาพรวมได้ว่า ผู้บริโภคผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์คือผู้หญิงวัยกลางคน แต่งงานมีบุตร 1 – 2 คน อาศัยอยู่ในเมือง เป็นผู้มีความรู้ดี เข้าถึงข้อมูลและตระหนักต่อสุขภาพ สนใจซื้อผลิตภัณฑ์ที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม อาทิ ไม่ซื้ออาหารที่มีสารอันตรายเจือปน ผลิตภัณฑ์ที่ซื้อจะนำไปบริโภคภายในครอบครัวโดยเฉพาะเด็กและผู้สูงอายุ โดยจะซื้ออย่างสม่ำเสมอในช่วงสุดสัปดาห์ที่ซูเปอร์มาร์เก็ต ร้านสะดวกซื้อ หรือร้านค้าที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ โดยเฉพาะ ผู้บริโภคกลุ่มนี้รับข้อมูลความรู้ด้านสุขภาพจากสื่อมวลชน และบุคคลที่รู้จัก และอาศัยข้อมูลจากผู้ขายและฉลากสินค้าช่วยในการตัดสินใจซื้อ

ข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับผู้บริโภคจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ทั้งระบบ กล่าวคือ ทำให้ผู้ผลิตสามารถวางแผนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และผู้ประกอบการก็สามารถพัฒนาสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องให้ผู้บริโภคได้รับความพึงพอใจได้เป็นอย่างดี แต่ปัจจุบันการ

ศึกษาวิจัยด้านผู้บริโภคนสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยยังมีอยู่ค่อนข้างจำกัด ทั้งนี้เพราะการศึกษาผู้บริโภคต้องใช้งบประมาณในการศึกษาจำนวนมาก และพฤติกรรมผู้บริโภคก็มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอีกด้วย

2.3 กลุ่มสนับสนุน

ฝ่ายสนับสนุนในธุรกิจผักเกษตรอินทรีย์ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.3.1 หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพืชเกษตรอินทรีย์ ได้แก่

1) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นหน่วยงานหลักในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ตามนโยบายของรัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพืชเกษตรอินทรีย์ ได้แก่

- สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับนโยบายและแผนการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนซึ่งรวมถึงพืชเกษตรอินทรีย์ คือ กองนโยบายเทคโนโลยีการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน

- กรมวิชาการเกษตร มีหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับพืชเกษตรอินทรีย์ คือ กลุ่มพัฒนาระบบตรวจสอบรับรองมาตรฐานการผลิต สำนักพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าพืช มีภารกิจหลัก คือ การตรวจรับรองและการออกใบรับรองมาตรฐานเกี่ยวกับการผลิตพืช การพัฒนาระบบตรวจสอบรับรองคุณภาพตามมาตรฐาน ISO Guide 65 และการฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยี

- กรมส่งเสริมการเกษตร มีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ คือ กลุ่มงานพัฒนาเกษตรอินทรีย์ และหน่วยงานสนับสนุนคือ ศูนย์บริหารศัตรูพืชในจังหวัดต่างๆ ที่มีบทบาทในด้านการอารักขาพืชด้วยชีววิธี โดยการให้ความรู้แก่เกษตรกรในการใช้แมลงและสิ่งมีชีวิตต่างๆ เพื่อการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช รวมทั้งมีหน้าที่ในการผลิตและขยายพันธุ์สิ่งมีชีวิตเหล่านี้ให้เกษตรกรนำไปใช้อารักขาพืชด้วยชีววิธี

- กรมพัฒนาที่ดิน รับผิดชอบการวิจัย พัฒนา ส่งเสริม และขยายผลการใช้ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพทดแทนปุ๋ยเคมีและสารเคมีรวมทั้งการผลิตผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพประกอบด้วยพืชปุ๋ยสด หญ้าแฝก น้ำหมักสูตร พด. 1 ปุ๋ยอินทรีย์น้ำสูตรพด.2 จุลินทรีย์ป้องกันโรครากและโคนเน่าของพืชสูตรพด.3 สารปรับปรุงบำรุงดินพด.4 สารบำบัดน้ำหมักและขจัดกลิ่นเหม็นสูตรพด. 6 และสารป้องกันแมลงศัตรูพืชสูตรพด.7 นอกจากนี้ยังรับผิดชอบการรับรองมาตรฐานสินค้าประเภทปัจจัยการผลิตทางการเกษตรอีกด้วย

- สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ บทบาทที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ คือ เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการจัดทำมาตรฐานสินค้าเกษตรของประเทศรวมทั้ง

มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ดำเนินการให้การรับรองระบบงานและออกใบอนุญาตผู้ประกอบการ ตรวจสอบมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร พัฒนาเกษตรอินทรีย์ภายใต้แผนยุทธศาสตร์เกษตรอินทรีย์แห่งชาติ โดยริเริ่มการสร้างตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ ศึกษาตลาดเกษตรอินทรีย์เชิงลึก และพัฒนาระบบการตรวจสอบรับรองด้านเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับของประเทศไทยนำเข้า

2) *กระทรวงพาณิชย์* มีอำนาจหน้าที่หลักเกี่ยวกับการค้า ธุรกิจบริการ และทรัพย์สินทางปัญญา ในด้านเกษตรอินทรีย์ได้เข้าร่วมในคณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ และได้จัดทำโครงการเกษตรอินทรีย์หลายโครงการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ได้จัดตั้ง “ศูนย์ปฏิบัติการข้อมูลการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์” (Commerce Intelligence of MOC : CIM) และเว็บไซต์ www.organic.moc.go.th โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ไทยภายใต้ความร่วมมือของ 3 กระทรวง และ 1 จังหวัด ระหว่างกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และจังหวัดสุรินทร์ ข้อมูลเกษตรอินทรีย์ที่เผยแพร่ เช่น สถานการณ์ผลิต ตลาดเกษตรอินทรีย์ สารความรู้เกษตรอินทรีย์ เป็นต้น

กระทรวงพาณิชย์ มีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ โดยใช้กลยุทธ์ 4 ประการ คือ 1) รณรงค์และให้คำแนะนำเกี่ยวกับตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์แก่ผู้ผลิต ผู้รวบรวม ผู้แปรรูปและผู้ส่งออก รวมทั้งผลักดันให้มีความช่วยเหลือด้านแหล่งเงินทุนแก่ผู้ประกอบการ 2) ขยายตลาดทั้งในและต่างประเทศ เช่น สนับสนุนข้อมูลด้านการตลาดเชิงลึก จัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาดทั้งงานแสดงสินค้าในและต่างประเทศ จับคู่ธุรกิจ พัฒนาช่องทางการตลาดใหม่ๆ เช่น การค้าอิเล็กทรอนิกส์ การค้าระบบสมาชิก 3) สร้างมูลค่าให้สินค้าเกษตรอินทรีย์และผลิตภัณฑ์ เช่น สร้างตราสินค้า พัฒนารัฐภัณฑ์และยกระดับมาตรฐานสู่สากล 4) สนับสนุนการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกทางการค้า เช่น การส่งเสริมการจัดตั้งเครือข่ายกระจายสินค้า ในรูปแบบต่างๆ เช่น ศูนย์รวบรวมและกระจายผลผลิต ร้านค้าชุมชน ร้านค้าเพื่อสุขภาพ ซูเปอร์มาร์เก็ต และร้านค้าปลีกสมัยใหม่ ตลาดนัด เป็นต้น กระทรวงพาณิชย์และศูนย์ปฏิบัติการข้อมูลการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ ได้ดำเนินกิจกรรมตามกลยุทธ์ในการตลาด และส่งเสริมภาพลักษณ์สินค้าเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ การนำสินค้าเกษตรอินทรีย์เข้าร่วมงานแสดงสินค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศ จัดเจรจาธุรกิจ จัดกิจกรรมการขายร่วมกับห้างสรรพสินค้า รวมทั้งให้ความรู้ผู้ผลิตและผู้ประกอบการเกี่ยวกับการตลาดและมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ รณรงค์ผ่านสื่อต่างๆ เพื่อให้มีการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น (www.organic.moc.go.th)

3) *กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี* หน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ คือ สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (สนช.) โดยมีบทบาทในการศึกษาวิจัย จัดการองค์ความรู้ และนวัตกรรม ถ่ายทอดเทคโนโลยี รวมทั้งจัดการระบบข้อมูลเกษตรอินทรีย์ให้สามารถใช้ประโยชน์

ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาสินค้าเกษตรอินทรีย์โดยการสร้างนวัตกรรมที่เข้าไปส่งเสริมธุรกิจเกษตรอินทรีย์ ทั้งนี้ ได้ตั้งเป้าหมายว่าจะสามารถนำไปสู่การสร้างระบบนวัตกรรมรูปแบบเกษตรอินทรีย์ที่มี “ความแตกต่าง” และ “โดดเด่น” เหนือกว่าประเทศอื่นๆ ภายใต้ภาพลักษณ์ “Think Organic...Think Thailand” (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ 2552)

4) *กระทรวงศึกษาธิการ* สถาบันที่มีการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และกรมการศึกษานอกโรงเรียน

5) *กระทรวงกลาโหม* มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ ศูนย์ฝึกอบรมค่ายพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จังหวัดร้อยเอ็ด และศูนย์ฝึกอบรม กรมทหารราบที่ 6 จังหวัดอุบลราชธานี

6) *กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม* มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

7) *สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ* เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจหลักในการกำหนดนโยบายและวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ รวมทั้งการติดตามและประเมินผลความก้าวหน้าและความสำเร็จของโครงการพัฒนาต่างๆ

8) *การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย* ได้จัดตั้ง “โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” เพื่อดำเนินการเกษตรธรรมชาติตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง”

2.3.2 หน่วยงานภาคเอกชน หน่วยงานภาคเอกชนที่ดำเนินงานสนับสนุนเกษตรอินทรีย์มีหลายหน่วยงาน และเป็นการส่งเสริมที่ค่อนข้างมีความก้าวหน้า เพราะเป็นการส่งเสริมที่ครบวงจร ตั้งแต่การส่งเสริมการผลิต การแปรรูป การตลาด และการตรวจสอบรับรอง (สุภชัย หล่อโลหะ การและคณะ 2550) มีองค์กรที่เกี่ยวข้องดังนี้

1) *เครือข่ายชุมชนอโศก* เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มคนเป็นเครือข่ายเพื่อทำกิจกรรมที่แตกต่างกันไป อาทิ มูลนิธิธรรมสันติ (2520) เป็นองค์กรหลักของกระบวนการทางศาสนาดำเนินกิจการภายใต้้นโยบายหลัก 3 ประการ มีหน่วยงานที่รับผิดชอบคือ โรงพิมพ์มูลนิธิธรรมสันติ โครงการปฐมอโศก ศาลาสุภาพ ธรรมสันติทันตกรรม โรงเรียนสัมมาสิกขา (ปฐมอโศกและสันติอโศก) สำหรับเกษตรอินทรีย์ มี “เครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย” เป็นผู้ผลิตและจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์

เครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย (คกร.) เดิมชื่อ “ชุมชนชาวกสิกรรมไร้สารพิษ” ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2515 โดยเริ่มจากการมาร่วมกันศึกษาและปฏิบัติธรรม ให้ความสำคัญกับ 3 อาชีพคือ 1) กสิกรรมธรรมชาติ 2) ปุ๋ยสะอาด และ 3) ขยะวิทยา จากกลุ่มเล็กๆ ได้มีผู้เห็นด้วยและ

ปฏิบัติตาม ต่อมาในเดือนมีนาคม 2544 จึงได้จัดระบบขององค์กรเป็นเครือข่ายโดยใช้ชื่อว่า เครือข่ายกิจกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย มีภาระหน้าที่ เช่น ส่งเสริมองค์กรกสิกรในการทำกิจกรรมไร้สารพิษ ส่งเสริมให้มีลานค้าชุมชน ตลาดนัดชุมชน ตลาดนัดกลางของเครือข่าย และร้านค้าองค์กรสมาชิก ส่งเสริมให้มีการสร้างศูนย์การศึกษาและพัฒนาด้านการกิจกรรมไร้สารพิษ การตลาด การออมทรัพย์ การถนอมและการแปรรูปผลผลิต เป็นต้น

2) มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย): Sustainable Agriculture Foundation Thailand ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2541 จากฐานการพัฒนางานเกษตรกรรมยั่งยืนในประเทศไทย ในช่วงแรกมูลนิธิฯ มีภารกิจหลักในการบริหารจัดการ “โครงการนำร่องเพื่อพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อย” ซึ่งเป็นโครงการต้นแบบการผลักดันให้มีการนำนโยบายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาปฏิบัติจริง โครงการนำร่องฯ มีเป้าหมายเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนและการจัดการทรัพยากรชายฝั่งที่เหมาะสม อันจะนำมาสู่การพึ่งตนเองได้ของเกษตรกรและชุมชนในด้านเศรษฐกิจ อาหาร ที่ดินทำกิน และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนและการจัดการทรัพยากรต่อไป

การดำเนินงานของมูลนิธิฯ ได้แก่ 1) การจัดตั้งสถาบันเกษตรกรรมยั่งยืน ดำเนินงานด้านการพัฒนาความรู้หรือการศึกษาวิจัยและดำเนินงานขับเคลื่อนความรู้ร่วมกับองค์กรชาวบ้านและภาคีต่างๆ 2) สนับสนุนการศึกษา รวบรวม และเสริมสร้างกระบวนการพัฒนาความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรและองค์กรชุมชน 3) รณรงค์เผยแพร่ให้สาธารณชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจเกษตรกรรมยั่งยืน 4) ประสานองค์กรภาคีเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ รวมถึงผลักดันนโยบายเกษตรกรรมยั่งยืน

3) เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก เริ่มดำเนินงานในปี พ.ศ. 2532 เป็นเครือข่ายความร่วมมือขององค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรชาวบ้านเพื่อพัฒนาระบบเกษตรกรรมทางเลือกซึ่งเป็นระบบการผลิตที่สอดคล้องกับนิเวศวิทยาในแต่ละท้องถิ่น และสร้างการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของเกษตรกรรายย่อยในระยะแรกได้ประสานให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กรสมาชิกและชาวบ้านในการพัฒนาระบบเกษตรกรรมทางเลือก และเผยแพร่ความรู้ ประสบการณ์สู่สาธารณะและกลุ่มผู้บริโภค โดยนำเสนอแนวคิดตลาดทางเลือกและการพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ควบคู่กันไป นอกจากนี้ เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกยังได้ร่วมกับองค์กรชาวบ้านและองค์กรพันธมิตรในการพัฒนานโยบาย เช่น การร่วมวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 กำหนดให้เกษตรกรรมยั่งยืนหรือเกษตรกรรมทางเลือกเป็นระบบเกษตรกรรมที่รัฐต้องดำเนินการและให้การสนับสนุน เป็นต้น

4) สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) เป็นหน่วยงานตรวจสอบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่ดำเนินงานภายใต้มูลนิธิมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ มกท. ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ.

2538 โดยความร่วมมือของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันวิชาการ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรผู้บริโภค และเครือข่ายร้านค้าสีเขียว โดยมุ่งสนับสนุนให้การทำเกษตรอินทรีย์เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย และทำให้ผู้บริโภคเกิดความมั่นใจเมื่อซื้อผลิตภัณฑ์ที่มาจากการปลูกและแปรรูปแบบอินทรีย์

มกท. ได้เริ่มจัดทำ “มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ 2003” ขึ้นซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 15 สิงหาคม 2546 ทั้งนี้การตรวจสอบและรับรองฟาร์มเกษตรอินทรีย์และการแปรรูปผลผลิตจากเกษตรอินทรีย์ที่ปฏิบัติตามเกณฑ์ของ “มาตรฐานเกษตรอินทรีย์” ของมกท. เป็นการรับรองกระบวนการผลิต ไม่ใช่การตรวจสอบสารตกค้างที่ผลิตภัณฑ์สุดท้าย โดย มกท. จะทำการตรวจสอบครอบคลุมตั้งแต่เริ่มปลูก ดูแลรักษา จนกระทั่งเก็บเกี่ยว และเมื่อนำผลผลิตมาสู่ขั้นตอนการแปรรูป การตรวจสอบก็จะเริ่มตั้งแต่การได้มาและการจัดการวัตถุดิบ กรรมวิธีการแปรรูป การบรรจุ และการขนส่ง จนกระทั่งถึงมือผู้บริโภค ผู้ผลิต/ผู้ประกอบการที่ได้รับการรับรองตามมาตรฐานของมกท. มีสิทธิ์ใช้ตรา มกท. บนบรรจุภัณฑ์ ซึ่งเป็นหลักประกันให้ผู้บริโภคเกิดความมั่นใจเมื่อเลือกซื้อผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ที่มีตรา มกท.

ในปี พ.ศ. 2545 มกท. ได้รับการรับรองระบบจากโครงการรับรองระบบประกันคุณภาพของสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ หรือ International Federation of Organic Agriculture Movements: IFOAM (IFOAM Accreditation Programme) ทำให้มาตรฐาน มกท. เทียบเท่ากับมาตรฐานสากล ซึ่งองค์กรรับรองในต่างประเทศยอมรับการทำงานของ มกท. และผลิตภัณฑ์อินทรีย์ที่ได้รับการรับรองจาก มกท. อันส่งผลให้ผู้ผลิต/ผู้ประกอบการที่ได้รับการรับรองจาก มกท. สามารถส่งสินค้าอินทรีย์ไปจำหน่ายยังต่างประเทศได้สะดวกขึ้น นอกจากนี้ ผู้ผลิต/ผู้ประกอบการที่ได้รับการรับรองจาก มกท. ยังสามารถใช้ตรา IFOAM accredited ควบคู่ไปกับตรา มกท. บนบรรจุภัณฑ์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มความน่าเชื่อถือให้แก่ผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์มากยิ่งขึ้นด้วย นอกจากนี้ มกท. ได้รับการรับรองระบบตาม ISO 65 ในปี พ.ศ. 2548 และยังได้รับการยอมรับจากหน่วยงานรับรองคุณภาพเกษตรอินทรีย์ของหลายประเทศในยุโรป เช่น KRAV ของประเทศสวีเดน BIOSWISS ของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เป็นต้น ดังนั้น มกท. จึงเป็นองค์กรให้บริการตรวจสอบและรับรองเกษตรอินทรีย์ที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล

5) องค์กรมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยความร่วมมือของหลายฝ่าย ได้แก่ เกษตรกร ผู้บริโภค นักวิชาการจากองค์กรของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และผู้สนใจทั่วไป เพื่อทำการรับรองผลผลิตของเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบเกษตรอินทรีย์ และได้จัดทำ “มาตรฐานการผลิตพืชผักอินทรีย์ภาคเหนือ” ขึ้นเพื่อให้เกษตรกรที่ต้องการรับการตรวจสอบรับรองด้วยมาตรฐานนี้ได้ปฏิบัติตาม

6) เครือข่ายสีเขียว (Green Net) เป็นการทำงานที่สอดคล้องประสานกันเพื่อพัฒนาเกษตรอินทรีย์ทั้งระบบตั้งแต่การผลิตจนถึงผู้บริโภค ประกอบด้วย 2 หน่วยงานที่ทำงานประสานกัน ได้แก่ สหกรณ์กรีนเนท จำกัด และมูลนิธิสายใยแผ่นดิน

6.1) สหกรณ์กรีนเนท จำกัด (Green Net Cooperatives) กรีนเนทหรือโครงการทางเลือกเพื่อเกษตรกรและผู้บริโภค ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2536 โดยกลุ่มคนจำนวนหนึ่งที่ต้องการสนับสนุนระบบการค้าที่เป็นธรรมสำหรับผลผลิตเกษตรอินทรีย์ ได้เปิดดำเนินการเมื่อ 20 ตุลาคม 2536 โดยเป็นผู้จำหน่ายผลผลิตผักและผลไม้สดเกษตรอินทรีย์เป็นรายแรกของประเทศไทย กรีนเนทได้พัฒนาขึ้นเป็นผู้จัดจำหน่ายผลผลิตเกษตรอินทรีย์ภายใต้ชื่อ “สหกรณ์อาหารธรรมชาติจำกัด” ต่อมาได้ขยายกิจการและเปลี่ยนชื่อเป็น สหกรณ์กรีนเนท จำกัด เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2544 จัดจำหน่ายสินค้าทั้งอาหารสด อาหารแห้ง ธัญพืช ฯลฯ ทั้งภายในประเทศ และมีการส่งออกไปยังตลาดยุโรปและประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงภายใต้แผนงาน “ตลาดทางเลือก”

ในด้านการจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ภายในประเทศ สหกรณ์กรีนเนทมีโครงการส่งตรงผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ (Home delivery) จัดส่งผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ ฯลฯ ให้กับผู้บริโภคที่สั่งซื้อถึงบ้านหรือสถานที่ทำงาน นอกจากนี้ยังมีศูนย์กระจายสินค้า/ผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ (Green Net Distribution Center) เป็นศูนย์รวมผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานจากมกท. ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ และอื่นๆ จากเครือข่ายผู้ผลิตทั่วประเทศที่ศูนย์แสดงผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์หรือร้านกรีนเนทซื้อ

กรีนเนทมีบทบาทสนับสนุนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในหลายด้านรวมทั้งการผลักดันและเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งหน่วยงานตรวจสอบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ซึ่งในปัจจุบันคือสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) โรงเรียนเกษตรกรสำหรับเกษตรอินทรีย์ ฯลฯ

6.2) มูลนิธิสายใยแผ่นดิน (Earth Net Foundation) ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2536 พร้อมกับกรีนเนท แต่ได้รับการจดทะเบียนเป็นมูลนิธิสายใยแผ่นดินตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2543 และจัดตั้งเป็นนิติบุคคล เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2544 มูลนิธิฯ มีเป้าหมายหลักในการทำงานส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์และวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

การดำเนินงานแบ่งเป็น 4 ฝ่ายดังนี้

(1) ฝ่ายส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการส่งเสริมการผลิตเกษตรอินทรีย์ด้วยการพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านและเทคโนโลยีอย่างมีส่วนร่วม กิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นการฝึกอบรมเทคนิคการผลิต และการจัดกระบวนการเรียนรู้ในแบบของโรงเรียนเกษตรกร (Farmer Field School) โดยมีโครงการเกษตรอินทรีย์ด้านข้าว พืชผัก ผลไม้ และสิ่งทอ ปัจจุบันโครงการเกษตร

อินทรีย์ของมูลนิธิมีพื้นที่การทำงานใน 11 จังหวัด คือ ยโสธร ขอนแก่น สุรินทร์ มหาสารคาม กาฬสินธุ์ อุดรดิตถ์ เชียงใหม่ ปราจีนบุรี สุพรรณบุรี ฉะเชิงเทรา และประจวบคีรีขันธ์

(2) ฝ่ายผ้าทอเพื่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมและพัฒนากาแฟพื้นเมือง มีพื้นที่การทำงานใน 2 จังหวัด คือ ขอนแก่น และสุพรรณบุรี

(3) ฝ่ายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ส่งเสริมการรวมกลุ่มขององค์กรชุมชนในการร่วมกันพัฒนาธุรกิจของชุมชนเอง โดยเน้นธุรกิจที่ชุมชนทำการผลิต แปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ และผลิตภัณฑ์ที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กิจกรรมของฝ่ายประกอบด้วย

- การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ (แปรรูป)
- การพัฒนาระบบประกันคุณภาพ (Quality Assurance) สำหรับกระบวนการแปรรูป
- การพัฒนาระบบการบริหารจัดการธุรกิจชุมชนโดยองค์กรชุมชน
- การพัฒนาตลาดท้องถิ่น
- การพัฒนาธรรมาภิบาล (good governance) สำหรับธุรกิจชุมชน

(4) ฝ่ายผู้บริโภคนโยบาย ดำเนินกิจกรรมรณรงค์กับผู้บริโภค เพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม กิจกรรมการรณรงค์เน้นที่การเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และการนำเสนอทางเลือกใหม่ในการบริโภค กิจกรรมการรณรงค์ประกอบด้วย การสัมมนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเผยแพร่ความรู้ในสื่อ และการจัดกิจกรรมกับกลุ่มผู้บริโภค

กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ในเครือข่ายมูลนิธิสายใยแผ่นดิน เช่น สหกรณ์การเกษตรยังยืนแม่ทา จำกัด ผลิตข้าวโพดฝักอ่อนและลำไย เป็นต้น

7) สมาพันธ์อาหารและเกษตรอินทรีย์ไทย (Thai Organic Food and Agriculture Federation) ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2545 โดยกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการผลิตอาหารและเกษตรอินทรีย์ 5 กลุ่ม จัดตั้งเป็นเครือข่ายและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมในแขนงต่างๆ รายชื่อเครือข่ายที่ร่วมก่อตั้ง เช่น กรมวิชาการเกษตร (สถาบันพืชอินทรีย์) องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษ ชุมชนอโศก ฯลฯ นอกจากนี้คณะผู้ก่อตั้งสมาพันธ์ฯ มีมติให้ประสานเครือข่ายเพื่อผลักดันให้มีการทำงานในกิจกรรมที่สำคัญโดยเร่งด่วนตามลำดับความสำคัญ โดยกำหนดเป้าหมายอยู่ที่การร่วมประสานกับภาครัฐจัดตั้งสถาบันชื่อ “สถาบันอาหารและเกษตรอินทรีย์แห่งประเทศไทย” (Institute of Organic Food and Agriculture of Thailand: IOFAT) โดยในเบื้องต้นให้จัดตั้งเป็นหน่วยงานมหาชนอิสระภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

8) สำนักงานความร่วมมือทางวิชาการเยอรมัน (German Technical Cooperation :GTZ) ประเทศไทยและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ดำเนินงานความร่วมมือทางวิชาการระหว่างกันมากกว่า 40 ปี โดยมีสำนักงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ (สพร.) เป็นผู้ประสานงานของฝ่ายไทย และกระทรวงเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (BMZ) เป็นผู้ประสานงานของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยสำนักงานความร่วมมือทางวิชาการเยอรมัน (GTZ) ได้รับมอบหมายให้เป็นหน่วยงานดำเนินงานความร่วมมือในนามของรัฐบาลสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ปัจจุบันความร่วมมือดังกล่าวมุ่งเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจ ซึ่งเน้นการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมและใช้แนวทางการพัฒนาการตลาด

สำหรับการดำเนินงานเกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2552 GTZ และสมาคมการค้าเกษตรอินทรีย์ไทย (Thai Organic Trade Association :TOTA) ได้ลงนามความร่วมมือในโครงการส่งเสริมอุตสาหกรรมผลไม้และผักอินทรีย์ (Promotion of Thai Organic Fruit and Vegetable Industry) เป็นระยะเวลา 2 ปี โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะเพิ่มจำนวนฟาร์มที่ได้รับการตรวจสอบรับรองระบบเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งขยายการส่งออกผลไม้และผักอินทรีย์ของไทยไปยังตลาดต่างประเทศ โดยมีเป้าหมายเพิ่มการส่งออกไปยังตลาดสหภาพยุโรปซึ่งเป็นตลาดสำคัญของเกษตรอินทรีย์ร้อยละ 20 และคาดว่าจะมีเกษตรกรมากกว่า 300 รายเข้าร่วมในโครงการนี้

9) สมาคมการค้าเกษตรอินทรีย์ไทย (Thai Organic Trade Association: TOTA) ก่อตั้งขึ้นในเดือนตุลาคม 2548 จากการรวมตัวของผู้ประกอบการภาคเอกชนที่ทำธุรกิจเกษตรอินทรีย์ โดยมีแนวคิดร่วมกันว่า การรวมตัวของผู้ประกอบการจะช่วยขับเคลื่อนขบวนการเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ให้กับผู้บริโภคและการขยายตลาด ซึ่งจะช่วยให้เกิดการขยายตัวของเกษตรกรในภาคการผลิต

สมาคมฯ มีสมาชิกที่เป็นผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่มีตลาดทั้งในประเทศและส่งออกต่างประเทศ สินค้าที่ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ระดับสากลของสมาชิกรัฐสมาคมฯ ได้แก่ ผักและผลไม้ชนิดต่างๆ ข้าวโพดฝักอ่อน ข้าวหอมมะลิ ชาใบหม่อน ลำไย กาแฟ น้ำผึ้ง กุ้งขาวและกุ้งกุลาดำ น้ำตาลทราย แป้งมันสำปะหลัง กะทิ

วัตถุประสงค์ของสมาคมฯ

1) ส่งเสริมการค้าผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ เช่น การรวมตัวกันเพื่อสร้าง การหาวัตถุดิบ การส่งเสริมการขาย ฯลฯ

2) สร้างความเข้าใจในเรื่องเกษตรอินทรีย์ให้กับผู้บริโภคและบุคคลทั่วไป

3) ประสานงานกับหน่วยงานราชการ เพื่อผลักดันนโยบายเกษตรอินทรีย์

4) ส่งเสริมการทำธุรกิจเกษตรอินทรีย์อย่างมีจริยธรรม

5) แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในเรื่องเกษตรอินทรีย์

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 กัลยาณี กุลชัย และพีรชัย กุลชัย (2549) ได้ศึกษาพฤติกรรม ทักษะ และปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคผักอินทรีย์ในกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษารูปได้ดังนี้

- สถานภาพของผู้บริโภคผักอินทรีย์ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 26 – 50 ปี เป็นหญิงมากกว่าชาย เป็นผู้ที่มีสมรสแล้ว มีอาชีพค้าขายและธุรกิจส่วนตัว มีการศึกษาในระดับปริญญาตรีมากที่สุด มีระดับรายได้ของครัวเรือนระหว่าง 10,000 – 20,000 บาท มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนเท่ากับ 33,762.38 บาท มีรายจ่ายเฉลี่ยสำหรับค่าอาหารเท่ากับ 8,606.02 บาทต่อเดือน มีสมาชิกในครัวเรือนเท่ากับ 1 – 3 คน มักจะประกอบอาหารเองในแต่ละมื้อ ด้านพฤติกรรมของผู้บริโภคผัก ส่วนใหญ่เป็นผู้บริโภคมาเป็นระยะเวลานานแล้วคือมากกว่า 4 ปีขึ้นไป เป็นการบริโภคแบบสม่ำเสมอ (ทุกครั้งที่จะซื้อผักไปรับประทานจะเป็นผักอินทรีย์) มากที่สุดและอาหารที่เป็นส่วนประกอบในแต่ละมื้อในแต่ละวันส่วนใหญ่ทุกมื้อจะมีผักอินทรีย์เป็นส่วน ประกอบ การเลือกซื้อผักจะเลือกซื้อผักที่ใหม่สดตัดจากแปลงใหม่ๆ มากที่สุด เมื่อนำมาใช้รับประทานสดจะนำไปล้างก่อนรับประทาน ชนิดของผักที่เลือกมารับประทานมากที่สุด 5 ลำดับแรก ได้แก่ ผักคะน้า กวางตุ้ง กะหล่ำปลี และผักสลัด และเลือกซื้อจากซูเปอร์มาร์เก็ตมากที่สุดเนื่องจากสะดวก การรับทราบว่าเป็นผักอินทรีย์จะพิจารณาจากฉลากบนข้างถุงใส่ผลิตภัณฑ์ ในการซื้อผักอินทรีย์พบว่า ผู้บริโภคให้ความเห็นว่าผักอินทรีย์มีความสดดีมาก การเก็บรักษาสามารถเก็บได้นานพอๆ กับผักทั่วไป โดยเหตุผลที่เลือกบริโภคผักอินทรีย์เพราะปลอดภัยจากสารเคมี และคำนึงถึงสุขภาพของครอบครัว นอกจากนี้ยังต้องการให้ราคาของผักอินทรีย์ถูกลงด้วย

- ทักษะของผู้บริโภคที่มีต่อผักอินทรีย์ เช่น ผักอินทรีย์มีจำหน่ายในซูเปอร์มาร์เก็ตตามห้างสรรพสินค้าเชื่อถือได้ การรับรองมาตรฐานโดยหน่วยงานของทางราชการมีผลต่อการตัดสินใจซื้อเพราะสร้างความมั่นใจในคุณภาพผักอินทรีย์ได้ ตราสินค้าและฉลากมีความสำคัญต่อการตัดสินใจซื้อ การประชาสัมพันธ์ผักอินทรีย์ตามสื่อต่างๆ ในปัจจุบันยังไม่เป็นที่แพร่หลาย ยินดีจ่ายเงินเพิ่มในการบริโภคผักอินทรีย์เพื่อลดความเสี่ยงในการเจ็บป่วย ระยะทาง แหล่งซื้อที่มีผลต่อการซื้อผักอินทรีย์มารับประทาน การบริโภคผักมีประโยชน์และให้คุณค่าทางอาหารสูง และยินดีที่จะซื้อผักอินทรีย์ถึงแม้ว่าผักจะมีลักษณะไม่สวย เป็นต้น

- ปัจจัย 5 ประการที่มีผลต่อการบริโภคผักอินทรีย์เรียงตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ 1) ความห่วงใยในสุขภาพ 2) ความสดใหม่ของผักอินทรีย์ ขนาด และความสมบูรณ์ของผัก 3) สถานที่จำหน่ายสะดวกสบาย หาซื้อง่าย และมีหลายชนิดให้เลือกเพียงพอต่อความต้องการ 4) มีตรารับรองและราคาไม่แพงเกินไป และ 5) ความเชื่อด้านคุณค่าสูงของผัก และการได้รับข่าวสารจากสื่อที่ทำให้เข้าใจเรื่องของผักอินทรีย์

3.2 พีรชัย กุลชัย และ อิสระ อินทรสูต (2547) ได้ศึกษาปัญหาและแนวทางพัฒนาตลาดเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

ปัญหาจากส่วนของรัฐบาล องค์กร สถาบันต่างๆพบว่า 1) รัฐบาลไม่มีความชัดเจนและการสนับสนุนต่ำ 2) การทำมาตรฐานจำนวนมากรัฐบาลไม่มีการส่งเสริมในด้านความรู้และความเข้าใจไปถึงผู้บริโภคและขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ 3) มีการลงทุนวิจัยและพัฒนาสำหรับสินค้าเกษตรอินทรีย์น้อยมาก

ปัญหาจากส่วนของผู้ผลิต พบว่า 1) ผู้ผลิตมีจำนวนน้อย 2) ผู้ผลิตขาดความเชื่อมั่นในการปรับเปลี่ยนเข้าสู่ระบบเกษตรอินทรีย์ 3) กลุ่มผู้ผลิตมีการรวมกลุ่มน้อย ผู้ผลิตยังไม่เข้าใจเรื่องนี้ ขาดข้อมูลในการผลิต และไม่มีการส่งเสริมการผลิตเกษตรอินทรีย์ 4) ปัญหาในการผลิตสินค้าออกมาอย่างมีคุณภาพที่ดี 5) ไม่มีวัตถุดิบที่เป็นเกษตรอินทรีย์ 6) ขาดกฎระเบียบที่ดีต่อผู้ผลิต 7) มีผู้ผลิตที่ไม่เข้าใจในระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ 8) ปัญหาการผลิตเกษตรอินทรีย์ที่มีปริมาณน้อย 9) สินค้าเกษตรอินทรีย์มีน้อยมาก 10) ความแข็งแรงทางเศรษฐกิจของเกษตรกรมีต่ำ 11) ปัญหาการใช้เทคโนโลยีที่ผิดและไม่เหมาะสมกับภูมิประเทศซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์อยู่แล้ว

ปัญหาจากส่วนของผู้บริโภค พบว่า 1) ผู้บริโภครู้จักเกษตรอินทรีย์จริงๆ มีน้อย 2) เกิดความสับสนในผู้บริโภค 3) ทักษะในการบริโภคเพื่อสิ่งแวดล้อมมีน้อย 4) ความไม่ใส่ใจในสุขภาพของคนไทย 5) ปัญหาที่เกิดจากราคาสินค้าอินทรีย์มีราคาแพง

ปัญหาจากส่วนของผู้ทำหน้าที่การตลาด พบว่า 1) ห้างสรรพสินค้าไม่ให้ความสำคัญกับจุดขายของสินค้าอินทรีย์ 2) ช่องทางในการจำหน่ายของไทยมีน้อย 3) ตลาดไม่สามารถแบ่งแยกได้อย่างชัดเจนห้างสรรพสินค้าไม่เข้าใจในเรื่องของเกษตรอินทรีย์ 4) ห้างสรรพสินค้าก็เข้าใจผิดว่าเป็นเรื่องของกระแสการบริโภค 5) ขาดภาพลักษณ์ของตัวสินค้าที่เด่นชัด

แนวทางในการพัฒนาตลาดเกษตรอินทรีย์ภายในประเทศ 1) สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาตลาดเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจัง 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสร้างความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่ผู้บริโภคและผู้จำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ 3) สนับสนุนระบบการส่งเสริมการผลิตเกษตรอินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ 4) สนับสนุนงานวิจัยเพื่อพัฒนาระบบเกษตรอินทรีย์ 5) จัดตั้งศูนย์ความรู้ทางด้านเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ

3.3 สุดใจ จงวรกิจวัฒนา (2545) ศึกษาเศรษฐกิจการผลิตและการตลาดพืชผักอินทรีย์ โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อจัดทำข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการผลิตพืชผักอินทรีย์ และวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตพืชผักอินทรีย์มาตรฐานในประเทศไทยเปรียบเทียบกับต้นทุนการผลิตพืชผักปลอดภัยจากสารพิษ เพื่อแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มความเป็นไปได้ในการส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นประเทศผู้ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญในตลาดโลก

การศึกษาใช้การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนรวมถึงองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ที่สามารถรวบรวมได้ในประเทศไทย และต่างประเทศผ่านระบบอินเทอร์เน็ต และข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่ทำการผลิตพืชผักจำนวน 20 ราย จำแนกเป็นการผลิตพืชผักปลอดภัยจากสารพิษ 14 ราย และพืชผักอินทรีย์ 6 ราย ในจังหวัดสุพรรณบุรี กาญจนบุรี นครปฐม และปทุมธานี

ผลการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตพบว่า เกษตรกรที่ทำการผลิตพืชผักอินทรีย์ได้กำไรต่อไร่ต่อปี 22,389.61 บาท เทียบกับเกษตรกรที่ทำการผลิตพืชผักปลอดภัยจากสารพิษได้กำไรต่อไร่ต่อปี 20,533.23 บาท โดยเกษตรกรที่ทำการผลิตพืชผักอินทรีย์ได้กำไรต่อไร่ต่อปีสูงกว่าไร่ละ 1,856.38 บาท

ปัญหาด้านการผลิตของเกษตรกร ได้แก่ ความไม่เพียงพอของแหล่งน้ำที่จะใช้ได้ตลอดทั้งปี ภัยธรรมชาติ ขาดแคลนแหล่งสินเชื่อ ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างจริงจัง และขาดความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านโรค แมลง ส่วนปัญหาด้านการตลาด คือ มีความต้องการบุคลากรที่มีความสามารถในการจัดการการตลาด ขาดแคลนห้องเย็นเก็บรักษาผลผลิต ปัญหาการขนส่งที่ต้องใช้รถห้องเย็นเนื่องจากแหล่งผลิตอยู่ไกลจากตลาด

ข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อบทบาทของรัฐในการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์คือ การให้ความรู้แก่เกษตรกรถึงประโยชน์ของการทำเกษตรอินทรีย์และผู้บริโภคในการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่มีความปลอดภัยโดยทำอย่างจริงจัง รัฐควรเน้นให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยอินทรีย์เป็นหลัก ลดการใช้ปุ๋ยเคมีไม่เห็นด้วยกับบทบาทของภาครัฐในการจัดซื้อปุ๋ยอินทรีย์แจกเกษตรกรแต่ควรส่งเสริมให้เกษตรกรจัดทำปุ๋ยอินทรีย์ได้ด้วยตนเอง สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ พัฒนาแหล่งน้ำในระดับไร่นา และจัดให้มีสินเชื่อเพื่อการทำเกษตรอินทรีย์

ผลการศึกษาพบว่าการผลิตสินค้าผักเกษตรอินทรีย์ของไทยมีศักยภาพโดยสามารถผลิตพืชผักอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานจากหน่วยงานที่ได้รับการรับรองคุณภาพการตรวจสอบระบบและผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ (มกท.) ที่ได้รับการรับรอง (accreditation) จาก IOAS ซึ่งเป็นหน่วยงานของสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (IFOAM) นอกจากนี้ ผลการศึกษาในภาพรวมแสดงถึงแนวโน้มความเป็นไปได้ในการส่งเสริมและพัฒนาการทำเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยให้เป็นประเทศผู้ผลิตสินค้าเกษตรเพื่อการค้าภายในประเทศ และเพื่อการส่งออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ในระยะเริ่มต้นรัฐควรเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมและอุดหนุนด้านโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นและร่วมกับภาคเอกชนในการพัฒนาระบบการตรวจสอบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากลเพื่อป้องกันการกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษีที่อาจเกิดขึ้นได้หากการตรวจสอบรับรองไม่ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาและรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ

ในการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ วิธีการศึกษาและรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิดำเนินการโดยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ผลงานวิจัยทางด้านเกษตรอินทรีย์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยที่ได้จัดเตรียมเรียบร้อยแล้ว จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

- หน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

- หน่วยงานของกระทรวงพาณิชย์ เช่น กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า

- หน่วยงานของกระทรวงสาธารณสุข เช่น สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กรมอนามัย

- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

- สถาบันอาหาร กระทรวงอุตสาหกรรม

- ห้องสมุดของสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ

- สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- สหกรณ์กรีนเนท จำกัด /มูลนิธิสายใยแผ่นดิน

- เว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ ที่ทำการศึกษาและรวบรวมจะเกี่ยวข้องกับประเด็นต่อไปนี้

1. ปัจจัยการผลิตผักเกษตรอินทรีย์

2. การผลิตผักเกษตรอินทรีย์

- มาตรฐานการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์

- การรักษาความเป็นเกษตรอินทรีย์

- การตรวจสอบและออกใบรับรองการผลิตผักเกษตรอินทรีย์

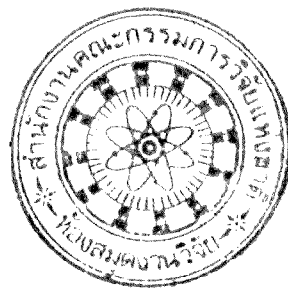
- ผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย

3. การแปรรูปผักเกษตรอินทรีย์

4. การจัดจำหน่ายผักเกษตรอินทรีย์

5. ผู้บริโภคผักเกษตรอินทรีย์

6. ฝ่ายสนับสนุนในธุรกิจผักเกษตรอินทรีย์

2. การศึกษาและรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ

เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเรื่องปัจจัยความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ การศึกษาและรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเรื่องนี้ใช้การศึกษาและรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ประชากร สำหรับการศึกษาและรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยนี้จะเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์ได้แก่ ผู้ผลิตปัจจัยการผลิต เกษตรกรผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ ผู้แปรรูป ผู้จำหน่าย ผู้ส่งออกและผู้บริโภคผักเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย รวมถึงหน่วยงานสนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง สำหรับการศึกษาในงานวิจัยนี้ประกอบด้วย

2.2.1 กลุ่มตัวอย่างสำหรับการสัมมนาแบบมีส่วนร่วมโดยการสนทนาแบบเจาะกลุ่ม (Focus group)

- 1) ตัวแทนของกลุ่มผู้ผลิตปัจจัยการผลิต จำนวน 7 คน
- 2) ตัวแทนของเกษตรกร/ผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ จำนวน 9 คน
- 3) ตัวแทนผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์ (ผู้แปรรูป ผู้จำหน่าย และผู้ส่งออก) จำนวน 5 คน
- 4) ตัวแทนผู้บริโภค จำนวน 6 คน
- 5) ตัวแทนฝ่ายสนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชน จำนวน 10 คน

โดยตัวแทนที่คัดเลือกมาได้จากการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 37 คน เพื่อเข้าร่วมในการสัมมนาแบบมีส่วนร่วมโดยการสนทนาแบบเจาะกลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง

2.2.2 กลุ่มตัวอย่างสำหรับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

- 1) ตัวแทนของกลุ่มผู้ผลิตปัจจัยการผลิต จำนวน 2 คน
- 2) ตัวแทนของเกษตรกร/ผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ จำนวน 4 คน
- 3) ตัวแทนผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์ (ผู้แปรรูป ผู้จำหน่าย และผู้ส่งออก) จำนวน 2 คน
- 4) ตัวแทนผู้บริโภค จำนวน 2 คน
- 5) ตัวแทนฝ่ายสนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชน จำนวน 2 คน

โดยตัวแทนที่คัดเลือกมาได้จากการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 12 คน เพื่อทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

สำหรับรายชื่อตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้าร่วมสัมมนาแบบมีส่วนร่วมโดยการสนทนาแบบเจาะกลุ่ม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกแสดงในภาคผนวก

2.3 วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ

2.3.1 วิธีการในการศึกษาและรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ สำหรับการวิจัยเรื่องนี้ประกอบด้วย

1. การสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วมโดยการสนทนาแบบเจาะกลุ่ม (Focus group) โดยมีขั้นตอนดังนี้

- 1) ศึกษาจัดเตรียมประเด็นคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 2) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วมโดยการสนทนาแบบเจาะกลุ่มจำนวน 1 ครั้ง ในการสัมภาษณ์จะแบ่งกลุ่มออกเป็น 5 กลุ่มคือ

- กลุ่มผู้ผลิตปัจจัยการผลิต
- กลุ่มเกษตรกร/ผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์
- กลุ่มผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์ (ผู้แปรรูป ผู้จำหน่าย และผู้ส่งออก)
- กลุ่มผู้บริโภคผักเกษตรอินทรีย์
- กลุ่มหน่วยงานสนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชน

โดยจำนวนสมาชิกของแต่ละกลุ่มจะเท่ากับจำนวนตัวอย่างที่เลือกมาแล้วใช้เทคนิคการระดมสมองแบบเจาะกลุ่มเพื่อให้ได้ข้อมูลตามประเด็นคำถามที่ขณะนักวิจัยพัฒนาขึ้น โดยประเด็นในการสัมภาษณ์แบบเจาะกลุ่มของแต่ละกลุ่มมีดังนี้

กลุ่มผู้ผลิตปัจจัยการผลิต กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ และกลุ่มผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์ (ผู้แปรรูป ผู้จำหน่าย และผู้ส่งออก) ประเด็นการศึกษาได้แก่ สภาพการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค ปัจจัยความสำเร็จผักเกษตรอินทรีย์ และแนวทางสู่ความสำเร็จเกษตรอินทรีย์

กลุ่มผู้บริโภคผักเกษตรอินทรีย์ ประเด็นการศึกษาได้แก่ ข้อมูลทั่วไป พฤติกรรมการบริโภค ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผักเกษตรอินทรีย์ ปัญหาอุปสรรค ปัจจัยความสำเร็จผักเกษตรอินทรีย์ และแนวทางสู่ความสำเร็จเกษตรอินทรีย์ และข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

กลุ่มหน่วยงานสนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชน ประเด็นการศึกษาได้แก่ นโยบายและการดำเนินงานเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมเกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์ ทั้งในด้านปัจจัยการผลิต การสนับสนุนเทคโนโลยีการผลิต การให้ความรู้ การอบรม การส่งเสริมด้านการตลาด การส่งเสริมการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์ ปัญหาอุปสรรค ปัจจัยความสำเร็จผักเกษตรอินทรีย์ และแนวทางสู่ความสำเร็จเกษตรอินทรีย์

วิธีการการสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วมโดยการสนทนาแบบเจาะกลุ่ม ใช้เทคนิคการระดมสมองแบบเจาะกลุ่มอย่างละเอียดแสดงในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 รายละเอียดวิธีการระดมสมองการสัมมนาแบบมีส่วนร่วมโดยการสนทนาแบบเจาะกลุ่ม

ประเด็น/ขั้นตอน	วิธีการ	เวลา (นาที)	อุปกรณ์
1. การดำเนินงานของแต่ละกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้พัฒนาศูนย์สุขภาพชุมชน	1. ผู้เข้าร่วมสัมมนาแนะนำตัว (ชื่อหน่วยงาน) 2. เราอธิบายว่าต้องการอะไรจากกิจกรรมนี้ 3. ให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาทำแบบสอบถาม 4. สรุปทวนแบบสอบถามรายคน 5. ผู้แทนกลุ่ม (ระดมสมอง/นำเสนอ)	10 10 40	แบบสอบถามของแต่ละกลุ่ม กลุ่มละ 10 ฉบับ
2. ปัญหา/อุปสรรค ผู้พัฒนาศูนย์สุขภาพชุมชน 10.30-11.00 น.	1. อธิบายว่าต้องการอะไรจากกิจกรรมนี้ 2. แจกบัตรคำให้แต่ละคนเขียน 1 ปัญหา/อุปสรรค ละ 1 บัตรคำ โดยเขียนที่บัตรคำก็ได้ 3. สรุปเป็นความคิดเห็นของกลุ่ม	30	1. บัตรคำ 50 บัตรคำ/กลุ่ม 2. ปากกาค้ามลาย 50 แท่ง 3. เทปขาว 5 ม้วน 4. กระดาษติดบัตรคำ 5 กระดาษ (ปัญหา-ปัจจัยภายใน อุปสรรค-ปัจจัยภายนอก)
3. ปัจจัยสู่ความสำเร็จผู้พัฒนาศูนย์สุขภาพชุมชน 11.00-12.00 น.	1. อธิบายว่าต้องการอะไรจากกิจกรรมนี้ 2. แต่ละคนเขียนปัจจัยสู่ความสำเร็จฯ ในส่วนของตนเองลงในกระดาษ A4 (5 นาที) 3. แต่ละคนนำเสนอในกลุ่ม (คนละไม่เกิน 2 นาที) 4. ระดมความคิดเห็นเพื่อหาทิศทางกลุ่มเกี่ยวกับปัจจัยสู่ความสำเร็จฯ และให้เรียงลำดับความสำคัญของปัจจัย (35 นาที) ลงในกระดาษ Flip chart	5 20 35	1. กระดาษ A4 70 แผ่น 2. ปากกาค้ามลาย 50 แท่ง 3. กระดาษ Flip chart 10 แผ่น 4. กระดาษติดกระดาษ Flip chart

ประเด็น/ขั้นตอน	วิธีการ	เวลา (นาที)	อุปกรณ์
4. แนวทางสู่ความสำเร็จของฝ่าย เกษตรอินทรีย์ 13.00-14.00 น.	จากข้อสรุปในเรื่องปัจจัยสู่ความสำเร็จนำมาระดมสมองโดยกลุ่มเพื่อ เสนอแนวทางการสู่ความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมโดย 1. อธิบายว่าต้องการอะไรจากกิจกรรมนี้ 2. ให้แต่ละคนเขียนแนวทางสู่ความสำเร็จในส่วนตนเอง (5 นาที) 3. แต่ละคนนำเสนอในกลุ่ม (คนละไม่เกิน 2 นาที) 4. ระดมความคิดเห็นเพื่อหาข้อตกลงเกี่ยวกับแนวทางสู่ความสำเร็จ (35 นาที) ลงในกระดาษ Flip chart	5 20 35	1. กระดาษ A4 70 แผ่น 2. ปากกาด้ามลาย 50 แท่ง 3. กระดาษ Flip chart 10 แผ่น 4. กระดานติดกระดาษ Flip chart
พัก 15 นาที			
5. สรุปผลการระดมสมอง 14.15-16.00 น.	1. แต่ละกลุ่มนำเสนอผลการระดมสมองในประเด็นที่ 2,3 และ 4 (กลุ่ม ละ 5-10 นาที) รวม 45 นาที 2. เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาซักถาม/เสนอแนะเพิ่มเติมหลังจาก นำเสนอ (กลุ่มละ 5-10 นาที) รวม 45 นาที 3. ปิดการสัมมนาฯ โดย รศ.ดร.ชยาพร วัฒนศิริ	105	Powerpoint

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจะทำการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้ผลิตปัจจัยการผลิต เกษตรกรผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ ผู้ประกอบการ (ผู้แปรรูป ผู้จำหน่าย และผู้ส่งออก) และหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตามจำนวนตัวอย่างที่เลือกมาของแต่ละกลุ่ม รวมทั้งหมดจำนวน 12 คน รวมสัมภาษณ์เจาะลึกทั้งหมดจำนวน 12 ครั้ง โดยการสัมภาษณ์จะเน้นการเจาะลึกและขยายความในประเด็นปัจจัยสู่ความสำเร็จผักเกษตรอินทรีย์ และแนวทางสู่ความสำเร็จผักเกษตรอินทรีย์ที่ได้จากการสัมมนาแบบมีส่วนร่วมโดยการสนทนาแบบเจาะกลุ่ม และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่ายังขาดอยู่หรือไม่ในผลการสัมมนาแบบมีส่วนร่วม รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์เจาะลึกในแต่ละกลุ่มแสดงในภาคผนวก

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการดังนี้

3.1 สำหรับข้อมูลทุติยภูมิ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อเรียบเรียงเนื้อหาในประเด็นที่กำหนดไว้ว่าจะศึกษา

3.2 สำหรับการวิเคราะห์ผลจากการสัมมนาแบบมีส่วนร่วมโดยการสนทนาแบบเจาะกลุ่มและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และการระดมสมองของคณะนักวิจัยในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. การสัมมนาขั้นสุดท้าย

การสัมมนาขั้นสุดท้ายเป็นการสัมมนาที่คณะนักวิจัยจัดขึ้นเพื่อเสนอผลการวิจัยให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์ทั้ง 3 กลุ่มคือ กลุ่มดำเนินการ กลุ่มสนับสนุน กลุ่มผู้บริโภค ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง จำนวน 37 คน เพื่อเปิดโอกาสให้วิทยากรงานวิจัยและให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อความสมบูรณ์ของการวิจัย รวมทั้งบูรณาการแผนงานวิจัยก่อนที่จะส่งรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ลักษณะการสัมมนาขั้นสุดท้ายจะเป็นการนำเสนอผลการวิจัยที่ได้ต่อผู้เข้าร่วมสัมมนา แล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่เลือกมาจำนวน 2 ท่านทำการวิพากษ์ผลการวิจัยและให้ข้อเสนอแนะ หลังจากนั้นจึงเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาอื่นๆ วิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะ กำหนดการสัมมนาขั้นสุดท้าย และรายชื่อผู้เข้าร่วมสัมมนาขั้นสุดท้าย แสดงในภาคผนวก

บทที่ 4

ผลการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยโครงการวิจัย การวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จผักเกษตรอินทรีย์ ได้นำเสนอในหัวข้อต่างๆ ดังนี้

1. สภาพการดำเนินงานของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์
2. ปัญหาของการดำเนินงานผักเกษตรอินทรีย์ของผู้ที่เกี่ยวข้องกลุ่มต่างๆ
3. ศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์
4. ปัจจัยสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์
5. แนวทางสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์
6. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการส่งเสริมและพัฒนาผักเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย

1. สภาพการดำเนินงานของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์

ผู้ที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์ประกอบด้วย 3 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มดำเนินการ กลุ่มผู้บริโภค และกลุ่มสนับสนุน สภาพการดำเนินงานของกลุ่มต่างๆ เป็นดังนี้

1.1 กลุ่มดำเนินการ

1.1.1 ผู้ผลิต/ค้าปัจจัยการผลิต

(1) ปุ๋ยอินทรีย์

การดำเนินกิจการปุ๋ยอินทรีย์เพื่อการค้าส่วนใหญ่แล้วเป็นกิจการที่เป็นธุรกิจเอกชน ส่วนใหญ่ผลิตเพื่อขายภายในประเทศ มีการส่งออกบ้างแต่ไม่มากนัก และมีเพียงไม่กี่รายที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เช่น บริษัท เอเชีย อาโกรเทค จำกัด ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ปั้นเม็ด โดยผลผลิตส่วนหนึ่ง (ประมาณ 30 %) ส่งออกในแถบเอเชีย เช่น อินโดนีเซีย มาเลเซีย และ ฟิลิปปินส์ บริษัท ภูธรเกษตร อุตสาหกรรม จำกัด ผลิตปุ๋ยชีวภาพปั้นเม็ด บริษัท อัลเทค จำกัด ผลิตปุ๋ยจุลินทรีย์ปั้นเม็ด เป็นต้น

กลุ่มลูกค้าสำหรับปุ๋ยอินทรีย์ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มสหกรณ์ แต่มีจำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับกลุ่มลูกค้าปุ๋ยเคมี สถานที่ขายสินค้ามีทั้งขายผ่านร้านค้าของตนเอง และ/หรือขายผ่านตัวแทนจำหน่าย และ/หรือขายให้กับเกษตรกรโดยตรง

สำหรับการดำเนินกิจการของกลุ่มเกษตรกร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วผลิตปุ๋ยอินทรีย์ให้สมาชิกนำไปใช้หรือขายให้กับสมาชิก และขายให้กับลูกค้าทั่วไปบ้างแต่ไม่มากนัก โดยลูกค้าส่วนใหญ่ก็คือสมาชิกหรือเกษตรกรในชุมชน การขายสินค้ามีทั้งขายให้กับสมาชิกโดยตรง หรือขายที่ตลาดสีเขียวหรืองานแสดงสินค้า

สินค้าปุยอินทรีที่ผลิตมีทั้งปุยอินทรีชนิดเม็ด ชนิดผง และปุยอินทรีน้ำ วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตปุยอินทรีส่วนใหญ่ผลิตเองและ/หรือซื้อจากแหล่งภายในประเทศมีเพียงเล็กน้อยที่นำเข้าจากต่างประเทศเช่น กากชา วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตปุยอินทรี เช่น มูลสัตว์ แกลบ รำละเอียด กากอ้อย เปลือกกุ้ง เปลือกมันสำปะหลัง กากถั่ว กระดุกป่น หนัสดั้ว เศษปลา จุลินทรีย์ แร่โคโลไมท์ เศษเหลือจากโรงงานอาหาร ฯลฯ

(2) เมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์

การดำเนินกิจการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์เพื่อการค้ามีอยู่เพียง 1 รายและเป็นรายที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์คือ บริษัท อคัมส์ เอ็นเตอร์ไพรเซส จำกัด โดยบริษัทจะผลิตเพื่อส่งออกตามคำสั่งซื้อ (order) ของลูกค้าเท่านั้น โดยบริษัทมีศูนย์วิจัยและแปลงทดลองเป็นของตนเอง และทำการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์ให้กับเกษตรกรโดยตรงแบบใกล้ชิด และรับซื้อเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์ลักษณะพันธุ์สัญญา เมล็ดพันธุ์ที่ผลิตเป็นผักเมืองหนาว เช่น มะเขือเทศ ผักสลัดต่าง ๆ เป็นต้น

นอกจากนั้นการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์ยังได้จากการเก็บเมล็ดพันธุ์ในแปลงของเกษตรกรเอง เช่น ไร่ปลูกผักที่มีการเก็บเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์บางชนิดในแปลงตนเองเพื่อใช้ปลูกภายในฟาร์ม และเมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้บางส่วนก็ขายแต่ไม่มากนัก เกษตรกรผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์จำนวนมากยังคงใช้เมล็ดพันธุ์ผักที่ไม่เป็นอินทรีย์ซึ่งซื้อหาได้ตามท้องตลาดทั่วไป

1.1.2 ผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์

ผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์เป็นทั้งผู้ผลิตซึ่งอาจเป็นเกษตรกรรายย่อย กลุ่มเกษตรกรหรือบริษัท ผู้แปรรูป ผู้จำหน่าย ซึ่งหมายถึง ผู้ผลิตหรือผู้รวบรวมผลผลิต และทำการจำหน่ายผลผลิตผักเกษตรอินทรีย์ในประเทศและผู้ส่งออก ซึ่งอาจรวมถึงผู้ผลิตหรือผู้แปรรูปหรือผู้รวบรวมผลผลิตและทำการส่งออกผักเกษตรอินทรีย์

แม้การผลิตเกษตรอินทรีย์เริ่มแรกในประเทศไทยจะเป็นการผลิตข้าวเกษตรอินทรีย์ (บริษัท นครหลวงค้าข้าว จำกัด และสหกรณ์กรีนเนท) และการผลิตผักและผลไม้เกษตรอินทรีย์ (โครงการของกรมส่งเสริมการส่งออกที่มีบริษัทที่ผลิตผักผลไม้ส่งออกเข้าร่วมโครงการ) แต่ในปัจจุบันผู้ผลิตมีความหลากหลายมากขึ้น

โดยรวมทั้งประเทศ สัดส่วนผู้ผลิตผักและผลไม้จะมากที่สุด รองลงมา คือ ผลิตมากกว่า 1 ชนิด ข้าว และผลผลิตอื่น สำหรับจำนวนผู้ผลิตข้าวอย่างเดียวแม้จะไม่มากนัก แต่ผู้ผลิตข้าวส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเกษตรกรที่มีสมาชิกเกษตรกรภายในกลุ่มจำนวนมาก (หลายร้อยราย) นอกจากนี้เมื่อนับรวมผู้ผลิตมากกว่า 1 ชนิดจะพบว่า จำนวนผู้ผลิตข้าวในประเทศไทยจะมีมากที่สุด สาเหตุที่ต้องนับรวมผู้ผลิตมากกว่า 1 ชนิดเนื่องจากในกลุ่มของผู้ผลิตมากกว่า 1 ชนิดจะรวมถึงเกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรซึ่งเป็นผู้ผลิตข้าว ผักผลไม้ และพืชไร่ในลักษณะไร่นาสวนผสม และการปลูกหลังนา

เนื่องจากการปลูกเพิ่มรายได้ภายหลังการทำนา และเพื่อให้เป็นตามหลักการของเกษตรอินทรีย์ที่ต้องการความหลากหลายทางชีวภาพ การบำรุงดิน การป้องกันกำจัดวัชพืช และ โรคพืช นอกจากนี้ยังเป็นผู้จำหน่ายหรือผู้ส่งออกรายใหญ่ที่จำหน่ายผลผลิตทั้งข้าว ผักผลไม้ และผลผลิตแปรรูป

สำหรับผู้ผลิตผักผลไม้ สัดส่วนผู้ผลิตที่ผ่านการรับรองของกรมวิชาการเกษตรเป็นผู้ผลิตผักและผลไม้มากกว่าผู้ผลิตผลิตผลชนิดอื่น โดยเฉพาะในการรับรองปีแรก (พ.ศ. 2545) ที่เป็นผู้ผลิตผักและผลไม้เกือบทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบริษัทผู้ส่งออก (บริษัทริเวอร์แควอินเตอร์เนชันแนล จำกัด บริษัทสวีฟ จำกัด บริษัทลานนาอุตสาหกรรม จำกัด) ผู้ประกอบการรายใหญ่ที่จำหน่ายผักในประเทศ เช่น รังสิตฟาร์ม ฟาร์มผักเกษตรอินทรีย์โบราณธรรมานุसार แต่ในปีต่อมา เริ่มมีเกษตรกรรายย่อยผู้ผลิตผักและผลไม้มากขึ้น รวมถึงเกษตรกรในเครือข่ายชุมชนทกนิธอโศกและปฐมอโศก และบริษัทผู้ผลิตหรือรับซื้อและจำหน่ายผักในประเทศอีก 2 บริษัท ซึ่งมีพื้นที่ปลูกและจำหน่าย ผักผลไม้ ที่ได้รับความเชื่อถือจากผู้บริโภคว่าปลอดภัยจากสารพิษ

ส่วนผู้ผลิตผักและผลไม้ที่ผ่านการรับรองจาก มกท. แม้จะมีสัดส่วนผู้ผลิตมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับพืชผลอื่น แต่ยังคงเป็นสัดส่วนที่น้อยกว่ากรมวิชาการเกษตร ผู้ผลิตผักและผลไม้ที่ผ่านการรับรองจาก มกท. เป็นเกษตรกรรายย่อย กลุ่มเกษตรกร เช่น สหกรณ์การเกษตรแม่ทา จังหวัดลำพูน บริษัทผู้ผลิตหรือรวบรวมผลผลิตที่จำหน่ายตลาดในประเทศ (ซูเปอร์มาร์เก็ต) ที่สำคัญคือ ไร่ปลูกรัก และบริษัทพิพวรรณ เบสท์ฟู้ดส์ จำกัด ซึ่งจำหน่ายผักยี่ห้อ “Splendid” นอกจากนี้มีผู้ส่งออกผักและผลไม้ คือ สหกรณ์กรีนเนท และบริษัท Healthy Agro Produce ซึ่งนอกจากจะส่งออกผักผลไม้ยังส่งออกข้าวและผลิตผลอื่น โดยผักที่มีศักยภาพทางการตลาด นอกจาก ผักใบที่จำหน่ายในตลาดในประเทศแล้ว ยังมีข้าวโพดฝักอ่อน ที่สหกรณ์กรีนเนทรับซื้อจากสหกรณ์การเกษตรแม่ทา จังหวัดลำพูน และว่าจ้างให้บริษัท คอยคำ ผลิตภัณฑ์อาหาร จังหวัดเชียงราย แปรรูปแช่แข็งเพื่อส่งออก และหน่อไม้ฝรั่งซึ่งมีผู้ผลิตที่ประเทศลาว (Paksong Highland Co., Ltd.) พื้นที่กว่า 400 ไร่

ผู้ผลิตหรือผู้รวบรวมและส่งออกผักและผลไม้ ได้แก่ บริษัท ลานนาอุตสาหกรรม จำกัด ซึ่งเป็นผู้ผลิตถั่วเหลืองฝักสด ถั่วพุ่ม และข้าวโพดฝักอ่อน (พื้นที่ปลูกจังหวัดเชียงใหม่ รับรองโดย Omic/JAS) บริษัทริเวอร์แคว อินเตอร์เนชันแนล จำกัด ผลิตกระเจียบเขียว ข้าวโพดอ่อน หน่อไม้ฝรั่ง กระเพรา โหระพา ตะไคร้ พริกขี้หนู ข้าวโพดหวาน (พื้นที่ปลูก: จังหวัดกาญจนบุรีและจังหวัดเชียงราย รับรองโดย Soil Association) บริษัท ไทยออแกนิก อะกรี จำกัด ผลิตผักญี่ปุ่น (พื้นที่ปลูก: จังหวัดเชียงราย รับรองโดย Omic/JAS) และบริษัท สวีฟส์ จำกัด ผลิตหน่อไม้ฝรั่ง (พื้นที่ปลูก: จังหวัดสระแก้ว รับรองโดย Omic/JAS) ส่วนผู้ผลิตสำคัญอีกรายคือ บริษัทเอเดนอินเตอร์เนชันแนล จำกัด เป็นผู้รวบรวมผลผลิต จำหน่าย และส่งออกผลผลิตมากกว่า 1 ชนิด คือ ข้าว และผักผลไม้ โดยพื้นที่ปลูก 2 โครงการ คือ น้ำอ้อมและดงแคนใหญ่ จังหวัดยโสธร โดยได้รับการรับรองจากองค์กร BCS ซึ่งเป็นองค์กรที่ได้รับการยอมรับจากสหภาพยุโรปเช่นกัน

ผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย เป็นทั้งผู้ผลิต ผู้รวบรวม ผู้แปรรูป ผู้จำหน่ายและส่งออก ซึ่งเมื่อนำมาแยกตามพื้นที่ภูมิภาคต่างๆ พบว่าผู้ผลิตส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่ภาคกลาง รองลงมา คือ ภาคเหนือ อีสาน และ ใต้ ตามลำดับ โดยพื้นที่ภาคกลางจะมีผู้ผลิตผักและผลไม้เป็นส่วนใหญ่ ส่วนพื้นที่ภาคเหนือจะปลูกผักโดยเฉพาะผักเมืองหนาว ผู้ผลิตในภาคเหนือส่วนใหญ่เป็นบริษัทผลิตผัก ในจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย ผู้ผลิตในภาคอีสานเป็นผู้ผลิตข้าวในจังหวัดศรีสะเกษและอุบลราชธานี และเกษตรกรรายย่อยผลิตผักผลไม้ในจังหวัดเลยและนครราชสีมา ผู้ผลิตในภาคกลางเป็นบริษัทผู้ผลิตผักและผลไม้ในจังหวัดปทุมธานี กรุงเทพฯ นครปฐม กาญจนบุรี สุพรรณบุรี พิจิตร โกลบอลบุรี เพชรบุรี และเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดนครปฐม ส่วนภาคใต้เป็นชุมชนทักซิโณ โศกผลิตไร่นาสวนผสมที่จังหวัดตรัง

จากการศึกษาของศุภชัย หล่อโลหการและคณะ (2550) และ ACT Total list (2010) พบว่ามีผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์กระจายอยู่ในทุกภาคของประเทศไทย ดังแสดงในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 รายชื่อผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย

ชื่อ ภาคใต้	จังหวัด	พื้นที่ (ไร่)		สินค้า	สถานะ	การรับรอง		
		อินทรีย์	ปรับเปลี่ยน			กวก	มกท	อื่นๆ
1.ชุมชนทักษิณอโศก	ตรัง	20		ไผ่สวนผสม	กลุ่มเกษตรกร	✓		
2.บริษัทชัยภูมิพืชผลจำกัด	สุราษฎร์ธานี	94		ผักผลไม้	รีสอร์ท		✓	
3.นายไพโรจน์ ศรีทองกุล	สุราษฎร์ธานี	รับช่วงผลิต		ผักผลไม้	ผู้ผลิต/รวบรวม		✓	
4.คุณนภาพร จินดารัตนวรกุล	ประจวบ คีรีขันธ์	10.75		ผักผลไม้	ผู้ผลิต/ ผู้จำหน่าย		✓	
5.บริษัทชัยภูธรประจักษ์ จำกัด	สุราษฎร์ธานี	75.5		ผักผลไม้ ข้าว	ผู้ผลิต/ ผู้จำหน่าย		✓	
ภาคกลาง/ตะวันตก 1.รังสิตฟาร์ม	ปทุมธานี			ผักผลไม้	ผู้ผลิต/ ผู้จำหน่าย	✓		
2.บริษัทส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ จำกัด	กรุงเทพฯ			ผักผลไม้ ไข่ไก่ ปลา	ผู้ผลิต/ ผู้จำหน่าย	✓		

ตารางที่ 9 รายชื่อผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย (ต่อ)

ชื่อ	จังหวัด	พื้นที่ (ไร่)		สินค้า	สถานะ	การรับรอง		
		อินทรีย์	ปรับเปลี่ยน			กกก	มกท	อื่นๆ
3.บริษัทริเวอร์แควอินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด	กาญจนบุรี	ไม่ระบุ		ผัก ผลไม้	ผู้ผลิต/ผู้ส่งออก			
4.ไร่หวานนท์	ปทุมธานี	ไม่ระบุ		ผัก ผลไม้	ผู้ผลิต	✓		
5.บริษัทไทยออแกนิคแลนด์สเคปส์ จำกัด	พิษณุโลก	47		ผัก ผลไม้	ผู้ผลิต	✓		
6.ไร่หน่มน้อย	ลพบุรี	50		ผัก ผลไม้	ผู้ผลิต	✓	✓	
7.บริษัทวิสัยทัศน์ราษฎร์เกษตรธรรมชาติ จำกัด	กรุงเทพฯ	197		ผัก ผลไม้	ผู้ผลิต	✓		
8.ฟาร์มเกษตรอินทรีย์เพื่อปวงชน	กรุงเทพฯ	28		ผัก	ผู้ผลิต	✓		
9.บ้านไร่วิมานดิน	กาญจนบุรี	35		สวนผสม	ผู้ผลิต	✓		
10.สวนดวงตะวัน	กรุงเทพฯ	30		ผัก ผลไม้ ไข่	ผู้ผลิต/ผู้จำหน่าย			Bio Agri Cert
11.ชมรมผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ สุพรรณบุรี	สุพรรณบุรี			ผัก ผลไม้	ผู้รวบรวม/บรรจุ		✓	

ตารางที่ 9 รายชื่อผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย (ต่อ)

ชื่อ	จังหวัด	พื้นที่ (ไร่)		สินค้า	สถานะ	การรับรอง		
		อินทรีย์	ปรับเปลี่ยน			กกก	มกท	อื่นๆ
12.ไร่ปลูกรัก(บริษัทไทยอแกนิคฟู้ดส์ จำกัด)	ราชบุรี	85		ผักผลไม้	ผู้ผลิต/บรรจ ผู้จัดจำหน่าย		✓	
13.สวนเกษตรชนรัตน์	สระบุรี		35	ผักผลไม้พืชไร่	ผู้ผลิต		✓	
14.บริษัทนพเกษตรดั่งจำกัด	กรุงเทพฯ		7.5	ผัก	ผู้ผลิต		✓	
15.ศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์บ้านปางสวรรค์	อุทัยธานี		30	ผัก	ผู้ผลิต			
16.นส.ฟักฟ้า หนึ่ง อโศก ตระกูล	นครปฐม	6		ผัก สมุนไพร	ผู้ผลิต	✓		
17.นส.ขวัญยืน โตตาบ	นนทบุรี	29		ผักผลไม้	ผู้ผลิต	✓	✓	
18.ปิยพันธ์ พิณรุพันธ์	นนทบุรี	33		ผักผลไม้	ผู้ผลิต		✓	
19.นายชัยยศ เหมชัยเรียร	กรุงเทพฯ/ ฉะเชิงเทรา		8	ผัก	ผู้ผลิต		✓	
20.นายบุญพร้อม กลิ่นพุ่มซ้อน	กาญจนบุรี	10		ผักผลไม้	ผู้ผลิต		✓	
21.นายมนัส พลาระหาร	กาญจนบุรี	14		ผักผลไม้	ผู้ผลิต		✓	

ตารางที่ 9 รายชื่อผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย (ต่อ)

ชื่อ	จังหวัด	พื้นที่ (ไร่)		สินค้า	สถานะ	การรับรอง		
		อินทรีย์	ปรับเปลี่ยน			กกก	มกท	อื่นๆ
22.นายจรูญ เปี้ยนทองกลาง	กาญจนบุรี	7		ผัก	ผู้ผลิต		✓	
23.นางบุดา เอี่ยมเจริญ	กาญจนบุรี	5	6	ผัก ผลไม้	ผู้ผลิต		✓	
24.นายโสภณ จินสร้าง	กาญจนบุรี		8	ผัก	ผู้ผลิต		✓	
25.นายปัญญา งามยิ่ง	กาญจนบุรี		14	ข้าว ผัก ผลไม้	ผู้ผลิต		✓	
26.นายประยงค์ สวัสดิ์วนากุล	กาญจนบุรี		5	ผัก	ผู้ผลิต		✓	
27.นายเสวก ลำสันต์	กาญจนบุรี		4	ผัก ผลไม้	ผู้ผลิต		✓	
28.นายประยุทธ ศรีทอง	สุพรรณบุรี	12		ผัก ผลไม้	ผู้ผลิต		✓	
29.นายมานพ บุญธรรม	สุพรรณบุรี	11.75		ผัก ผลไม้ ข้าว ผัก	ผู้ผลิต		✓	
30.นายพยงค์ ศรีทอง	สุพรรณบุรี	28.5		ผัก ผลไม้ พืชไร่	ผู้ผลิต		✓	
31.นายดา ปัญญา	สุพรรณบุรี	4.25		ผัก	ผู้ผลิต		✓	
32.นายไกว งามยิ่ง	สุพรรณบุรี	5	9	ผัก ผลไม้	ผู้ผลิต		✓	
33.นายอรุณพล จันทร์ไกร	สุพรรณบุรี		2	ผัก	ผู้ผลิต		✓	
34.นส.ประทุม เกตุเหลือ	สุพรรณบุรี	7		ผัก	ผู้ผลิต		✓	
35.นางกฤษฎา จิรจินดา	สุพรรณบุรี	56		ผัก	ผู้ผลิต		✓	

ตารางที่ 9 รายชื่อผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย (ต่อ)

ชื่อ	จังหวัด	พื้นที่ (ไร่)		สินค้า	สถานะ	การรับรอง		
		อินทรีย์	ปรับเปลี่ยน			กกก	มกท	อื่นๆ
36.นางวิชุดา งามยิ่ง	สุพรรณบุรี		1	ผัก	ผู้ผลิต		✓	
37.นางดวงใจ คู่ณรงค์	เพชรบูรณ์	45		ผักผลไม้ ข้าว ถั่ว	ผู้ผลิต		✓	
38.นส.พิสมัย รัตนพลี	เพชรบูรณ์	50.50	21	ข้าว พืชไร่ ผัก	ผู้ผลิต/ ผู้จำหน่าย		✓	
39.บจ.เบาค้อทะเลภู	เพชรบูรณ์	137.75		ผักผลไม้ ข้าว พืชไร่ สมุนไพร	ผู้ผลิต/ ผู้จำหน่าย		✓	
40.บจ.แนวเขอรัตนาคี	ราชบุรี	1,223	3	ผักผลไม้	ผู้ผลิต/ ผู้แปรรูป		✓	
41.คุณไพโรจน์ รุ่งรุจิเมฆ	ฉะเชิงเทรา	51		ผัก ข้าว	ผู้ผลิต/ ผู้จำหน่าย		✓	
42.คุณวีรยุทธ ถิ่นดึกดารา	นครปฐม		258	ผัก ข้าว	ผู้ผลิต/ ผู้แปรรูป		✓	

ตารางที่ 9 รายชื่อผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย (ต่อ)

ชื่อ	จังหวัด	พื้นที่ (ไร่)		สินค้า	สถานะ	การรับรอง		
		อินทรีย์	ปรับเปลี่ยน			ควก	มกท	อื่นๆ
ภาคเหนือ								
1.บริษัท ไทยออแกนิก อะกริ จำกัด	เชียงใหม่			ผัก	ผู้ผลิต/ผู้ส่งออก	✓		
2.บริษัท ธานมา อุตสาหกรรม จำกัด	เชียงใหม่			ผัก	ผู้ผลิต/ผู้ส่งออก/ผู้แปรรูป	✓		
3.บริษัท ไทยออแกนิก โปรดักส์ จำกัด	เชียงใหม่			ผัก สมุนไพร	ผู้ผลิต	✓		
4.ฟาร์มผักอินทรีย์ธรรมชาติ	เชียงใหม่			ผัก	ผู้ผลิต	✓		
5.บ้านสวนยั่งยืน	เชียงราย			ข้าว ผัก ผลไม้	ผู้ผลิต	✓		
6.มูลนิธิโครงการหลวง(สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง)	เชียงใหม่	241		ผัก	ผู้ผลิต/ผู้จำหน่าย	✓		
7.สวนปาล์ม (ทรัพย์สันส่วน พระมหาภักดิ์)	เชียงใหม่	60		ผัก	ผู้ผลิต/ผู้จำหน่าย	✓		
8.โครงการเกษตรอินทรีย์ สหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทาจำกัด	ลำพูน	527.83	141.37	ผัก ผลไม้	กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิต/ผู้แปรรูป		✓	

ตารางที่ 9 รายชื่อผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย (ต่อ)

ชื่อ	จังหวัด	พื้นที่ (ไร่)		สินค้า	สถานะ	การรับรอง		
		อินทรีย์	ปรับเปลี่ยน			กวก	มกท	อื่นๆ
9.นายสถาพร ช้อนสุข	ลำปาง	36		ผักผลไม้ สมุนไพร	ผู้ผลิต	✓		
10.นส.อรรธดา พิพิธภักษ์	เชียงใหม่	13		ผักผลไม้	ผู้ผลิต		✓	
11.นายกิตติพล เอี่ยมกมล	ลำปาง		25	ผัก	ผู้ผลิต		✓	
12.ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงตามแนว พระราชดำริ	เชียงใหม่	74 .		ผักผลไม้ ข้าว	ผู้ผลิต		✓	
13.บริษัท อาหารสากล จำกัด	ลำปาง	304		ผักผลไม้ ข้าว	ผู้ผลิต/ ผู้จำหน่าย		✓	
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1.บริษัทวังน้ำเขียวฟาร์ม จำกัด	นครราชสีมา	60		ผัก	ผู้ผลิต		✓	
2.ชมรมรักษัชมรรชาติ	ยโสธร	2,310	2,808.25	ข้าว ผัก ถั่วผลไม้ งา สมุนไพร	ผู้ผลิต	✓		

ตารางที่ 9 รายชื่อผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย (ต่อ)

ชื่อ	จังหวัด	พื้นที่ (ไร่)		สินค้า	สถานะ	การรับรอง		
		อินทรีย์	ปรับเปลี่ยน			กก	มกท	อื่นๆ
3.นายวิเชียร ถาวงกลาง	เลย	290 .		ผลไม้ ไร่นาสวนผสม	ผู้ผลิต	✓		
4.นายคณัย สังสิทธิ์	นครราชสีมา	184.5		ผัก ผลไม้ ข้าว	ผู้ผลิต/ ผู้จำหน่าย		✓	
5.บริษัท ภูแสนดาว จำกัด	นครราชสีมา	369.94	42	ผัก ผลไม้ สมุนไพร	ผู้ผลิต/ ผู้จำหน่าย		✓	
6.บริษัท ฮาร์โมนี โลฟ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด	นครราชสีมา	50		ผัก	ผู้ผลิต/ ผู้จำหน่าย		✓	

หมายเหตุ : กก. คือ กรมวิชาการเกษตร

มกท. คือ สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

ที่มา : สุภชัย หล่อ โลหการและคณะ (2550) และ ACT Total list (2010)

1.1.3 ผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์

จากการสำรวจของคณะผู้วิจัยสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย “โครงการนโยบายและมาตรการในการพัฒนาคุณภาพสินค้าและระดับราคา (แนวทางการพัฒนานวัตกรรมเกษตรเพื่อการสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน)” ซึ่งจัดทำในปี พ.ศ. 2547 โดยสำรวจช่องทางจัดจำหน่ายได้แก่ ร้านค้าปลีกในศูนย์การค้า Supermarket และ Superstore ภายในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล พบว่ามีทั้งหมด 242 สาขา แบ่งเป็น ร้านค้าปลีกในศูนย์การค้า จำนวน 25 สาขา Supermarket จำนวน 87 สาขา และ Superstore จำนวน 73 สาขา ร้านสะดวกซื้อจำนวน 29 สาขา และร้านค้าปลีกเฉพาะทาง 28 สาขา จำนวนสาขาที่มีผลิตผลเกษตรอินทรีย์จำหน่ายคิดเป็นร้อยละ 44 ของช่องทางจัดจำหน่ายที่มี โดยปกติสาขาที่มีผลิตภัณฑ์ผักผลไม้เกษตรอินทรีย์จำหน่ายมักจะมีข่าวสารเกษตรอินทรีย์จำหน่ายอยู่ด้วย ซึ่งอาจเกิดจากนโยบายของห้างนั้นๆ หรืออาจเป็นเพราะความนิยมของสินค้าก็เป็นได้ พบเพียงบางแห่งเท่านั้นที่มีผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์เพียงชนิดเดียวจำหน่าย ได้แก่ ศูนย์การค้าเดอะมอลล์ (จำนวน 6 สาขา) พบเพียงผลิตภัณฑ์ข้าวเกษตรอินทรีย์จำหน่าย และร้านสะดวกซื้อของโครงการหลวง (จำนวน 7 สาขา) พบเพียงผลิตภัณฑ์ผักผลไม้เกษตรอินทรีย์เท่านั้น (สุกชัย หล่อโลหการ และคณะ, 2550)

ด้านสัดส่วนการจำหน่ายพบว่าสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่หากมีจำหน่ายในร้านค้าปลีกในศูนย์การค้าจะมีปริมาณร้อยละ 1-30 ของผลิตภัณฑ์ทั้งหมดที่วางจำหน่ายในห้างเดียวกัน โดยผลิตผลเกษตรอินทรีย์จะมีการจำหน่ายมากที่สุดคือ ข้าวฟ่างซึ่งมากถึงร้อยละ 30 สำหรับสินค้าจำพวกผักดังแสดงในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ปริมาณสินค้าผลิตภัณฑ์จำหน่าย ดำรงจากตัวแทนห้างสรรพสินค้าและซูเปอร์มาร์เก็ต

แหล่งที่สำรวจ	ซูเปอร์มาร์เก็ต	จำนวนสาขา	ประเภทผลิตภัณฑ์ที่จำหน่าย (%)							หมายเหตุ
			อินทรีย์ ¹			ปลอดสารพิษ ²	อนามัย ³	ไม่ระบุ ⁴		
			ผัก.	อื่นๆ	ไม่รับรอง					
เซ็นทรัล พระราม 3	TOPS Supermarket	9	0	0	0	10	30	40	7 สาขาในกรุงเทพฯ และ 2 สาขาในต่างจังหวัด	
MBK	TOPS Supermarket	13	0	0	0	10	25	40	13 สาขาในกรุงเทพฯ	
โรบินสัน สีลม	TOPS Supermarket	15	0	0	0	30	60	10	7 สาขาในกรุงเทพฯ และ 8 สาขาในต่างจังหวัด	
TOP เกษตรศาสตร์	TOPS Supermarket	13	0	0	0	10	40	50	13 สาขาในกรุงเทพฯ	
All Seasons Place	TOPS Supermarket	2	10	0	0	50	40	0	2 สาขาในกรุงเทพฯ	
โรบินสัน สุขุมวิท	TOPS Supermarket	3	0	5	0	30	45	10	2 สาขาในกรุงเทพฯ และ 1 สาขาในต่างจังหวัด	
เซ็นทรัล ชิดลม	TOPS Supermarket	6	1	4	0	30	60	5	4 สาขาในกรุงเทพฯ และ 2 สาขาในต่างจังหวัด	
เซ็นทรัล สีลมคอมเพล็กซ์	TOPS Supermarket	6	4	1	0	30	60	5	4 สาขาในกรุงเทพฯ และ 2 สาขาในต่างจังหวัด	

ตารางที่ 10 ปริมาณสินค้าผักที่มีจำหน่าย สํารวจจากตัวแทนห้างสรรพสินค้าและซูเปอร์มาร์เก็ต (ต่อ)

แหล่งที่สำรวจ	ซูเปอร์มาร์เก็ต	จำนวนสาขา	ประเภทผลิตภัณฑ์ที่จำหน่าย (%)							หมายเหตุ	
			อินทรีย์ ¹				ปลอดสารพิษ ²	อนามัย ³	ไม่ระบุ ⁴		
			มกท.	วช.	อื่นๆ	ไม่รับรอง					
เซ็นทรัล ปิ่นเกล้า	TOPS Supermarket	6	10 Splendid	0	0	0	0	15	75	0	4 สาขาในกรุงเทพฯ และ 2 สาขาในต่างจังหวัด
Central World Plaza	TOPS Supermarket	6	0	8 รังสิตฟาร์ม	0	0	0	45	45	2	4 สาขาในกรุงเทพฯ และ 2 สาขาในต่างจังหวัด
Carrefour ปางแค		19	5 Splendid	0	0	0	0	0	45	50	17 สาขาในกรุงเทพฯ และ 2 สาขาในต่างจังหวัด
Carrefour พระราม 4		19	30 Splendid Aden	0	0	0	0	10	30	30	7 สาขาในกรุงเทพฯ และ 2 สาขาในต่างจังหวัด
Carrefour รังสิต		19	5 Splendid Aden	0	0	0	0	15	25	45	7 สาขาในกรุงเทพฯ และ 2 สาขาในต่างจังหวัด
เทสโก โลตัส อ่อนนุช		47	0	0	0	0	0	25	25	50	22 สาขาในกรุงเทพฯ และ 25 สาขาในต่างจังหวัด
เทสโก โลตัส ชลบุรี		47	0	0	0	0	0	25	25	50	22 สาขาในกรุงเทพฯ และ 25 สาขาในต่างจังหวัด
วิลล่า มาร์เก็ต		8	5 ไร่ปลูกรัก	0	0	0	0	30	40	25	8 สาขาในกรุงเทพฯ

ตารางที่ 10 ปริมาณสินค้าคงคลังที่มีจำหน่าย ตำราจากตัวแทนห้างสรรพสินค้าและซูเปอร์มาร์เก็ต (ต่อ)

แหล่งที่สำรวจ	ซูเปอร์มาร์เก็ต	จำนวนสาขา	ประเภทผลิตภัณฑ์ที่จำหน่าย (%)							หมายเหตุ
			อินทรีย์ ¹			ปลอดสารพิษ ²	อนามัย ³	ไม่ระบุ ⁴		
			มกท.	วช.	อื่นๆ					
									ไม่รับรอง	
เอ็มโพเรียม	Gourmet Market	1	5	0	0	0	10	75	10	1 สาขาในกรุงเทพฯ
ตั้งฮั่วเส็ง มินิมาร์ท เซ็นเตอร์วัน โตคิว ปทุมวัน	Plus One Supermarket	6	0	0	0	0	0	0	100	6 สาขาในกรุงเทพฯ
		1	0	0	0	0	5	5	90	1 สาขาในกรุงเทพฯ
		36	0	0	0	0	0	50	50	17 สาขาในกรุงเทพฯ และ 19 สาขาในต่างจังหวัด
Big C ราชดำริ		36	0	0	0	0	0	50	50	17 สาขาในกรุงเทพฯ และ 19 สาขาในต่างจังหวัด
The Mall งามวงศ์วาน	Home Fresh Mart	7	0	0	0	0	40	20	40	6 สาขาในกรุงเทพฯ และ 1 สาขาในต่างจังหวัด
โกลเด้น เฟลส CPTower		5	0	2	0	0	70	20	8	4 สาขาในกรุงเทพฯ และ 1 สาขาในต่างจังหวัด
ใบจาก สุขสวัสดิ์		11	0	0	0	0	0	0	0	10 สาขาในกรุงเทพฯ และ 1 สาขาในต่างจังหวัด

ตารางที่ 10 ปริมาณสินค้าผักที่มีจำหน่าย สํารวจจากตัวแทนห้างสรรพสินค้าและซูเปอร์มาร์เก็ต (ต่อ)

แหล่งที่สำรวจ	ซูเปอร์มาร์เก็ต	จำนวน สาขา	ประเภทผลิตภัณฑ์ที่จำหน่าย (%)							หมายเหตุ
			อินทรีย์ ¹				ปลอดสารพิษ ²	อนามัย ³	ไม่ระบุ ⁴	
			มกท.	วช.	อื่นๆ	ไม่รับรอง				
ศูนย์สุขภาพเอเดน		8	0	0	95	5	0	0	6 สาขาในกรุงเทพฯ และ2 สาขาในต่างจังหวัด	
ประชาชนภูฏ										
สหกรณ์เคมอนด์ฟาร์ม		8	50	0	0	0	50	0	8 สาขาในกรุงเทพฯ	

หมายเหตุ: 1. ผลิตภัณฑ์อินทรีย์, มกท. หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่ติดฉลากผลิตภัณฑ์อินทรีย์ที่ได้รับการรับรองจากสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.), วช. หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่ติดฉลาก

“Organic Thailand” ได้รับการรับรองมาตรฐานจากกรมวิชาการเกษตร, อื่นๆ หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่ติดฉลากผลิตภัณฑ์อินทรีย์ที่ได้รับการรับรองจากองค์กรอื่น, ไม่มีการรับรอง หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่ระบุว่าเป็นเกษตรอินทรีย์ แต่ไม่มีการรับรอง

2. ผลิตภัณฑ์ปลอดสารพิษ หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่มีฉลาก “ผักปลอดภัยและปลอดสารพิษ (Pesticide safe & free)” ซึ่งตรวจรับรองคุณภาพระบบตรวจสอบสารพิษ กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข

3. ผลิตภัณฑ์อนามัย หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่มีฉลาก “ผักผลไม้อนามัย กรมวิชาการเกษตร” ซึ่งเป็นโครงการนำร่องการผลิตผัก ผลไม้สด อนามัย ของกรมวิชาการเกษตร

4. ไม่ระบุ หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่ติดฉลากโดยใช้ชื่ออื่น หรือ ผลิตภัณฑ์จากเกษตรดั้งเดิมที่ไม่ระบุวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการลดการใช้สารเคมี

ที่มา : สุกชัย หล่อโลหการ และคณะ (2550)

1.2 กลุ่มผู้บริโภค

จากการสัมภาษณ์ผู้บริโภคซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของวิฑูรย์ ปัญญากุล (2549) เกี่ยวกับประเด็นด้านพฤติกรรมผู้บริโภคผักเกษตรอินทรีย์ สามารถสรุปผลได้ดังนี้

- สินค้าที่ซื้อ ผู้บริโภคจะเลือกซื้อผักอินทรีย์ทั้งผักชนิดที่มีผลผลิตภายในประเทศ ผักพื้นบ้าน และผักเกษตรอินทรีย์ที่มาจากต่างประเทศ บางส่วนของการบริโภคจะได้จากการปลูกผักสวนครัว
- เหตุผลในการซื้อ ที่สำคัญที่สุดของการเลือกการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์เพราะห่วงใยต่อสุขภาพทั้งของตนเองและครอบครัว การบริโภคผักเกษตรอินทรีย์ยังเป็นการสนับสนุนให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น ได้ช่วยเหลือสังคมคือการเกื้อกูลเกษตรกรให้ผลิตอาหารที่ดี
- การตัดสินใจซื้อเลือกซื้อ พิจารณาจากแหล่งที่มาของสินค้า และตรารับรองมาตรฐานเป็นสำคัญ
- ระยะเวลาในการซื้อ วันเวลาในการซื้อไม่แน่นอนขึ้นกับความต้องการในการบริโภค และอายุในการเก็บ แต่จะซื้ออย่างสม่ำเสมออย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง
- สถานที่ซื้อ แหล่งซื้อผักอินทรีย์ที่สำคัญได้แก่ ซูเปอร์มาร์เก็ต ร้านสุขภาพ ตลาดเขียว ตลาดนัดผักพื้นบ้าน
- ความคิดเห็นต่อราคาผักอินทรีย์ ผู้บริโภคคิดว่าผักอินทรีย์ราคาสูงโดยเฉพาะผักในซูเปอร์มาร์เก็ต แต่เข้าใจถึงสาเหตุที่ราคาสูงเพราะเกษตรกรได้ผลผลิตน้อย และต้องใช้ความพยายามในการดูแลมาก
- การแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์ ผู้บริโภคได้รับข้อมูลผักเกษตรอินทรีย์จากสื่อต่างๆ และวารสารที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังแสวงหาข้อมูลจากแหล่งอื่นๆ ได้แก่ บุคคล งานออกร้าน และหนังสือตามร้านหนังสือทั่วไป

นอกจากนี้การศึกษาของกัลยาณี กุลชัย และพีรชัย กุลชัย (2549) ยังพบว่าทัศนคติที่แตกต่างกันของผู้บริโภคจะส่งผลต่อการบริโภคผักอินทรีย์ที่แตกต่างกัน ซึ่งแสดงว่าการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์ ซึ่งส่งผลต่อองค์ประกอบของทัศนคติ 3 ประการ ได้แก่ ความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิด และพฤติกรรม (Schiffman and Kanuk. 1994: 667) จากการสัมภาษณ์และการสัมภาษณ์ผู้บริโภคในประเด็นต่างๆ พบว่าผู้บริโภคที่มีผลเชิงพฤติกรรม คือผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญซึ่งก่อให้เกิดการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์อย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงได้แบ่งกลุ่มผู้บริโภคตามความเข้าใจความรู้สึกและพฤติกรรมที่มีต่อผักเกษตรอินทรีย์ โดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ผู้ไม่รู้ หมายถึง ผู้ที่ไม่ได้ให้ความสนใจในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์ หรือมีความรู้บ้างแต่ไม่ถูกต้อง ผิดพลาดจากความเป็นจริง

กลุ่มที่ 2 ผู้รับรู้ หมายถึง ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์อยู่บ้าง แต่ไม่ได้ให้ความสนใจหรือตระหนักถึงความสำคัญ การบริโภคจะคำนึงถึงความสะดวก ความชอบ มากกว่าความปลอดภัยในการบริโภค

กลุ่มที่ 3 ผู้ตระหนัก หมายถึง ผู้มีความรู้และตระหนักถึงความสำคัญของการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์ แต่มีข้อจำกัดในหลายด้าน เช่น รายได้ไม่เพียงพอจึงต้องบริโภคผักที่มีราคาถูก การดำเนินชีวิตที่ต้องคำนึงถึงความสะดวกจึงจำเป็นต้องซื้ออาหารปรุงสำเร็จโดยทั่วไปตามสถานที่ที่สะดวก เป็นต้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวส่งผลให้ไม่มีโอกาสหรือมีโอกาสน้อยมากในการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์

กลุ่มที่ 4 ขาประจำ หมายถึง ผู้ที่มีความรู้และตระหนักถึงความสำคัญของการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์ เป็นผู้ซื้อที่มีโอกาสบริโภคผักอินทรีย์อยู่เสมอจากแหล่งที่พอจะหาได้ หากไม่สามารถซื้อได้ก็จะเลือกผักที่ปลอดภัยประเภทอื่นๆ เป็นการทดแทน โดยไม่เคร่งครัดมากเกินไป ผู้บริโภคในกลุ่มนี้จัดว่าเป็นผู้ที่แสดงออกเชิงพฤติกรรม ซึ่งจะคำนึงถึงสุขภาพของครอบครัว เป็นผู้ที่มีความรู้ดี เข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสุขภาพและเกษตรอินทรีย์ และเป็นผู้มีรายได้ในระดับชนชั้นกลางขึ้นไป

กลุ่มที่ 5 แฟนพันธุ์แท้ หมายถึง ผู้ที่มีความรู้และตระหนักถึงความสำคัญของการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์ โดยจะกระตือรือร้นในการแสวงหาข้อมูลใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ทำให้เข้าใจถึงแนวคิดเกษตรอินทรีย์ที่มีต่อสุขภาพ สิ่งแวดล้อม ชุมชน สังคม ตลอดจนเกษตรกรผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ได้เป็นอย่างดี เป็นผู้เข้าถึงแหล่งผลิตหรือแหล่งจำหน่าย และเลือกซื้อผักเกษตรอินทรีย์จากแหล่งที่ตนมั่นใจ รวมทั้งให้การสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงานผลิตและจำหน่ายผักอินทรีย์ ตลอดจนเป็นผู้ที่สามารถให้ความรู้เผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ให้กับบุคคลอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี

จากการแบ่งกลุ่มผู้บริโภคดังกล่าว ผู้บริโภคอาจถูกจัดได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) ประเภทผู้บริโภคที่ไม่ส่งผลเชิงพฤติกรรมการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ ผู้ไม่รู้ ผู้รับรู้ และผู้ตระหนัก และ 2) กลุ่มที่มีผลเชิงพฤติกรรมการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ กลุ่มขาประจำ และกลุ่มแฟนพันธุ์แท้

1.3 กลุ่มสนับสนุน กลุ่มสนับสนุนประกอบด้วยหน่วยงานต่างๆ ทั้งจากภาครัฐและเอกชน

1.3.1 กลุ่มสนับสนุนภาครัฐ มีบทบาทสนับสนุนการดำเนินงานเกษตรอินทรีย์ดังนี้

1) กำหนดนโยบายเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับระบบการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ โดยเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2548 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ความเห็นชอบในหลักการกำหนดให้ยุทธศาสตร์เกษตรอินทรีย์เป็นวาระแห่งชาติ ต่อมาในวันที่ 16 ตุลาคม 2550 คณะรัฐมนตรีมีมติจัดตั้ง “คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ” ตามข้อเสนอของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) มีรองนายกรัฐมนตรีที่ได้รับมอบหมายเป็นประธาน กรรมการประกอบด้วยรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กร

พัฒนาเอกชน ผู้ทรงคุณวุฒิ และปราชญ์ชาวบ้าน โดยมีสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นฝ่ายเลขานุการร่วม และได้ร่วมกันพิจารณาจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ. 2551-2554 ขึ้น ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2551 เพื่อเป็นกรอบแนวทางสำคัญของการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทยในระยะ 4 ปี และต่อมาได้จัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2551-2554 ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2551 เห็นชอบกรอบแผนปฏิบัติการและงบประมาณ (คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ 2551)

ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2551-2554 ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์หลัก ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างและจัดการองค์ความรู้และนวัตกรรม มีแนวทาง/มาตรการหลัก 3 ด้าน ได้แก่

1.1 การสนับสนุนงานวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมด้านเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมทั้งห่วงโซ่อุปทาน ตั้งแต่การผลิต ดูแลรักษา เก็บเกี่ยว การแปรรูป บรรจุภัณฑ์ การขนส่ง ไปจนถึงการตลาดเพื่อสร้างมูลค่า

1.2 การส่งเสริมให้มีการสร้างความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ทั้งต่อผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ผู้บริโภค และเจ้าหน้าที่

1.3 การจัดทำฐานข้อมูลด้านเกษตรอินทรีย์ในทุกระดับ โดยจัดทำฐานข้อมูลเกษตรอินทรีย์ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาการเกษตรอินทรีย์ตามวิถีพื้นบ้าน มีแนวทาง/มาตรการหลัก 2 ด้าน ได้แก่

2.1 การพัฒนาการผลิตและสร้างเครือข่ายสู่การพึ่งตนเอง โดยสนับสนุนให้มีการผลิตปัจจัยการผลิตที่เป็นอินทรีย์วัตถุดิบอย่างเพียงพอ เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น

2.2 การพัฒนาช่องทางการตลาดรองรับผลผลิตส่วนเกิน โดยพัฒนาและสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงทางการค้าและการตลาดของสินค้าเกษตรอินทรีย์ โดยพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการที่จะนำผลิตภัณฑ์สินค้าอินทรีย์ในท้องถิ่นออกสู่ตลาด รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินงานของตลาดชุมชนและตลาดเชิงสถาบันอย่างต่อเนื่อง เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น

3. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพการเกษตรอินทรีย์เชิงพาณิชย์ มีแนวทาง/มาตรการหลัก 3 ด้าน ได้แก่

3.1 การพัฒนาการผลิตและเครือข่ายทั้งระบบเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง โดยสนับสนุนการสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรกร สถาบันเกษตรกรและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

3.2 การพัฒนาระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ไทย โดยศึกษาทบทวนและพัฒนาระบบ

มาตรฐานและการตรวจรับรองของประเทศให้เป็นระบบ และเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ

3.3 การพัฒนาการตลาดสู่สากล โดยจัดทำแผนประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับสินค้าเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง

4. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ไทย มีแนวทาง/มาตรการหลัก 2 ด้าน ได้แก่

4.1 การจัดให้มีกลไกระดับนโยบายในการบริหารจัดการและขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นเอกภาพ มีการบูรณาการแผน งบประมาณ และประสานการปฏิบัติกับทุกภาคส่วนในทุกระดับ และติดตามประเมินผลการพัฒนาเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

4.2 การจัดให้มีระบบการประสานความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในทุกระดับ โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในแผนปฏิบัติการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ และเสริมสร้างความร่วมมือกับต่างประเทศวันที่ 6 สิงหาคม 2551 ในการประชุมคณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติได้นำเสนอแนวทางกรอบการบูรณาการการพัฒนาเกษตรอินทรีย์สู่การปฏิบัติ โดยที่ประชุมมีมติเห็นชอบกรอบการ บูรณาการฯ ดังกล่าว และได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ 3 คณะได้แก่

- 1) คณะอนุกรรมการบริหารจัดการองค์ความรู้และนวัตกรรม
- 2) คณะอนุกรรมการพัฒนาการผลิตและการตลาดเกษตรอินทรีย์
- 3) คณะอนุกรรมการพัฒนาระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

คณะอนุกรรมการฯ มีอำนาจหน้าที่หลักในการบูรณาการแผนงาน/โครงการพัฒนาเกษตรอินทรีย์เพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เกษตรอินทรีย์ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญ

2) ดำเนินงานสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ โดยจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2551-2554 ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแปลงแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ฉบับที่ 1 ไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรม ประกอบด้วย 12 แผนงาน 104 โครงการ วงเงินงบประมาณรวม 4,826.80 ล้านบาท แยกเป็น ปี 2551 วงเงิน 1,118.42 ล้านบาท ปี 2552 วงเงิน 1,463.31 ล้านบาท ปี 2553 วงเงิน 1,085.42 ล้านบาท และปี 2554 วงเงิน 1,158.67 ล้านบาท

จากแผนปฏิบัติการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ.2551-2554 และกรอบงบประมาณดังกล่าว หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจะบรรจุแผนงาน/โครงการตามแผนปฏิบัติการนี้ไว้ตามแผนปฏิบัตินิติการ 4 ปีของหน่วยงาน เพื่อขออนุมัติงบประมาณประจำปีต่อไป โดยให้คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติมีอำนาจในการขับเคลื่อน ประสานการดำเนินการ และติดตามประสานงานต่อไป

- จากแผนปฏิบัติการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2551 – 2554 มีการดำเนินโครงการสนับสนุนผักเกษตรอินทรีย์ในด้านต่างๆ ตามแผนยุทธศาสตร์ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : การเสริมสร้างและจัดการองค์ความรู้และนวัตกรรม

มาตรการและแนวทาง

1.1 การสนับสนุนงานวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมด้านเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมทั้งห่วงโซ่อุปทาน มี 1 แผนงาน คือ

แผนงานวิจัยและพัฒนาสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรม จัดทำโครงการรวม 19 โครงการ สำหรับโครงการที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์มี 10 โครงการ ได้แก่

- 1) โครงการศึกษาเทคโนโลยีการผลิตพืชอินทรีย์ตามมาตรฐานสากล
- 2) โครงการวิจัยพัฒนาการผลิตและการใช้ปุ๋ยน้ำอินทรีย์เพื่อเป็นปุ๋ยทางใบสำหรับการผลิตพืชอินทรีย์ปี 52 – 54
- 3) โครงการวิจัยพัฒนาการผลิตและการใช้ปุ๋ยหมักผสมกับปุ๋ยชีวภาพฟิซีฟิอาร์ในการผลิตพืชอินทรีย์ปี 52 – 54
- 4) โครงการวิจัยนวัตกรรมเทคโนโลยีชีวภาพ/เกษตรอินทรีย์ปี 51 – 54
- 5) โครงการวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตรเพื่อสนับสนุนแนวทางการดำเนินงานด้านเกษตรอินทรีย์ปี 51 – 54
- 6) โครงการการเพิ่มขีดความสามารถของผู้ประกอบการนวัตกรรมด้านธุรกิจเกษตรอินทรีย์ปี 51 – 54
- 7) โครงการพัฒนาห่วงโซ่แห่งคุณค่าผลผลิตทางการเกษตรเพื่อได้มาตรฐานสิ่งแวดล้อมและเกษตรอินทรีย์ตามความต้องการของตลาดสากล ปี 52- 54
- 8) โครงการวิจัยและพัฒนาวิธีการทดสอบสารตกค้างของเคมีภัณฑ์เกษตรที่ไม่ใช้ในสินค้าเกษตรอินทรีย์ปี 52 – 54

9) โครงการวิจัยตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ปี 51 – 52

10) โครงการวิจัยเศรษฐกิจการใช้เทคโนโลยีเพื่อการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ปี 53 – 54

1.2 การส่งเสริมให้มีการสร้างความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วย 2 แผนงาน คือ

แผนงานถ่ายทอดเทคโนโลยีและความรู้ มี 10 โครงการ สำหรับโครงการที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์มี 6 โครงการ ได้แก่

- 1) โครงการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในโรงเรียน ปี 51 – 54
- 2) โครงการพัฒนาส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ปี 51 – 52
- 3) โครงการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปี 51 – 52
- 4) โครงการบูรณาการพื้นที่เกษตรอินทรีย์ครบวงจร ปี 52 – 54

5) โครงการอบรมผู้นำกลุ่มเกษตรกรแกนหลัก/ผู้บริหารโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ปี 51 – 54

6) การรณรงค์ประชาสัมพันธ์และจัดงานมหกรรมเกษตรอินทรีย์ ปี 51 – 54

แผนงานเพิ่มศักยภาพบุคลากรภาครัฐ มี 5 โครงการ สำหรับโครงการที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์มี 2 โครงการ ได้แก่

1) การประชุม สัมมนา ฝึกอบรม ศึกษาดูงานในประเทศและต่างประเทศ ปี 52 – 54

2) การอบรมเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินหลักสูตรส่งเสริมเข้าสู่ระบบเกษตรอินทรีย์

ปี 52 – 54

1.3 การจัดทำฐานข้อมูลด้านเกษตรอินทรีย์ในทุกระดับ มี 1 แผนงาน คือ

แผนงานพัฒนาระบบและจัดทำฐานข้อมูลเกษตรอินทรีย์ มี 3 โครงการ โดยเกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์ทุกโครงการ ได้แก่

1) โครงการพัฒนาระบบการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารมาตรฐานเพื่อการยอมรับทั้งในประเทศและสากล ปี 51

2) โครงการพัฒนาเครือข่ายศูนย์ปฏิบัติการข้อมูลการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์

ปี 52 – 54

3) โครงการสร้างฐานข้อมูลผู้ส่งออก ผู้ผลิต ข้อมูลตลาด กฎระเบียบ ฯลฯ ปี 52 – 54

ยุทธศาสตร์ที่ 2: การพัฒนาการเกษตรอินทรีย์ตามวิถีพื้นบ้าน

มาตรการและแนวทาง

1.1 พัฒนาการผลิตและสร้างเครือข่ายผู้การพึ่งตนเอง ประกอบด้วย 2 แผนงานคือ

แผนงานส่งเสริมและสนับสนุนปัจจัยที่จำเป็นต่อการผลิตเกษตรอินทรีย์ มี 6 โครงการ โดยเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์ทั้ง 6 โครงการ ได้แก่

1) โครงการส่งเสริมการใช้สารอินทรีย์ทดแทนสารเคมีทางการเกษตร/เกษตรอินทรีย์

ปี 51 – 54

2) โครงการพัฒนาการผลิตปุ๋ยหมักแบบเติมอากาศในฟาร์มผลิตพืชอินทรีย์ ปี 52 – 54

3) โครงการการผลิตและการใช้ไส้เดือนฝอยกำจัดแมลงในกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ปี 52 – 54

4) โครงการเพิ่มศักยภาพการผลิตและยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์ ปี 52 – 54

5) โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงปุ๋ย ปี 51 – 54

6) โครงการการพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตปุ๋ยเพื่อใช้ในระบบเกษตรอินทรีย์

ปี 51

แผนงานสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ มี 5 โครงการ สำหรับโครงการที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์มี 3 โครงการ ได้แก่

1) โครงการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์ ส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ในสถาบันเกษตรกร ปี 51 – 54

2) โครงการพัฒนาระบบการผลิตและมาตรฐานระบบการตรวจรับรองเกษตรอินทรีย์ชุมชน ปี 51 – 54

3) โครงการปรับระบบการทำการเกษตรของเกษตรกรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปี 52 – 54

1.2 พัฒนาระบบการตลาดรองรับผลผลิตส่วนเกิน มี 1 แผนงาน

แผนงานพัฒนาและสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงทางการค้าและการตลาด มี 6 โครงการ สำหรับโครงการที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์มี 4 โครงการได้แก่

1) โครงการส่งเสริมการแปรรูปสินค้าเกษตรอินทรีย์เพื่อตลาดในประเทศและต่างประเทศ ปี 52 – 54

2) โครงการพัฒนาตลาดสีเขียวในชุมชน ปี 52 – 54

3) โครงการศึกษาตลาดปัจจัยการผลิตเกษตรอินทรีย์ในต่างประเทศ ปี 51 – 54

4) โครงการค้าขายการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์เพื่อการขยายช่องทางการตลาด ปี 52 – 54

ยุทธศาสตร์ที่ 3: การเสริมสร้างศักยภาพการเกษตรอินทรีย์เชิงพาณิชย์

มาตรการและแนวทาง

1.1 พัฒนาการผลิตและเครือข่ายทั้งระบบเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง มี 1 แผนงานคือ

แผนงานสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ในเชิงพาณิชย์ มี 6 โครงการ สำหรับโครงการที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์มี 4 โครงการได้แก่

1) โครงการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยและได้มาตรฐาน ปี 52 – 54

2) โครงการพัฒนาระบบการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารมาตรฐานเพื่อการยอมรับทั้งในประเทศและสากล (กิจกรรมที่ 3 พัฒนาเกษตรกร/กลุ่มเกษตรกรนำร่องเข้าสู่ระบบมาตรฐาน GAP และเกษตรอินทรีย์) ปี 51

3) โครงการพัฒนาระบบการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารมาตรฐานเพื่อการยอมรับทั้งในประเทศและสากล (ต่อยอดโครงการ SAL) ปี 53 – 54

4) โครงการจ้างศึกษาและวางแผนเพื่อการพัฒนาและบริหารระบบโลจิสติกส์สินค้าเกษตรอินทรีย์ ปี 52 – 54

1.2 พัฒนาระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ไทย มี 1 แผนงาน คือ

แผนงานพัฒนาระบบมาตรฐาน ระบบการตรวจรับรอง และการตรวจสอบย้อนกลับ มี 19 โครงการ สำหรับโครงการที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์มี 11 โครงการได้แก่

1) โครงการจัดทำฐานข้อมูลและระบบการตรวจรับรองผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ปี 52 – 54

2) โครงการพัฒนาระบบการตรวจรับรองด้านเกษตรอินทรีย์ของประเทศให้เป็นที่ยอมรับของประเทศที่นำเข้ารายใหญ่ สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ปี 51 – 52

- 3) โครงการพัฒนาตลาดและระบบการตรวจรับรองสินค้าเกษตรอินทรีย์ ปี 51 – 54
- 4) โครงการจัดทำระบบมาตรฐานห้องปฏิบัติการตรวจสอบสินค้าเกษตรอินทรีย์ตามมาตรฐาน ISO/IEC 17025 ปี 52
- 5) โครงการพัฒนาวัสดุอ้างอิงรับรองเพื่อการตรวจรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ ปี 52 – 54
- 6) โครงการพัฒนาระบบการตรวจสอบย้อนกลับสินค้าเกษตรอินทรีย์ ปี 52 – 54
- 7) โครงการตรวจรับรองการผลิตพืชอินทรีย์ ปี 51 – 54
- 8) โครงการจัดประชุมสัมมนาให้ความรู้ผู้ประกอบการและผู้เกี่ยวข้องตลอดจนข้อมูลขั้นตอนการขอใบรับรองมาตรฐานให้เป็นที่ยอมรับของประเทศคู่ค้า ปี 52 – 54
- 9) โครงการพัฒนาระบบการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารมาตรฐานเพื่อการยอมรับทั้งในประเทศและสากล (กิจกรรมที่ 4 เทียบเคียงมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารกับประเทศคู่ค้า) ปี 51
- 10) โครงการเสริมสร้างความร่วมมือมาตรฐานและการรับรองเกษตรอินทรีย์ในภูมิภาคอาเซียน ปี 52 – 54
- 11) โครงการยกระดับความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ให้ได้มาตรฐานตรงตามระบบคุณภาพ ปี 52 – 54

1.3 พัฒนาการตลาดสู่สากล มี 1 แผนงาน คือ

แผนงานประชาสัมพันธ์และพัฒนาระบบตลาด มี 20 โครงการ สำหรับโครงการที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์มี 14 โครงการได้แก่

- 1) โครงการทำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่ให้ตลาดต่างประเทศว่าไทยเป็นผู้ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์รายสำคัญของโลก ปี 52 – 54
- 2) โครงการพัฒนาระบบการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารมาตรฐานเพื่อการยอมรับทั้งในประเทศและสากล (กิจกรรมที่ 1 เผยแพร่ความเข้าใจระบบมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร) ปี 51
- 3) โครงการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ความเข้าใจด้านเกษตรอินทรีย์แก่ผู้บริโภคและผู้ที่เกี่ยวข้อง ปี 51 – 54
- 4) โครงการพัฒนาฉลากและเครื่องหมายการรับรองเกษตรอินทรีย์สู่สากล ปี 52 – 54
- 5) โครงการพัฒนาช่องทางการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ ปี 52 – 54
- 6) โครงการเข้าร่วมงานแสดงสินค้าในต่างประเทศ เช่น Biofach, Natural Product Expo West, Anaheim ปี 51 – 54
- 7) โครงการเข้าร่วมงานแสดงสินค้าในประเทศ ได้แก่ Thaifex และ Health and Beauty ปี 52 – 54
- 8) โครงการสร้างแบรนด์สินค้าเกษตรอินทรีย์ไทย ปี 52 – 54

9) โครงการจัดคณะผู้แทนการค้าสินค้าเกษตรอินทรีย์ไปเจรจาหาลูกค้าในตลาดที่มีศักยภาพ โดยเฉพาะในตลาดใหม่ ปี 52 – 54

10) โครงการจัดคณะผู้แทนการค้าสินค้าเกษตรอินทรีย์จากต่างประเทศเยือนไทย ปี 52 – 54

11) โครงการพัฒนาระบบการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารมาตรฐานเพื่อการยอมรับทั้งในประเทศและสากล (กิจกรรมที่ 2 ศึกษาวิเคราะห์ขั้นตอนสินค้าเกษตรและอาหารที่มีศักยภาพในการส่งออก) ปี 51

12) โครงการพัฒนาระบบเกษตรอินทรีย์เพื่อเข้าสู่บัญชีรายชื่อประเทศที่สามของสหภาพยุโรป ปี 53 – 54

13) การนัดหมายเจรจาธุรกิจผ่านสำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ปี 52 – 54

14) การอำนวยความสะดวก ณ ศูนย์บริการส่งออกแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Export Service Center) ปี 52 – 54

ยุทธศาสตร์ที่ 4: การบริหารจัดการเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ไทย มาตรการและแนวทาง

1.1 จัดให้มีกลไกในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นระบบ มี 1 แผนงาน คือ

แผนงานขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เกษตรอินทรีย์อย่างเป็นระบบ มี 3 โครงการ สำหรับโครงการที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์มี 2 โครงการ ได้แก่

1) โครงการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ภายใต้โครงการศึกษาวิจัยตลอดจนการติดตามประเมินผลเพื่อเสนอแนะนโยบายการปรับโครงสร้างภาคการผลิตการค้า และการลงทุน ปี 52 – 54

2) โครงการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนามูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรอินทรีย์ ปี 52 – 54

แผนงานศึกษาและติดตามประเมินผลเพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ มี 2 โครงการ คือ

1) โครงการติดตามและประเมินผลโครงการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แบบบูรณาการ

2) โครงการพัฒนาระบบการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารมาตรฐานเพื่อการยอมรับทั้งในประเทศและสากล (กิจกรรมที่ 6 อำนวยความสะดวกติดตามประเมินโครงการและจัดทำรายงาน ปี 51)

กล่าวได้ว่า จากแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติฉบับที่ 1 และแผนปฏิบัติการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2551-2554 มีแผนการดำเนินงานที่ครอบคลุมการพัฒนาผักเกษตรอินทรีย์ของไทยในทุกๆ ด้านตั้งแต่ด้านปัจจัยการผลิต การผลิต การประกอบการทั้งแปรรูปและจัดจำหน่าย จนถึงผู้บริโภค

1.3.2 กลุ่มสนับสนุนภาคเอกชน บทบาทในการสนับสนุนผักเกษตรอินทรีย์ของภาคเอกชน สรุปได้ดังนี้

1) การสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิต การผลิต และการตลาด ซึ่งกิจกรรมที่ดำเนินการ มีทั้งการจัดฝึกอบรมให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์ การจัดหาตลาดผักเกษตรอินทรีย์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนการเผยแพร่ข้อมูลและสารสนเทศเกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์ ตัวอย่างเช่น

ในปี 2552 สำนักงานความร่วมมือทางวิชาการเยอรมัน (German Technical Cooperation: GTZ) และสมาคมการค้าเกษตรอินทรีย์ไทย (Thai Organic Trade Association :TOTA) ได้ลงนามความร่วมมือในโครงการส่งเสริมอุตสาหกรรมผลไม้และผักอินทรีย์ (Promotion of Thai Organic Fruit and Vegetable Industry) เป็นระยะเวลา 2 ปี โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะเพิ่มจำนวนฟาร์มที่ได้รับการตรวจสอบรับรองระบบเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งขยายการส่งออกผลไม้และผักอินทรีย์ของไทยไปยังตลาดต่างประเทศ โดยมีเป้าหมายเพิ่มการส่งออกไปยังตลาดสหภาพยุโรปซึ่งเป็นตลาดสำคัญของเกษตรอินทรีย์ร้อยละ 20 และคาดหมายว่าจะมีเกษตรกรมากกว่า 300 รายเข้าร่วมในโครงการนี้ การดำเนินงานประกอบด้วย 3 กิจกรรมหลักได้แก่

1) การบ่มเพาะผู้ประกอบการใหม่ เพื่อเพิ่มจำนวนเกษตรกรผู้ผลิตผลไม้และผักเกษตรอินทรีย์และพื้นที่ที่ขอรับการตรวจสอบรับรอง

2) การขยายตลาดผลไม้และผักเกษตรอินทรีย์ของไทย โดยการเข้าร่วมงาน fair เกษตรอินทรีย์ในตลาดต่างประเทศ (international organic fair) เพื่อให้เกษตรกร/ผู้ประกอบการไทยมีความรู้ ความเข้าใจตลาดเกษตรอินทรีย์ในต่างประเทศ รวมทั้งจัดให้มีพบกันระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย เพื่อจะช่วยให้สามารถขยายการส่งออกได้มากขึ้น

3) จัดทำฐานข้อมูลเกษตรอินทรีย์ โดยการรวบรวมข้อมูลงานวิจัยและความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์จากแหล่งต่างๆ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้แก่ผู้ประกอบการและผู้สนใจ

2) การตรวจสอบรับรองตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ภาคเอกชนที่เป็นหน่วยตรวจสอบรับรองการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญคือ สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล นอกจากนี้ยังมีองค์กรตรวจสอบรับรองอื่น ได้แก่ องค์กรมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ ตรวจสอบรับรองการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ตาม “มาตรฐานการผลิตพืชผักอินทรีย์ภาคเหนือ”

2. ปัญหาของการดำเนินงานผักเกษตรอินทรีย์ของผู้ที่เกี่ยวข้องกลุ่มต่าง ๆ

2.1 ผู้ผลิต/ผู้ค้าปัจจัยการผลิต

2.1.1 ปุ๋ยอินทรีย์

ปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ที่สำคัญได้แก่

1) ด้านเงินทุน ซึ่งจะพบในกิจการที่ดำเนินงานโดย กลุ่มเกษตรกร กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือธุรกิจเอกชนขนาดเล็ก ฯลฯ ปัญหาที่พบคือ ขาดเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินกิจการ

2) ด้านการตลาด สำหรับผู้ผลิต/ผู้ค้าปุ๋ยอินทรีย์ที่เป็นกลุ่มเกษตรกร กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือธุรกิจเอกชนขนาดเล็ก พบว่าขาดตลาดที่จะรองรับหรือตลาดยังเล็ก ลูกค้าน้อยไม่มากพอในบางพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดในเรื่องช่องทางการตลาดที่รองรับสินค้าปัจจัยการผลิตเกษตรอินทรีย์ รวมถึงข้อจำกัดด้านความสามารถทางการตลาดของผู้ประกอบการ

3) ด้านตัวเกษตรกร อุปสรรคที่เกี่ยวกับเกษตรกรซึ่งเป็นผู้ที่จะนำปุ๋ยอินทรีย์ไปใช้ในการทำการเกษตรของตัวเองที่สำคัญคือ

- เกษตรกรบางส่วนไม่ยอมรับเรื่องปุ๋ยอินทรีย์ ในการทำเกษตรกรรม เพราะไม่เชื่อว่าจะได้ผลผลิตที่ดี โดยมองแต่เพียงปริมาณของผลิตผล โดยไม่คำนึงถึงผลดีด้านอื่น ๆ จึงยังคงใช้สารเคมีในการทำการเกษตร

- เกษตรกรที่หันมาทำเกษตรอินทรีย์ส่วนใหญ่มีความท้อแท้ในการทำเกษตรอินทรีย์เนื่องจาก เห็นผลช้า

- เกษตรกรบางส่วนไม่เข้าใจมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ดีเพียงพอ ทำให้ไม่เข้าใจในการเลือกใช้ปัจจัยการผลิตเพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

- เกษตรกรบางส่วนถูกเอาเปรียบจากผู้รับซื้อผลผลิต ทำให้ผลผลิตด้านเกษตรอินทรีย์ราคาต่ำกว่าต้นทุน

4) ด้านกฎหมาย ปัญหาและอุปสรรคด้านกฎหมายที่มีผลต่อการประกอบการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่สำคัญคือ

- จากการที่กฎหมาย/พรบ. ปุ๋ย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 มีผลบังคับใช้ทำให้การผลิตปัจจัยการผลิต (ปุ๋ยอินทรีย์) จะต้องมีการควบคุมที่มากขึ้นและยุ่งยากขึ้นมีผลทำให้มีต้นทุนสูงขึ้น สุดท้ายแล้วราคาปุ๋ยอินทรีย์ที่ได้มาตรฐานตามกฎหมายกับปุ๋ยเคมีไม่ต่างกันมากนัก แต่ในการนำไปใช้ต้องใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในปริมาณที่มากกว่าปุ๋ยเคมีเทียบต่อพื้นที่ที่เท่ากัน

- กฎหมาย/พรบ. ปุ๋ย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 มีข้อกำหนดที่ต้องปฏิบัติมากเกินไปและปฏิบัติตามได้ยาก

- ในการกำหนดแนวทางปฏิบัติส่วนใหญ่ขาดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

- ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความสับสนในตัวมาตรฐานซึ่งมีอยู่ในประกาศ ฯ หลายฉบับ และมาตรฐานในประกาศ ฯ บางฉบับยังเป็นไปได้ยากหรือเป็นไปได้ไม่ในทางปฏิบัติ

5) ด้านวัตถุดิบ ปัญหาและอุปสรรคด้านวัตถุดิบที่มีผลต่อการประกอบการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่สำคัญคือ

- วัตถุดิบบางชนิดมีจำนวนน้อย ขาดแคลนในบางช่วงและราคาสูง

- วัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์เริ่มหายากขึ้น โดยเฉพาะเศษเหลือจากอุตสาหกรรมเกษตร เช่น เศษเหลือจากโรงงานน้ำตาล และเศษเหลือจากอุตสาหกรรมกระดาษ เป็นต้น เพราะมีการนำเศษเหลือเหล่านั้นไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ ที่ให้ผลตอบแทนมากกว่านำมาเป็นวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์

6) ด้านภาครัฐ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากภาครัฐที่มีผลต่อการประกอบการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่สำคัญคือ

- หน่วยงานภาครัฐที่ส่งเสริมด้านเกษตรอินทรีย์ ขาดการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นเอกภาพ

- การสนองต่อนโยบายด้านเกษตรอินทรีย์ของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง พบว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่ได้นำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร

- งบประมาณด้านเกษตรอินทรีย์มีไม่เพียงพอและการจัดสรรงบประมาณไม่สอดคล้องกับความต้องการและขาดความต่อเนื่อง

- ความคิดเห็นเชิงวิชาการด้านเกษตรอินทรีย์ของนักวิชาการในแต่ละหน่วยงานยังไม่สอดคล้องกัน และนักวิชาการหรือผู้ที่เกี่ยวข้องของหน่วยงานของรัฐบางส่วนยังไม่ให้ความสำคัญกับเกษตรอินทรีย์เท่าที่ควร

2.1.2 เมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์

ปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญได้แก่

1) ด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์

- ขาดสายพันธุ์พ่อแม่ผักเกษตรอินทรีย์ที่จะนำมาใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์

- ผักเกษตรอินทรีย์หลายชนิดไม่สามารถเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้ผลิตต่อเพื่อการค้าเองได้และมีความยุ่งยาก นอกจากนั้นเปอร์เซ็นต์การงอกต่ำและการกลายพันธุ์สูง

2) ด้านต้นทุน ต้นทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์ที่มีคุณภาพของบริษัทค่อนข้างสูง เนื่องจากการส่งเสริมเกษตรกรต้องเป็นแบบใกล้ชิด ทำให้ต้นทุนส่วนนี้ค่อนข้างสูง

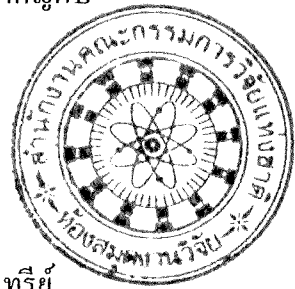
3) ด้านเกษตรกร ปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรในการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ได้แก่

- เกษตรกรขาดความรู้ความสามารถหรือมีอยู่ไม่เพียงพอในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์ที่มีคุณภาพ

- เกษตรกรไม่ค่อยให้ความสนใจในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์

4) ด้านเทคโนโลยี เทคโนโลยีในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์ที่มีคุณภาพมีความยุ่งยากซับซ้อน

5) ด้านตลาด ตลาดเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยยังมีขนาดเล็ก

2.1.3 น้ำ

ปัญหาและอุปสรรคของน้ำเพื่อการเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญคือ การปนเปื้อนของสารเคมีอันตราย สารเคมีอื่น ๆ และโลหะหนักจากพื้นที่เกษตรใกล้เคียง ชุมชน และโรงงานอุตสาหกรรมที่ปนเปื้อนอยู่ในแหล่งน้ำชลประทานหรือแหล่งน้ำธรรมชาติ

2.1.4 ดิน/ที่ดิน

ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญคือ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์และมีการปนเปื้อนของสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเนื่องจากใช้ทำการเกษตรมาอย่างยาวนาน ทำให้เมื่อนำมาใช้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ต้องมีการปรับเปลี่ยนและใช้เวลานานในการปรับปรุงดินให้มีความเหมาะสมสำหรับผลิตผักเกษตรอินทรีย์

2.2 ผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์

2.2.1 ผู้ผลิตและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผักเกษตรอินทรีย์

ปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์

1) สภาพแวดล้อมมีความแปรปรวน พื้นที่ที่ล้อมรอบมีการใช้สารเคมี มีการปนเปื้อนสารเคมีตามแหล่งน้ำ

2) ปัญหาการระบาดของศัตรูพืชมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นทุกปี

3) ผู้ผลิตขาดความสามารถในการจัดหาปัจจัยการผลิตเนื่องจากต้นทุนในการจัดหาปัจจัยการผลิตค่อนข้างสูง เช่น เมล็ดพันธุ์เกษตรอินทรีย์ วัตถุดิบในการผลิตปุ๋ย

- แรงงานหายาก และค่าจ้างแรงงานสูง

- ผู้ผลิตขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีในการผลิต เช่น การจัดการศัตรูพืชด้วยชีววิธี

- ผู้ผลิตขาดประสิทธิภาพด้านการจัดการ โลจิสติกส์ เช่น การขนส่ง การเก็บรักษาผลผลิต

- ผู้ผลิตขาดการรวมกลุ่มในการผลิต และไม่สามารถกำหนดปริมาณผลผลิตได้ตามต้องการ

2.2.2 ภาครัฐ

ปัญหาและอุปสรรคจากภาครัฐ ได้แก่

1) การส่งเสริมงานด้านเกษตรอินทรีย์ไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร

2) เจ้าหน้าที่บางส่วนยังมีความเข้าใจด้านเกษตรอินทรีย์ไม่ชัดเจนถูกต้องทำให้การส่งเสริมนโยบายด้านการเกษตรอินทรีย์ไม่ตรงตามเป้าหมาย

2.2.3 ภาคเอกชน

ปัญหาและอุปสรรคจากภาคเอกชน ได้แก่

ผู้ค้าและผู้บริโภคขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องความแตกต่างผลผลิตเกษตรอินทรีย์กับผลผลิตเกษตรทั่วไป

2.3 ผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์

2.3.1 ผู้ประกอบการและกระบวนการที่เกี่ยวข้อง

ปัญหาและอุปสรรคของผักเกษตรอินทรีย์ด้านผู้ประกอบการ ได้แก่

ในการจัดจำหน่ายพื้นที่จำหน่ายปลีกผักเกษตรอินทรีย์มีพื้นที่จำกัดในการวางสินค้า

1) พนักงานขายขาดความรู้เกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์

2) การกำหนดราคาจำหน่ายผักเกษตรอินทรีย์จำเป็นต้องตั้งให้สอดคล้องกับต้นทุน เนื่องจากสินค้าเน่าเสียง่ายเพิ่มต้นทุนการจัดเก็บสินค้าและการขนส่ง

2.3.2 ผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

ปัญหาและอุปสรรคจากผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ได้แก่

1) ความหลากหลายของผักเกษตรอินทรีย์ที่ผู้ผลิตดำเนินการผลิตได้มีน้อย

2) การขาดความเชื่อมั่นในด้านคุณภาพผักเกษตรอินทรีย์

3) เกษตรกรบางส่วนขาดความสามารถในการจัดการผลผลิตให้ได้คุณภาพดี

4) เกษตรกรบางส่วนหันไปใช้ช่องทางตลาดทางเลือกเกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์ เช่น กระบวนการ มาตรฐานการผลิต การผลิต คุณค่าด้านอื่น ๆ

5) ผู้บริโภคขาดความต่อเนื่องในการซื้อสินค้าผักเกษตรอินทรีย์ทำให้ความต้องการสินค้าไม่สม่ำเสมอ

2.4 ผู้บริโภค

2.4.1 ความเชื่อมั่นต่อสินค้า ผู้บริโภคไม่มั่นใจในคุณภาพของผักเกษตรอินทรีย์ที่วางจำหน่ายอยู่โดยทั่วไปว่ามีการปฏิบัติอย่างถูกต้องหรือไม่ หรือมีการนำผักที่ไม่ใช่ผักอินทรีย์มาผสมหรือไม่

2.4.2 ความสะดวกในการซื้อ ผักเกษตรอินทรีย์หาซื้อได้ยากตามท้องตลาดทั่วไป ส่วนใหญ่จะพบในซูเปอร์มาร์เก็ตซึ่งราคาสูง หรืองานออกร้านต่าง ๆ เท่านั้น

2.4.3 ราคา ผักเกษตรอินทรีย์มีราคาค่อนข้างสูงกว่าผักชนิดอื่น ๆ ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้บริโภคที่มีรายได้น้อยจำกัด

2.4.4 ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าและแหล่งที่จำหน่าย ผู้บริโภคไม่ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์ แหล่งผลิต แหล่งบรรจุ แหล่งจำหน่ายที่เชื่อถือได้ รวมถึงวันที่ผลิต และความแตกต่างของตรามาตรฐานต่าง ๆ ยังมีข้อมูลไม่ชัดเจน

2.4.5 ความหลากหลายของสินค้า ผักเกษตรอินทรีย์มีให้เลือกน้อยชนิด การนำไปปรุงเป็นอาหารอาจต้องใช้เวลาอีกนาน ๆ ที่ไม่ใช่สินค้าเกษตรอินทรีย์

2.4.6 คุณภาพที่ผู้บริโภคได้รับ โดยเฉพาะคุณภาพความสดของผักอินทรีย์ เช่น เหี่ยวและเน่าเสียได้ง่าย มีการปลอมปนของผักที่ไม่ใช่ผักเกษตรอินทรีย์ที่มีคุณภาพต่ำและผักเก่า

2.5 กลุ่มสนับสนุนภาครัฐและภาคเอกชน

2.5.1 งบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอ ในการดำเนินงานของภาครัฐ งบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอที่จะทำให้โครงการสนับสนุนเกษตรกรอินทรีย์บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เช่น โครงการวิจัยบางโครงการไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจนถึงขั้นที่จะนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้จริง

2.5.2 บุคลากรภาครัฐมีภารกิจหลายด้าน นอกเหนือจากงานที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์ ทำให้การปฏิบัติงานไม่ต่อเนื่อง

2.5.3 บุคลากรที่สนับสนุนเกษตรกรอินทรีย์บางรายไม่เข้าใจเกษตรกรอินทรีย์อย่างแท้จริง จึงไม่สามารถให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการทำเกษตรอินทรีย์ได้

2.5.4 ขาดการบูรณาการ/ประสานงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน การสนับสนุนเกษตรกรอินทรีย์ของหน่วยงานต่าง ๆ มักเป็นลักษณะต่างคนต่างทำ การประสานงานระหว่างหน่วยงานบางครั้งใช้เวลามาก และผู้ที่มาประสานงานอาจไม่ใช่ผู้รับผิดชอบจริง (ส่งตัวแทน) ทำให้การดำเนินงานไม่บรรลุผลอย่างเต็มที่

3. ศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์

3.1 กลุ่มดำเนินการ

1. ประเทศไทยมีสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตรอินทรีย์ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง เหมาะแก่การทำการเกษตร โดยเฉพาะการเกษตรอินทรีย์

2. นโยบายของรัฐที่ไม่อนุญาตให้มีการนำเข้าสิ่งมีชีวิตดัดแปรพันธุกรรม (GMOs) มาปลูกเลี้ยงในประเทศ ทำให้พื้นที่การผลิตของประเทศมีความเหมาะสมในการผลิตผักเกษตรอินทรีย์เพื่อการส่งออก

3. หน่วยงานตรวจรับรองเกษตรอินทรีย์ของไทย ที่ได้รับการรับรองระบบงานในระดับสากล เป็นที่ยอมรับในต่างประเทศ เช่น มกท. ซึ่งสนับสนุนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะในกลุ่มที่เน้นตลาดส่งออกที่ให้ความสำคัญกับการรับรองมาตรฐานระดับสากล

4. กลุ่มเครือข่ายเกษตรกร โดยเฉพาะปราชญ์ชาวบ้านที่มีประสบการณ์และองค์ความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ ได้มีการพัฒนาองค์ความรู้ด้านเทคนิคการผลิตเกษตรอินทรีย์ในพืชบางชนิดที่เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคม

5. การรวมกลุ่มเครือข่ายพัฒนาเกษตรอินทรีย์และองค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้มแข็ง ในการสร้างองค์ความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ร่วมกัน ทำให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มตลอดห่วงโซ่การผลิต เช่น กลุ่มสหกรณ์กรีนเนท เครือข่ายชุมชนอโศก เครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย เป็นต้น

6. การสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการกับเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกรบางกลุ่ม ในการพัฒนาการผลิตเกษตรอินทรีย์ในเชิงพาณิชย์ ซึ่งมีเครื่องมือที่สำคัญ เช่น Contract Farming ในราคาที่กำหนดร่วมกัน

3.2 กลุ่มผู้บริโภค

หากแบ่งกลุ่มผู้บริโภคแบบหยาบๆ อาจแบ่งได้ 2 ลักษณะ กล่าวคือ 1) กลุ่มที่ไม่มีผลเชิงพฤติกรรม ได้แก่ กลุ่มผู้ไม่รู้ ผู้รับรู้ และผู้ตระหนัก และ 2) กลุ่มที่มีผลเชิงพฤติกรรม ได้แก่ กลุ่ม ขาประจำ และแฟนพันธุ์แท้

ในกลุ่มที่ยังไม่มีผลเชิงพฤติกรรมจัดเป็นกลุ่มผู้บริโภคขนาดใหญ่ ส่วนกลุ่มที่มีผลเชิงพฤติกรรมยังมีอยู่น้อยมากเมื่อเทียบกับกลุ่มแรก ส่วนสัดส่วนของแต่ละกลุ่มเป็นเท่าใดนั้นจะต้องอาศัยการศึกษาวิจัยในขั้นต่อไป ซึ่งการที่ตลาดผักเกษตรอินทรีย์จะขยายตัวได้นั้นจะต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงจากกลุ่มที่ยังไม่มีผลเชิงพฤติกรรมไปสู่ผลเชิงพฤติกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ตระหนัก เพราะเป็นกลุ่มที่มีความพร้อมสูงสุดในการเปลี่ยนแปลง โดยการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มผู้ตระหนักจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจดีขึ้น ผู้ตระหนักก็จะมีกำลังซื้อมีโอกาสในการซื้อสูงขึ้นดังเช่นประเทศที่พัฒนาแล้ว หรืออีกแนวทางหนึ่งคือ ทำอย่างไรให้ผักเกษตรอินทรีย์มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำลงเพื่อให้สามารถจำหน่ายไปสู่กลุ่มผู้ตระหนักหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้ตระหนักจะสามารถเข้าถึงการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์ที่ง่ายมากขึ้น

กลุ่มผู้บริโภคที่มีศักยภาพทั้งกลุ่มที่มีผลเชิงพฤติกรรม ตลอดจนไปถึงผู้ตระหนัก ซึ่งกลุ่มผู้บริโภคที่มีศักยภาพนี้ได้แก่ ผู้ที่มีรายได้พอสมควร เป็นกลุ่มแม่บ้าน เด็ก ผู้ปฏิบัติธรรม ผู้สูงอายุ ผู้ออกกำลังกาย คนเจ็บคนป่วยและญาติผู้ป่วยโดยเฉพาะโรคมะเร็ง นอกจากนี้ผู้หญิงจะเป็นกลุ่มที่น่าจะให้ความสำคัญต่อผักเกษตรอินทรีย์มากกว่าผู้ชาย

3.3 กลุ่มสนับสนุนภาครัฐและเอกชน

การสนับสนุนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องผักเกษตรอินทรีย์ให้ประสบความสำเร็จต้องมาจากทั้งปัจจัยด้านตัวบุคลากร เช่น ความรู้ความสามารถของบุคลากร และปัจจัยสนับสนุนต่อการดำเนินงาน เช่น งบประมาณ นโยบายที่ชัดเจน โดยการประเมินศักยภาพของกลุ่มสนับสนุนต้องอาศัยตัวชี้วัดต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานที่ดำเนินการเรื่องนี้ แต่จากการรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนี้พบว่า การสนับสนุนผักเกษตรอินทรีย์ของหน่วยงานสนับสนุนยังมีปัญหา/อุปสรรคอยู่มาก ดังกล่าวมาแล้วในเรื่องที่ 2.5 เช่น งบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอที่จะทำให้โครงการสนับสนุนเกษตรอินทรีย์บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนั้น จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าศักยภาพของกลุ่มสนับสนุนภาครัฐและเอกชนยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ

4. ปัจจัยความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ และข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วมโดยการสนทนาแบบเจาะกลุ่ม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก รวมทั้งข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ขั้นสุดท้าย และจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มดำเนินการประกอบด้วย ผู้ผลิต/ผู้ค้าปัจจัยการผลิต ผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ ผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์ กลุ่มผู้บริโภค และกลุ่มผู้สนับสนุน สามารถสรุปปัจจัยความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ได้ ดังนี้

1. การจัดการปัจจัยการผลิตให้มีเพียงพอเป็นไปตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และสามารถเข้าถึงได้
2. การจัดการระบบการผลิตที่ดีและเหมาะสม และความรู้ความเข้าใจในการประกอบธุรกิจผักเกษตรอินทรีย์ของผู้ผลิต
3. ศักยภาพในการผลิตผักเกษตรอินทรีย์และทัศนคติของที่ดีของผู้ผลิตและผู้ประกอบการต่อผักเกษตรอินทรีย์
4. การตลาดผักเกษตรอินทรีย์ที่ให้ผู้บริโภคเข้าใจผักเกษตรอินทรีย์และขยายความต้องการของผู้บริโภค
5. การจัดการโลจิสติกส์ที่สนับสนุนผักเกษตรอินทรีย์
6. พฤติกรรมผู้บริโภคผักเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมและความเชื่อมั่นของผู้บริโภค
7. กลุ่มและเครือข่ายผักเกษตรอินทรีย์ที่ครอบคลุมและเข้มแข็ง
8. การสื่อสารและประชาสัมพันธ์เชิงรุกที่ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงพฤติกรรมที่ดีต่อผักเกษตรอินทรีย์ของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด
9. มาตรฐานและระบบการรับรองผักเกษตรอินทรีย์ที่ชัดเจนและเหมาะสม
10. ฐานข้อมูลผักเกษตรอินทรีย์ที่ครอบคลุมในทุก ๆ ด้าน น่าเชื่อถือ และสามารถเข้าถึงได้
11. การวิจัยที่สนับสนุนการดำเนินงานผักเกษตรอินทรีย์ในทุกๆ ด้าน
12. การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง
13. ศักยภาพและทัศนคติที่ดีต่อเกษตรอินทรีย์ของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง
14. นโยบายและกฎหมายที่สนับสนุนผักเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสม

5. แนวทางสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์

5.1 ด้านปัจจัยการผลิตผักเกษตรอินทรีย์

ตารางที่ 11 แนวทางสู่ความสำเร็จด้านปัจจัยการผลิตผักเกษตรอินทรีย์

ผู้เกี่ยวข้อง	แนวทางสู่ความสำเร็จ
เกษตรกร	1. เกษตรกรรวบรวมกลุ่มกันเพื่อผลิตปัจจัยการผลิตไว้ใช้เองและสร้างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนในการผลิตปัจจัยการผลิตเช่นวัสดุเศษเหลือทางพืช มูลสัตว์ ฯลฯ รวมถึงการแลกเปลี่ยนปัจจัยการผลิตระหว่างกัน 2. เกษตรกร/กลุ่มเกษตรกรควรเก็บเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์ไว้ใช้เองสำหรับชนิดผักที่สามารถเก็บเมล็ดเองได้ รวมถึงการอนุรักษ์พันธุ์ไม่ติดพันธุ์ท้องถิ่น 3. เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรที่มีศักยภาพควรร่วมมือกับเอกชนผู้ผลิตเมล็ดผักในการวิจัยและพัฒนาเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์ในลักษณะหุ้นส่วนทางการค้าหรือพันธะสัญญา 4. เกษตรกร/กลุ่มเกษตรกรควรพัฒนาระบบชลประทานขนาดเล็ก เช่น อ่างเก็บน้ำในไร่นา ฯลฯ ไว้ใช้เอง
ผู้ผลิต/ผู้ค้าปัจจัยการผลิต	1. ควรมุ่งวิจัยและพัฒนาการผลิตปัจจัยการผลิตไม่ว่าจะเป็นปุ๋ย สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช และเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์ ให้เป็นไปตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ โดยมุ่งวิจัยและพัฒนา ร่วมกับเกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรที่มีศักยภาพเป็นหลัก 2. ในกรณีผู้ประกอบการผลิตปัจจัยการผลิตที่เป็นกลุ่มเกษตรกร สหกรณ์ วิทยาลัยชุมชน ฯลฯ ควรมุ่งพัฒนาทักษะการบริหารจัดการธุรกิจควบคู่ไปกับการพัฒนาการผลิต

ตารางที่ 11 แนวทางสู่ความสำเร็จด้านการผลิตภัณฑภัณฑ์

ผู้เกี่ยวข้อง	แนวทางสู่ความสำเร็จ
กลุ่มสนับสนุนภาครัฐและภาคเอกชน	1. การจัดโซนนิ่งพื้นที่เกษตรอินทรีย์ให้ชัดเจนและเหมาะสม 2. การปฏิรูปที่ดินสำหรับเกษตรอินทรีย์ในลักษณะกลุ่มเกษตรกร 3. การส่งเสริมการพัฒนากระบวนการขนาดเล็กลง เช่น อย่างเก็บน้ำในไร่นา ฯลฯ ในส่วนที่จัดเป็นพื้นที่เกษตรอินทรีย์ 4. การส่งเสริมการผลิตปัจจัยการผลิตอินทรีย์ เช่น ปุ๋ยอินทรีย์ เมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์ สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช ฯลฯ ในเชิงธุรกิจของกลุ่มเกษตรกรที่มีศักยภาพและเอกชนรายย่อย โดยใช้นโยบายทางการเงิน รวมถึงการปรับปรุงกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เป็นอุปสรรค 5. การส่งเสริมการนำอินทรีย์วัตถุจากการเกษตร อุตสาหกรรมเกษตร และแหล่งอื่น ๆ มาใช้เป็นปุ๋ยหรือมาใช้ในการผลิตปุ๋ยสำหรับเกษตรอินทรีย์ 6. การส่งเสริมให้เกษตรกรทำเกษตรผสมผสานที่มีการเลี้ยงปศุสัตว์ร่วมด้วยเพื่อนำเศษเหลือมาผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง 7. การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับปัจจัยการผลิตที่สนับสนุนเกษตรอินทรีย์ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

5.2 ด้านการผลิตผักเกษตรอินทรีย์

ตารางที่ 12 แนวทางสู่ความสำเร็จด้านการผลิตผักเกษตรอินทรีย์

ผู้เกี่ยวข้อง	แนวทางสู่ความสำเร็จ
เกษตรกร	1. การวางแผนการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ที่หลากหลายและเป็นที่ต้องการของตลาด 2. การวางแผนการผลิตร่วมกับผู้ค้าอย่างเป็นระบบ เช่น การจัดทำปฏิทินการผลิต การผลิตตามมาตรฐาน 3. การผลิตตามหลักการการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ 4 ประการคือ สุขภาพ นิเวศวิทยา ความเป็นธรรม และการดูแลเอาใจใส่ 4. การจัดให้มีระบบการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม 5. เกษตรกรผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ควรรวมกลุ่มแล้วให้มีระบบการควบคุมคุณภาพภายในกลุ่ม (Internal Control System : ICS) และสร้างเครือข่ายกลุ่มเพื่อผลิตผักเกษตรอินทรีย์ที่หลากหลายให้ต่อเนื่องและเกิด supply chain ที่เข้มแข็ง 6. เกษตรกรผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ ผู้ค้า ผู้ส่งออก และผู้บริโภคควรสร้างระบบหุ้นส่วนกันเพื่อการวางระบบการผลิต การตลาดและการบริโภค
กลุ่มสนับสนุนภาครัฐและภาคเอกชน	1. จัดให้มีโครงการพัฒนาความรู้ความสามารถเกี่ยวกับระบบการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์อย่างแท้จริง เช่น การป้องกันกำจัดศัตรูพืช การปรับปรุงดิน การวางแผนการใช้น้ำ การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับพื้นที่ และการฝึกอบรมในเรื่องการทำธุรกิจ 2. จัดฝึกอบรมให้ผู้ผลิตสามารถคำนวณต้นทุนที่แท้จริงของตนเองเพื่อเป็นฐานในการกำหนดราคาที่เป็นธรรมได้ 3. ควรจัดให้มีการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีในการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ให้กับเกษตรกรอย่างจริงจัง รวมถึงความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์และการรับรอง 4. ควรจัดโซนนิ่งพื้นที่เกษตรอินทรีย์ให้ชัดเจนและเหมาะสม 5. ควรปฏิรูปที่ดินสำหรับเกษตรอินทรีย์ในลักษณะกลุ่มเกษตรกร

ตารางที่ 12 แนวทางสู่ความสำเร็จด้านการผลิตภัณฑอินทรีย์ (ต่อ)

ผู้เกี่ยวข้อง	แนวทางสู่ความสำเร็จ
กลุ่มสนับสนุนภาครัฐและภาคเอกชน	6. ควรสร้างแรงจูงใจในการผลิตภัณฑอินทรีย์ และ ขยายจำนวนผู้ผลิต/พื้นที่การผลิต 7. ควรส่งเสริมการนำอินทรีย์วัตถุจากการเกษตร อุตสาหกรรมเกษตร และแหล่งอื่น ๆ มาใช้ในการปรับปรุงบำรุงดินในระบบเกษตรอินทรีย์ 8. ควรส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับการผลิตภัณฑอินทรีย์ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังและต่อเนื่อง 9. จัดให้มีการสัมมนาเกษตรอินทรีย์เพื่อให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้พบปะแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจให้มีทัศนคติที่ตรงกัน 10. ให้มีการวางแผนการวิจัยร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องกับภัณฑอินทรีย์เพื่อให้เกิดความร่วมมืออย่างบูรณาการและตรงกับความต้องการ

5.3 ด้านการประกอบการผลิตผักอินทรีย์

ตารางที่ 13 แนวทางสู่ทางสำเร็จด้านผู้ประกอบการผักอินทรีย์

ประเด็นสำคัญ	แนวทางสู่ความสำเร็จ
การจัดการ/การประกอบธุรกิจผักอินทรีย์	1. ควรวางแผนการผลิตร่วมกับผู้ผลิตเพื่อผลิตผักอินทรีย์ที่หลากหลายและเป็นที่ต้องการของตลาด 2. ควรสร้างระบบหมุนเวียนระหว่างผู้ผลิต ผู้ค้า และผู้บริโภค เพื่อการวางระบบที่แท้จริงของระบบการผลิต การตลาดและการบริโภค
การตลาดผักอินทรีย์	1. ให้มีตลาดหรือร้านผักอินทรีย์ที่ชัดเจน (Organic Shop) 2. ควรขยายการส่งออกทั้งในระดับภูมิภาคและต่างประเทศ รวมถึงการผลิตและขายในท้องถิ่น 3. ควรขยายตลาดสีเขียว ร้านสีเขียว ซูเปอร์มาร์เก็ต shop ต่างๆ ในสถานที่ราชการ เช่น ตลาดในโรงพยาบาล สถานที่ราชการต่างๆ มหาวิทยาลัย ฯลฯ 4. ควรให้มีร้านค้าปลีกผักอินทรีย์ในศูนย์การค้า หรือซูเปอร์มาร์เก็ตโดยเฉพาะ 5. ควรเพิ่มช่องทางตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ เช่น บริการจัดส่งผักเกษตรอินทรีย์ การส่งผ่านทางเว็บไซต์และทางโทรศัพท์ และการจัดกระเช้าปีใหม่ 6. ควรจัดให้มีตลาดพบปะระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค เพื่อลดค่าใช้จ่ายด้านการตลาดของคนกลาง ซึ่งจะทำให้ราคาผักอินทรีย์ลดลง 7. ควรพัฒนาตลาดระบบสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้น เช่น ระบบผู้บริโภคสนับสนุนการผลิต CSA (Community Supported Agriculture) ซึ่งเป็นระบบเครือข่ายที่เน้นการสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกันระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค (ระบบสมาชิกผู้บริโภค)

ตารางที่ 13 แนวทางสู่ความสำเร็จด้านผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์ (ต่อ)

ประเด็นสำคัญ	แนวทางสู่ความสำเร็จ
การตลาดผักเกษตรอินทรีย์	8. ควรเน้นการโฆษณา ณ จุดขาย (Point of Purchase) เพื่อดึงดูดความสนใจและให้ผู้ซื้อสินค้าและเป็นการสร้างความแตกต่างจากสินค้าอื่นๆ ที่วางจำหน่าย ณ จุดขาย 9. ควรทำการตลาดโดยเน้นกลุ่มผู้บริโภคที่มีศักยภาพและผู้มีรายได้พอสมควร เช่น กลุ่มผู้รักสุขภาพ ผู้รักสิ่งแวดล้อม ผู้ออกกำลังกาย ผู้ปฏิบัติธรรม แม่บ้าน หญิงมีครรภ์ เด็กเล็ก ผู้สูงอายุ และกลุ่มผู้นิยมผักสด (Salad lovers) รวมถึงการรณรงค์โดยการจัดทัวร์ผู้บริโภคไปยังแหล่งผลิตผักเกษตรอินทรีย์ 10. ควรจัดให้ผู้บริโภคได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องการนำผักเกษตรอินทรีย์มาประกอบอาหาร การทดสอบคุณภาพความแตกต่างระหว่างผักเกษตรอินทรีย์และผักโดยทั่วไป
การจัดการโลจิสติกส์	1. ควรพัฒนาระบบโลจิสติกส์ในด้านการตลาด 2. ควรสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการกับผู้ผลิตและภาครัฐในการพัฒนาการเก็บเกี่ยว การขนส่ง การเก็บรักษา และการจัดจำหน่ายทั้งระบบเป็นแบบ Cold Chain รวมถึงการจัดส่งสินค้าที่มีประสิทธิภาพด้านต้นทุนและเวลาเพื่อรักษาคุณภาพสินค้า และสร้างความสามารถในการแข่งขันได้ 3. ควรพัฒนาบรรจุภัณฑ์ เพื่อยืดอายุการเก็บรักษา 4. ควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ 5. ควรจัดให้มีศูนย์รวบรวมและกระจายสินค้าเกษตรอินทรีย์โดยเฉพาะ

ตารางที่ 13 แนวทางสู่ทางสำเร็จด้านผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์อินทรีย์ (ต่อ)

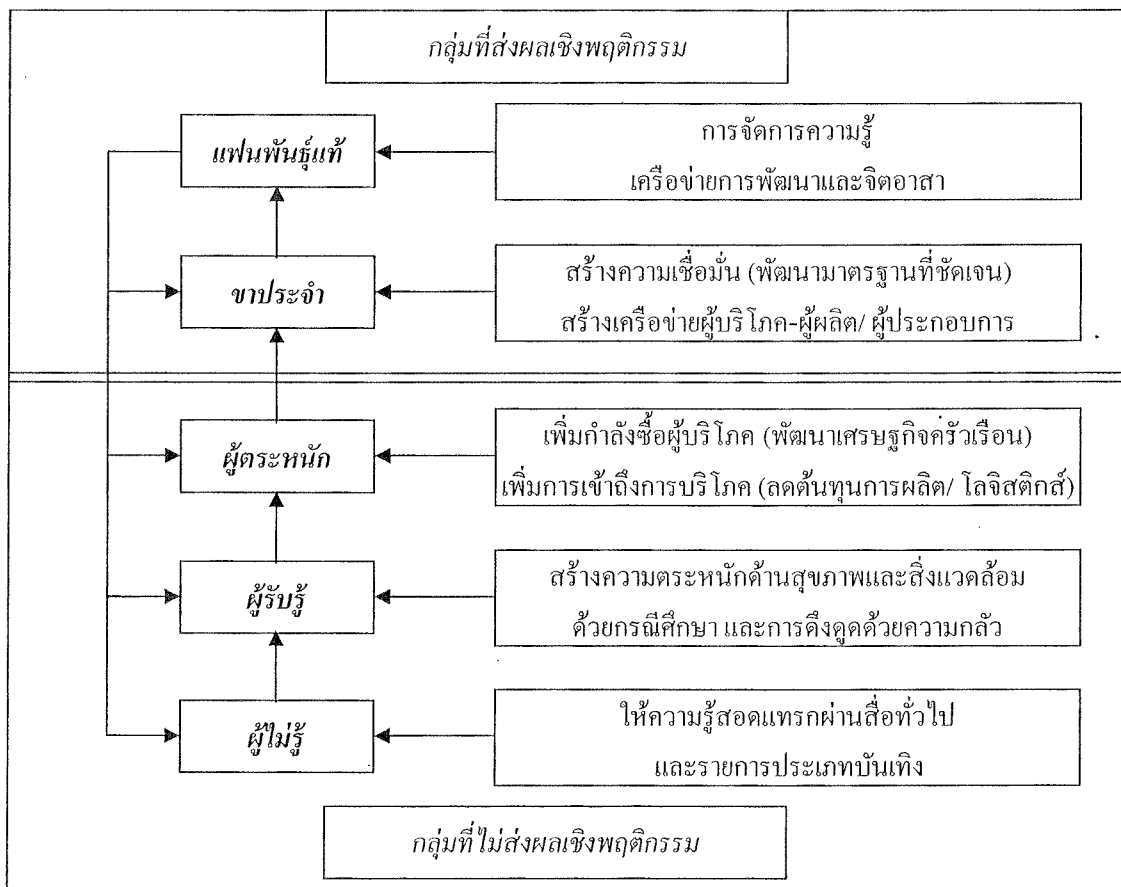
ประเด็นสำคัญ	แนวทางสู่ความสำเร็จ
พฤติกรรมผู้บริโภคผลิตภัณฑ์อินทรีย์	1. ควรจัดทำข้อมูลผู้บริโภคเชิงการตลาด เช่น ข้อมูลด้านทัศนคติที่ซื้อ ความถี่ในการซื้อ ปริมาณในการซื้อ และการวัดความภักดี (Loyalty) ต่อผลิตภัณฑ์อินทรีย์ 2. ควรวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายและการส่งเสริมการขาย การประชาสัมพันธ์ไปสู่ผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายโดยตรง เช่น การจัด Event และการส่งข่าวสารถึงกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมายโดยเฉพาะ
เครือข่ายการค้าผลิตภัณฑ์อินทรีย์	1. ควรสร้างเครือข่ายการค้าผลิตภัณฑ์อินทรีย์เพื่อให้มีผลผลิตผลิตภัณฑ์หลากหลายให้ต่อเนื่องและให้เกิด supply chain ที่เข้มแข็ง
การประชาสัมพันธ์	1. ควรประชาสัมพันธ์ถึงคุณค่าของสินค้าผลิตภัณฑ์อินทรีย์และคุณค่าที่เกิดจากระบวนการผลิต 2. ควรประชาสัมพันธ์โดยใช้สื่อต่างๆ เช่น เว็บไซต์ ทีวี วิทยุ ทางทีวี เอสเอ็มเอส แผนที่ เพื่อโฆษณาสินค้าเกษตรอินทรีย์และให้ทราบถึงแหล่งผลิตและแหล่งขาย

5.4 ด้านการสนับสนุนภาครัฐและภาคเอกชน
ตารางที่ 14 แนวทางสู่ความสำเร็จด้านการสนับสนุนภาครัฐและภาคเอกชน

กลุ่มสนับสนุนภาครัฐ และภาคเอกชน	แนวทางสู่ความสำเร็จ
ภาครัฐ	การดำเนินการของกลุ่มสนับสนุนนอกเหนือจากที่กล่าวมาข้างต้น มีแนวทางสู่ความสำเร็จดังนี้ 1. ปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบต่างๆที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ 2. ควบคุมระบบการตรวจสอบรับรองเกษตรอินทรีย์ให้มีประสิทธิภาพ เป็นที่เชื่อถือของทุกฝ่าย 3. ให้อำนาจหน่วยงานรับผิดชอบจัดทำฐานข้อมูลผลิตภัณฑ์ที่ครอบคลุมทุกภาคส่วนและมีการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยอย่างต่อเนื่อง 4. วางแผนการวิจัยร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการวิจัยอย่างบูรณาการตรงกับความต้องการของผู้ใช้ และมีการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์จริง
ภาครัฐและภาคเอกชน	1. จัดฝึกอบรมบุคลากรกลุ่มสนับสนุนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์อย่างแท้จริง 2. รณรงค์/สื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ่านช่องทางต่างๆและรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น การเผยแพร่ทางโทรทัศน์ในรายการอาหาร รายการบันเทิง การจัดทัวร์ผู้บริโภค ไปยังแหล่งผลิต 3. เป็นสื่อกลางที่ทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ที่มีการร่วมมือกันดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม

5.5 ด้านผู้บริโภค

ผู้บริโภคแต่ละบุคคลหรือครัวเรือนย่อมมีความพร้อมในการบริโภคที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ที่แตกต่างกัน ดังนั้นแนวทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในด้านผู้บริโภคจึงต้องกำหนดเป็นทิศทางที่แตกต่างกันตามกลุ่มความพร้อมในการบริโภค ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงได้เสนอแบบจำลองแนวทางสู่ความสำเร็จด้านผู้บริโภค โดยตัวชี้วัดความสำเร็จที่สูงที่สุดคือ การนำไปสู่ผลเชิงพฤติกรรม ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กลุ่มผู้บริโภคและแนวทางการดำเนินงานสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ด้านผู้บริโภค

1) **แนวทางสู่ความสำเร็จสำหรับกลุ่มผู้ไม่รู้** เป็นกลุ่มที่ต้องใช้เวลาในการพัฒนาไปสู่ผู้บริโภคผักเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอยู่มาก จึงต้องมีการให้ความรู้แบบสื่อสารมวลชน โดยควรสอดแทรกความรู้เข้าไปในสื่อที่เสนอรายการบันเทิงที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่ให้การติดตามอยู่เป็นประจำ การวัดความสำเร็จจะได้จากการวัดความรู้ของประชาชนโดยทั่วไปที่มีต่อผักเกษตรอินทรีย์

2) **แนวทางสู่ความสำเร็จสำหรับกลุ่มผู้รับรู้** เป็นกลุ่มที่มีความรู้แต่ไม่ตระหนักถึงความสำคัญ ดังนั้นจึงต้องรณรงค์เพื่อสร้างความตระหนักถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากการบริโภคผักที่ไม่

ปลอดภัย การทำลายสิ่งแวดล้อม และผลกระทบต่อสังคม ตัวชี้วัดความสำเร็จคือ ผู้ตระหนักต่อประเด็นปัญหาดังกล่าวเพิ่มขึ้น

3) **แนวทางสู่ความสำเร็จสำหรับกลุ่มผู้ตระหนัก** เป็นกลุ่มที่สามารถพัฒนาไปสู่กลุ่มที่มีผลเชิงพฤติกรรมได้อย่างรวดเร็วหากสามารถลดข้อจำกัดในด้านเศรษฐกิจ ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจของครัวเรือนจึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะต้องสร้างรายได้ครัวเรือนเพิ่มขึ้น พร้อมๆ กับการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตและโลจิสติกส์ผักเกษตรอินทรีย์เพื่อลดต้นทุนลง ซึ่งจะนำไปสู่การเข้าถึงการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์ของผู้บริโภคกลุ่มนี้ได้ง่ายขึ้น ตัวชี้วัดความสำเร็จคือ ผู้บริโภคกลุ่มที่ส่งผลเชิงพฤติกรรมเพิ่มขึ้น

4) **แนวทางสู่ความสำเร็จสำหรับกลุ่มขาประจำ** เป็นกลุ่มที่บริโภคผักเกษตรอินทรีย์อยู่เสมอ แต่อาจมีข้อสงสัยหรือต้องการแสวงหาความมั่นใจว่า ผักที่ตนซื้อมารับประทานเชื่อถือมากน้อยเพียงใด ดังนั้น จึงแนวทางสู่ความสำเร็จจึงต้องเป็นการตอบย้ำความเชื่อมั่น โดยดำเนินการด้านมาตรฐานที่ชัดเจนเป็นที่เชื่อถือและวางใจได้ นอกจากนี้ ยังควรพัฒนาด้านเครือข่ายระหว่างผู้บริโภคกลุ่มนี้และผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการ เพื่อให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่นในแหล่งผลิตและกระบวนการผลิต ตัวชี้วัดความสำเร็จคือ ระดับความมั่นใจของผู้บริโภคกลุ่มที่ส่งผลเชิงพฤติกรรมเพิ่มขึ้น

5) **แนวทางสู่ความสำเร็จสำหรับแฟนพันธุ์แท้** เป็นกลุ่มผู้บริโภคที่ทันสมัยและความเชื่อมั่นต่อหลักการเกษตรอินทรีย์ คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดจากการบริโภคที่เหนือกว่าเรื่องสุขภาพ การดำเนินงานไปสู่ความสำเร็จของผู้บริโภคผักเกษตรอินทรีย์กลุ่มนี้ จึงควรสนับสนุนให้เกิดการสะสมความรู้ไปสู่ชุมชนหรือสังคมฐานความรู้ (knowledge-based society) ในด้านเกษตรอินทรีย์ ความยั่งยืนของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้เกิดการแบ่งปันความรู้ไปสู่ผู้บริโภคในกลุ่มอื่นๆ สร้างแบบอย่างผู้บริโภคผักเกษตรอินทรีย์เพื่อเป็นเครื่องมือที่ช่วยเร่งการพัฒนาสู่ความสำเร็จในสังคมผู้บริโภค

6. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ในการส่งเสริมและพัฒนาผักเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย

ตารางที่ 15 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการพัฒนาภาคเกษตรอินทรีย์ในแต่ละด้าน

1) ปัจจัยการผลิตภาคเกษตรอินทรีย์	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
1. ดิน/ที่ดิน	1.1 จัดทำโซนนิ่งพื้นที่เกษตรอินทรีย์ 1.2 ปฏิรูปที่ดินในพื้นที่เกษตรอินทรีย์ในลักษณะกลุ่มเกษตรกรรมอินทรีย์ 1.3 สนับสนุนและส่งเสริมการปรับปรุงดิน โดยใช้ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ ฯลฯ และตามกระบวนการเกษตรอินทรีย์
2. น้ำ	2.1 สนับสนุนการพัฒนาระบบชลประทานขนาดเล็กในพื้นที่เกษตรอินทรีย์
3. ปุ๋ย	3.1 ส่งเสริมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่มีคุณภาพและ ได้มาตรฐานในเชิงธุรกิจของกลุ่มเกษตรกรที่มีศักยภาพและเอहनรายย่อย โดยใช้นโยบายสนับสนุนทางการเงิน 3.2 ปรับปรุงกฎหมาย และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาของอุตสาหกรรมปุ๋ยอินทรีย์ 3.3 สนับสนุนการนำอินทรีย์วัตถุเหลือใช้จากการเกษตร อุตสาหกรรมเกษตร และอื่น ๆ มาเป็นปุ๋ยและวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ แทนการนำไปใช้ผลิตพลังงานทดแทน
4. สารและสิ่งที่ใช้สำหรับการป้องกันกำจัดศัตรูพืช	4.1 ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาสารธรรมชาติและสิ่งที่ใช้ในกระบวนการทางชีววิธี สำหรับการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช 4.2 ส่งเสริมการลงทุนการผลิตสารธรรมชาติและศัตรูธรรมชาติป้องกันกำจัดศัตรูพืชสำหรับเกษตรอินทรีย์ 4.3 ถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีเกี่ยวกับสารและสิ่งที่ใช้ในกระบวนการทางชีววิธี สำหรับการป้องกันกำจัดศัตรูพืชให้กับผู้ผลิตภาคเกษตรอินทรีย์ 4.4 ปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาธุรกิจผลิตสารธรรมชาติ และสิ่งที่ใช้ในกระบวนการทางชีววิธี สำหรับการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช

ตารางที่ 15 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการพัฒนาผู้ประกอบการในท้องถิ่น (ต่อ)

1) ปัจจัยการผลิตผู้ประกอบการในท้องถิ่น	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
5. เมล็ดพันธุ์	5.1 จัดตั้งศูนย์เมล็ดพันธุ์ผู้ประกอบการในท้องถิ่น 5.2 ส่งเสริมการร่วมทุนระหว่างภาคเอกชนกับกลุ่มเกษตรกรที่มีศักยภาพ ในการผลิตและวิจัยเมล็ดพันธุ์ผู้เกษตรกรอินทรีย์ 5.3 ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเมล็ดพันธุ์ผู้ประกอบการอินทรีย์อย่างจริงจังและต่อเนื่อง 5.4 ส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผู้ประกอบการเพื่อให้เกษตรกรสามารถผลิตได้เอง
2) การผลิตผู้ประกอบการในท้องถิ่น	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
1. เกษตรกร	1.1 พัฒนาความรู้เกษตรกร โดยระบบการเรียนรู้ที่เกษตรกรเป็นศูนย์กลาง และภูมิปัญญาของท้องถิ่น และพัฒนาความรู้จากพื้นฐานแต่ละกลุ่ม 1.2 พัฒนาความรู้เกษตรกรในเรื่องมาตรฐานและการรับรองเกษตรกรอินทรีย์ 1.3 ส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้ผลิตผู้ประกอบการอินทรีย์และระบบการควบคุมคุณภาพภายในกลุ่ม (ICS) 1.4 ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายที่ทำให้เกิด supply chain ที่เข้มแข็งของผู้ผลิตผู้จำหน่าย ผู้ผลิต ผู้ค้า รวมถึงผู้บริโภค 1.5 ส่งเสริมการปรับเปลี่ยนการผลิตของเกษตรกรเข้าสู่เกษตรกรอินทรีย์อย่างจริงจัง โดยเริ่มจากการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและการผลิตของเกษตรกร แล้วพัฒนาปรับเปลี่ยนเข้าสู่ระบบการผลิตตามมาตรฐานต่อไป
2. ระบบการผลิต	2.1 ส่งเสริมการผลิตแบบผสมผสาน โดยให้ความหลากหลายขององค์ประกอบและของผลผลิต

ตารางที่ 15 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการพัฒนาผักเกษตรอินทรีย์ในแต่ละด้าน (ต่อ)

2) การผลิตผักเกษตรอินทรีย์	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
3. ภาครัฐ	3.1 สร้างเครือข่ายการขนส่งผลผลิตเกษตรอินทรีย์ที่เชื่อมโยงกันทั้งในจุดผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และผู้บริโภค 3.2 สร้างแรงจูงใจในการผลิตผักเกษตรอินทรีย์และขยายจำนวนผู้ผลิต/พื้นที่การผลิต โดยมาตรการต่าง ๆ ของรัฐที่เหมาะสม เช่น การสนับสนุนทางการเงินแก่ผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์รายใหม่ มาตรการทางด้านภาษี สินเชื่อ ฯลฯ 3.3 ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังและต่อเนื่อง 3.4 จัดให้มีระบบที่จะสร้างหลักประกันแก่ผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์
4. ภาคเอกชน	4.1 ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างผู้ค้ากับผู้ผลิตในลักษณะหุ้นส่วนหรือพันธมิตร
3) การประกอบการผักเกษตรอินทรีย์	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
1. ผู้ประกอบการ	1. สนับสนุนการร่วมทุนระหว่างผู้ประกอบการและผู้ผลิต โดยการอุดหนุนในด้านค่าใช้จ่ายในการตรวจสอบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แก่เกษตรกรผู้ผลิต 2. มีพื้นที่จัดวางจัดจำหน่ายผักเกษตรอินทรีย์อย่างชัดเจน 3. ให้บริการข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการตลาดสินค้าผักเกษตรอินทรีย์ 4. กระตุ้นการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์โดยอาจนำเจ้าผักเกษตรอินทรีย์ที่สามารถผลิตได้ในประเทศเพื่อกระตุ้นความต้องการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์

ตารางที่ 15 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการพัฒนาผู้ประกอบการอินทรีย์ในแต่ละด้าน (ต่อ)

3) การประกอบการผู้ผลิตอินทรีย์	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
2. ภาครัฐ	1. ส่งเสริมระบบโลจิสติกส์พื้นฐานเพื่อรองรับผลผลิตเกษตรอินทรีย์และกระจายไปสู่ผู้บริโภคอย่างทั่วถึง 2. สนับสนุนงานวิจัยด้านบรรจุภัณฑ์และการรักษาคุณภาพสินค้า 3. ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการกับผู้ผลิตในการวางแผนการผลิต 4. สนับสนุนให้เกิดร้านค้าสีเขียวในหน่วยงานภาครัฐ 5. สร้างแรงจูงใจในการทำธุรกิจเกษตรอินทรีย์ผ่านมาตรการทางภาษีและการให้สินเชื่อต่างๆ 6. ขยายตลาดส่งออกแก่เกษตรกรอินทรีย์ โดยการจัดแสดงสินค้า (Road show) ในต่างประเทศเพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่ายให้มากขึ้น 7. พัฒนาและสร้างช่องทางตลาดทางเลือกให้กับเกษตรกรและผู้ประกอบการค้าสินค้าเกษตรอินทรีย์ และผู้บริโภคให้มีความคุ้นเคย 8. ให้การอุดหนุนแก่ผู้ผลิตสินค้าแก่เกษตรกรอินทรีย์ที่อยู่ในระยะปรับเปลี่ยนในการเข้าสู่ตลาด

ตารางที่ 15 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการพัฒนาภาคเกษตรอินทรีย์ในแต่ละด้าน (ต่อ)

4) ผู้บริโภค	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
1. ผู้บริโภค	1.1 ควรให้ความสำคัญต่อการค้นคว้าวิจัยผู้บริโภคเพิ่มขึ้น โดยศึกษาเชิงปริมาณเกี่ยวกับผู้บริโภคแต่ละกลุ่มหาความสัมพันธ์ของผู้บริโภคกลุ่มต่าง ๆ ต่อรูปแบบการดำเนินชีวิต 1.2 ให้การศึกษาเชิงความบันเทิง (edutainment) แก่ประชาชนทั่วไปให้เกิดความรู้ความเข้าใจและทัศนคติเชิงบวกต่อเกษตรอินทรีย์ 1.3 รณรงค์ให้เกิดความตระหนักรู้ด้านการอยู่ดี มีสุข คือ การคำนึงถึงสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และสังคม 1.4 พัฒนาประสิทธิภาพการผลิตและโลจิสติกส์เพื่อตอบสนองต่อการเข้าถึงการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์ของประชาชนโดยทั่วไป 1.5 สร้างความเชื่อมั่นผู้บริโภค โดยการพัฒนามาตรฐานที่เป็นที่น่าเชื่อถือ และสร้างเครือข่ายผู้บริโภค-ผู้ผลิต/ผู้ประกอบการ 1.6 สร้างสังคมฐานความรู้เกษตรอินทรีย์ (Organic knowledge-based society)

ตารางที่ 15 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการพัฒนาภาคเกษตรอินทรีย์ในแต่ละด้าน (ต่อ)

5) การสนับสนุนภาครัฐและภาคเอกชน	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
1. ภาครัฐ	1.1 กำหนดมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ให้เป็นมาตรฐานเดียวที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย 1.2 ควบคุมระบบตรวจสอบรับรองเกษตรอินทรีย์ และให้งานตรวจสอบรับรองดำเนินงานโดยหน่วยงานอิสระ (Third Party) 1.3 กำหนดโจทย์การวิจัยที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติและให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมเพื่อให้ตรงกับความต้องการและเพื่อประโยชน์ที่แท้จริง 1.4 ปรับปรุงกฎหมาย/กฎระเบียบ/นโยบายที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ 1.5 ให้มีหน่วยงานรับผิดชอบในการบริหารจัดการเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ โดยเฉพาะและจัดทำฐานข้อมูลครอบคลุมทุกด้านและทันสมัย
2. ภาคเอกชน	2.1 ให้สมาคมการค้าเกษตรอินทรีย์ไทย (TOTA) เข้ามาจับมือร่วมกับภาครัฐในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ 2.2 สนับสนุนการบูรณาการเกษตรอินทรีย์เข้าสู่กระแสสังคมโดยภาครัฐและภาคเอกชน ได้แก่ ธุรกิจเพื่อสังคม (Social enterprise) ธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate social responsibility)

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุป

การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จผักเกษตรอินทรีย์” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพรวมของผักเกษตรอินทรีย์ สภาพการดำเนินงาน ปัญหาและศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์ ปัจจัยและแนวทางสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการส่งเสริมและพัฒนาผักเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย

การดำเนินการวิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์ 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) กลุ่มดำเนินการ ประกอบด้วยผู้เกี่ยวข้อง 3 ส่วนคือ ผู้ผลิต/ผู้ค้าปัจจัยการผลิต เกษตรกร และผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์ (ผู้แปรรูปและผู้จำหน่ายผักเกษตรอินทรีย์) 2) กลุ่มผู้บริโภค และ 3) กลุ่มสนับสนุน ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชน และรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารของหน่วยงานต่างๆ และข้อมูลที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต ข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิได้นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อสรุปผลการวิจัยในขั้นสุดท้าย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. สภาพการดำเนินงานของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์

ผู้ผลิต/ผู้ค้าปัจจัยการผลิต ปัจจัยการผลิตที่ผลิตและจำหน่ายเป็นหลัก คือ ปุ๋ยอินทรีย์และเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์ การดำเนินกิจการปุ๋ยอินทรีย์เพื่อการค้าส่วนใหญ่เป็นกิจการของธุรกิจเอกชนผลิตเพื่อขายในประเทศเป็นหลัก วัตถุดิบที่ใช้ส่วนใหญ่มีทั้งผลิตเอง/ซื้อจากแหล่งภายในประเทศ มีการนำเข้าเพียงเล็กน้อย ส่วนเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์ มีกิจการที่ผลิตเพื่อการค้าเพียง 1 รายคือ บริษัทอดัมส์ เอ็นเตอร์ไพรเซส จำกัด ที่ผลิตตามคำสั่งซื้อของลูกค้าเท่านั้น ในการผลิต บริษัทมีศูนย์วิจัยและแปลงทดลองของตนเองและส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตในลักษณะของการเกษตรแบบมีพันธะสัญญา

ผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ มีทั้งเกษตรกรรายย่อย กลุ่มเกษตรกร และการประกอบการในลักษณะของธุรกิจรูปแบบต่างๆ เช่น บริษัทจำกัด ฯลฯ การผลิตจำแนกเป็น 2 ประเภทคือ การผลิตแบบพื้นบ้านหรือแบบพึ่งพาตนเอง ใช้บริโภคในครอบครัวเป็นหลัก ส่วนที่เหลือจึงนำไปขาย และการผลิตแบบที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ภาคกลาง บางรายนอกจากทำการผลิตแล้วยังเป็นผู้รวบรวม ผู้แปรรูป ผู้จำหน่าย และผู้ส่งออกด้วย

ผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์ ผู้ประกอบการแปรรูปส่วนใหญ่มีกิจการผลิตผลผลิตเกษตรอื่นๆ นอกจากผักด้วย ในด้านการจัดจำหน่ายจำแนกตามลักษณะตลาด ได้แก่ 1) ตลาดของ

ผู้ผลิต หมายถึง ผู้ผลิตจัดจำหน่ายผักเอง จำแนกเป็น ตลาดระบบสมาชิก และตลาดนัด 2) ตลาดของผู้จำหน่าย หมายถึง ผู้ผลิตใช้คนกลางในการจัดจำหน่าย จำแนกเป็น ร้านค้าเฉพาะด้าน และร้านค้าทั่วไป

ผู้บริโภค จำแนกตามพฤติกรรมผู้บริโภคได้ 5 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้ไม่รู้ ที่ไม่สนใจรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์ 2) กลุ่มผู้รับรู้ มีความรู้อยู่บ้าง แต่ไม่ให้ความสนใจมากนัก 3) กลุ่มผู้ตระหนัก เป็นผู้มีความรู้และตระหนักถึงความสำคัญของผักเกษตรอินทรีย์แต่มีโอกาสน้อยในการซื้อ 4) กลุ่มขาประจำ มักบริโภคอยู่เสมอ และ 5) กลุ่มแฟนพันธุ์แท้ ที่มีความรู้และตระหนักถึงความสำคัญ รวมทั้งแสวงหาทั้งข้อมูลและผลผลิตมาบริโภค กลุ่มที่ผลเชิงพฤติกรรมในการบริโภคคือ 2 กลุ่มหลังที่มีพฤติกรรมเช่น การตัดสินใจซื้อ พิจารณาจากแหล่งที่มาของสินค้า ตรารับรองมาตรฐาน ฯลฯ

กลุ่มสนับสนุนภาครัฐและเอกชน ภาครัฐมีบทบาทในการกำหนดนโยบายเกษตรอินทรีย์ โดยในปี 2550 กำหนดให้ยุทธศาสตร์เกษตรอินทรีย์เป็นวาระแห่งชาติ ต่อมา ปี 2550 ได้จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน ผู้ทรงคุณวุฒิ และปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งได้ร่วมกันจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ. 2551-2554 ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์หลัก การดำเนินงานสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ ได้จัดทำแผนปฏิบัติการเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2551-2554 เพื่อแปลงแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติไปสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ประกอบด้วย 12 แผนงาน 104 โครงการ ซึ่งโครงการที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์มี 64 โครงการครอบคลุมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในทุกด้าน ส่วนภาคเอกชนมีบทบาทในการสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ในทุกด้านเช่นกันตั้งแต่ปัจจัยการผลิต การผลิต แปรรูป จัดจำหน่าย และให้การตรวจรับรองการผลิตตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

2. ปัญหาการดำเนินงานผักเกษตรอินทรีย์ของผู้ที่เกี่ยวข้องกลุ่มต่างๆ

ผู้ผลิต/ผู้ค้าปัจจัยการผลิต ด้านปุ๋ย มีปัญหาหลายประการ ทั้งด้านเงินทุน การตลาด ปัญหาจากตัวเกษตรกรผู้ใช้ปัจจัยการผลิตที่มีปัญหา อาทิ ไม่เข้าใจมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ดีพอ มีความท้อแท้เนื่องจากเห็นผลช้า ปัญหาด้านกฎหมายจากพระราชบัญญัติปุ๋ย พ.ศ. 2550 ที่ทำให้การผลิตปุ๋ยอินทรีย์มีความยุ่งยากและต้นทุนสูงขึ้น วัตถุดิบหายาก ขาดแคลนบางช่วง การส่งเสริมของภาครัฐไม่มีเอกภาพ ด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์เกษตรอินทรีย์ ต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพค่อนข้างสูง เทคโนโลยีซับซ้อน และตลาดเมล็ดพันธุ์มีขนาดเล็ก

ผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ พื้นที่ล้อมรอบการผลิตมีการใช้สารเคมี ก่อให้เกิดการปนเปื้อนในแหล่งน้ำ มีการระบาดของโรค แมลง ผู้ผลิตขาดความสามารถในการจัดการ ขาดการรวมกลุ่ม ไม่สามารถกำหนดปริมาณผลผลิตได้ตามต้องการ

ผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์ ในร้านค้าปลีก มีพื้นที่จำกัดในการวางสินค้า พนักงานขายขาดความรู้ การกำหนดราคาจำเป็นต้องตั้งให้สอดคล้องกับต้นทุนทำให้มีราคาสูง ผู้บริโภคขาดความต่อเนื่องในการซื้อสินค้า

ผู้บริโภค ไม่มั่นใจในคุณภาพของสินค้าว่าเป็นผักเกษตรอินทรีย์ที่ได้มาตรฐานหรือไม่ หาชื้อได้ยากตามท้องตลาดทั่วไป ราคาค่อนข้างสูง ความหลากหลายของชนิดผักมีน้อย และคุณภาพของสินค้าที่มักเน่าเสียง่าย มีการปลอมปนผักอื่นๆ ที่ไม่ใช่ผักเกษตรอินทรีย์

กลุ่มสนับสนุนภาครัฐและเอกชน ในส่วนภาครัฐ งบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอที่จะทำให้โครงการสนับสนุนเกษตรอินทรีย์บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ บุคลากรภาครัฐมีภารกิจหลายด้าน ทำให้การปฏิบัติงานไม่ต่อเนื่อง บุคลากรสนับสนุนบางรายไม่เข้าใจเกษตรอินทรีย์อย่างแท้จริง รวมทั้งขาดการบูรณาการ/ประสานงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

3. ศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์

กลุ่มดำเนินการ (ผู้ผลิต/ผู้ค้าปัจจัยการผลิต ผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ และผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์) ศักยภาพของประเทศไทยที่ส่งเสริมการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญคือ สภาพภูมิอากาศและที่ดินที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตรอินทรีย์ นโยบายของรัฐที่ไม่อนุญาตให้มีการนำเข้าสิ่งมีชีวิตดัดแปรพันธุกรรม (GMOs) หน่วยงานตรวจรับรองเกษตรอินทรีย์ของไทยที่ได้รับการรับรองระบบงานในระดับสากล กลุ่มเครือข่ายเกษตรกรและปราชญ์ชาวบ้านมีประสบการณ์และองค์ความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ กลุ่มเครือข่ายพัฒนาเกษตรอินทรีย์และองค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้มแข็งในการสร้างองค์ความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ร่วมกัน ความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการกับเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกรบางกลุ่ม ในการพัฒนาการผลิตเกษตรอินทรีย์ในเชิงพาณิชย์ รวมถึงปริมาณชีวมวลจากการเกษตร อุตสาหกรรมเกษตร และอื่นๆ จำนวนมากที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงดินและผลิตปุ๋ยสำหรับเกษตรอินทรีย์

กลุ่มผู้บริโภค จำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) กลุ่มที่ไม่มีผลเชิงพฤติกรรม ได้แก่ กลุ่มผู้ไม่รู้ ผู้รับรู้ และผู้ตระหนัก เป็นกลุ่มผู้บริโภคขนาดใหญ่ 2) กลุ่มที่มีผลเชิงพฤติกรรม ได้แก่ กลุ่มขาประจำ และแฟนพันธุ์แท้ มีจำนวนน้อยกว่าประเภทแรกแต่มีศักยภาพสูงในการบริโภค ซึ่งกลุ่มที่มีศักยภาพและผู้ตระหนัก ได้แก่ ผู้มีรายได้พอสมควร เป็นกลุ่มแม่บ้าน เด็ก ผู้ปฏิบัติธรรม ผู้ออกกำลังกาย ผู้สูงอายุ คนเจ็บ และผู้หญิงให้ความสำคัญต่อผักเกษตรอินทรีย์มากกว่าผู้ชาย

กลุ่มสนับสนุนภาครัฐและเอกชน ปัจจัยความสำเร็จในการสนับสนุนผักเกษตรอินทรีย์ต้องมาจากทั้งปัจจัยด้านตัวบุคลากรเอง เช่น ความรู้ความสามารถของบุคลากร และปัจจัยสนับสนุนต่อการดำเนินงาน เช่น งบประมาณ นโยบายที่ชัดเจน ในการประเมินศักยภาพต้องอาศัยตัวชี้วัดต่างๆ ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีผลการดำเนินการเรื่องนี้ แต่จากการรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนี้พบว่า การสนับสนุนผัก

เกษตรกรอินทรีย์ของหน่วยงานสนับสนุนยังมีปัญหา/อุปสรรคอยู่มาก ดังนั้น จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ศักยภาพของกลุ่มสนับสนุนภาครัฐและเอกชนยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ

4. ปัจจัยความสำเร็จของผักเกษตรกรอินทรีย์ ได้แก่

- 1) การจัดการปัจจัยการผลิตให้มีเพียงพอ เป็นไปตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และสามารถเข้าถึงได้
- 2) การจัดการระบบการผลิตที่ดีและเหมาะสม และความรู้ความเข้าใจในการประกอบธุรกิจผักเกษตรกรอินทรีย์ของผู้ผลิต
- 3) ศักยภาพในการผลิตผักเกษตรกรอินทรีย์ และทัศนคติที่ดีของผู้ผลิตและผู้ประกอบการผักเกษตรกรอินทรีย์
- 4) การตลาดผักเกษตรกรอินทรีย์ที่ให้ผู้บริโภคเข้าใจผักเกษตรกรอินทรีย์และขยายความต้องการของผู้บริโภค
- 5) การจัดการโลจิสติกส์ที่สนับสนุนผักเกษตรกรอินทรีย์
- 6) พฤติกรรมผู้บริโภคผักเกษตรกรอินทรีย์ที่ถูกต้องและความเชื่อมั่นของผู้บริโภค
- 7) กลุ่มและเครือข่ายผักเกษตรกรอินทรีย์ที่ครอบคลุมและเข้มแข็ง
- 8) การสื่อสารและประชาสัมพันธ์เชิงรุกที่ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงพฤติกรรมที่ดีต่อผักเกษตรกรอินทรีย์ของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด
- 9) มาตรฐานและระบบการรับรองผักเกษตรกรอินทรีย์/ชัดเจน เหมาะสม
- 10) ฐานข้อมูลผักเกษตรกรอินทรีย์ที่ครอบคลุมในทุก ๆ ด้าน น่าเชื่อถือ และสามารถเข้าถึงได้
- 11) การวิจัยผักเกษตรกรอินทรีย์ในทุก ๆ ด้านที่สนับสนุนผักเกษตรกรอินทรีย์
- 12) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง
- 13) ศักยภาพและทัศนคติที่ดีของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องต่อเกษตรอินทรีย์
- 14) นโยบายและกฎหมายที่สนับสนุนผักเกษตรกรอินทรีย์ที่เหมาะสม

5. แนวทางสู่ความสำเร็จของผักเกษตรกรอินทรีย์ แนวทางสู่ความสำเร็จจำแนกตามกลุ่มประกอบการต่างๆ ดังนี้

ผู้ผลิต/ผู้ค้าปัจจัยการผลิต
1. วิจัยและพัฒนาการผลิตปัจจัยการผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ โดยดำเนินการร่วมกับเกษตรกร/กลุ่มเกษตรกรที่มีศักยภาพเป็นหลัก 2. กรณีผู้ประกอบการผลิตปัจจัยการผลิตที่เป็นกลุ่มเกษตรกร สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน ฯลฯ ควรมุ่งพัฒนาทักษะการบริหารจัดการธุรกิจควบคู่ไปกับการพัฒนาการผลิต

ผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์
1. รวมกลุ่มผู้ผลิตเพื่อผลิตปัจจัยการผลิตใช้เอง สร้างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนวัตถุดิบและปัจจัยการผลิตระหว่างกัน 2. เก็บเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์ไว้ใช้เองสำหรับชนิดผักที่สามารถเก็บเมล็ดเองได้ รวมถึงการอนุรักษ์/ฟื้นฟูเมล็ดพันธุ์ท้องถิ่น 3. เกษตรกร/กลุ่มเกษตรกรที่มีศักยภาพควรร่วมมือกับเอกชนผู้ผลิตเมล็ดผักในการวิจัยและพัฒนาเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์ในลักษณะหุ้นส่วนทางการค้าหรือพันธะสัญญา 4. พัฒนาระบบชลประทานขนาดเล็ก เช่น อ่างเก็บน้ำในไร่นา ฯลฯ ไว้ใช้เอง 5. วางแผนการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ที่หลากหลายและเป็นที่ต้องการของตลาด 6. วางแผนการผลิตร่วมกับผู้ค้าอย่างเป็นระบบ 7. ผลิตตามหลักการการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ 4 ประการคือ สุขภาพ นิเวศวิทยา ความเป็นธรรม และการดูแลเอาใจใส่ 8. จัดให้มีระบบการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม 9. เกษตรกรควรรวมกลุ่ม ให้มีระบบการควบคุมคุณภาพภายในกลุ่ม และสร้างเครือข่ายกลุ่มเพื่อผลิตผักเกษตรอินทรีย์ที่หลากหลายให้ต่อเนื่องและเกิด supply chain ที่เข้มแข็ง 10. เกษตรกร ผู้ค้า ผู้ส่งออก และผู้บริโภคควรสร้างระบบหุ้นส่วนเพื่อการวางระบบการผลิต การตลาด และการบริโภคร่วมกัน
ผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์
1. วางแผนการผลิตร่วมกับผู้ผลิตเพื่อผลิตผักเกษตรอินทรีย์ที่หลากหลายและเป็นที่ต้องการของตลาด 2. สร้างระบบหุ้นส่วนระหว่างผู้ผลิต ผู้ค้า และผู้บริโภคเพื่อการวางระบบที่แท้จริงของระบบการผลิต การตลาดและการบริโภค 3. ให้มีตลาดหรือร้านผักเกษตรอินทรีย์ (Organic Shop) ที่ชัดเจน 4. ขยายการส่งออกทั้งในระดับภูมิภาคและต่างประเทศ รวมถึงการผลิตและขายในท้องถิ่น 5. ขยายตลาดสีเขียว แหล่งขายผักเกษตรอินทรีย์ในสถานที่ราชการ เช่น โรงพยาบาล ศูนย์ราชการ มหาวิทยาลัย ฯลฯ 6. ให้มีร้านค้าปลีกผักเกษตรอินทรีย์ในศูนย์การค้า หรือซูเปอร์มาร์เก็ต โดยเฉพาะ 7. เพิ่มช่องทางตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ เช่น บริการจัดส่งผักเกษตรอินทรีย์ถึงบ้าน/ที่ทำงาน การส่งสินค้าผ่านทางเว็บไซต์และทางโทรศัพท์ การจัดกระเช้าปีใหม่ ฯลฯ

ผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์ (ต่อ)

8. จัดให้มีตลาดพบปะระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค เพื่อลดค่าใช้จ่ายด้านการตลาดของคนกลาง ซึ่งจะช่วยให้ราคาผักอินทรีย์ลดลง
9. พัฒนาตลาดระบบสมาชิกให้มีเพิ่มขึ้น เช่น ระบบผู้บริโภคสนับสนุนการผลิตหรือ CSA (Community Supported Agriculture) ซึ่งเป็นระบบเครือข่ายที่เน้นการสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกันระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค (ระบบสมาชิกผู้บริโภค)
10. เน้นการโฆษณา ณ จุดขาย (Point of Purchase) เพื่อดึงดูดความสนใจและให้ความรู้แก่ผู้ซื้อสินค้าและเป็นการสร้างความแตกต่างจากสินค้าอื่นๆ ที่วางจำหน่าย ณ จุดขาย
11. ทำการตลาดโดยเน้นกลุ่มผู้บริโภคที่มีศักยภาพและผู้มีรายได้พอสมควร เช่น กลุ่มผู้รักสุขภาพ ผู้รักสิ่งแวดล้อม ผู้ออกกำลังกาย ผู้ปฏิบัติธรรม แม่บ้าน หญิงมีครรภ์ เด็กเล็ก ผู้สูงอายุ และกลุ่มผู้นิยมผักสลัด (Salad lovers) รวมถึงการรณรงค์โดยการจัดทัวร์ผู้บริโภคไปยังแหล่งผลิตผักเกษตรอินทรีย์
12. จัดให้ผู้บริโภคได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องการนำผักเกษตรอินทรีย์มาประกอบอาหาร การทดสอบคุณภาพความแตกต่างระหว่างผักเกษตรอินทรีย์และผักโดยทั่วไป
13. พัฒนาระบบโลจิสติกส์ในการตลาด
14. สร้างความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการกับผู้ผลิตและภาครัฐในการพัฒนาการเก็บเกี่ยว การขนส่ง การเก็บรักษา และการจัดจำหน่ายทั้งระบบเป็นแบบ Cold Chain รวมถึงการจัดส่งสินค้าที่มีประสิทธิภาพด้านต้นทุนและเวลาเพื่อรักษาคุณภาพสินค้า และสร้างความสามารถในการแข่งขันได้
15. พัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่ออำนวยความสะดวกในการเก็บรักษา
16. พัฒนาระบบฐานข้อมูลที่สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้
17. จัดให้มีศูนย์รวบรวมและกระจายสินค้าเกษตรอินทรีย์โดยเฉพาะ
18. จัดทำข้อมูลผู้บริโภคเชิงการตลาด เช่น ข้อมูลด้านชนิดสินค้าที่ซื้อ ความถี่ในการซื้อ ปริมาณในการซื้อ และการวัดความภักดี (Loyalty) ต่อผักเกษตรอินทรีย์
19. วิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายและการส่งเสริมการขาย การประชาสัมพันธ์ไปสู่ผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายโดยตรง เช่น การจัด event และการส่งข่าวสารถึงกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมายโดยเฉพาะ
20. สร้างเครือข่ายการค้าผักเกษตรอินทรีย์เพื่อให้มีผลผลิตผักเกษตรอินทรีย์ที่หลากหลายให้ต่อเนื่องและให้เกิด supply chain ที่เข้มแข็ง
21. ประชาสัมพันธ์ถึงคุณค่าของสินค้าผักเกษตรอินทรีย์และคุณค่าที่เกิดจากกระบวนการผลิต
22. ประชาสัมพันธ์โดยใช้สื่อต่างๆ เช่น เว็บไซต์ ตัววิ่งทางทีวี เอสเอ็มเอส แผนที่ เพื่อโฆษณาสินค้าเกษตรอินทรีย์ และให้ทราบถึงแหล่งผลิตและแหล่งขาย

ผู้บริโภคร
1) กลุ่มผู้ไม่รู้ เป็นกลุ่มที่มีอยู่มาก ต้องมีการให้ความรู้แบบสื่อสารมวลชน โดยสอดแทรกความรู้เข้าไปในสื่อที่เสนอรายการบันเทิงที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่ให้การติดตามอยู่เป็นประจำ 2) ผู้รับรู้ เป็นกลุ่มที่มีความรู้แต่ไม่ตระหนักถึงความสำคัญ จึงต้องรณรงค์เพื่อสร้างความตระหนักถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากการบริโภคผักที่ไม่ปลอดภัย การทำลายสิ่งแวดล้อม และผลกระทบต่อสังคม 3) กลุ่มผู้ตระหนัก เป็นกลุ่มที่สามารถพัฒนาไปสู่กลุ่มที่มีผลเชิงพฤติกรรม ได้อย่างรวดเร็วหากสามารถลดข้อจำกัดในด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาเศรษฐกิจของครัวเรือนจึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องสร้างรายได้ ครัวเรือนเพิ่มขึ้น พร้อมๆ กับการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตและโลจิสติกส์ผักเกษตรอินทรีย์เพื่อลดต้นทุนลง ซึ่งจะนำไปสู่การเข้าถึงการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์ของผู้บริโภคกลุ่มนี้ได้ง่ายขึ้น 4) กลุ่มขาประจำ เป็นกลุ่มที่บริโภคผักเกษตรอินทรีย์อยู่เสมอ แต่อาจมีข้อสงสัยหรือต้องการแสวงหาความมั่นใจว่า ผักที่ตนซื้อมารับประทานน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด จึงต้องตอบย้ำความเชื่อมั่น โดยดำเนินการด้านมาตรฐานที่ชัดเจนเป็นที่เชื่อถือและวางใจได้ นอกจากนี้ ยังควรพัฒนาด้านเครือข่ายระหว่างผู้บริโภคกลุ่มนี้และผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการ เพื่อให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่นในแหล่งผลิตและกระบวนการผลิต 5) แฟนพันธุ์แท้ เป็นกลุ่มผู้บริโภคที่ทักษะและความเชื่อมั่นต่อหลักการเกษตรอินทรีย์ คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดจากการบริโภคที่เหนือกว่าเรื่องสุขภาพ จึงควรสนับสนุนให้เกิดการสะสมความรู้ไปสู่ชุมชนหรือสังคมฐานความรู้ในด้านเกษตรอินทรีย์ ความยั่งยืนของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้เกิดการแบ่งปันความรู้ไปสู่ผู้บริโภคในกลุ่มอื่นๆ สร้างแบบอย่างผู้บริโภคผักเกษตรอินทรีย์เพื่อเป็นเครื่องมือที่ช่วยเร่งการพัฒนาสู่ความสำเร็จในสังคมผู้บริโภค
กลุ่มสนับสนุนภาครัฐและเอกชน
- จัดโซนนิ่งพื้นที่เกษตรอินทรีย์ให้ชัดเจนและเหมาะสม - ปฏิรูปที่ดินสำหรับเกษตรอินทรีย์ในลักษณะกลุ่มเกษตรกร - ส่งเสริมการพัฒนาระบบชลประทานขนาดเล็กในส่วนที่จัดเป็นพื้นที่เกษตรอินทรีย์ - ส่งเสริมการผลิตปัจจัยการผลิตเกษตรอินทรีย์ในเชิงธุรกิจของกลุ่มเกษตรกรที่มีศักยภาพและเอกชนรายย่อย โดยการให้สินเชื่อ การปรับปรุงกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อไม่ให้เป็นการอุปสรรค - ส่งเสริมการนำอินทรีย์วัตถุจากการเกษตร อุตสาหกรรมเกษตร และแหล่งอื่นๆ มาใช้เป็นปุ๋ยหรือใช้ในการผลิตปุ๋ยสำหรับเกษตรอินทรีย์ - ส่งเสริมให้เกษตรกรทำเกษตรผสมผสานที่มีการเลี้ยงปศุสัตว์ร่วมด้วยเพื่อนำเศษเหลือมาผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง - ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับปัจจัยการผลิตที่สนับสนุนเกษตรอินทรีย์ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

กลุ่มสนับสนุนภาครัฐและเอกชน

8. จัดให้มีการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีในการผลิต ปัจจัยการผลิต และการสนับสนุนอื่นๆ อย่างจริงจังและต่อเนื่องเพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองด้านปัจจัยการผลิตได้ รวมถึงความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์และการรับรอง
9. จัดให้มีโครงการพัฒนาความรู้ความสามารถเกี่ยวกับระบบการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์อย่างแท้จริง เช่น การป้องกันกำจัดศัตรูพืช การวางแผนการใช้น้ำ การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับพื้นที่ และการฝึกอบรมในเรื่องการทำธุรกิจ
10. จัดฝึกอบรมให้ผู้ผลิตสามารถคำนวณต้นทุนที่แท้จริงของตนเองเพื่อเป็นฐานในการกำหนดราคาที่เป็นธรรมได้
11. สร้างแรงจูงใจในการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ และขยายจำนวนผู้ผลิต/พื้นที่การผลิต
12. ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังและต่อเนื่อง
13. จัดให้มีการสัมมนาเกษตรอินทรีย์เพื่อให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้พบปะแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจให้มีทัศนคติที่ตรงกัน
14. ให้มีการวางแผนการวิจัยร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์เพื่อให้เกิดการวิจัยอย่างบูรณาการตรงกับความต้องการของผู้ใช้ และมีการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์จริง
15. ปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเกษตรอินทรีย์
16. ควบคุมระบบการตรวจสอบรับรองเกษตรอินทรีย์ให้มีประสิทธิภาพ เป็นที่เชื่อถือของทุกฝ่าย
17. รณรงค์/สื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์ผ่านช่องทางและรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น การเผยแพร่ทางโทรทัศน์ในรายการอาหาร รายการบันเทิง การจัดทัวร์ผู้บริโภคไปยังแหล่งผลิต
18. เป็นสื่อกลางที่ทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายผักเกษตรอินทรีย์ที่มีการร่วมมือกันดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม
19. ให้มีหน่วยงานรับผิดชอบจัดทำฐานข้อมูลผักเกษตรอินทรีย์ที่ครอบคลุมทุกด้านและมีการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยอย่างต่อเนื่อง

6. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการส่งเสริมและพัฒนาผักเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย

6.1 ปัจจัยการผลิต

1) ดิน/ที่ดิน

- จัดทำโซนนิ่งพื้นที่เกษตรอินทรีย์
- ปฏิรูปที่ดินในพื้นที่เกษตรอินทรีย์ในลักษณะกลุ่มเกษตรกรเกษตรอินทรีย์
- สนับสนุนและส่งเสริมการปรับปรุงดินโดยใช้ ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ ฯลฯ

ตามกระบวนการเกษตรอินทรีย์

2) น้ำ

- สนับสนุนการพัฒนากระบวนกลประทานขนาดเล็กในพื้นที่เกษตรอินทรีย์

3) ปุ๋ย

- ส่งเสริมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่มีคุณภาพและ ได้มาตรฐานในเชิงธุรกิจของกลุ่มเกษตรกรที่มีศักยภาพและเอกชนรายย่อย โดยใช้นโยบายสนับสนุนทางการเงิน

- ปรับปรุงกฎหมาย และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาของอุตสาหกรรมปุ๋ยอินทรีย์

- สนับสนุนการนำอินทรีย์วัตถุเหลือใช้จากการเกษตร อุตสาหกรรมเกษตร และอื่นๆ มาเป็นปุ๋ยและวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ แทนการนำไปใช้ผลิตพลังงานทดแทน

4) สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช

- ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาสารธรรมชาติและสิ่งที่ใช้ในกระบวนการทางชีววิธีสำหรับการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช

- ส่งเสริมการลงทุนการผลิตสารธรรมชาติและศัตรูธรรมชาติการป้องกันกำจัดศัตรูพืชสำหรับเกษตรอินทรีย์

- ถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีเกี่ยวกับสารและสิ่งที่ใช้ในกระบวนการทางชีววิธี สำหรับ การป้องกันกำจัดศัตรูพืชให้กับผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์

- ปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาธุรกิจผลิตสารธรรมชาติและสิ่งที่ใช้ในกระบวนการทางชีววิธี สำหรับการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช

5) เมล็ดพันธุ์

- จัดตั้งศูนย์เมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์ชุมชน
- ส่งเสริมการร่วมทุนระหว่างภาคเอกชนกับกลุ่มเกษตรกร ในการผลิตและวิจัยพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์

- ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเมล็ดพันธุ์ผักเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจังและต่อเนื่อง

- ส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีในการผลิตเมล็ดพันธุ์เกษตรอินทรีย์ให้กับเกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรสามารถผลิตได้เอง

6.2 การผลิตผักเกษตรอินทรีย์

1) เกษตรกร

- พัฒนาความรู้เกษตรกร โดยระบบการเรียนรู้ที่ยึดเกษตรกรเป็นศูนย์กลาง และภูมิปัญญาของท้องถิ่น และพัฒนาความรู้จากพื้นฐานแต่ละกลุ่ม

- พัฒนาความรู้เกษตรกรในเรื่องมาตรฐานและการรับรองเกษตรอินทรีย์

- ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์และระบบการควบคุมคุณภาพภายในกลุ่ม

- ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายที่ทำให้เกิด supply chain ที่เข้มแข็งของผู้ผลิตปัจจัยการผลิต ผู้ผลิต ผู้ค้า รวมถึงผู้บริโภค

- ส่งเสริมการปรับเปลี่ยนการผลิตของเกษตรกรเข้าสู่เกษตรอินทรีย์อย่างจริงจังโดยเริ่มจากการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิธีการผลิตของเกษตรกร แล้วพัฒนาปรับเปลี่ยนเข้าสู่ระบบการผลิตตามมาตรฐานต่อไป

2) ระบบการผลิต

- ส่งเสริมการผลิตแบบผสมผสานโดยให้ความหลากหลายขององค์ประกอบและของผลผลิต

3) ภาครัฐ

- สร้างเครือข่ายการขนส่งผลผลิตเกษตรอินทรีย์ที่เชื่อมโยงกันทั้งในจุดผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และผู้บริโภค

- สร้างแรงจูงใจในการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ และขยายจำนวนผู้ผลิต/พื้นที่การผลิต

- ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

- จัดให้มีระบบที่จะสร้างหลักประกันแก่ผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์

4) ภาคเอกชน

- ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างผู้ค้ากับผู้ผลิตในลักษณะหุ้นส่วนหรือพันธมิตรสัญญา

6.3 การประกอบการ (แปรรูป/ จัดจำหน่ายผักเกษตรอินทรีย์)

1) ผู้ประกอบการ

- สนับสนุนการร่วมทุนระหว่างผู้ประกอบการและผู้ผลิตโดยการอุดหนุนในด้านค่าใช้จ่ายในการตรวจสอบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แก่เกษตรกรผู้ผลิต

- มีพื้นที่จัดวางจัดจำหน่ายผักเกษตรอินทรีย์อย่างชัดเจน

- ให้บริการข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการตลาดสินค้าผักเกษตรอินทรีย์

- กระตุ้นการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์โดยอาจนำเข้าผักเกษตรอินทรีย์ที่ไม่สามารถผลิตได้ในประเทศเพื่อกระตุ้นความต้องการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์โดยรวม

2) ภาครัฐ

- ส่งเสริมระบบโลจิสติกส์พื้นฐานเพื่อรองรับผลผลิตเกษตรอินทรีย์และกระจายไปสู่ผู้บริโภคอย่างทั่วถึง

- สนับสนุนงานวิจัยด้านบรรจุภัณฑ์และการรักษาคุณภาพสินค้า

- ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการกับผู้ผลิตในการวางแผนการผลิต

- สนับสนุนให้เกิดร้านค้าสีเขียวในหน่วยงานภาครัฐ
- สร้างแรงจูงใจในการทำธุรกิจผักเกษตรอินทรีย์ผ่านมาตรการทางภาษีและการให้สินเชื่อต่างๆ
- ขยายตลาดส่งออกผักเกษตรอินทรีย์ โดยการแสดงสินค้า (Road show) ในต่างประเทศเพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่ายให้มากขึ้น
- พัฒนาและสร้างช่องทางตลาดทางเลือกให้กับเกษตรกรและผู้ประกอบการค้าสินค้าเกษตรอินทรีย์ และผู้บริโภคให้มากยิ่งขึ้น
- ให้การอุดหนุนแก่ผู้ผลิตสินค้าผักเกษตรอินทรีย์ที่อยู่ในระยะปรับเปลี่ยนในการเข้าสู่ตลาด

6.4 ผู้บริโภค

- ให้ความสำคัญต่อการค้นคว้าวิจัยผู้บริโภคเพิ่มขึ้น โดยศึกษาเชิงปริมาณเกี่ยวกับผู้บริโภคแต่ละกลุ่ม หาความสัมพันธ์ของผู้บริโภคกลุ่มต่างๆ ต่อรูปแบบการดำเนินชีวิต
- ให้การศึกษาเชิงความบันเทิง (edutainment) แก่ประชาชนทั่วไปให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติเชิงบวกต่อเกษตรอินทรีย์
- รณรงค์ให้เกิดความตระหนักด้านการอยู่ดี กินดี มีสุข คือ การคำนึงถึงสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และสังคม
- พัฒนาประสิทธิภาพการผลิตและโลจิสติกส์เพื่อตอบสนองต่อการเข้าถึงการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์ของประชาชนโดยทั่วไป
- สร้างความเชื่อมั่นผู้บริโภคโดยการพัฒนามาตรฐานที่เป็นที่น่าเชื่อถือ และสร้างเครือข่ายผู้บริโภค-ผู้ผลิต/ผู้ประกอบการ
- สร้างสังคมฐานความรู้เกษตรอินทรีย์

6.5 กลุ่มสนับสนุนภาครัฐและเอกชน

1) ภาครัฐ

- กำหนดมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ให้เป็นมาตรฐานเดียวที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย
- ควบคุมระบบตรวจสอบรับรองเกษตรอินทรีย์ และให้งานตรวจสอบรับรองดำเนินงานโดยหน่วยงานอิสระ (Third Party)
- กำหนดโจทย์การวิจัยที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติและให้ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมเพื่อให้ตรงกับความต้องการและเพื่อประโยชน์ที่แท้จริง
- ปรับปรุงกฎหมาย/กฎระเบียบ/นโยบาย ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเกษตรอินทรีย์
- ให้มีหน่วยงานรับผิดชอบในการบริหารจัดการเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ โดยเฉพาะและจัดทำฐานข้อมูลที่ครอบคลุมทุกด้านและทันสมัย

- 2) ภาครัฐและเอกชน

- ให้สมาคมการค้าเกษตรอินทรีย์ไทย (TOTA) เข้ามามีบทบาทร่วมกับภาครัฐในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์

- สนับสนุนการบูรณาการเกษตรอินทรีย์เข้าสู่กระแสสังคมโดยภาครัฐและภาคเอกชน ได้แก่ ธุรกิจเพื่อสังคม (Social enterprise) ธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate social responsibility)

2. อภิปรายผล

จากผลการศึกษาพบว่า ความต้องการสินค้าผักเกษตรอินทรีย์โดยรวมยังมีความต้องการสูงทั้งตลาดในประเทศและตลาดต่างประเทศ แต่การดำเนินงานผักเกษตรอินทรีย์ในปัจจุบันยังคงประสบปัญหาหลายประการและเป็นปัญหามายาวต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุจิต จงวรกิจวัฒนา (2545) และพีรชัย กุลชัย และอิสระ อินทรสุด (2547) ที่พบว่ามีปัญหาหลายประการ เช่น ความไม่เพียงพอของแหล่งน้ำที่จะใช้ได้ตลอดทั้งปี ภัยธรรมชาติ เกษตรกรขาดความรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านโรค แมลง ขาดความสามารถในการจัดการการตลาด ขาดแคลนห้องเย็นเก็บรักษาผลผลิต ปัญหาการขนส่งที่ต้องใช้รถห้องเย็นเนื่องจากแหล่งผลิตอยู่ไกลจากตลาด เกษตรกรขาดแคลนแหล่งสินเชื่อ ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างจริงจัง ซึ่งปัญหาต่างๆ ดังกล่าวนี้อาจยังค้นพบได้จากงานวิจัยนี้เช่นกันซึ่งแสดงว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงที่ผ่านมายังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง

ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่ผ่านมาได้กล่าวถึงปัจจัยความสำเร็จสินค้าเกษตรอินทรีย์ในต่างประเทศคือ การรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งของภาคเอกชน โดยภาครัฐเป็นหน่วยงานสนับสนุนและควบคุมให้การดำเนินงานต่าง ๆ อยู่ภายใต้ระดับมาตรฐานที่ปลอดภัยและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การมีองค์กรเดียวที่เข้มแข็งเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารจัดการ นอกจากนั้น การมีระบบการตรวจรับรองมาตรฐาน และการมีมาตรฐานแห่งชาติเพียงมาตรฐานเดียวช่วยให้เกิดความร่วมมือและพัฒนาขยายการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์อย่างกว้างขวาง (คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ 2551: 8) ซึ่งปัจจัยความสำเร็จดังกล่าวนี้ควรจะเป็นปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาผักเกษตรอินทรีย์ของไทยได้เช่นเดียวกัน

ในด้านนโยบายและมาตรการของภาครัฐในการสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ พบว่าจากแผนปฏิบัติการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2551 -2554 มีโครงการที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์ทั้งสิ้น 64 โครงการ ซึ่งข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้ที่ไม่ปรากฏในแผนปฏิบัติการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติฯ ได้แก่

- การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ให้ประสบความสำเร็จ อาทิ ระบบชลประทานขนาดเล็ก เช่น สระเก็บน้ำในไร่นา ฯลฯ

- การจัดทำโซนนิ่ง (Zoning) พื้นที่เกษตรอินทรีย์ให้ชัดเจน

- ปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเกษตรอินทรีย์
- เป็นสื่อกลางที่ทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายผักเกษตรอินทรีย์ที่มีการร่วมมือกันดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้นำไปสู่ข้อสรุปปัจจัยสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ว่ามีองค์ประกอบหลายประการทั้งจากปัจจัยของตัวผู้ดำเนินการผักเกษตรอินทรีย์โดยตรง ที่ต้องมีศักยภาพในการจัดการภายในองค์กรของตน และยังต้องมีเครือข่ายที่เชื่อมโยงไปสู่ภายนอกอย่างเป็นระบบ จึงจะสามารถทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จตลอดห่วงโซ่อุปทานของผักเกษตรอินทรีย์ ขณะเดียวกัน ฝ่ายสนับสนุนทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนก็ต้องให้การสนับสนุนเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจังและต่อเนื่อง ดังนั้น เมื่อศักยภาพของตลาดผักเกษตรอินทรีย์มีเพียงพอต่อการขยายการผลิต ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต่างตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนให้การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศสามารถประสบผลได้อย่างเป็นรูปธรรม

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

จากข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้นจะมีประเด็นที่ควรจะศึกษาวิจัยในขั้นต่อไป อาทิ

- การวิจัยเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาต่อยอดผู้ผลิตระบบการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ให้เป็นระบบเกษตรอินทรีย์
- การผลิตปัจจัยการผลิตตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์
- การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งเกษตรอินทรีย์
- การวิจัยวิจัยผู้บริโภคผักเกษตรอินทรีย์
- การพัฒนาร้านค้าและตลาดสีเขียวเพื่อเพิ่มช่องทางตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการเกษตร <http://www.doa.go.th>

กัลยาณี กุลชัย และพีรชัย กุลชัย. 2549. พฤติกรรม ทักษะ และปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคผักอินทรีย์ในเขตกรุงเทพมหานคร. การประชุมวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 44 ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน กรุงเทพฯ

คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ. 2551. แผนยุทธศาสตร์ การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2551-2554 และแผนปฏิบัติการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2551-2554. คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ กรุงเทพมหานคร

เครือข่ายตลาดสีเขียว <http://www.thaigreenmarket.com>

ชนวน รัตนวราหะ วิล เอลลิส วิฑูรย์ ปัญญากุล และบัววรรค์ เร้าเชลบัค. 2550. เกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย (A Status Quo Report for Thailand 2007). สำนักงานความร่วมมือทางวิชาการของเยอรมันประจำประเทศไทย กรุงเทพมหานคร

ชยาพร วัฒนศิริ วิฑูรย์ เรืองเลิศปัญญากุล และประภาพร วีรกิจ. 2553. การขยายตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (กรณีศึกษาในประเทศมาเลเซีย และ สิงคโปร์). ศูนย์พัฒนาเกษตรอินทรีย์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช กรุงเทพมหานคร

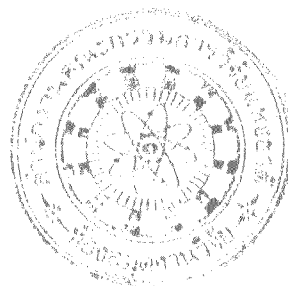
พีรชัย กุลชัย และอิสระ อินทรสูต 2550 ปัญหาและแนวทางการพัฒนาตลาดเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย การประชุมวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 45 ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน กรุงเทพมหานคร

มูลนิธิสายใยแผ่นดิน <http://www.greennet.or.th>

วิฑูรย์ ปัญญากุล. 2549. การเพิ่มขีดความสามารถในการส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย (Strengthening the Export Capacity of Thailand's Organic Agriculture) โครงการกองทุนเอเชียทรัสต์ (Asia Trust Fund) กรุงเทพมหานคร

วิฑูรย์ ปัญญากุล และเจษณี สุขจิรัตติกาล. 2546. การตลาดเกษตรอินทรีย์ มูลนิธิสายใยแผ่นดิน กรุงเทพมหานคร

สุภชัย หล่อโล่การ และคุณาวุฒิ บุญญานพคุณ. 2552. ยุทธศาสตร์นวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ไทย สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร

- ศุภชัย หล่อโลหการ วิณา ศรีสวัสดิ์ คุณาวุฒิ บุญญานพคุณ อรรถพล นุ่มหอม พรทิพย์ ศิริสุนทรลักษณ์ และ Imran Ahmad. 2550. **ธุรกิจเกษตรอินทรีย์ไทย (Organic Farming Business)** สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร
- ศูนย์ปฏิบัติการข้อมูลการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ไทย <http://www.organic.moc.go.th>
- สมาคมการค้าเกษตรอินทรีย์ไทย <http://www.thaiorganictrade.com>
- สุดใจ จงวรกิจวัฒนา “การศึกษาเศรษฐกิจการผลิต การตลาดพืชผักอินทรีย์” *ข่าวเศรษฐกิจการเกษตร* ฉบับที่ 551, 552 และ 553 ปีที่ 48 สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2545
- สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ <http://www.acfs.go.th>
- สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ <http://www.actorganic-cert.or.th>
- Schiffman, Leon G. and Leslie Lazar Kanuk. 1994. *Consumer Behavior*. 5th ed. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.,
- Global organic farming statistic and news in <http://www.Organic-World.net>

ภาคผนวก ก

การสัมมนาแบบมีส่วนร่วม

โดยการสนทนาแบบเจาะกลุ่ม

สรุปการสัมมนาแบบมีส่วนร่วมโดยการสนทนาแบบเจาะกลุ่ม

กำหนดการสัมมนาแบบมีส่วนร่วมโดยการสนทนาแบบเจาะกลุ่ม

โครงการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์

วันที่ 20 มกราคม 2553

ณ ห้อง 5209 อาคารสัมมนา 1 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

.....

8.30 – 9.00	ลงทะเบียน
9.00 – 9.30	นำเสนอโครงการวิจัยฯ และวัตถุประสงค์ของการการสัมมนาแบบมีส่วนร่วม โดยการสนทนาแบบเจาะกลุ่ม
9.30 – 10.30	การสนทนาแบบเจาะกลุ่ม ประเด็นสภาพการดำเนินงานของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์
10.30 – 11.00	การสนทนาแบบเจาะกลุ่ม ประเด็นปัญหาและอุปสรรคของผักเกษตรอินทรีย์
11.00 – 12.00	การสนทนาแบบเจาะกลุ่ม ประเด็นปัจจัยความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์
12.00 – 13.00	พักรับประทานอาหาร
13.00 – 14.00	การสนทนาแบบเจาะกลุ่ม ประเด็นแนวทางไปสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์
14.00 – 14.15	พัก
14.15 – 16.00	สรุปผลการระดมสมองและปิดการสัมมนา

ผลการสัมมนาแบบมีส่วนร่วมโดยการสนทนาแบบเจาะกลุ่ม จำแนกตามกลุ่มผู้เข้าร่วมสัมมนาดังนี้

- กลุ่มผู้ผลิต/ผู้ค้าปัจจัยการผลิต

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสัมมนา ผู้เข้าร่วมสัมมนาจำนวน 7 ราย เป็นผู้ผลิต/ผู้ค้าปุ๋ยอินทรีย์ทั้งหมด โดยมาจากภาคธุรกิจเอกชนจำนวน 4 ราย วิสาหกิจชุมชน 2 ราย และศูนย์การเรียนรู้ขององค์การบริหารส่วนตำบล 1 ราย

2) การดำเนินกิจการ

การดำเนินกิจการของบรรดากิจการที่เป็นธุรกิจเอกชนส่วนใหญ่ผลิตเพื่อขายภายในประเทศ มีเพียง 1 ราย ที่สินค้าที่ผลิตส่วนหนึ่ง (ประมาณ 30 %) ผลิตเพื่อส่งออกต่างประเทศในแถบเอเชีย เช่น อินโดนีเซีย มาเลเซีย และ ฟิลิปปินส์ เป็นต้น โดยเป็นปุ๋ยอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ กลุ่มลูกค้าส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มสหกรณ์ สถานที่ขายสินค้ามีทั้งขายผ่านร้านค้าของตนเอง และ/หรือขายผ่านตัวแทนจำหน่าย และ/หรือขายให้กับเกษตรกรโดยตรง

สำหรับผู้ผลิต/ผู้ค้าปุ๋ยอินทรีย์ที่เป็นวิสาหกิจชุมชนและศูนย์การเรียนรู้ทั้งหมดผลิตเพื่อขายในประเทศ โดยลูกค้าส่วนใหญ่ก็คือสมาชิกหรือเกษตรกรในชุมชน การขายสินค้ามีทั้งขายให้กับสมาชิกโดยตรง หรือ ขายตามตลาดสีเขียวหรือตามงานแสดงสินค้า

สินค้าที่ผลิตมีทั้งปุ๋ยอินทรีย์ชนิดเม็ด ชนิดผง และปุ๋ยอินทรีย์น้ำ วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ส่วนใหญ่ผลิตเองและ/หรือซื้อจากแหล่งภายในประเทศมีเพียงเล็กน้อยที่นำเข้าจากต่างประเทศ เช่น กากชา วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เช่น มูลสัตว์ แกลบ รำละเอียด กากอ้อย เปลือกกุ้ง เปลือกมันสำปะหลัง กากถั่ว กระดุกป่น หนังสือพิมพ์ เศษปลา จุลินทรีย์ แร่โดโลไมท์ เศษเหลือจากโรงงานอาหาร ฯลฯ

3) ปัญหา

ปัญหาของผู้ผลิต/ผู้ค้าปัจจัยการผลิตเกี่ยวกับเกษตรกรอินทรีย์ที่สำคัญคือ

3.1) ปัญหาด้านเงินทุน ซึ่งจะพบในกิจการประเภทวิสาหกิจชุมชนหรือธุรกิจเอกชนขนาดเล็ก ปัญหาที่พบคือ ขาดเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินกิจการ

3.2) ปัญหาด้านการตลาด สำหรับผู้ผลิต/ผู้ค้าปุ๋ยอินทรีย์ที่เป็นวิสาหกิจชุมชนหรือธุรกิจเอกชนขนาดเล็ก พบว่าขาดตลาดที่จะรองรับหรือตลาดยังเล็ก ลูกค้ายังไม่มากพอในบางพื้นที่ นอกจากนั้นยังมีข้อจำกัดในเรื่องช่องทางการตลาดที่รองรับสินค้าปัจจัยการผลิตเกษตรอินทรีย์ รวมถึงข้อจำกัดด้านความสามารถทางการตลาดของผู้ประกอบการ

4) อุปสรรค

อุปสรรคของผู้ผลิต/ผู้ค้าปัจจัยการผลิตเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญคือ

4.1) ด้านตัวเกษตรกร อุปสรรคที่เกี่ยวกับเกษตรกรซึ่งเป็นผู้ที่จะนำปุ๋ยอินทรีย์ไปใช้ในการทำการเกษตรของตัวเองที่สำคัญคือ

- เกษตรกรบางส่วนไม่ยอมรับเรื่องปุ๋ยอินทรีย์ในการทำเกษตรกรรม เพราะไม่เชื่อว่าจะได้ผลผลิตที่ดี โดยมองแต่เพียงปริมาณของผลผลิต โดยไม่คำนึงถึงผลดีด้านอื่น ๆ จึงยังคงใช้สารเคมีในการทำการเกษตร
- เกษตรกรที่หันมาทำเกษตรอินทรีย์ส่วนใหญ่มีความท้อแท้ในการทำเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากเห็นผลช้า
- เกษตรกรบางส่วนไม่เข้าใจมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ดีเพียงพอ ทำให้ไม่เข้าใจในการเลือกใช้ปัจจัยการผลิตเพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์
- เกษตรกรบางส่วนถูกเอาเปรียบจากผู้รับซื้อผลผลิต ทำให้ผลผลิตด้านเกษตรอินทรีย์ราคาต่ำกว่าต้นทุน

4.2) ด้านกฎหมาย อุปสรรคด้านกฎหมายที่มีผลต่อการประกอบการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่สำคัญคือ

- จากการที่กฎหมาย/พรบ. ปุ๋ย ปี พ.ศ. 2550 มีผลบังคับใช้ทำให้การผลิตปัจจัยการผลิต (ปุ๋ยอินทรีย์) จะต้องมีการขออนุญาตที่มากขึ้นและยุ่งยากขึ้นมีผลทำให้มีต้นทุนสูงขึ้น สุดท้ายแล้วราคาปุ๋ยอินทรีย์ที่ได้มาตรฐานตามกฎหมายกับปุ๋ยเคมีไม่ต่างกันมากนัก แต่ในการนำไปใช้ต้องใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในปริมาณที่มากกว่าปุ๋ยเคมีเทียบต่อพื้นที่ที่เท่ากัน
- กฎหมาย/พรบ. ปุ๋ย ปี พ.ศ. 2550 มีข้อกำหนดที่ต้องปฏิบัติตามเกินไป (12 ข้อ) และต้องปฏิบัติให้ครบถ้วน นอกจากนั้น กฎหมายยังมีบทลงโทษที่สูงถึงจำคุกถ้าไม่ปฏิบัติตามให้ครบทุกข้อกำหนด
- ในการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ขาดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
- ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความสับสนในตัวมาตรฐานซึ่งมีอยู่ในประกาศ ฯ หลายฉบับ และมาตรฐานในประกาศ ฯ บางฉบับยังเป็นไปได้ยากหรือเป็นไปได้ไม่ได้ในทางปฏิบัติ

4.3) ด้านวัตถุดิบ อุปสรรคด้านวัตถุดิบที่มีผลต่อการประกอบการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่สำคัญคือ

- วัตถุดิบบางชนิดมีจำนวนน้อย ขาดแคลนในบางช่วงและราคาสูง
- วัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์เริ่มหายากขึ้น โดยเฉพาะเศษเหลือจากอุตสาหกรรมเกษตร เช่น เศษเหลือจากโรงงานน้ำตาล และเศษเหลือจากอุตสาหกรรมกระดาษ เป็นต้น เพราะมีการนำเศษเหลือเหล่านั้นไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ ที่ให้ผลตอบแทนมากกว่านำมาเป็นวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์

4.4) ด้านภาครัฐ อุปสรรคที่เกิดจากภาครัฐที่มีผลต่อการประกอบการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่สำคัญคือ

- หน่วยงานภาครัฐที่ส่งเสริมด้านเกษตรอินทรีย์ ขาดการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นเอกภาพ

- การสนองต่อนโยบายด้านเกษตรอินทรีย์ของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง พบว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่ได้นำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร
- งบประมาณด้านเกษตรอินทรีย์มีน้อยและการจัดสรรงบประมาณไม่สอดคล้องกับความต้องการและขาดความต่อเนื่อง
- ความขัดแย้งเชิงวิชาการด้านเกษตรอินทรีย์ของนักวิชาการในแต่ละหน่วยงาน และนักวิชาการหรือผู้ที่เกี่ยวข้องของหน่วยงานของรัฐบางส่วนยังไม่เชื่อหรือไม่แน่ใจในเกษตรอินทรีย์

5) ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

ผู้ผลิต/ผู้ค้าปัจจัยการผลิตเกษตรอินทรีย์ที่เข้าร่วมสัมมนาได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ ซึ่งสรุปได้ว่าปัจจัยสู่ความสำเร็จประกอบด้วย

- 5.1) มาตรฐานเกษตรอินทรีย์และการรับรอง ซึ่งจะต้องมีมาตรฐานที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับ การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ต้องมีการรับรองที่เป็นระบบ
- 5.2) หน่วยงานรัฐบาล นโยบาย/กฎหมายที่สนับสนุนจะต้องอำนวยความสะดวกให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของเกษตรอินทรีย์
- 5.3) เกษตรกร ที่จะต้องมีจำนวนที่มากพอ มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาการผลิตเกษตรอินทรีย์
- 5.4) ปัจจัยการผลิตที่เป็นอินทรีย์และระบบการจัดการผลผลิตด้านเกษตรอินทรีย์ที่จะต้องมียู้อย่างเพียงพอ และเป็นระบบที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม
- 5.5) ระบบการขนส่ง/บรรจุภัณฑ์/การรักษาสินค้า ที่สะดวกและมีค่าใช้จ่ายไม่มากนัก
- 5.6) ตลาด ที่จะต้องมีเพียงพอและแน่นอน
- 5.7) ความเชื่อมั่นของผู้บริโภค และการประชาสัมพันธ์

6) แนวทางสู่ความสำเร็จ

ผู้ผลิต/ผู้ค้าปัจจัยการผลิตเกษตรอินทรีย์ที่เข้าร่วมสัมมนาได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับแนวทางสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

- 6.1) นโยบาย/กฎหมาย สามารถสรุปแนวทางสู่ความสำเร็จได้ดังนี้
 - ให้มีการประกันราคา/รายได้
 - กฎหมายที่เกี่ยวข้องต้องมีการปรับปรุงให้มีการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์
 - สนับสนุนการลงทุนโดยให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ
 - ส่งเสริมและพัฒนาความรู้

- ส่งเสริมให้องค์กรรัฐ/รัฐวิสาหกิจ เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน เป็นต้น ตลอดจนภาคเอกชน/ประชาชน หันมาบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์
- ไม่สนับสนุนการนำอินทรีย์วัตถุไปใช้เพื่อสนองนโยบายพลังงานทดแทน เช่น การผลิตไฟฟ้า เป็นต้น
- ทำโซนนิ่งพื้นที่เกษตรอินทรีย์และให้การสนับสนุนผู้ที่ทำเกษตรอินทรีย์ในโซนที่กำหนดอย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง

6.2) หน่วยงานภาครัฐ สามารถสรุปแนวทางสู่ความสำเร็จได้ดังนี้

- ควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงและชัดเจน
- ควรปรับหรือเลือกผู้บริหารหน่วยงานที่มีทัศนคติที่ดีต่อเกษตรอินทรีย์ และมีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง
- ใช้รูปแบบการดำเนินโครงการของโครงการหลวงเป็นแบบอย่างในการดำเนินโครงการเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์
- ให้มีหน่วยงานรับผิดชอบตรวจสอบสินค้าเกษตรอินทรีย์ในตลาดอย่างเข้มงวด เพื่อลดการแอบอ้างซึ่งจะส่งผลเสียโดยรวมต่อความเชื่อมั่นของเกษตรอินทรีย์

6.3) การประชาสัมพันธ์ สามารถสรุปแนวทางสู่ความสำเร็จได้ดังนี้

- ประชาสัมพันธ์ในช่องทางต่างๆ ให้ผู้บริโภคเห็นความแตกต่างระหว่างสินค้าเกษตรอินทรีย์และสินค้าปลอดภัยอื่นๆ และเคมีที่ไม่ปลอดภัย
- ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ การรับรอง ตราและเครื่องหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์และเกษตรปลอดภัย ให้กับเกษตรกร/ผู้บริโภคในทุกรูปแบบ อย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

6.4) การตลาด สามารถสรุปแนวทางสู่ความสำเร็จได้ดังนี้

- ให้มีตลาดเฉพาะเกษตรอินทรีย์ที่ชัดเจน
- พัฒนาระบบโลจิสติกส์ในด้านการตลาด
- ส่งเสริมการส่งออกทั้งในระดับภูมิภาคเอเชีย และภูมิภาคอื่น ๆ เช่น ยุโรป อเมริกา เป็นต้น

6.5) มาตรฐานเกษตรอินทรีย์/การรับรอง สรุปแนวทางสู่ความสำเร็จได้ดังนี้

- ต้องพัฒนามาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่ใช้ในประเทศให้สู่สากล รวมถึงระบบการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ด้วย
- ทำการประชาสัมพันธ์มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของไทยให้เป็นที่รู้จักของผู้บริโภคในประเทศ และผู้ค้า/ผู้บริโภคต่างประเทศ

6.6) ความเชื่อมั่นของผู้บริโภค สรุปแนวทางสู่ความสำเร็จได้ดังนี้

- เกิดขึ้นเมื่อมีการดำเนินการด้านมาตรฐาน/การรับรอง

6.7) เกษตรกร สรุปแนวทางสู่ความสำเร็จได้ดังนี้

- ให้มีโครงการพัฒนาความรู้ความสามารถที่จำเป็นทางด้านเกษตรอินทรีย์ให้กับเกษตรกรและผู้ผลิต/แปรรูป
- ส่งเสริมการรวมกลุ่ม/เครือข่ายเกษตรอินทรีย์

• กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์

กลุ่มผู้ผลิตเป็นองค์ประกอบสำคัญของผักเกษตรอินทรีย์ เพราะเป็นองค์ประกอบแรกที่จะนำไปสู่องค์ประกอบอื่นๆ ที่นำไปสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ เช่น การประกอบการปัจจัยการผลิต การแปรรูปผัก การบริโภค ดังนั้นการศึกษาข้อมูลด้านผู้ผลิต ในมุมมองเรื่องของปัญหาและ อุปสรรค ตลอดจนปัจจัยและข้อเสนอแนะแนวทางสู่ความสำเร็จของผักอินทรีย์ จะช่วยให้การวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์มีความเป็นไปได้มากยิ่งขึ้น ในการสัมมนาจึงเป็นการรวบรวมข้อมูลซึ่งได้รับผลดังต่อไปนี้

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสัมมนา

ผู้ผลิตที่เข้าร่วมสัมมนาจำนวน 9 ราย มาจากภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี ฉะเชิงเทรา สุพรรณบุรี นครปฐม กรุงเทพฯ ภาคตะวันตก ได้แก่ จังหวัดราชบุรี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา ภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก เป็นเพศหญิง 5 ราย เป็นชาย 4 ราย

2) การดำเนินกิจการ

ผู้ผลิตที่เข้าร่วมสัมมนามีพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมดเล็กน้อยจำนวน 1-65 ไร่ ขนาดกลางจำนวน 100-120 ไร่ และขนาดใหญ่ 883 ไร่ ซึ่งมีการดำเนินการผลิตมาแล้วในระยะสั้น 3-5 ปี จำนวน 2 ราย ระยะปานกลาง 6-10 ปี จำนวน 5 ราย และระยะยาว 12-14 ปี จำนวน 2 ราย การผลิตมีทั้งแบบมีเครือข่ายจำนวน 5 ราย และไม่มีเครือข่ายจำนวน 4 ราย ซึ่งลักษณะพื้นที่

การผลิตส่วนใหญ่ผลิตผักกินใบ เช่น กะหล่ำปลี คะน้า ใบมะกรูด และผักกินผล เช่น แตงกวา มะเขือเทศ ถั่วพุ่ม มะนาว สมุนไพร เช่น ข่า ตะไคร้ ส่วนการได้มาของปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ได้มาโดยการซื้อ ปลูกต่างๆ เช่น ปลูกหมัก ปลูกอินทรีย์ ผลิตขึ้นใช้เอง

3) ปัญหาของผักเกษตรอินทรีย์

ปัญหาของผักเกษตรอินทรีย์ที่ผู้ผลิตคำนึงถึง เรียงลำดับได้ดังต่อไปนี้

3.1) ขาดความสามารถในการจัดหาปัจจัยการผลิตและต้นทุนในการจัดหาปัจจัยการผลิตสูง

(วัตถุดิบ เช่น เมล็ดพันธุ์อินทรีย์วัตถุดิบในการผลิตปุ๋ย)

3.2) ขาดประสิทธิภาพด้านการจัดการ logistic ภายใน เช่น การขนส่ง การเก็บรักษาผลผลิต

3.3) ขาดการรวมกลุ่มในการผลิต

3.4) ไม่สามารถกำหนดปริมาณผลผลิตได้ตามต้องการ

3.5) ขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีในการผลิต เช่น การจัดการศัตรูพืชด้วยชีววิธี ด้านการตลาด และการบริหารจัดการ

4) อุปสรรคของผักเกษตรอินทรีย์

อุปสรรคของผักเกษตรอินทรีย์ที่ผู้ผลิตคำนึงถึง เรียงลำดับได้ดังต่อไปนี้

4.1) แรงงานหายาก มีค่าแรงสูง

4.2) สภาพแวดล้อมมีความแปรปรวน พื้นที่ที่ล้อมรอบมีการใช้สารเคมี มีการปนเปื้อนสารเคมีตามแหล่งน้ำ

4.3) ภาครัฐ

- การส่งเสริมงานด้านเกษตรอินทรีย์ไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร

- เจ้าหน้าที่บางส่วนยังมีความเข้าใจด้านเกษตรอินทรีย์ไม่ชัดเจนถูกต้องทำให้การส่งเสริม

นโยบายด้านเกษตรอินทรีย์ไม่ตรงตามเป้าหมาย

4.4) ภาคเอกชน

- ผู้ค้าและผู้บริโภคขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องความแตกต่างผลผลิตเกษตรอินทรีย์กับ

ผลผลิตเกษตรทั่วไป

4.5) ปัจจัยการผลิตบางชนิดมีน้อย ขาดแคลน และมีราคาสูง

5) ปัจจัยสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์

กลุ่มผู้ผลิตได้สรุปถึงปัจจัยสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเรียงลำดับความสำคัญได้ดังนี้

5.1) การสร้างความอุดมสมบูรณ์ของดิน

5.2) การรักษาสมดุลในระบบการผลิต

5.3) การพึ่งพาตนเองได้ในเรื่องของการสร้าง/ผลิตเมล็ดพันธุ์ใช้เอง และการอนุรักษ์/ฟื้นฟูเมล็ดพันธุ์ท้องถิ่น

5.4) การปลูกผักที่มีความหลากหลายมากขึ้น

5.5) การสร้างเครือข่าย/ประสานงานระหว่างผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และผู้บริโภค

- การผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด

- สร้างความรู้ ความเข้าใจ และการมีทัศนคติที่ดีต่อผักอินทรีย์แก่ผู้บริโภค

5.6) การสร้างโครงข่าย/ระบบกลุ่มเพื่อผลิตผลผลิตที่หลากหลายให้ต่อเนื่อง

6. แนวทางสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์

ผู้ผลิตได้ร่วมกันค้นหาแนวทางสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ และเรียงลำดับความสำคัญได้ดังนี้

- 6.1) ผู้ผลิตมีความรู้ในเรื่องการปรับปรุงดินให้ตรงกับแผนการผลิตพืชแต่ละชนิด
- 6.2) มีการถ่ายทอดความรู้สู่สมาชิก
- 6.3) มีการวางแผนการผลิตให้ตรงกับความสามารถในการผลิต
- 6.4) มีการควบคุมและวางแผนการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ
- 6.5) มีการบริหารจัดการเพื่อป้องกันแมลงศัตรูพืช
- 6.6) มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ใช้เอง
- 6.7) การผลิตและขายในพื้นที่ใกล้เคียงในท้องถิ่น
- 6.8) การผลิตปัจจัยการผลิตใช้เอง
- 6.9) ป้องกันปัญหาจากการระบาดของโรคพืชและแมลง
- 6.10) ป้องกันความเสี่ยงของการเก็บเกี่ยว
- 6.11) สร้างสมดุลของความหลากหลายทางชีวภาพ
- 6.12) ปลูกผักที่สอดคล้องกับพื้นที่
- 6.13) จัดให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้พบปะแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจให้มีทัศนคติที่ตรงกัน
- 6.14) มุ่งมั่นให้มีการนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมโดยองค์กรรวม
- 6.15) การสร้างโครงข่าย/ระบบกลุ่มเพื่อผลิตผลผลิตที่หลากหลายให้ต่อเนื่อง

• กลุ่มผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์

กลุ่มผู้ประกอบการเป็นองค์ประกอบสำคัญของผักเกษตรอินทรีย์ ซึ่งมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับองค์ประกอบอื่นๆ ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ เช่น การวางแผนและการจัดการการตลาด การสนับสนุนการตลาด การให้ความรู้ผู้บริโภค ดังนั้นการศึกษาข้อมูลด้านผู้ประกอบการในเรื่องของปัญหาและ อุปสรรค ตลอดจนปัจจัยและข้อเสนอแนะแนวทางสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ ทำให้ได้ผลการวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ที่ครบถ้วนสมบูรณ์และมีความเป็นปัจจุบันและสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผักเกษตรอินทรีย์ของไทยได้ ในการสัมภาษณ์กลุ่มจึงเป็นการรวบรวมข้อมูลซึ่งได้ผลดังต่อไปนี้

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสัมมนา

ผู้ประกอบการที่เข้าร่วมสัมมนาจำนวน 5 ราย เป็นตัวแทนของ Supermarket Chain ได้แก่ บริษัท เซ็นทรัลฟู๊ดส์ รีเทล จำกัด ตัวแทนร้านค้าสี่เขียว ได้แก่ สหกรณ์กรีนเน็ต มูลนิธิโลกสีเขียว บริษัทล้งบุญ จำกัด และตัวแทนผู้ค้าขายตรงแบบ Delivery

2) การดำเนินกิจการ

ประเภทของสินค้าผักเกษตรอินทรีย์ที่ทำการค้าประกอบด้วย ผักกินใบ ผักกินหัว ผักกินดอก ผักกินผล ผักพื้นบ้านและสมุนไพร ซึ่งตัวแทนผู้ประกอบการจัดหาผักเกษตรอินทรีย์โดยการผลิตเองและซื้อจากเกษตรกรโดยตรง ทั้งที่ไม่มีการทำสัญญาและทำสัญญาผูกพันกับเกษตรกร (contract farming) และผ่านคนกลางที่เป็นผู้รวบรวม มาดำเนินการแปรรูปขั้นต้นโดยการบรรจุภัณฑ์เอง รวมทั้งซื้อสินค้าที่บรรจุภัณฑ์แล้ว โดยผู้ประกอบการที่เป็นซูเปอร์มาร์เก็ตและร้านค้าสี่เขียวส่วนใหญ่จำหน่ายสินค้าผักเกษตรอินทรีย์ที่มีตราสินค้า

3) ปัญหาของผักเกษตรอินทรีย์

ปัญหาของผักเกษตรอินทรีย์ที่ผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์คำนึงถึง เรียงลำดับได้ดังต่อไปนี้

3.1) พื้นที่จำหน่ายปลีกผักเกษตรอินทรีย์มีพื้นที่จำกัดในการวางสินค้า

3.2) พนักงานขายขาดความรู้เกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์

3.3) การกำหนดราคาจำหน่ายผักเกษตรอินทรีย์ให้ต่ำลงได้ เช่น สินค้าเน่าเสียง่ายเพิ่มต้นทุนการจัดเก็บสินค้าและการขนส่ง

4) อุปสรรคของผักเกษตรอินทรีย์

อุปสรรคของผักเกษตรอินทรีย์ที่ผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์คำนึงถึง เรียงลำดับได้ดังต่อไปนี้

4.1) ความหลากหลายของผักเกษตรอินทรีย์มีน้อย

4.2) ความเชื่อมั่นในด้านคุณภาพผักเกษตรอินทรีย์น้อย

4.3) เกษตรกรบางส่วนขาดความสามารถในการจัดการผลผลิตให้ได้คุณภาพดี

4.4) เกษตรกรบางส่วนหันไปใช้ช่องทางตลาดทางเลือกเกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์ เช่น

กระบวนกร มาตรฐานการผลิต ฤดูกาลผลิต คุณค่าด้านอื่นๆ

4.5) ผู้บริโภคขาดความต่อเนื่องในการซื้อสินค้าผักเกษตรอินทรีย์ทำให้ความต้องการสินค้าไม่สม่ำเสมอ

5) ปัจจัยสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์

จากการสัมมนากลุ่มผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์ สามารถสรุปถึงปัจจัยสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเรียงลำดับความสำคัญได้ดังนี้

5.1) **หน่วยงาน** หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความรู้อย่างต่อเนื่องโดยการใช้สื่อที่กว้างขวางเพื่อให้ความรู้และการประชาสัมพันธ์อย่างถูกต้อง

5.2) **ผู้ผลิต** การสร้างผู้นำในการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ให้เกิดความเข้าใจถึงประโยชน์ที่ได้รับ

5.3) **การวางแผนและการจัดการ** ผู้ผลิตและผู้ประกอบการต้องมีความสอดคล้องกันทั้งระบบ

5.4) **การสนับสนุนการตลาด** ผู้ประกอบการมีความยินดีในการสนับสนุนด้านการตลาดเกษตรอินทรีย์ ผู้บริโภคมีร้านและตลาดผักเกษตรอินทรีย์ที่ได้มาตรฐานและหลากหลาย การทำตลาดที่เชื่อมโยงทั้งในและต่างประเทศ

5.5) **ราคา** การตั้งราคาที่เหมาะสมและเป็นธรรม

5.6) **มาตรฐาน** การกำหนดมาตรฐานต้องเป็นที่ยอมรับและเป็นมาตรฐานเดียวในประเทศ

6) **แนวทางสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์**

เมื่อผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์ได้ให้ข้อคิดเห็นถึงปัจจัยสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์แล้ว จึงได้ร่วมกันค้นหาแนวทางสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเรียงลำดับความสำคัญได้ดังนี้

6.1) **หน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่รับผิดชอบ** เช่น สำนักงานวิจัยและพัฒนาเขตต่างๆ มกอช. ธกส. สสส. สหกรณ์ มีการฝึกอบรมกลุ่มเกษตรกร/ ผู้ผลิตให้สามารถประสบความสำเร็จและมีความเป็นผู้นำในการผลิตเกษตรอินทรีย์และมีการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง

6.2) **เน้นตัวเกษตรกรเป็นปัจจัยหลัก** ให้ดำเนินการผลิตอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ผู้ผลิตสามารถอยู่ได้ด้วยตัวเอง

6.3) **มีการให้ความรู้และจัดฝึกอบรมโดยรัฐ/เอกชน** ให้การสนับสนุนทุนรวมทั้งส่งเสริมเทคโนโลยีให้เกิด supply chain ที่เข้มแข็ง

6.4) **การจัดตั้งและขยายตลาดสีเขียว** ร้านสีเขียว ซูเปอร์มาร์เก็ต shop ต่างๆ ในทุกพื้นที่

6.5) **ผู้ผลิตสามารถกำหนดราคาที่เป็นธรรม** โดยรู้ต้นทุนของตนเองที่ชัดเจน

6.6) **ผู้ประกอบการเพิ่มต้นทุนการจัดการที่ไม่สูงมาก** กำหนดราคาที่สูงใจผู้บริโภคและเกษตรกรอยู่ได้

6.7) **การกำหนดมาตรฐานบนพื้นฐานความเป็นจริงและเป็นที่ยอมรับ** ทั้งภายในและต่างประเทศ

• **กลุ่มผู้บริโภค**

กลุ่มผู้บริโภคเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญต่อความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ เพราะหากขาดองค์ประกอบด้านการบริโภคแล้ว การประกอบการ การผลิต และปัจจัยการผลิตที่เกี่ยวข้อง ก็มีอาจดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จได้ ดังนั้นการศึกษาข้อมูลด้านผู้บริโภค โดยเฉพาะความคิดเห็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะแนวทางสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ใน

มุมมองของผู้บริโภค จะช่วยให้การวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสัมมนา

ผู้บริโภคที่เข้าร่วมสัมมนาจำนวน 6 ราย ได้มาจากผู้บริโภคที่มาจับจ่ายที่ตลาดนัดสีเขียวอาคารรีเจนท์ งานกรีนแฟร์ และสันติอโศก ทั้งหมดเป็นเพศหญิง มีที่อยู่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดนนทบุรี อายุตั้งแต่ 29 – 71 ปี ส่วนใหญ่มีการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป อาชีพรับราชการ แม่บ้าน และนักศึกษา รายได้ส่วนตัว 20,000 – 30,000 บาท และรายได้ครัวเรือน 50,000 – 100,000 บาทต่อเดือน

2) พฤติกรรมการบริโภค

พฤติกรรมในการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์ ส่วนใหญ่บริโภคอย่างสม่ำเสมอเกือบทุกวัน แหล่งที่ซื้อคือ ซูเปอร์มาร์เก็ตและตลาดสีเขียว โดยจะซื้อมากกว่าสัปดาห์ละครั้ง และส่วนใหญ่ที่ซื้อในแหล่งดังกล่าวเนื่องจากมีสินค้าเกษตรให้เลือกหลากหลาย

3) ปัญหาและอุปสรรคของผักเกษตรอินทรีย์

ปัญหาและอุปสรรคของผักเกษตรอินทรีย์ที่ผู้บริโภคบริโภคคำนึงถึง เรียงลำดับได้ดังต่อไปนี้

3.1) ผู้บริโภคไม่มั่นใจในคุณภาพว่าเป็นผักเกษตรอินทรีย์แท้จริงหรือไม่ เช่น ด้านความปลอดภัยจากสารฆ่าแมลง หรือวิธีการปลูก

3.2) ผักอินทรีย์หาซื้อได้ยากตามท้องตลาดทั่วไป ส่วนใหญ่จะพบในศูนย์การค้า ซูเปอร์มาร์เก็ต หรืองานออกร้านต่างๆ

3.3) ผักอินทรีย์มีราคาค่อนข้างแพงกว่าผักชนิดอื่นๆ อาจเนื่องมาจากกรรมวิธีการผลิตที่ค่อนข้างซับซ้อนและมีต้นทุนในการผลิตค่อนข้างสูง

3.4) ไม่มีข้อมูลของผักอินทรีย์ว่าผู้ผลิตเป็นใคร แหล่งที่ขาย บรรจุภัณฑ์ว่ามาจากแห่งใด วันที่เก็บเกี่ยว ด้านมาตรฐานและข้อมูลไม่ชัดเจน

3.5) มีสินค้าผักอินทรีย์มีให้เลือกน้อยชนิด

3.6) คุณภาพความสดของผักอินทรีย์ เช่น เหี่ยวและเน่าเสียได้ง่าย มีการปลอมปนของผักที่ไม่ใช่ผักอินทรีย์ที่มีคุณภาพต่ำและผักเก่า

4) ปัจจัยสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์

จากการสัมมนากลุ่มผู้บริโภค สามารถสรุปถึงปัจจัยสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเรียงลำดับความสำคัญได้ดังนี้

4.1) การให้ความรู้ ควรมีกระบวนการให้ความรู้ที่ถูกต้องด้านเกษตรอินทรีย์แก่หน่วยงานและประชาชนผู้ที่สนใจตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง

4.2) ความจริงใจของผู้ผลิตและผู้ประกอบการ ต้องมีความจริงใจของผู้ผลิตและผู้ประกอบการ ตลอดจนต้องมีคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม

4.3) การเข้าถึงผู้บริโภค ต้องมีสถานที่จัดจำหน่ายอย่างแพร่หลายและเกิดความสะดวกในการซื้อผลิตภัณฑ์

4.4) ราคาที่เหมาะสม ควรมีราคาที่เหมาะสมไม่ควรแพงเกินไป

4.5) เครือข่ายระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง ต้องสร้างเครือข่ายภาคเกษตรอินทรีย์ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ผลิต ผู้ค้า และผู้บริโภค

5) แนวทางสู่ความสำเร็จของภาคเกษตรอินทรีย์

ผู้บริโภคได้ร่วมกันค้นหาแนวทางที่ตอบสนองต่อความสำเร็จของปัจจัยต่างๆ ดังนี้

ปัจจัยที่ 1 การให้ความรู้

1. ภาครัฐควรตั้งหน่วยงานให้ความรู้ โดยใช้สื่อของรัฐประชาสัมพันธ์ไปยังทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
2. ควรสอวัดความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์กับผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ผลิต ผู้ค้า
3. ควรจัดให้มีสื่อเผยแพร่ความรู้ เช่น เว็บไซต์ หนังสือ ทีวี และวิทยุ เป็นต้น
4. กำหนดเป็นวาระแห่งชาติในด้านการรณรงค์ให้ความรู้ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค

5. มีการตั้งคณะกรรมการรัฐและเอกชน เพื่ออบรมให้ความรู้ขั้นพื้นฐานเป็นต้นไป โดยเริ่มตั้งแต่ระดับตำบล อำเภอ จังหวัดและประเทศ มีการติดตามและประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการอบรม และมีการอบรมเพิ่มในครั้งต่อไป ไปพร้อมกับการประเมินทุกครั้ง โดยผู้ที่ได้รับการยอมรับจะได้รับเป็นผู้เชี่ยวชาญในการอบรมรุ่นต่อไป

6. กำหนดให้มีบทลงโทษกับผู้ที่ไม่ได้รับอนุญาตในการผลิตผลิตภัณฑ์ หรือผู้ที่ไม่มีความรู้และผู้ที่มีความรู้แต่เจตนาทำผิด

7. ควรกำหนดเป็นหลักสูตรในการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยเป็นต้นไป

8. จัดให้มีการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนได้พบปะกับผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ในต่างจังหวัด

ปัจจัยที่ 2 ความจริงใจของผู้ผลิตและผู้ประกอบการ

1. กำหนดเป็นกรอบจริยธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง
2. ผู้ประกอบการพร้อมที่จะตรวจสอบด้วยความจริงใจ ทั้งในด้านมาตรฐาน และวิธีการผลิตในขั้นตอนต่างๆ
3. มีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่เกี่ยวข้องของเกษตรอินทรีย์ในระดับการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัย

ปัจจัยที่ 3 การเข้าถึงผู้บริโภค

1. ควรให้มีหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนสนับสนุนด้านสถานที่เพื่อจัดจำหน่ายผักเกษตรอินทรีย์ เช่น ตลาดนัดเกษตรอินทรีย์ของ มสธ. หรืองานที่เกี่ยวกับการเกษตรต่างๆ
2. ควรรณรงค์ให้มีร้านค้าปลีกผักเกษตรอินทรีย์ในศูนย์การค้า หรือซูเปอร์มาร์เก็ตโดยเฉพาะ
3. ควรมีบริการจัดส่งผักเกษตรอินทรีย์ โดยขอความร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ เช่น ร้านพิซซ่า หรือร้านอาหารฟาสต์ฟู้ดต่างๆ หรือการส่งผ่านทางเว็บไซต์และทางโทรศัพท์ เป็นต้น
4. เพิ่มช่องทางโดยผ่านร้านอาหาร เช่น การจัดกระเช้าปีใหม่ เป็นต้น

ปัจจัยที่ 4 ราคาที่เหมาะสม

1. ให้ออกถึงคุณค่าของสินค้าผักเกษตรอินทรีย์และคุณค่าที่เกิดจากกระบวนการผลิตที่ใช้ความอดทนและความปรารถนาดีทุกขั้นตอน
2. ควรศึกษาต้นทุนการผลิตและต้นทุนการประกอบการและกำไรมาใช้ในการกำหนดราคาเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง
3. ควรจัดให้มีการพบปะซื้อขายระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคโดยตรง เพื่อลดค่าใช้จ่ายด้านการตลาดของคนกลาง ซึ่งจะช่วยให้ราคาผักอินทรีย์ลดลง

ปัจจัยที่ 5 เครือข่ายระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง

1. ควรใช้เครื่องมือสื่อสารทุกช่องทาง เช่น เว็บไซต์ ทีวีทางทีวี เอสเอ็มเอส แผนที่ เพื่อให้ทราบถึงแหล่งผลิตและแหล่งขาย เพื่อเป็นสื่อกลางในการพบปะกันระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค
2. มีการจัดกิจกรรมพบปะระหว่างผู้ประกอบการ ผู้ผลิต และผู้บริโภค โดยกำหนดเป็นวาระที่แน่นอน และมีการส่งเสริมการตลาดร่วมอยู่ในกิจกรรมนั้นๆ
3. จัดให้มีสถานที่เพื่อการประชาสัมพันธ์ผักเกษตรอินทรีย์ และมีการจัดโปรโมชั่นในราคาพิเศษเพื่อจูงใจให้ผู้บริโภคหันมาบริโภคผักอินทรีย์มากขึ้น
4. ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ความรู้กับผู้บริโภคในการปลูกผักเกษตรอินทรีย์ไว้รับประทานเองในครัวเรือน และให้มีเครือข่ายผู้บริโภคเพื่อการแลกเปลี่ยนผลผลิตร่วมกัน

● กลุ่มสนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชน

กลุ่มผู้สนับสนุนการดำเนินงานผักเกษตรอินทรีย์ประกอบด้วยบุคลากรทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนซึ่งไม่ได้ประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์โดยตรง แต่เป็นฝ่ายที่ควบคุมดูแลหรือเอื้ออำนวยให้การประกอบธุรกิจผักเกษตรอินทรีย์ดำเนินไปได้ด้วยดี

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสัมมนา

ผู้เข้าร่วมสัมมนารวมทั้งสิ้น 10 ราย มาจากหน่วยงานภาครัฐ 6 รายและภาคเอกชน 4 ราย ผู้เข้าร่วมสัมมนาภาครัฐมาจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แก่ กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมการเกษตร และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร และจากกระทรวงพาณิชย์ คือ สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ โดยรับผิดชอบงานเกี่ยวกับสินค้าเกษตรอินทรีย์ระหว่าง 2 เดือน – 10 ปี ส่วนหน่วยงานภาคเอกชน 4 ราย มาจากมูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ สมาคมการค้าเกษตรอินทรีย์ไทย และสหกรณ์ กรีนเนท จำกัด โดยรับผิดชอบงานเกี่ยวกับสินค้าเกษตรอินทรีย์ระหว่าง 1 – 12 ปี

2) การให้การสนับสนุน

การให้การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ จัดหาตลาดผักเกษตรอินทรีย์ให้กับเกษตรกร จัดทำโครงการฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนการเผยแพร่ข้อมูล/สารสนเทศที่เกี่ยวข้อง การให้การสนับสนุนของหน่วยงานภาคเอกชน ได้แก่ การตรวจสอบรับรองการผลิตผักเกษตรอินทรีย์และผู้ผลิตปัจจัยการผลิต จัดหาตลาดผักเกษตรอินทรีย์ให้กับเกษตรกร จัดทำโครงการฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนการเผยแพร่ข้อมูล/สารสนเทศที่เกี่ยวข้อง

3) ปัญหา

ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้ระบุถึงปัญหาที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของฝ่ายสนับสนุนในการสนับสนุนการประกอบการผักเกษตรอินทรีย์ดังนี้

- 3.1) งบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐไม่เพียงพอ
- 3.2) ขาดการบูรณาการ/ประสานงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน
- 3.3) แผนปฏิบัติการของภาครัฐในการสนับสนุนผักเกษตรอินทรีย์ขาดความชัดเจน

4) อุปสรรคของผักเกษตรอินทรีย์

ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้ระบุถึงอุปสรรคของผักเกษตรอินทรีย์ในด้านการประกอบการดังนี้

- 4.1) เกษตรกรไม่เห็นประโยชน์ของการทำเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากผลตอบแทนไม่คุ้มค่า
- 4.2) เกษตรกร/ผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับรองมาตรฐานมีจำนวนจำกัด
- 4.3) เกษตรกรไม่เข้าใจเกี่ยวกับเรื่องมาตรฐานของเกษตรอินทรีย์
- 4.4) การดูแลรักษายาก เนื่องจากการผลิตผักเกษตรอินทรีย์มีวิธีปฏิบัติที่แตกต่างจากการผลิตผักเคมีทั่วไปเพื่อให้ได้คุณภาพตามมาตรฐานกำหนดจึงต้องการการดูแลรักษาที่มากกว่า
- 4.5) ผลผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด

- 4.6) หาปัจจัยการผลิตที่เป็นไปตามมาตรฐานการผลิตแบบอินทรีย์ได้ยาก
- 4.7) เกษตรกรขาดองค์ความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านเกษตรอินทรีย์
- 4.8) ขาดการถ่ายทอดภูมิปัญญาการผลิตผักอินทรีย์จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่
- 4.9) เกษตรกรขาดประสบการณ์ในการผลิตผักอินทรีย์
- 4.10) ผู้บริโภคส่วนใหญ่ขาดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์
- 4.11) ผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ราคาสูงกว่าผักทั่วไป ทำให้ตลาดมีความเฉพาะ
- 4.12) ตลาดที่มีความต้องการสูงอยู่ห่างไกลจากแหล่งผลิต โดยผู้บริโภคผักเกษตรอินทรีย์มักเป็นผู้ที่ตระหนักถึงความสำคัญของอาหารปลอดภัยและสุขภาพซึ่งมักอาศัยอยู่ในเมือง ขณะที่เกษตรกรผู้ผลิตอยู่ในชนบทที่ห่างไกลจากตลาดรับซื้อ

5) ปัจจัยสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์

ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้ร่วมกันให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ และได้ระบุถึงปัจจัยสู่ความสำเร็จเรียงตามลำดับความสำคัญดังนี้

5.1) เกษตรกรต้องมีใจรักในการผลิตเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ต้องการการดูแลเอาใจใส่ที่เข้มงวดกว่าการผลิตผักทั่วไป หากผู้ผลิตไม่มีใจรักหรือไม่อดทนย่อมเกิดความท้อถอยและเลิกการผลิตไปในที่สุด

5.2) ความตื่นตัวของผู้บริโภค หากผู้บริโภคมีความต้องการสินค้าเกษตรอินทรีย์สูงจะสะท้อนไปยังราคาสินค้าที่สูงขึ้น และจูงใจให้ผู้ผลิตเข้ามาผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์มากขึ้น

5.3) ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ เนื่องจากการสนับสนุนงบประมาณของภาครัฐให้กับงานเกษตรอินทรีย์ยังมีน้อยและไม่ต่อเนื่อง

5.4) มีตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน ซึ่งจะจูงใจให้ผู้ประกอบการรายใหม่เข้ามาประกอบธุรกิจมากขึ้น

5.5) มีจำนวนผู้ประกอบการ (ผู้ค้า) และผู้ผลิตมากขึ้น เพื่อให้มีผลผลิตออกสู่ตลาดมากขึ้น

5.6) นโยบายภาครัฐมีความชัดเจนและต่อเนื่อง

5.7) มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากการประกอบการผักเกษตรอินทรีย์ยังมีปัญหาและอุปสรรคอยู่มาก จึงต้องการงานวิจัยที่สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในทางปฏิบัติได้

5.8) การให้องค์ความรู้แก่ผู้ผลิตและผู้บริโภค

5.9) การบูรณาการความร่วมมือในการขับเคลื่อนระหว่างภาครัฐและเอกชน

5.10) ฐานข้อมูลทั้งระบบของเกษตรอินทรีย์

5.11) สนับสนุนให้มีการผลิตปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน

5.12) สร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบการเกษตรอินทรีย์ เช่น ให้เงินอุดหนุนทางด้านปัจจัยการผลิต

5.13) ขยายพื้นที่การผลิต ผลักดันให้มีพื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น

5.14) สร้างเครือข่ายของตลาดให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคได้พบกัน

5.15) การเทียบเคียงมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศ

6. แนวทางสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์

จากปัจจัยสู่ความสำเร็จข้างต้น ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้เสนอแนวทางสู่ความสำเร็จตามลำดับความสำคัญดังนี้

6.1) ให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับโทษของการใช้สารเคมีที่ไม่ถูกต้องต่อสุขภาพ เพื่อจูงใจให้เกษตรกรลด/เลิกการผลิตแบบใช้สารเคมีมาผลิตสินค้าอินทรีย์มากขึ้น

6.2) ประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่มีความปลอดภัยต่อทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม

6.3) ทำให้สำนักงานประมาณเห็นความสำคัญของเกษตรอินทรีย์และให้งบประมาณเพื่อสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

6.4) จัดตลาดแสดงสินค้าเกษตรอินทรีย์และส่งเสริมให้มีตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์มากขึ้น

6.5) ให้การสนับสนุนงานวิจัยทางด้านเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่องและมีความเชื่อมโยงกันระหว่างผู้วิจัยด้วยกันตลอดจนการเผยแพร่ผลการวิจัยสู่ผู้ปฏิบัติ

6.6) จัดฝึกอบรม/ดูงาน/ถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตผักเกษตรอินทรีย์

6.7) จัดทำโครงการนำร่องผักเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่โดยบูรณาการตั้งแต่การผลิตถึงการตลาด

6.8) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมสร้างฐานข้อมูลกลาง เนื่องจากข้อมูลเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ที่มีในปัจจุบันอยู่กระจัดกระจายและไม่เป็นเอกภาพ

6.9) จัดประกวดและจัดหาต้นแบบที่มีความสำเร็จผักเกษตรอินทรีย์ เพื่อเป็นตัวอย่างให้ผู้ประกอบการอื่นๆ ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จ

รายชื่อผู้เข้าร่วมการสัมมนาแบบมีส่วนร่วมโดยการสนทนาแบบเจาะกลุ่ม

ลำดับที่	รายชื่อ	ที่อยู่
กลุ่มผู้ผลิต/ผู้ค้าปัจจัยการผลิต		
1	คุณกำพล ลาภเจริญ	โรงเรียนทรีชัยบ่อเงิน เลขที่ 19/1 ตำบลบ่อเงิน อำเภอตากหมอกแก้ว จังหวัดปทุมธานี
2	คุณฉวีล เสี่ยงแจ้ว	วิสาหกิจชุมชน เลขที่ 19/10 หมู่ 6 ตำบลบ่อเงิน อำเภอตากหมอกแก้ว จังหวัดปทุมธานี
3	คุณฉวีนาท ไช้สุวรรณ	โรงงานปุ๋ยเพื่อนเกษตรกร จำกัด เลขที่ 405 หมู่บ้านสี่สี 2 ถนนรังสิต-นครนายก ตำบลประจักษ์ปัตย์ อำเภอชัยบุรี จังหวัดปทุมธานี
4	คุณวิมล สุขสุสร	บริษัท เอเซียโอโกรเทค จำกัด เลขที่ 99/4 หมู่ 7 ถนนพหลโยธิน อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
5	คุณสมร ร่วมทรัพย์	องค์การบริหารส่วนตำบลบางโพธิ์เหนือ เลขที่ 52/3 หมู่ 2 ตำบลบางโพธิ์เหนือ อำเภอสามโลก จังหวัดปทุมธานี
6	คุณสุนทร อธิลญาติ	วิสาหกิจชุมชนบ้านเนิน 4 เลขที่ 411/30 หมู่ 5 ตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20000
7	คุณอภิรัตน์ สมผดุง	บริษัท ไทยเคटनाดาเรียลออร์แกนิกโปรดักส์ จังหวัดสมุทรสาคร

รายชื่อผู้เข้าร่วมการสัมมนาแบบมีส่วนร่วมโดยการสนทนาแบบเจาะกลุ่ม (ต่อ)

ลำดับที่	รายชื่อ	ที่อยู่
กลุ่มผู้ผลิตผักอินทรีย์		
1	คุณขวัญยืน โตตาบ	เลขที่ 34 หมู่ 2 บางสีทอง บางกรวย จังหวัดนนทบุรี
2	คุณรังสี ลิ้มคติสุภทิน	เลขที่ 2 หมู่ 20 บ้านไทยเจริญ ตำบลปากช่อง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา
3	คุณอังคณา อุดศิริวัฒนา	เลขที่ 8/16 หมู่ 8 ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
4	คุณกฤษฎา จิรจินดา	เลขที่ 511/630 ซอยเจริญสนิทวงศ์ 37 ถนนเจริญสนิทวงศ์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร 10700
5	คุณเทวินทร์ สิทธิชัยน้อย	เลขที่ 67/20 ซอยนวมินทร์ 48 ถนนนวมินทร์ บึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
6	คุณปริญญ์ พริศริชัชวัฒนา	เลขที่ 15 หมู่ 1 ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี 12150
7	คุณพรชวต์ มุสแวง	บริษัท สยามพรเลิฟฟู้ดส์ จำกัด 148 หมู่ 6 ถนนเพชรเกษม ตำบลเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
8	คุณพลูเพชร สีเหลืองอ่อน	เลขที่ 58 หมู่ 2 ตำบลคูยามี อำเภอสามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา
9	คุณอัยชิตี เหลือทรัพย์	เลขที่ 65/2 หมู่ 6 ตำบลดอนซ้อย อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม 73140

รายชื่อผู้เข้าร่วมการสัมมนาแบบมีส่วนร่วมโดยการสนทนาแบบเจาะกลุ่ม (ต่อ)

ลำดับที่	รายชื่อ	ที่อยู่
กลุ่มผู้ประกอบการผักริษย์		
1	คุณจำพูน ขาวคารา	บริษัท พลังบุญ จำกัด เลขที่ 67/20 อาคารสถาบันบุญนิยม ซอยนาวินทร์ 48 แขวงคลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร
2	คุณชนวรรณ บุญทอง	สหกรณ์กรีนเนท จำกัด เลขที่ 6 ซอยพิบูลย์อุปถัมภ์-วัฒนาวิเทศ 7 ห้วยขวาง สามเสนนอก กรุงเทพมหานคร 10310
3	คุณสุบิน ธรรมวิจารณ์	บริษัท เซ็นทรัลฟู๊ดส์เทค จำกัด เลขที่ 6-7 เซ็นทรัลพลาซ่า ออฟฟิศ ทาวเวอร์ 1693 พหลโยธิน จตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900
4	คุณเสถียร คำเรือง	Delivery ผักปลอดสารพิษ คณะเทคโนโลยีการเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000
5	คุณอจนา สวงนศิลป์	มูลนิธิโลกสีเขียว เลขที่ 394/46-48 ถนนพหลโยธิน แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200

รายชื่อผู้เข้าร่วมการสัมมนาแบบมีส่วนร่วมโดยการสนทนาแบบเจาะกลุ่ม (ต่อ)

ลำดับที่	รายชื่อ	ที่อยู่
กลุ่มผู้บริโภค		
1	คุณคณางค์ กันขมธรรพจน์	เลขที่ 151/182 ถนนบางแวก แขวงบางไผ่ เขตบางแค กรุงเทพมหานคร
2	คุณจันทร์เพ็ญ ถิมตั้ง	เลขที่ 70/189 ซอยสามัคคี 60/8 ถนนสามัคคี ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000
3	พ.อ.หญิงบุญประครอง สุนทรวรุฑา	เลขที่ 57/18 หมู่บ้านรออัลปาร์คแลนด์ ซอยท่าอิฐ ถนนรัตนธิเบศร์ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11100
4	คุณวารารณ์ อังศิริกุลโชติ	เลขที่ 58/19 หมู่บ้านนาวิน ถนนเชื้อเพลิง ซ่องนนทรี ยานนาวา กรุงเทพมหานคร 10120
5	คุณศศิธร เวชประสิทธิ์	เลขที่ 36 ซอยหิรัญรูจี ถนนประชาธิปไตย วังเวียงใหญ่ ธนบุรี กรุงเทพมหานคร 10600
6	คุณสุกัญญา สุขุณี	เลขที่ 123/10-15 ซอยกรุงเทพพนาท 1 ถนนกรุงเทพ-นนท์ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11100

รายชื่อผู้เข้าร่วมการสัมมนาแบบมีส่วนร่วมด้านร่วมโดยการสนทนาแบบเจาะกลุ่ม (ต่อ)

ลำดับที่	รายชื่อ	ที่อยู่
หน่วยงานสนับสนุนภาครัฐและภาคเอกชน		
1	คุณวีระยุทธ โพธิ์ถาวร	มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย) .
2	คุณจุฑารัตน์ คำนังกิจ	สำนักเทคโนโลยีชีวภาพทางดิน กรมพัฒนาที่ดิน
3	คุณปัญญาพร สิทธิบุญล้อม	สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์
4	นายสุพจน์ ชัยวิมล	กรมส่งเสริมการเกษตร
5	คุณรัชณี สมนกน	สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
6	คุณัดิตดาวัลย์ ศัลยกะสิน	กระทรวงพาณิชย์
7	คุณวัลลภ พิชญ์พงศา	สมาคมการค้าเกษตรอินทรีย์
8	คุณศิริลักษณ์ ใจบุญทา	กรมพัฒนาที่ดิน (ศูนย์อำนวยความสะดวกส่งเสริมเกษตรอินทรีย์)
9	คุณสุรางค์รัตน์ สายัณห์	สหกรณ์กรีนเนท
10	คุณลักขมิ เมตต์ปราชญ์	กรมพัฒนาที่ดิน

ภาพผู้เข้าร่วมการสัมมนาแบบมีส่วนร่วมโดยการสนทนาแบบเจาะกลุ่ม ใช้เทคนิคการระดม
สมองแบบเจาะกลุ่ม

กลุ่มที่ 1 : กลุ่มผู้ผลิตปัจจัยการผลิต

กลุ่มที่ 2: กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์

กลุ่มที่ 3 : กลุ่มผู้ประกอบการ

กลุ่มที่ 4: กลุ่มผู้บริโภค

กลุ่มที่ 5: กลุ่มผู้สนับสนุนภาครัฐและเอกชน

ภาคผนวก ข

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

สรุปการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

1. กลุ่มผู้ผลิต/ผู้ค้าปัจจัยการผลิต

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกตัวแทนกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์และผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ผักอินทรีย์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยความสำเร็จและแนวทางสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์เพิ่มเติมจากที่ได้จากการสนทนาแบบเจาะกลุ่ม พบว่า

- 1) แนวทางการปรับมาตรฐาน/ระบบการรับรองผักเกษตรอินทรีย์

ไม่มีข้อเสนอแนะ

- 2) แนวทางการกำหนดนโยบาย/กฎหมายที่สนับสนุนผักเกษตรอินทรีย์

รัฐควรปรับปรุงกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการผลิตปัจจัยการผลิตเช่น ปุ๋ยอินทรีย์ โดยเฉพาะการผลิตปัจจัยการผลิตในเชิงธุรกิจ ให้สามารถส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการผลิตปัจจัยการผลิตซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์ต่อไป โดยในกระบวนการปรับปรุงกฎหมายจะต้องให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงและอย่างแท้จริง โดยให้มีคณะกรรมการขึ้นมาคณะหนึ่งที่ประกอบด้วยทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้รัฐควรส่งเสริมให้นำอินทรีย์วัตถุจากอุตสาหกรรมเกษตรมาใช้เป็นวัตถุดิบในธุรกิจปุ๋ยอินทรีย์ แทนที่จะนำไปใช้ผลิตเป็นพลังงานทดแทน

- 3) แนวทางการพัฒนาความรู้/ความสามารถ/ความรับผิดชอบ/ทัศนคติของเกษตรกร/ผู้ประกอบการต่อผักเกษตรอินทรีย์

ใช้ระบบการเรียนรู้ที่มีเกษตรกรเป็นศูนย์กลาง โดยให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการพัฒนาความรู้จากพื้นฐานของเกษตรกรแต่ละบุคคลหรือกลุ่มขึ้นมา ควบคู่กับการนำความรู้และเทคโนโลยีจากภายนอกหรือความรู้ใหม่ไปถ่ายทอดให้กับเกษตรกร

สำหรับการผลิตเมล็ดพันธุ์อินทรีย์หรือการเก็บเมล็ดพันธุ์อินทรีย์ไว้ใช้เองที่มีคุณภาพนั้นต้องอาศัยความรู้และเทคโนโลยีเฉพาะ รัฐควรจะต้องสนับสนุนให้มีการอบรมหรือถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกรในลักษณะต่างอย่างเหมาะสม หรือบริษัทเอกชนที่ส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตเมล็ดพันธุ์ผักอินทรีย์ต้องรับภาระนี้ อาจทำในลักษณะนำเกษตรกรมาฝึกอบรมอย่างเข้มข้นในสถานีวิจัยของรัฐหรือของเอกชนเอง

- 4) แนวทางการจัดการระบบการผลิต/การประกอบธุรกิจผักเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสม/มีประสิทธิภาพ

ในการบริหารจัดการของธุรกิจเมล็ดพันธุ์อินทรีย์จะต้องทำในลักษณะพันธะสัญญาระหว่างเกษตรกรกับบริษัทเอกชนโดยต้องมีการส่งเสริม ดูแลและสนับสนุนอย่างใกล้ชิดในกระบวนการผลิต

เมล็ดพันธุ์อินทรีย์ของเกษตรกร เพื่อให้เกิดตลาดที่แน่นอน สำหรับกรณีเกษตรกรที่ผลิตผักอินทรีย์สามารถจัดการในเรื่องเมล็ดพันธุ์อินทรีย์สำหรับผักบางชนิดได้เองโดยการเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง

- 5) แนวทางการจัดการ โลจิสติกส์ที่สะดวกและมีประสิทธิภาพ
ไม่มีข้อเสนอแนะ

- 6) แนวทางการสร้างตลาดผักเกษตรอินทรีย์ที่แน่นอน/กระจาย/สะดวก
สนับสนุนให้มีการบริโภคผักอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเท่ากับเป็นการส่งเสริมให้เกิดความต้องการและตลาดผักอินทรีย์เพิ่มขึ้นตามไปด้วย รวมถึงการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการผลิตทางการเกษตรทั้งที่เป็นอินทรีย์และไม่ใช่อินทรีย์ เพื่อทำให้เกิดการขยายตัวของตลาดปุ๋ยอินทรีย์มากขึ้น

สำหรับเมล็ดพันธุ์อินทรีย์ รัฐควรมีมาตรการส่งเสริมให้เอกชนลงทุนในธุรกิจเมล็ดพันธุ์อินทรีย์ในลักษณะพันธมิตรสัญญาเกษตรกร ทำให้เกษตรกรมีตลาดที่แน่นอน

- 7) แนวทางการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ/ภาคเอกชน
ไม่มีข้อเสนอแนะ
- 8) การสร้างความตื่นตัว/เชื่อมั่นของผู้บริโภคต่อผักเกษตรอินทรีย์
ต้องประชาสัมพันธ์ถึงข้อดี/ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ของผักเกษตรอินทรีย์ผ่านสื่อต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ และตรงกลุ่มเป้าหมาย และต้องมีการตรวจสอบผักเกษตรอินทรีย์อย่างทั่วถึงและสม่ำเสมอและมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง

- 9) การประชาสัมพันธ์/สื่อสารที่ทั่วถึงและเหมาะสม
เช่นเดียวกับข้อ 8)

- 10) แนวทางการจัดหาปัจจัยการผลิตให้เพียงพอ
ไม่มีข้อเสนอแนะ

- 11) แนวทางการสร้างฐานข้อมูลผักเกษตรอินทรีย์ที่ครอบคลุม
ควรให้มีหน่วยงานเข้ามารับผิดชอบโดยตรงในการจัดทำฐานข้อมูลเกษตรอินทรีย์ที่ครบถ้วน รวมถึงต้องให้สามารถเข้าถึงฐานข้อมูลได้ง่าย

- 12) แนวทางการสนับสนุนงานวิจัยผักเกษตรอินทรีย์
ควรสนับสนุนการวิจัยให้กับมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานรัฐในการวิจัยเกี่ยวกับการผลิตต้นพ่อแม่พันธุ์ผักที่เหมาะสมกับการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย โดยเริ่มต้นจากพืชที่ให้มูลค่าสูงก่อนเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าต่อการลงทุน

ควรสนับสนุนการวิจัยการนำขยะอินทรีย์หรือเศษวัสดุเหลือใช้ที่เป็นอินทรีย์วัตถุมาเป็นวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์หรือนำหมักชีวภาพ และปัจจัยการผลิตอื่น ๆ

2. กลุ่มผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกตัวแทนกลุ่มผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยความสำเร็จและแนวทางสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์เพิ่มเติมจากที่ได้จากการสนทนาแบบเจาะกลุ่มพบว่า

1) แนวทางการปรับมาตรฐาน/ระบบการรับรองผักเกษตรอินทรีย์

ควรมีการระดมหารือกันเกี่ยวกับความหลากหลายของมาตรฐานที่มีอยู่ เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน และหาแนวทางปรับใช้มาตรฐานเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้ง อาจจัดให้มีการ Harmonize และ Equivalence มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภายในประเทศ เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจร่วมกันและยังให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกันอีกด้วย และผลสุดท้ายที่เกิดขึ้นก็จะนำไปสู่ความชัดเจนของมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภายในประเทศได้อีกด้วย

ด้านระบบการรับรองมาตรฐานต้องมีการสร้างการตระหนักรู้และพัฒนาระบบการรับรองที่เหมาะสมกับวิธีการผลิต การตลาดและการบริโภค ในแต่ละระดับให้ชัดเจนยิ่งขึ้นไปอีก เพราะในตลาดแต่ละระดับหรือแต่ละประเภทนั้น จะมีระดับความสัมพันธ์ของผู้ผลิตกับผู้บริโภค ไม่เท่ากัน ทำให้การสร้าง的信心หรือระบบการรับรองของผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์จะต้องแสดงออกไปในรูปแบบที่แตกต่างกัน เช่น ในตลาดระดับบน เช่น Modern trade หรือ ตลาดส่งออก ก็จำเป็นต้องใช้ระบบการรับรองมาตรฐานที่รับรองจากหน่วยงานบุคคลที่สาม (third party) หรือใช้หน่วยตรวจสอบรับรอง (certify bodies) แต่ถ้าเป็นตลาดท้องถิ่น การรับรองในระดับกลุ่ม และการรับรองแบบมีส่วนร่วมอาจมีบทบาทสำคัญและมีความเหมาะสมมากกว่า

2) แนวทางการกำหนดนโยบาย/กฎหมายที่สนับสนุนผักเกษตรอินทรีย์

รัฐบาลควรกำหนดเป็นนโยบายหรือกฎหมายให้ผู้ผลิตหรือเกษตรกร ผลิตอาหารปลอดภัยจากสารพิษ (Food Safety) และมีการรณรงค์ให้ผู้ผลิตลดการใช้สารเคมีหันมาใช้สารจุลินทรีย์ ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมักชีวภาพ เพื่อให้ได้ผลผลิตปลอดภัยและกระทรวงสาธารณสุขควรมีนโยบายส่งเสริมให้ประชาชนบริโภคพืชผักผลไม้ครั้งหนึ่งอาหารอย่างอื่นครั้งหนึ่งของอาหารทุกมื้อ รวมถึงควรมีนโยบายปรับปรุงกฎหมายหรือกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ และให้มีนโยบายในด้านการศึกษาและการวิจัยเกี่ยวกับผลิตเกษตรอินทรีย์อย่างเพียงพอและต่อเนื่อง

3) แนวทางการพัฒนาความรู้/ความสามารถ/ความรับผิดชอบ/ทัศนคติของเกษตรกร/ผู้ประกอบการต่อผักเกษตรอินทรีย์

สนับสนุนให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ในทุกระดับ ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน หรือจะเป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัยก็ได้ และควรให้ความสำคัญกับระบบการเรียนรู้ที่มีเกษตรกร

เป็นศูนย์กลางที่ทำให้ความสำคัญกับความรู้ ทักษะ ภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาความรู้จากพื้นฐานของแต่ละกลุ่มขึ้นมา

- 4) แนวทางการจัดการระบบการผลิต/การประกอบธุรกิจผักเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสม/มีประสิทธิภาพ

ควรมีการประสานการผลิตระหว่างผู้ผลิตกับผู้ประกอบการธุรกิจผักอินทรีย์ว่าจะปลูกอะไร มากน้อยแค่ไหนในระบบประกันราคาหรือมีพันธสัญญา

- 5) แนวทางการจัดการโลจิสติกส์ที่สะดวกและมีประสิทธิภาพ

สร้างเครือข่ายโลจิสติกส์ที่เชื่อมโยงกันทั้งในจุดผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ ผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์ ผู้บริโภค

- 6) แนวทางการสร้างตลาดผักเกษตรอินทรีย์ที่แน่นอน/กระจาย/สะดวก

แนวทางการสร้างตลาดเกษตรอินทรีย์ทำได้โดยสนับสนุนให้เกิด ตลาดระบบสมาชิกและตลาดนัดสีเขียวอย่างทั่วถึงทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับอื่น ๆ รวมถึงส่งเสริมตลาดช่องทางเฉพาะเช่น ร้านค้าสุขภาพ เป็นต้น

- 7) แนวทางการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ/ภาคเอกชน

ภาครัฐ สามารถสนับสนุนเกี่ยวกับ ฐานข้อมูล การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ สนับสนุนการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และสนับสนุนงบประมาณเพื่อการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ที่แท้จริงตามความจำเป็นก่อนหลัง

ภาคเอกชน สนับสนุนข้อมูล การบริหารและการจัดการการผลิตเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนด้านการตลาด

- 8) การสร้างความตื่นตัว/เชื่อมั่นของผู้บริโภคต่อผักเกษตรอินทรีย์

เกษตรอินทรีย์เป็นระบบที่มีพลังและมีชีวิตในตัวเอง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ทั้งจากปัจจัยภายในสู่ภายนอก ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ควรดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและเพิ่มผลผลิตในการผลิต แต่ในขณะเดียวกันจะต้องระมัดระวังอย่าให้เกิดความเสี่ยงต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เราจึงต้องดำเนินการต่างๆ ด้วยความระมัดระวังเอาใจใส่ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการ

- 9) การประชาสัมพันธ์/สื่อสารที่ทั่วถึงและเหมาะสม

ควรเน้นการประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มผู้บริโภคเป็นหลักโดยการเน้นการใช้สื่อมวลชนที่เข้าใจได้ง่ายและมีผลกระทบแรง ทำให้ผู้บริโภคสามารถรับชมและนำไปสื่อสารด้วยตนเอง ทำให้เกิดการบอกเล่าแบบปากต่อปาก ซึ่งนับว่าเป็นสื่อบุคคลที่มีประสิทธิภาพสูงสุด

ส่วนกิจกรรมที่ควรประชาสัมพันธ์ คือการประชาสัมพันธ์การตลาดโดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น เช่น กิจกรรมตลาดนัดสีเขียว ตลาดนัดเกษตรกร ตลาดนัดเกษตรอินทรีย์ ซึ่งจะเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อมูลข่าวสารระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภคโดยตรง อีกทั้งช่วยเชื่อมความสัมพันธ์กันทั้งสองฝ่ายอีกด้วย

10) แนวทางการจัดหาปัจจัยการผลิตให้เพียงพอ

แนวทางนี้ควรเริ่มจากการปรับโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตรให้มีความเหมาะสมกับการทำเกษตรอินทรีย์ กล่าวคือ ควรมีการจัดสรรที่ดินให้แก่เกษตรกรรายย่อยเพื่อทำเกษตรอินทรีย์ ในลักษณะกลุ่มเกษตรกร และควรมีระบบชลประทานขนาดเล็ก เช่น อ่างเก็บน้ำขนาดเล็กในไร่นา ซึ่งจะมีประสิทธิภาพและลดปัญหาการแย่งน้ำจากระบบชลประทานที่อาศัยการจ่ายน้ำจากคลองใหญ่ไปคลองเล็กๆที่เชื่อมติดกันในทุกแปลงของเกษตรกร ซึ่งในฟาร์มมีน้ำก็จะทำให้การผลิตปัจจัยการผลิตทางการเกษตรอินทรีย์ทำได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะเศษพืชและมูลสัตว์ที่จะนำมาใช้เป็นปุ๋ยอินทรีย์ชนิดต่างๆ รวมไปถึงการปลูกพืชปุ๋ยสดด้วย ซึ่งน้ำจะเป็นปัจจัยสำคัญในการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์อย่างยิ่ง ถ้าขาดไปก็ไม่สามารถดำเนินการผลิตได้

การรวมกลุ่มในท้องถิ่น จนเป็นเครือข่ายก็มีความสำคัญในการเกื้อกูลปัจจัยการผลิตซึ่งกันและกันได้อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ก็ควรปฏิเสชวิธีการผลิตปัจจัยการผลิตในเชิงอุตสาหกรรม แต่ควรนำการผลิตในแนวทางดังกล่าวมาใช้ประโยชน์โดยเฉพาะในด้านที่ทำให้เกิด Economies of scale เพียงแต่ต้องให้เกษตรกรหรือผู้ประกอบการรายย่อย มีทักษะในการบริหารจัดการการผลิตในระดับอุตสาหกรรมด้วย

11) แนวทางการสร้างฐานข้อมูลผักเกษตรอินทรีย์ที่ครอบคลุม

จัดทำใบสมัครผู้เข้าร่วมโครงการผู้ผลิตผักอินทรีย์ซึ่งในข้อมูลต้องระบุอย่างชัดเจนในเรื่อง ระบบการผลิต ชนิดที่ผลิต และแหล่งผลิต

12) แนวทางการสนับสนุนงานวิจัยผักเกษตรอินทรีย์

เชื่อมโยงฐานงานวิจัยผู้ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาให้มากที่สุด โดยการตั้งโจทย์วิจัย และสนับสนุนงานวิจัย ตามความ ต้องการของชุมชนท้องถิ่น ไม่ใช่ตามความต้องการของรัฐ หรือ ตามความสนใจของนักวิจัย ทั้งนี้ งานที่ สนับสนุนจะต้องไม่จำกัดสาขาวิชา กลุ่มคน หรือองค์กร แต่เป้าหมายใหญ่ของการวิจัยคือให้ได้ผลงานวิจัยที่ชุมชนท้องถิ่นนำไปใช้ได้ และ ทำให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชนซึ่งเกิดจากกระบวนการทำวิจัย

3. กลุ่มผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกตัวแทนกลุ่มผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยความสำเร็จและแนวทางสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์เพิ่มเติมจากที่ได้จากการสนทนาแบบเจาะกลุ่ม พบว่า

1) แนวทางการปรับมาตรฐาน/ระบบการรับรองผักเกษตรอินทรีย์

มาตรฐานและกระบวนการรับรองของ Organic Thailand ยังต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงให้เทียบเคียงได้และเป็นที่ยอมรับเช่นเดียวกับมาตรฐานสากลเช่น มาตรฐานและกระบวนการรับรองของ IFOAM นอกจากนั้นควรสร้างโลโกที่น่าเชื่อถือ และไม่ควรมีโลโก้ผักในระยะปรับเปลี่ยนเพราะจะทำให้เกิดความสับสนแก่ผู้บริโภค

ควรสร้างความชัดเจนระหว่างมาตรฐานผักปลอดภัย ผักไร้สารเคมี และผักเกษตรอินทรีย์ เพื่อพัฒนาการของเกษตรกร/ผู้ผลิต โดยเริ่มในขั้นต้นเป็นผักปลอดภัย ขั้นที่สองเป็นผักไร้สารเคมี ขั้นสุดท้าย ผักเกษตรอินทรีย์ ในส่วนผู้บริโภคหรือหน่วยงาน เช่น โรงพยาบาล หากจะรับซื้อผักก็ควรพิจารณางบประมาณให้เหมาะสมกับคุณภาพผักในแต่ละมาตรฐานด้วย

นอกจากนั้นควรมีการรับรองเป็นระบบกลุ่ม เพื่อช่วยลดต้นทุนเกษตรกร อีกทั้งสร้างความร่วมมือในการตรวจสอบดูแลสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยมีการสร้างแกนนำกลุ่ม พัฒนาความรู้ให้แกนนำ เพื่อนำไปขยายผลยังสมาชิกกลุ่มต่อไป เช่น ระบบ ICS (Internal Control System) หรือ PGS (Participatory guarantee System)

2) แนวทางการกำหนดนโยบาย/กฎหมายที่สนับสนุนผักเกษตรอินทรีย์

ภาครัฐควรสนับสนุนเกษตรกรอินทรีย์อย่างจริงจังตามนโยบายที่ได้กำหนดไว้แล้ว และให้มีการลงทะเบียนผู้ผลิต/ผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์ เพื่อที่จะทำให้สะดวกต่อการส่งเสริม สนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น การประชาสัมพันธ์ หรือให้งบประมาณสนับสนุนในขั้นต้นเพื่อการปรับเปลี่ยน

ควรมีนโยบายจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ผักเกษตรอินทรีย์อย่างทั่วถึง โดยใช้พื้นที่ของผู้ปลูกผักเกษตรอินทรีย์รายย่อยหรือกลุ่มที่เป็นฟาร์มขนาดเล็กถึงขนาดกลาง เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ของผู้ที่สนใจหรือให้เป็นฐานในการส่งเสริมผักเกษตรอินทรีย์

รัฐควรมีนโยบายสนับสนุนเกษตรกร ผู้ผลิตและผู้ประกอบการรายย่อย มากกว่าการเร่งการเติบโต และหันไปสนับสนุนฟาร์มขนาดใหญ่แบบอุตสาหกรรมการเกษตร

3) แนวทางการพัฒนาความรู้/ความสามารถ/ความรับผิดชอบ/ทัศนคติของเกษตรกร/ผู้ประกอบการต่อผักเกษตรอินทรีย์

มุ่งพัฒนาเกษตรกรให้มีศักยภาพในการดำเนินและบริหารจัดการธุรกิจผักเกษตรอินทรีย์ รวมถึงให้มีโครงการพัฒนาเกษตรกรที่ผลิตผักเกษตรอินทรีย์ที่ยังไม่ได้รับการรับรองในลักษณะต่อยอดให้เกษตรกรมีศักยภาพในการผลิตจนสามารถได้รับการรับรอง

ให้เอกชนผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์มีส่วนในการพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเกษตรกร ในลักษณะการเกษตรแบบมีพันธะสัญญาที่เอกชนถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีให้และเกษตรกรขายผลผลิตกลับคืนในราคาที่เป็นธรรม

แนวทางนี้ควรทำควบคู่ไปกับการพัฒนาความรู้และทัศนคติของผู้บริโภคด้วย บ่อยครั้งผู้บริโภคไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการทำให้เกษตรกรมีกำลังใจที่จะผลิตสิ่งดีๆ เพราะกลไกตลาด อาทิ ห้างขนาดใหญ่ มักมุ่งขายของถูกเพื่อเอาใจผู้บริโภคและผลกระทบความเสี่ยงให้เกษตรกร

4) แนวทางการจัดการระบบการผลิต/การประกอบธุรกิจผักเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสม/มีประสิทธิภาพ

ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มเกษตรกรที่มีการควบคุมภายใน อาจเป็นกลุ่มชุมชน โดยภาครัฐหรือภาคเอกชนเป็นผู้ช่วยกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มและให้การสนับสนุน

ควรสร้างระบบการเป็นหุ้นส่วนระหว่างผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์กับผู้บริโภค เช่น ระบบ CSA และการผูกปิ่นโตโดยการรับผักที่ตลาดนัดสีเขียวในทุกวันเสาร์ การส่งผักเข้าครัวในโรงพยาบาล โรงเรียน อนุบาล เป็นต้น

5) แนวทางการจัดการโลจิสติกส์ที่สะดวก มีประสิทธิภาพ

ควรพัฒนาให้มีการขนส่งแบบ Cold chain แยก Packing ชัดเจน ไม่มีการปนกับผักทั่วไป รวมถึงการใช้ Code บอกความต้องการ (Always Fresh Concept) และใช้ถุง active (ยืดอายุการเก็บรักษา) ในการบรรจุผักเกษตรอินทรีย์ หรือทำให้การขนส่งสั้นลงเช่น นำระบบ CSA มาใช้ หรือตลาดนัดสีเขียวในท้องถิ่นมาใช้ เป็นต้น

6) แนวทางการสร้างตลาดผักเกษตรอินทรีย์ที่แน่นอน/กระจาย/สะดวก

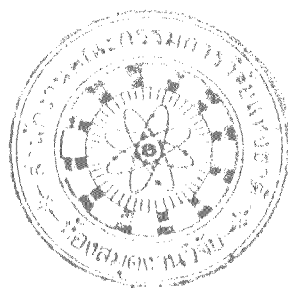
สร้างกระแสทุกรูปแบบเพื่อสร้างความต้องการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์เช่น ให้ข้อมูล Member ทำ Campaign การไปทัวร์ผู้บริโภคที่ฟาร์มเกษตรอินทรีย์ นอกจากนั้นควรทำการตลาดในรูปแบบต่าง ๆ ระบบสมาชิก ระบบจัดส่งตามบ้าน ระบบตลาดนัดสีเขียว ระบบเครือข่ายร้านกรีน เป็นต้น

7) แนวทางการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ/ภาคเอกชน

ภาครัฐและเอกชนจะต้องร่วมมือและทำงานร่วมกันอย่างจริงจังและเป็นระบบในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ รวมถึงควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์เกษตรอินทรีย์แก่ผู้บริโภคให้มากขึ้น หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องหรือรับผิดชอบเกษตรอินทรีย์ควรประสานการทำงานให้สนับสนุนซึ่งกันและกันไม่ขัดแย้งกัน

ลดกฎระเบียบการจัดซื้อที่ไม่เอื้อต่อการรับผักเกษตรอินทรีย์เข้าครัวโรงพยาบาล อาทิ 1) ราคาที่ถูกลงเกินไป 2) ระบบคนกลางที่ประมูลงานเพื่อมาซื้อผักไปจัดส่งโรงพยาบาล โดยไม่เอื้อให้เกษตรกรเป็นรายๆติดต่อโดยตรง

มีการประชาสัมพันธ์ เรื่องผักเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจัง เนื่องจากการรับประทานผักทั่วไปที่มีการใช้สารเคมีมีอันตรายต่อสุขภาพ โดยการใช้สื่อที่มีพลังในการสื่อสาร เช่น รายการทีวีและวิทยุ เป็นต้น

- 8) การสร้างความตื่นตัว/เชื่อมั่นของผู้บริโภคต่อผักเกษตรอินทรีย์
 ผู้ค้า/ผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์จะต้องทำการตลาดแบบเข้มข้นเช่น เช่น จัดให้มี Niche section หรือ Organic zone ในร้านค้าหรือสถานประกอบการ เป็นต้น
- 9) การประชาสัมพันธ์/สื่อสารที่ทั่วถึงและเหมาะสม
 ให้ภาครัฐประชาสัมพันธ์และณรงค์ให้มีการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์มากขึ้นซึ่งเท่ากับการทำตลาดให้เกิดหรือขยาย โดยใช้การสื่อสารเชิงรุกเพื่อเป็นการสร้างกระแส จากนั้นการพัฒนาด้านการผลิตก็จะตามมา
- 10) แนวทางการรวมกลุ่ม/เครือข่ายผักเกษตรอินทรีย์ทั้งแนวราบและแนวตั้ง
 การรวมกลุ่มเครือข่ายผักเกษตรอินทรีย์เป็นเรื่องที่ดีที่ควรรับดำเนินการ โดยการสร้างฐานข้อมูลและแกนนำกลุ่มร่วมประชุมกัน ซึ่งต้องมีความชัดเจนว่าจะเป็นกลไกในการสร้างตลาดหรือพัฒนาศักยภาพผู้ผลิตได้อย่างไร
- 11) แนวทางการจัดหาปัจจัยการผลิตให้เพียงพอ
 สำหรับเมล็ดพันธุ์ ควรส่งเสริมศูนย์เก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ในแต่ละชุมชน หมู่บ้าน และกระจายให้เกิดขึ้นทั่วประเทศ
 สำหรับปุ๋ยอินทรีย์ ควรส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์แบบเกษตรผสมผสานและศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเรื่อง ปุ๋ยหมักชีวภาพ
- 12) แนวทางการสร้างฐานข้อมูลผักเกษตรอินทรีย์ที่ครอบคลุม
 ควรจัดทำเป็นภูมิภาค เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นภาคๆ
- 13) แนวทางการสนับสนุนงานวิจัยผักเกษตรอินทรีย์
 การแชร์ข้อมูลระหว่างผู้ประกอบการและนักวิจัย
 วิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค ว่าทำไมจึงไม่ตระหนักการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์แทนการบริโภคผักปลอดสารเคมี
 วิเคราะห์เปรียบเทียบต้นทุนการผลิตทั้งสองแบบ คือแบบเคมี กับแบบเกษตรอินทรีย์ โดยการพิจารณาต้นทุนแบบต่างๆ เป็นองค์รวม ได้แก่ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสิ่งแวดล้อม ทุนทางสังคม เป็นต้น

4. กลุ่มผู้บริโภค

ผู้บริโภครายที่1 จากการสัมภาษณ์เจาะลึกพบว่า

- 1) สินค้าที่ซื้อ ผู้บริโภคจะเลือกซื้อผักอินทรีย์ก่อนเป็นสำคัญ ถ้าไม่มีผักอินทรีย์จะพิจารณาซื้อผักปลอดสารหรือไร้สารแทน รวมทั้งจะซื้อผักพื้นบ้านเพราะมั่นใจว่าปลอดภัย โดยผักบางชนิดจะปลูกเอง เช่น มะรุ้ม มะยม ผักหวาน ส่วนสินค้าอินทรีย์อื่นๆ ที่ซื้อ ได้แก่ ข้าวกล้องอินทรีย์ ธัญพืช และถั่วต่างๆ
- 2) เหตุผลในการซื้อผักอินทรีย์ที่สำคัญที่สุดคือ ห่วงสุขภาพของตนเองและครอบครัว เนื่องจากป่วยเป็นโรคเอสแอลอีหรือโรคแพ้ภูมิตนเอง ประกอบกับเคยมีอาชีพเป็นพยาบาลได้มีประสบการณ์พบเห็นผู้ป่วยที่เป็นโรคร้ายแรงมาก่อน จึงทำให้ตระหนักถึงพิษภัยของอาหาร โดยการหาอาหารธรรมชาติเท่าที่หาได้ โดยเฉพาะพืชผักอินทรีย์ สมุนไพร ออกกำลังกายสม่ำเสมอ และปฏิบัติธรรม เหตุผลอีกประการหนึ่งคือ ต้องการให้การดำเนินชีวิตกลับสู่ธรรมชาติ คือไม่ใช้สารเคมี
- 3) การตัดสินใจซื้อ ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อด้วยตนเองโดยพิจารณาจากตรารับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ วันผลิตและวันหมดอายุเป็นสำคัญ ผักบางส่วนไม่ได้ซื้อ จะได้จากการปลูกด้วยตนเอง และแจกให้เพื่อนบ้านรับประทานด้วย
- 4) ระยะเวลาในการซื้อ ผู้บริโภคจะซื้อผักสัปดาห์ละครั้ง และพิจารณาจากอายุการเก็บของผักแต่ละชนิด และปริมาณที่เพียงพอต่อการรับประทานในหนึ่งสัปดาห์
- 5) สถานที่ซื้อ ผักอินทรีย์ที่ได้รับรองมาตรฐานจะซื้อจากซูเปอร์มาร์เก็ต ได้แก่ ท็อปส์ และเดอะมอลล์ ผักปลอดสารพิษจะซื้อจากโครงการหลวง ส่วนผักพื้นบ้านจะซื้อที่ตลาดนัดใกล้บ้านหรือตลาดทำโอโซน
- 6) การเลือกซื้อสินค้าผักอินทรีย์ จะเลือกซื้อจากแหล่งที่น่าเชื่อถือ เช่น ผลิตจากที่ใด ถ้าเป็นผักนำเข้าจากต่างประเทศจะพิจารณาซื้อผักจากออสเตรเลียหรือนิวซีแลนด์
- 7) ความคิดเห็นต่อราคาผักอินทรีย์ ผู้บริโภคคิดว่าราคาผักอินทรีย์ค่อนข้างสูง โดยเฉพาะผักที่วางจำหน่ายในซูเปอร์มาร์เก็ต
- 8) การแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับผักอินทรีย์ ได้รับข้อมูลจากผู้ที่อยู่ในกลุ่มชีวิตจิต จากเอกสารความรู้ที่มีผู้มอบให้ ค้นหาความรู้ด้วยตนเองจากหนังสือที่ขายโดยทั่วไป นอกจากนี้ยังแบ่งปันความรู้ให้ผู้อื่นโดยการพูดคุยหรือให้หนังสือไปอ่าน
- 9) กลุ่มผู้บริโภคผักอินทรีย์ ผู้บริโภคให้ความเห็นว่ากลุ่มที่สนใจผักเกษตรอินทรีย์น่าจะเป็นผู้ที่มียุติพลอดสมควร เป็นผู้ปฏิบัติธรรม ผู้สูงอายุ ผู้ออกกำลังกาย คนเจ็บคนป่วยและญาติผู้ป่วยโดยเฉพาะโรคมะเร็ง นอกจากนี้ยังคิดว่าผู้หญิงน่าจะเป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญต่อผักอินทรีย์มากกว่าผู้ชาย

10) ความคิดเห็นอื่นๆ ผู้บริโภครู้สึกว่าความเป็นอยู่ของมนุษย์ความกลับเข้าหาธรรมชาติ รับประทานอาหารธรรมชาติ ประทับใจให้น้อยที่สุด และรัฐควรเน้นนโยบายด้านสาธารณสุขและการเกษตรให้เป็นนโยบายที่สำคัญที่สุดของประเทศ โดยคนไทยจะต้อง “เกิดดี กินดี”

ผู้บริโภคที่ 2 จากการสัมภาษณ์เจาะลึกพบว่า

1) สินค้าที่ซื้อ ผู้บริโภคจะเลือกซื้อผักอินทรีย์ก่อน ถ้าไม่มีอาจพิจารณาผักปลอดภัยจากสารพิษ และผักพื้นบ้าน โดยผักที่ซื้อบ่อย ได้แก่ ต้นหอม และผักบุ้ง นอกจากนี้บางส่วนยังปลูกเองที่บ้าน เช่น ผักหวานบ้าน มะรุม และแคแดง ส่วนสินค้าเกษตรอินทรีย์อื่นๆ ที่ซื้อ ได้แก่ อาหารสดปรุงสำเร็จประเภทแม็คโครไบโอติก เนื้อสัตว์ประเภทปลาและกุ้ง เนื้อสุกรที่ปลอดภัยจากยาเสพติดของบริษัทเบทาโกร

2) เหตุผลในการซื้อ ที่สำคัญที่สุดคือ การบริโภคสินค้าอินทรีย์เป็นการสนับสนุนให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น และยังเป็นการช่วยเหลือสังคมคือการเกื้อกูลเกษตรกรให้ผลิตอาหารที่ดี เหตุผลประการที่สองคือความห่วงใยต่อสุขภาพของตนเอง เพราะมีญาติพี่น้องที่มีพันธุกรรมมะเร็ง

3) การตัดสินใจซื้อ ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อด้วยตนเองโดยพิจารณาจากผู้ขาย แหล่งที่มาของสินค้า และตรารับรองมาตรฐานเป็นสำคัญ

4) ระยะเวลาในการซื้อ ระยะเวลาในการซื้อไม่แน่นอนขึ้นกับความต้องการในการบริโภค และอายุในการเก็บ

5) สถานที่ซื้อ ผู้บริโภคมีแหล่งซื้อประจำคือ เลมอนฟาร์ม

6) การเลือกซื้อผักอินทรีย์ ผู้บริโภคพิจารณาเลือกซื้อผักอินทรีย์จากตรารับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ IFOAM เป็นสำคัญ และพิจารณาผักจากต่างประเทศเช่น ประเทศออสเตรเลีย เป็นต้น นอกจากนี้ยังพิจารณาราคาสินค้าของผู้ผลิตหรือผู้ขายด้วย เช่น ทรายของไร่ปลูกรัก ทรายเลมอนฟาร์ม

7) ความคิดเห็นต่อราคาผักอินทรีย์ ผู้บริโภคคิดว่าผักอินทรีย์ราคาสูง แต่เข้าใจถึงสาเหตุที่ราคาสูง เพราะเกษตรกรได้ผลผลิตน้อย และต้องใช้ความพยายามในการดูแลมาก

8) การแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์ ผู้บริโภคได้รับข้อมูลผักเกษตรอินทรีย์จากวารสารตลาดเขียว และวารสารสมาชิกร้านค้าเลมอนฟาร์ม นอกจากนี้ยังแสวงหาข้อมูลจากแหล่งอื่นๆ ได้แก่ บุคคล สื่อต่างๆ งานออกร้านแฟร์ และหนังสือตามร้านหนังสือทั่วไป

9) กลุ่มผู้บริโภคผักอินทรีย์ กลุ่มที่ผู้บริโภคคิดว่าควรให้ความสำคัญอันดับหนึ่งคือ กลุ่มแม่บ้าน โดยให้การศึกษาสอดแทรกในรายการบันเทิง

10) ความคิดเห็นอื่นๆ ผู้บริโภคต้องการเห็นสังคมที่เกื้อกูลกันแทนสังคมที่เน้นการบริโภคหรือสังคมที่เน้นเงินเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการดำรงชีวิต รัฐควรให้การศึกษากับสังคมโดยการสนับสนุนให้พึ่งตนเอง ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ รักษาสิ่งแวดล้อม แสดงให้เห็นถึงโทษที่เกิดขึ้นจากการทำลายธรรมชาติ ปลูกฝัง

คุณธรรมจริยธรรม ควรปลูกฝังกับประทานเอง หากจะซื้อสินค้าต้องคิดเป็นเลือกเป็น และควรจัดให้มีหลักสูตรที่เกี่ยวกับการรักษาธรรมชาติและเกษตรอินทรีย์

5. กลุ่มสนับสนุน

5.1 ภาครัฐ จากการสัมภาษณ์เจ้าของกิจการตัวแทนจากกลุ่มพัฒนาระบบตรวจสอบมาตรฐานการผลิต สำนักพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าพืช กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์พบว่า

1. การดำเนินงานของหน่วยงาน

1.1 การตรวจสอบและการออกใบรับรองมาตรฐานเกี่ยวกับการผลิตพืช ได้แก่ 1) การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practice: GAP) และการผลิตพืชอินทรีย์ และ 2) ระบบ Good Manufacturing Practice (GMP) และ HACCP ในโรงงานคัดบรรจุสำหรับการแปรรูปพืชขั้นต้น

1.2. การพัฒนาระบบตรวจสอบรับรองคุณภาพตามมาตรฐาน ISO Guide 65 เพื่อให้ระบบตรวจสอบเป็นไปตามมาตรฐานสากลและเป็นที่ยอมรับ

1.3. การฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยี โดยให้บริการในการเป็นวิทยากรและให้คำปรึกษาในการจัดหลักสูตรการฝึกอบรมต่างๆ เช่น หลักสูตรการตรวจสอบพืชอินทรีย์ ฯลฯ

กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เริ่มให้การรับรองพืชอินทรีย์ในพ.ศ. 2545 ตามมาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ของประเทศไทย (ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2544) โดยเกษตรกรหรือผู้ผลิตจะต้องยื่นใบสมัครขอใบรับรองการผลิตพืชอินทรีย์ที่กรมวิชาการเกษตร กรุงเทพฯ หรือที่หน่วยงานของกรมวิชาการเกษตรที่ตั้งอยู่ในภูมิภาค หลังจากนั้นผู้ตรวจสอบจะออกไปตรวจสอบพื้นที่การผลิตแล้วรายงานให้คณะกรรมการตรวจสอบออกใบรับรอง เพื่อพิจารณาอนุมัติออกใบรับรองเป็นประกาศนียบัตรทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมกับอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์ Organic Thailand พิมพ์บนบรรจุภัณฑ์ เพื่อแสดงว่าเป็นผลิตภัณฑ์อินทรีย์ ใบรับรองมีอายุ 1 ปี ดังนั้นจึงต้องยื่นใบสมัครขอต่ออายุทุกปี การขอรับรองการผลิตพืชอินทรีย์จากกรมวิชาการเกษตร ไม่มีการเรียกเก็บค่าใช้จ่ายหรือค่าธรรมเนียมใดๆ ทั้งสิ้น

2. การสนับสนุนเกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์ของหน่วยงาน: กรมวิชาการเกษตร

กรมวิชาการเกษตรมีการดำเนินงานที่สนับสนุนเกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์โดยสรุปดังนี้

2.1 ด้านปัจจัยการผลิต โดยการวิจัยและพัฒนา และการถ่ายทอดเทคโนโลยี เช่น 1) โครงการพัฒนาการผลิตปุ๋ยหมักแบบเติมอากาศในฟาร์มผลิตพืชอินทรีย์ พ.ศ. 2552 – 2554 จะสร้างโรงงานต้นแบบใน 4 ภาค ปีละ 4 แห่ง รวม 12 แห่ง จำนวนเกษตรกรปีละ 200 ราย 2) โครงการการผลิตและการใช้ไส้เดือนฝอยกำจัดแมลงในกลุ่มเกษตรอินทรีย์ภาคกลาง 1 แห่ง เป็นต้น

2.2 ด้านการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ โดยการวิจัยและพัฒนา และการถ่ายทอดเทคโนโลยี

2.3 ด้านการตลาดผักเกษตรอินทรีย์ มีการจัดทำ website เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์ และมีการประสานงานด้านการขายถ้ามีผู้สนใจติดต่อมา

2.4 ด้านการบริโภค จัดงาน fair สินค้าผักเกษตรอินทรีย์ ให้ความรู้ผู้บริโภคเกี่ยวกับสินค้า มาตรฐาน สัญลักษณ์ มาตรฐาน

โดยสรุป เห็นว่าศักยภาพของหน่วยงานในการสนับสนุนเกี่ยวกับสินค้าเกษตรอินทรีย์หากประเมินเป็นคะแนนจะให้ 6 คะแนนจากคะแนนเต็ม 10 คะแนน เพราะการทำงานให้ประสบผล จำเป็นต้องได้รับงบประมาณสนับสนุนที่เพียงพอ แต่กรมได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการทำงานค่อนข้างน้อยและไม่ต่อเนื่อง

3. โครงการเกี่ยวกับสินค้าผักเกษตรอินทรีย์ของหน่วยงาน

กรมวิชาการเกษตรมีแผนดำเนินโครงการที่เกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์ตามแผนปฏิบัติการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2552 - 2554 ตัวอย่างเช่น

แผนงานส่งเสริมและสนับสนุนปัจจัยที่จำเป็นต่อการผลิตเกษตรอินทรีย์ มีโครงการดังนี้

- 1) โครงการพัฒนาการผลิตปุ๋ยหมักแบบเติมอากาศในฟาร์มผลิตพืชอินทรีย์ พ.ศ. 2552 – 2554
- 2) โครงการการผลิตและการใช้ไส้เดือนฝอยกำจัดแมลงในกลุ่มเกษตรอินทรีย์ พ.ศ. 2552 – 2554
4. ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกในการสนับสนุนสินค้าผักเกษตรอินทรีย์

4.1 บุคลากรร่วมเป็นกรรมการ/อนุกรรมการในแผนพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ซึ่งมีบุคลากรจากหลายหน่วยงานเข้าร่วมเป็นกรรมการและอนุกรรมการในคณะทำงานต่างๆ เช่น จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จากกระทรวงพาณิชย์และจากหน่วยงานอื่นๆ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

4.2 ร่วมกับสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

5. ปัญหา/อุปสรรคของการดำเนินงานของหน่วยงานในการสนับสนุนสินค้าผักเกษตรอินทรีย์

- 5.1 ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณน้อย ไม่เพียงพอต่อการดำเนินงานให้ได้ผลงานตามต้องการ
- 5.2 งานวิจัยไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่และต่อเนื่อง ทำให้ไม่ได้ผลงานวิจัยที่ครบถ้วนสมบูรณ์ตามที่นักวิจัยต้องการ

6. ปัจจัย/แนวทางสู่ความสำเร็จของผักเกษตรอินทรีย์

6.1 แนวทางการปรับมาตรฐาน/ระบบการรับรองผักเกษตรอินทรีย์

เนื่องจากกรมวิชาการเกษตรเป็นหน่วยงานหลักหน่วยงานหนึ่งที่ทำให้การรับรองมาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ หรือ Organic Thailand ซึ่งที่ผ่านมาพบว่าการตรวจรับรองยังไม่ได้มาตรฐานทั้งหมด ทำให้ขาดความเชื่อถือ ดังนั้น กรมวิชาการเกษตรจึงมีแผนปรับระบบโครงสร้างของการตรวจรับรองโดยจัดทำระบบคุณภาพกระบวนการตรวจสอบรับรองตาม ISO Guide เพื่อให้การตรวจสอบรับรองพืชเกษตร

อินทรีย์ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย นอกจากนี้ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 กล่าวว่ารัฐบาลจะถ่ายโอนภารกิจบางส่วนให้ภาคเอกชนดำเนินงาน ดังนั้น งานตรวจสอบรับรองพืช เกษตรอินทรีย์อาจถ่ายโอนไป โดยการให้หน่วยงานภายนอกดำเนินงาน (outsource) หรือให้เอกชน ดำเนินงานทั้งหมดและรัฐให้การสนับสนุน (subsidy) แก่เกษตรกรบางส่วน เนื่องจากในปัจจุบันการขอ รับรองการผลิตพืชอินทรีย์จากกรมวิชาการเกษตรไม่มีการเรียกเก็บค่าใช้จ่ายหรือค่าธรรมเนียมใดๆ

6.2 แนวทางการกำหนดนโยบาย/กฎหมายที่สนับสนุนผักเกษตรอินทรีย์

ภาครัฐมีการกำหนดนโยบาย/กฎหมายที่สนับสนุนผักเกษตรอินทรีย์มาเป็นเวลานานพอสมควร แล้ว แต่ผลงานที่เป็นรูปธรรมอาจมีไม่มากพอ เนื่องจากขาดงบประมาณสนับสนุนรวมทั้งบุคลากรภาครัฐ มีภารกิจหลายด้าน ดังนั้น หากจะให้งานเกษตรอินทรีย์ประสบความสำเร็จ ภาครัฐต้องเห็นความสำคัญ และเข้ามาสนับสนุนอย่างจริงจัง

ในปัจจุบันเริ่มดีขึ้นเนื่องจากภาครัฐให้ความสำคัญ โดยรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์

6.3 แนวทางการพัฒนาความรู้/ความสามารถ/ความรับผิดชอบ/ทัศนคติของเกษตรกร/ผู้ประกอบการต่อผักเกษตรอินทรีย์

หน่วยงานภาครัฐที่ดำเนินการมากนอกจากกรมวิชาการเกษตรแล้ว กรมพัฒนาที่ดินยังมี ยุทธศาสตร์ในการให้ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์แก่เกษตรกรโดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจำนวน มาก ขณะที่กรมส่งเสริมการเกษตรมีบทบาทน้อย

6.4 แนวทางการจัดการระบบการผลิต/การประกอบธุรกิจผักเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสม/มี ประสิทธิภาพ

ไม่มีข้อเสนอแนะ

6.5 แนวทางการจัดการโลจิสติกส์ที่สะดวก มีประสิทธิภาพ

ควรมีสวนรวบรวมและกระจายสินค้าไปยังแหล่งรับซื้อ

6.6 แนวทางการสร้างตลาดผักเกษตรอินทรีย์ที่แน่นอน/กระจาย/สะดวก

สนับสนุนให้มีตลาดผักเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะตลาดในท้องถิ่นที่ใกล้แหล่งผลิต เช่น อาจารย์สมหมาย จังหวัดลพบุรี นำผักไปวางขายในโรงพยาบาลในราคาที่ไม่แพงมาก ทำให้ผู้บริโภคมี โอกาสได้ซื้อผักอินทรีย์ นอกจากนี้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีแผนจะทำ MOU กับกระทรวง สาธารณสุขให้โรงพยาบาลเป็นช่องทางการจัดจำหน่าย โดยให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ประสานการ นำผลิตภัณฑ์ไปขาย

6.7 แนวทางการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ

คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติมีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกร มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ 3 คณะ คือ

- 1) คณะอนุกรรมการพัฒนาการผลิตและการตลาดเกษตรอินทรีย์ ดำเนินการดังนี้
 - กำหนดพื้นที่เป้าหมายสินค้าเกษตรอินทรีย์ปี 2553 – 2554 ให้ชัดเจน
 - พัฒนาสินค้าเกษตรอินทรีย์ทั้งที่เป็นสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญและสินค้าใหม่ที่เป็น

niche market

- เห็นชอบกรอบการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ โดยให้มีการบูรณาการร่วมกันทุกหน่วยงาน

2) คณะอนุกรรมการพัฒนาระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน

3) คณะอนุกรรมการบริหารจัดการองค์ความรู้และนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นประธาน

6.8 การสร้างความตื่นตัว/เชื่อมั่นของผู้บริโภคต่อผักเกษตรอินทรีย์

ปัจจุบันผู้บริโภคบางส่วนไม่เชื่อมั่นในมาตรฐานของสินค้าผักเกษตรอินทรีย์ การให้ความรู้แก่ผู้บริโภคในด้านมาตรฐานของสินค้าแทบไม่ได้ทำ นอกจากนี้ยังมีการทำมาตรฐานลอกเลียนแบบหรือทำให้คล้ายคลึงเป็นการหลอกลวงผู้บริโภค ดังนั้น ภาครัฐต้องมีการตรวจสอบและจัดการให้ถูกต้อง และควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์แก่ผู้บริโภคมากขึ้น

สำหรับราคาผักเกษตรอินทรีย์ค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับผักทั่วไป เนื่องจากขั้นตอนการผลิตที่ยุ่งยากกว่ามาก การขายราคาสูงจึงยุติธรรมต่อเกษตรกรผู้ผลิตหรือเป็น Fair trade

6.9 การประชาสัมพันธ์/สื่อสารที่ทั่วถึงและเหมาะสม

ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภคได้รับรู้เกี่ยวกับสินค้ามาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่ถูกต้อง ราคาผักเกษตรอินทรีย์ที่ซื้อต้องเหมาะสมกับคุณภาพ

6.10 แนวทางการรวมกลุ่ม/เครือข่ายผักเกษตรอินทรีย์ทั้งแนวราบและแนวตั้ง

ไม่มีข้อเสนอแนะ

6.11 แนวทางการจัดหาปัจจัยการผลิตให้เพียงพอ

ปัจจุบันปัจจัยการผลิตสำหรับการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ยังไม่เพียงพอ เช่น เมล็ดพันธุ์ควรเป็นเมล็ดพันธุ์จากระบบเกษตรอินทรีย์ก็ยังไม่

สำหรับปุ๋ยอินทรีย์ วัสดุอินทรีย์สามารถนำของเหลือใช้จากโรงงานอุตสาหกรรมที่มีจำนวนมากนำมาทำปุ๋ยอินทรีย์ได้เพียงพอ แต่ที่ยังใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มที่เพราะขาดการบริหารจัดการที่ดี ที่มีการเริ่มทำบ้างแล้วตัวอย่างเช่น บริษัทเครือเบียร์ช้างนำส่วหลักที่เป็น by product มาทำปุ๋ยอินทรีย์ CP นำมูลไก่มาทำปุ๋ยอัดเม็ด โดยเป็นมูลไก่ที่ไม่ได้มาจากฟาร์มไก่ที่เลี้ยงเชิงการค้า

6.12 แนวทางการสร้างฐานข้อมูลผักเกษตรอินทรีย์ที่ครอบคลุม

มีหลายหน่วยงานพยายามทำ เช่น Website กระทรวงพาณิชย์ organic.moc.go.th แต่ข้อมูลไม่ค่อยทันสมัย ไม่มีการ update ข้อมูลอย่างต่อเนื่อง

สำหรับกรมวิชาการเกษตรอยู่ระหว่างการจัดทำฐานข้อมูลเกษตรอินทรีย์คาดว่าจะเสร็จสมบูรณ์และเผยแพร่ภายในปี 2553 นี้

6.13 แนวทางการสนับสนุนงานวิจัยผักเกษตรอินทรีย์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผักเกษตรอินทรีย์มีอยู่พอสมควร จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ผลงานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

5.2 กลุ่มสนับสนุนภาคเอกชน จากการสัมภาษณ์เจาะลึกตัวแทนจากผู้จัดการโครงการ โครงการเสริมสร้างประสิทธิภาพเชิงเศรษฐกิจ (Programme Component Eco-Efficient) สำนักงานความร่วมมือทางวิชาการเยอรมัน (German Technical Cooperation: GTZ)

1. การดำเนินงานของหน่วยงาน

ประเทศไทยและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ดำเนินงานความร่วมมือทางวิชาการระหว่างกันมากกว่า 40 ปี โดยมีสำนักงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ (สพร.) เป็นผู้ประสานงานของฝ่ายไทย และกระทรวงเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (BMZ) เป็นผู้ประสานงานของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยสำนักงานความร่วมมือทางวิชาการเยอรมัน (GTZ) ได้รับมอบหมายให้เป็นหน่วยงานดำเนินงานความร่วมมือในนามของรัฐบาลสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ปัจจุบันความร่วมมือดังกล่าวมุ่งเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจ ซึ่งเน้นการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมและใช้แนวทางการพัฒนาการตลาด

2. การดำเนินงานเกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์

วันที่ 15 พฤษภาคม 2552 GTZ และสมาคมการค้าเกษตรอินทรีย์ไทย (Thai Organic Trade Association: TOTA) ได้ลงนามความร่วมมือในโครงการส่งเสริมอุตสาหกรรมผลไม้และผักอินทรีย์ (Promotion of Thai Organic Fruit and Vegetable Industry) เป็นระยะเวลา 2 ปี โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะเพิ่มจำนวนฟาร์มที่ได้รับการตรวจสอบรับรองระบบเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งขยายการส่งออกผลไม้และ

ผักอินทรีย์ของไทยไปยังตลาดต่างประเทศ โดยมีเป้าหมายเพิ่มการส่งออกไปยังตลาดสหภาพยุโรปซึ่งเป็นตลาดสำคัญของเกษตรกรอินทรีย์ร้อยละ 20 และคาดว่าจะมีเกษตรกรมากกว่า 300 รายเข้าร่วมในโครงการนี้ การดำเนินงานประกอบด้วย 3 กิจกรรมหลักได้แก่

1) การบ่มเพาะผู้ประกอบการใหม่ เพื่อเพิ่มจำนวนเกษตรกรผู้ผลิตผลไม้และผักอินทรีย์และพื้นที่ที่ขอรับการตรวจสอบรับรอง

2) การขยายตลาดผลไม้และผักอินทรีย์ของไทย โดยการเข้าร่วมงาน fair เกษตรอินทรีย์ในตลาดต่างประเทศ (international organic fair) เพื่อให้เกษตรกร/ผู้ประกอบการไทยมีความรู้ ความเข้าใจ ตลาดเกษตรอินทรีย์ในต่างประเทศ รวมทั้งจัดให้มีพบกันระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายเพื่อจะช่วยให้สามารถขยายการส่งออกได้มากขึ้น

3) จัดทำฐานข้อมูลเกษตรอินทรีย์ โดยการรวบรวมข้อมูลงานวิจัยและความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์จากแหล่งต่างๆ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้แก่ผู้ประกอบการและผู้สนใจ

ดัชนีชี้วัดความสำเร็จของโครงการ คือ จำนวนเกษตรกรผู้ผลิตผลไม้และผักอินทรีย์ที่เพิ่มขึ้น จำนวนฟาร์มที่ได้รับการตรวจสอบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่เพิ่มขึ้น และปริมาณการส่งออกสินค้าผลไม้และผักอินทรีย์ที่เพิ่มขึ้น

ดังนั้น โครงการของ GTZ ดังกล่าวจึงให้การสนับสนุนเกี่ยวกับการผักอินทรีย์ทั้งด้านปัจจัยการผลิตและการผลิตโดยการจัดฝึกอบรมให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการ ส่วนด้านการตลาดจะเป็นการพาเข้าร่วมงาน organic fair ในต่างประเทศ รวมทั้งจัดให้มีพบปะกันระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายเพื่อจะช่วยให้สามารถขยายตลาดได้มากขึ้น

3. ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกในการสนับสนุนสินค้าผักอินทรีย์

GTZ มีความร่วมมือกับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสินค้าผักอินทรีย์ อาทิ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพาณิชย์

4. ปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินงานของหน่วยงานในการสนับสนุนสินค้าผักอินทรีย์

การประสานงานกับหน่วยงานภายนอกค่อนข้างยาก ต่างคนต่างทำ ต้องการให้มีการรวมตัวกันทำงานมากกว่านี้ เพราะการประสานงานที่ละรายทำให้ใช้เวลามาก และผู้ที่มาประสานงานต้องเป็นผู้รับผิดชอบจริงจึงจะเกิดประโยชน์

5. ปัจจัย/แนวทางสู่ความสำเร็จของผักอินทรีย์

5.1 แนวทางการปรับมาตรฐาน/ระบบการรับรองผักอินทรีย์

ในปัจจุบันมาตรฐานสินค้า Organic Thailand ไม่ค่อยได้รับการยอมรับ โดยกรมวิชาการเกษตรเป็นผู้มีส่วนในการกำหนดมาตรฐานและตรวจสอบเองด้วย แต่กระบวนการตรวจสอบรับรองยังไม่ได้มาตรฐาน สำหรับข้อดีคือเกษตรกรไม่มีค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ ดังนั้น ผู้ผลิตควรกำหนดตลาดสินค้าเกษตร

อินทรีย์ของตนเองให้ชัดเจนว่าต้องการขายในตลาดใดระหว่างตลาดในประเทศหรือตลาดต่างประเทศ ถ้าจะขายตลาดในประเทศก็ขอตรวจสอบรับรองโดยกรมวิชาการเกษตรและใช้ตรา Organic Thailand ถ้าต้องการส่งออกก็ต้องใช้หน่วยตรวจสอบรับรองที่ได้รับการยอมรับในระดับสากลคือมกท.หรืออื่นๆ ทั้งนี้ มกท.เป็นหน่วยตรวจสอบที่เป็น third party ไม่มีส่วนได้ส่วนเสีย จึงได้รับการยอมรับมากกว่า

5.2 แนวทางการกำหนดนโยบาย/กฎหมายที่สนับสนุนผักเกษตรอินทรีย์

ต้องกำหนดมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับของลูกค้า (market base) หรือคำนึงถึงลูกค้าที่รับซื้อ อย่างไรก็ตาม การตรวจสอบรับรองสินค้าเพื่อให้ได้มาตรฐานในทุกมาตรฐานย่อมมีต้นทุนในการดำเนินการ อย่างน้อยการทำเอกสารต่างๆ ก็ต้องใช้เวลา

5.3 แนวทางการพัฒนาความรู้/ความสามารถ/ความรับผิดชอบ/ทัศนคติของเกษตรกร/ผู้ประกอบการต่อผักเกษตรอินทรีย์

ต้องมีการเตรียมความพร้อมของเกษตรกร/ผู้ประกอบการ โดยให้เกษตรกร/ผู้ประกอบการได้มีโอกาสเข้ารับการฝึกอบรมในหลักสูตรที่เกี่ยวข้อง สำหรับการเตรียมความพร้อมด้านการตลาดมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) เกษตรกรที่มีความสามารถในการผลิตและมีศักยภาพทำส่งออกเองได้ จัดให้มี training course ในการเตรียมตัว ทำ business matching ให้ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย

2) กรณีเกษตรกรรายย่อยที่ไม่พร้อมส่งออกเอง ให้จับกับผู้ส่งออกโดยให้เกษตรกรเป็นแหล่ง supplier ให้กับผู้ส่งออก

3) เกษตรกรในช่วงปรับเปลี่ยน (conversion period) ให้จับกับ Tops supermarket เพื่อช่วยเป็นแหล่งรับซื้อ

5.4 แนวทางการจัดการระบบการผลิต/การประกอบธุรกิจผักเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสม/มีประสิทธิภาพ

ในช่วงแรกเกษตรกรต้องมีพี่เลี้ยงสนับสนุน

ด้านปัจจัยการผลิตต้องพยายามใช้วัสดุในท้องถิ่น

ต้องให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ เช่น มาตรฐานการผลิต ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ การจัดการฟาร์มทาง GTZ ได้จัดทำโครงการฝึกอบรมเกษตรกร 10 กลุ่ม ระยะเวลา 10 เดือน วิทยากร เช่น คุณวิฑูรย์ เรืองเลิศปัญญาวุฒิ เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานการผลิต เกษตรอินทรีย์ การจัดการฟาร์ม วางแผนการจัดหาปัจจัยการผลิต การทำปุ๋ยหมัก พาไปศึกษาดูงานนอกพื้นที่ ก่อให้เกิดเครือข่าย มีการติดตามผล (follow up) วิเคราะห์ปัญหา ช่วยแก้ปัญหาให้เกษตรกร

จุดอ่อนของโครงการฝึกอบรมเกษตรกรบางโครงการ คือ ไม่สามารถจูงใจให้เกษตรกรทำต่อได้ เพราะหากเกษตรกรพบปัญหาก็ค้ออาจเลิกผลิตไปเลย

5.5 แนวทางการจัดการโลจิสติกส์ที่สะดวก มีประสิทธิภาพ

การขนส่งเป็นปัญหาทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยยังไม่มีหน่วยงานใดดูแลรับผิดชอบอย่างจริงจัง

แนวทางการจัดการคือต้องมีการวางแผนเป็นระบบ ตั้งแต่ช่วงเก็บเกี่ยว ต้องมีปฏิทินการเก็บเกี่ยวของฟาร์มต่างๆ เก็บเกี่ยวแล้วก็ต้องมีการคัด ตรวจสอบคุณภาพ บรรจุหีบห่อ ในการวางแผนการผลิตต้องทำร่วมกับลูกค้า เพื่อลดของเสียให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด เพราะผักเป็นของสด เสื่อมคุณภาพได้ง่าย เวลาที่ใช้ขนส่งมาศูนย์กระจายสินค้าต้องแน่นอน เกษตรกรต้องมีความรู้ ต้องวางแผนเป็น ถ้าขายไม่หมดจะต้องแปรรูปหรือวางแผนทำอะไรต่อไป

5.6 แนวทางการสร้างตลาดผักเกษตรอินทรีย์ที่แน่นอน/กระจาย/สะดวก

กลไกตลาดของไทยยังไม่เอื้อให้เกิดการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจัง ในต่างประเทศ Organic shop มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ตั้งแต่สินค้าอุปโภคไปจนถึงสินค้าบริโภค ขณะที่ของไทยยังไม่มี

แนวทางส่งเสริมคือการกระตุ้นการบริโภคในประเทศ ให้มีแนวทางชัดเจน เช่น เครือข่ายตลาดสีเขียว จะตลาดภายในประเทศโดยเฉพาะ แต่อาจมีข้อจำกัด คือ งบประมาณสนับสนุนการกระตุ้นตลาดมีน้อย

5.7 แนวทางการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ/ภาคเอกชน

หน่วยงานภาครัฐและเอกชนมีการดำเนินงานสนับสนุนเกษตรอินทรีย์อยู่มาก หน่วยงานสนับสนุนหลักคือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงพาณิชย์แต่ก็ไม่ค่อยประสานงานกันในเรื่องนี้ ขณะที่สมาคมการค้าเกษตรอินทรีย์ไทย (TOTA) มีความร่วมมือกับกระทรวงพาณิชย์มากกว่า นอกจากนี้สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติก็มีโครงการเกษตรอินทรีย์

หน่วยงานสนับสนุนต่างๆ ควรมีความร่วมมือกันมากกว่านี้

5.8 การสร้างความตื่นตัว/เชื่อมั่นของผู้บริโภคต่อผักเกษตรอินทรีย์

ตลาดผักเกษตรอินทรีย์ในประเทศควรจะสนับสนุนสินค้าที่มีตรา Organic Thailand

5.9 การประชาสัมพันธ์/สื่อสารที่ทั่วถึงและเหมาะสม

ควรกระตุ้นการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์ในประเทศ ซึ่งจำเป็นต้องทำอย่างต่อเนื่องจึงจะเห็นผล ที่มีการดำเนินการ เช่น

- Tops มีการกระตุ้นหรือส่งเสริมการตลาดในแต่ละเดือน
- TOTA จะจัดทำ mobile unit ตระเวนไปตามจุดต่างๆ ของกรุงเทพฯ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับสินค้าเกษตรอินทรีย์
- GTZ จัดสัมมนาเกษตรอินทรีย์ เชิญสื่อต่างๆ มาเข้าร่วม

5.10 แนวทางการรวมกลุ่ม/เครือข่ายฝึกเกษตรอินทรีย์ทั้งแนวราบและแนวตั้ง

ควรมีกกลไกที่ทำให้เกิดเครือข่าย การแลกเปลี่ยน เช่น สมาคมการเกษตรอินทรีย์ไทย น่าจะมีบทบาทได้ดีที่สุดในการสร้างเครือข่าย เพราะมีสมาชิกจำนวนมาก ทั้งเกษตรกร, CB จึงน่าจะเป็นองค์กรหลักในการรวบรวมผู้ที่เกี่ยวข้อง เข้ามาแลกเปลี่ยน ทำประโยชน์ร่วมกัน

อย่างไรก็ดี ปัญหาของสมาคมคือ มีผู้ดำเนินงานหลัก (key person) น้อย คนสำคัญคือคุณวัลลภ พิชญ์พงศา คุณวิฑูรย์ เรื่องเลิศปัญญากุล จึงมีข้อจำกัดเรื่องคน ในปัจจุบันคนเก่งด้านเกษตรอินทรีย์ยังมีน้อย จึงต้องสร้างผู้เชี่ยวชาญเกษตรอินทรีย์ให้มีมากกว่านี้ เช่น กำหนดเป้าหมาย 100 คน/ปี

5.11 แนวทางการจัดหาปัจจัยการผลิตให้เพียงพอ

ปัจจัยการผลิตในท้องถิ่นน่าจะมีเพียงพอ แต่ยังมีการจัดการที่ไม่ดี หน่วยงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ต้องเข้าไปให้ความรู้ นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยที่มีการจัดการเรียนการสอนทางการเกษตรตามกฎหมายน่าจะเข้ามาช่วยเหลือเป็นพี่เลี้ยงได้

5.12 แนวทางการสร้างฐานข้อมูลฝึกเกษตรอินทรีย์ที่ครอบคลุม

ฐานข้อมูลเกษตรอินทรีย์ต้องมีการจัดหมวดหมู่ข้อมูล ที่สำคัญคือ ต้อง update ข้อมูลอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ฐานข้อมูลที่สร้างแล้วจะให้ใคร maintain ในอนาคต เพราะถ้าไม่มีการ update ข้อมูลก็จะมีประโยชน์

5.13 แนวทางการสนับสนุนงานวิจัยฝึกเกษตรอินทรีย์

ต้องดูว่าขาดองค์ความรู้ด้านใดสำหรับเกษตรอินทรีย์ แล้วไปทำวิจัยตามความต้องการของผู้ใช้ ต้องนำผลงานวิจัยเกษตรอินทรีย์ที่มีอยู่แล้วมาเผยแพร่ และต้องทำให้เข้าใจง่ายเพื่อจะได้นำไปใช้ประโยชน์ได้

รายชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ลำดับที่	รายชื่อ	ที่อยู่
กลุ่มผู้ผลิต/ผู้ค้าปัจจัยการผลิต		
1	คุณวิมล สุขสูตร	ประธานกรรมการ บริษัทเอเซีย อาโกรเทค จำกัด เลขที่ 99/4 หมู่ 7 ตำบลสนับทึบ อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
2	ดร.อังฉริยา มณีน้อย	ผู้จัดการฝ่ายวิจัยและพัฒนา บริษัท อัดมัส เอ็นเตอร์ไพรเซส จำกัด เลขที่ 153 หมู่ 5 ตำบลในเมือง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น 40110
กลุ่มผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์		
1	คุณกานต์ ฤทธิจักร	บริษัทไทยออแกนิกฟู้ดส์ จำกัด ไร่ปลูกรัก เลขที่ 130 หมู่ 1 ตำบลวังน้ำเย็น อำเภอบางแพะ จังหวัดราชบุรี
2	คุณนคร ลิมปคุปดถาวร	เลขที่ 391 อินทามระ 59 ดินแดง ถนนสุทธิสาร กรุงเทพฯ 10400
3	คุณรุ่งทิภา อันตรเสน	ฟาร์มเส้นทางเห็ด เลขที่ 193 หมู่ 11 ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000
4	คุณสุนทร ศรีทวี	บริษัท บลูริเวอร์ จังหวัดกาญจนบุรี
กลุ่มผู้ประกอบการผักเกษตรอินทรีย์		
1	คุณสมนึก ยอดคำเนิน	บริษัท เซ็นทรัลฟู้ดส์รีเทล จำกัด เลขที่ 6-7 เซ็นทรัลพลาซ่า ออฟฟิศ ทาวเวอร์ 1693 พหลโยธิน แขวงจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900
2	คุณวัลลภา แวน วิลเลียมส์วาร์ด	ผู้จัดการร้านกรีนสวนเงินมีมา 77, 79 ถนนเมืองนคร เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
กลุ่มผู้บริโภค		
1	พ.อ.หญิงบุญประกอบ สุนทรวรุฑ	เลขที่ 57/18 หมู่บ้านรอยัลปาร์คแลนด์ ซอยท่าอิฐ ถนนรัตนธิเบศร์ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11100
2	คุณจันทร์เพ็ญ ลิ้มตั้ง	เลขที่ 79/189 ซอยสามัคคี ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000
กลุ่มผู้สนับสนุน		
1	คุณ ไพฑูรย์ พูลสวัสดิ์	กลุ่มพัฒนาระบบตรวจรับรองมาตรฐานการผลิต สำนักพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าพืช กรมวิชาการเกษตร เขตจตุจักร กทม.
2	คุณวิลาสินี ภูนุชอภัย	สำนักงานความร่วมมือทางวิชาการเยอรมัน (GIZ) 193/63 อาคารเลอรัชดาออฟฟิศคอมเพล็กซ์ (ชั้น 16) ถนนรัชดาภิเษก เขตคลองเตย กทม.

ภาพให้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ภาคผนวก ค

การสัมภาษณ์ขั้นสุดท้าย

สรุป การสัมมนาขั้นสุดท้าย

กำหนดการสัมมนาขั้นสุดท้าย

แผนงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของไทย

วันที่ 21 กรกฎาคม 2553

ณ ห้อง 5209 อาคารสัมมนา 1 ชั้น 2 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

-
12.00 -13.00	รับประทานอาหารกลางวันและลงทะเบียนที่ห้องมรกด ชั้น 1 อาคารสัมมนา 1
13.00-13.30	แนะนำศูนย์พัฒนาเกษตรอินทรีย์และ โครงการของศูนย์ฯ
13.30-14.30	โครงการวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของฟักเกษตรอินทรีย์
14.30-15.00	เปิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
15.00-15.15	พักรับประทานอาหารว่าง
15.15-16.15	โครงการการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับกลุ่มผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์
ในการเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารในประเทศไทย
16.15-16.45	เปิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
16.45-17.00	ความคิดเห็นและข้อสรุป

*หมายเหตุ: ขอเชิญร่วมรับประทานอาหารกลางวัน (จัดร่วมกับอาหารเกษตรอินทรีย์)

สรุปข้อเสนอแนะการสัมมนาขั้นสุดท้าย

1. ข้อเสนอแนะของ อ.ชนวน รัตนวราหะ

- 1) การบริโภคผักของผู้บริโภคควรมีการบริโภคผักสดเพิ่ม
- 2) ทำไมเวลาพูดถึงเกษตรอินทรีย์ ต้องพูดถึงผักก่อน เพราะว่าคนรับประทานรู้สึกกังวลว่าผักจะมีสารเจือปน เช่น การทานผักสดหรือผักสด การกังวลเรื่องนี้มีมาก
- 3) ส่งเสริมให้มีการทำเกษตรผสมผสาน ที่มีทั้งปศุสัตว์ ประมง และป่าไม้เพิ่มความสมดุลและยั่งยืน มองเกษตรอินทรีย์ในลักษณะบูรณาการ ส่วนใหญ่มักพูดแนวการวางแผนเชิงเดี่ยว ไม่มองแนวองค์ประกอบส่วนรวม ต้องเน้นการเกษตรแบบหลากหลายแบบ (ecosystem) ถ้าไม่พูดจะกลายเป็นเกษตรเชิงเดี่ยวตลอดผลิตปัจจัยการผลิตให้มีอยู่ในสวนหรือในไร่เอง มองในด้านของ ecosystem เป็นเกษตรแบบองค์รวม
- 4) ประเด็นด้านการจัดการระบบการผลิตการประกอบธุรกิจผักเกษตรอินทรีย์ต้องใช้ระบบการปลูกพืช สร้างความเข้าใจ เช่น ในด้าน intercropping เป็นอย่างไร เสริมเข้าไปในระบบการปลูกพืช ระบบเกษตรผสมผสาน
- 5) การตลาดผักเกษตรอินทรีย์ ให้มีการผลิตเกษตรอินทรีย์เพื่อสนองต่ออาหารกลางวันของนักเรียน หรือในโรงพยาบาลในท้องถิ่นต่างๆ เพื่อรองรับผลผลิต ซึ่งจะเป็นการขยายผลของเกษตรอินทรีย์ไปสู่ภาคครัวเรือน และกลุ่มแม่บ้าน
- 6) การตลาดผักอินทรีย์ ที่สำคัญคือ ข้อที่ 2 และ 3 การรณรงค์ร่วมกับรัฐและองค์กรส่วนท้องถิ่น เชื่อมโยง ให้มีการผลิตเกษตรอินทรีย์เพื่อสนองต่อความต้องการของอาหารกลางวันในท้องถิ่น โรงเรียน โรงพยาบาล อย่างเช่นในประเทศเยอรมัน ปัจจุบันที่เชียงใหม่มีการขายผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ ตามหน้าโรงเรียน ก็เป็นการขยายสินค้าเกษตรอินทรีย์ได้อย่างหนึ่ง การรณรงค์ไปตามที่ต่างๆ น่าจะทำ ในเรื่องของโรงแรมอินทรีย์ มีการขยายผลให้มากขึ้น การตลาดในเยอรมัน อังกฤษ มีรถคาราวานเป็นรถขาย natural food เกษตรกรได้นำผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์มาจำหน่าย
- 7) โรงแรมอินทรีย์ เพื่อส่งเสริมในด้านธุรกิจการท่องเที่ยว สามารถสร้างคุณค่า และสร้างตลาดในลูกค้าต่างประเทศได้ เพราะลูกค้าในต่างประเทศให้ความสนใจผลิตภัณฑ์และบริการต่างๆ ที่เกี่ยวกับธรรมชาติและสุขภาพ
- 8) พฤติกรรมผู้บริโภคเกษตรอินทรีย์ จะทำอย่างไรให้ประชาชนเกิดความเข้าใจถึงการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์แล้วเป็นผลดีต่อสุขภาพ ไม่ต้องใช้บริการโรงพยาบาลบ่อย และควรเลือกซื้อผักที่เป็นธรรมชาติไม่เน้นผักที่สวยงาม
- 9) พฤติกรรมผู้บริโภคเกษตรอินทรีย์ จะเกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจถึงการบริโภคผักเกษตรอินทรีย์ เห็นคุณค่าของเกษตรอินทรีย์ว่าเป็นอย่างไร การยอมรับในตัวผลิตภัณฑ์รูปลักษณะภายนอกของผักเกษตรอินทรีย์ การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับผักเกษตรอินทรีย์

แบบบูรณาการ ให้แต่ละหน่วยงานรับผิดชอบในแต่ละหน้าที่มาเชื่อมโยงกัน โดยใช้การประชาสัมพันธ์ลักษณะเดียวกับ สสส เช่น การโฆษณานายค่านายแดง

10) งานวิจัยเกษตรอินทรีย์ต้องบูรณาการในลักษณะของ ecosystem ต้องมีความเชื่อมโยงกันของงานวิจัยในระดับชาติ มีการตั้งโจทย์การวิจัยที่ตอบสนองซึ่งกันและกัน ใช้งบประมาณให้มีประสิทธิภาพ

11) พรบ.ปุ๋ย ควรมีการแก้ไขจำกัดความ เพราะส่วนผสมของธาตุอาหารบางชนิดสามารถใช้เป็นปุ๋ยอินทรีย์ได้ พรบ.ปุ๋ยมีคำจำกัดความระหว่างปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ ซึ่งตรงนี้เป็นประเด็นที่ต้องแก้ไขจำกัดความในปุ๋ยเคมีจะรวมถึงเรื่องของสารเคมีธรรมชาติที่เช่น หินฟอสเฟตและโคโลไมท์ใช้ในเกษตรอินทรีย์ได้ ทำให้การผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อการค้าที่นำสารดังกล่าวมาเป็นส่วนผสม ผิดกฎหมายทั้งหมด ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาการผลิตเกษตรอินทรีย์

12) ควรนำอินทรีย์วัตถุมาใช้ประโยชน์ในการทำเกษตรอินทรีย์เช่น ทางปาล์มน้ำมัน ไม่ควรนำไปเผาทำไฟฟ้า เพราะจะทำให้เกิดปัญหาโลกร้อนเพิ่มขึ้น

2. ข้อเสนอแนะของ อ.โรจน์ บุรุษรัตนพันธุ์

- 1) ธุรกิจเกษตรอินทรีย์ให้คำนึงถึงอุปสงค์อุปทาน และส่วนประสมทางการตลาด
- 2) ประเมินว่ามูลค่าผักเกษตรอินทรีย์ภายในประเทศ ประมาณ 50 ล้านบาท ตลาดส่วนใหญ่จึงอยู่ที่ต่างประเทศ แต่มีปัญหาในด้านของโลจิสติกส์ คือต้องมีการรวมตัวในการเก็บ มีปัญหาในด้านของกำลังซื้อ ในเมืองไทยสินค้าที่น่าสนใจคือ ข้าวโพดฝักอ่อน ข้าวโพดหวาน
- 3) นโยบายด้านเกษตรอินทรีย์ควรมีการดำเนินการ โดยร่วมมือกัน และมีนโยบายที่ต่อเนื่อง
- 4) ในมุมมองของงานวิจัย ถ้ามุ่งที่ปัจจัยสู่ความสำเร็จ เห็นว่า 80 % ของแนวทางสู่ความสำเร็จที่นำเสนอมา 80 % มีนัยสำคัญ แต่หลังจากนี้จะดำเนินการอย่างไรต่อจึงจะสำเร็จจริงตามที่งานวิจัยเสนอ กระทรวงพาณิชย์มีการประชาสัมพันธ์ในระดับหนึ่ง เช่นการรวมพลเกษตรอินทรีย์ เกษตรอินทรีย์แบบสร้างสรรค์ มีการเชื่อมโยงกัน แต่ก็ยังเป็นแบบต่างคนต่างทำ
- 5) หัวใจสำคัญของเกษตรอินทรีย์ มองเรื่องของดินความสมบูรณ์ของดิน ให้ความสำคัญกับการเตรียมดินเบื้องต้นก่อน จุลินทรีย์ ธาตุอาหารในดิน ถ้ามีการเตรียมอย่างสมบูรณ์ ก็จะทำให้ผลผลิตต่อพื้นที่ต้นทุนต่อหน่วยต่ำ สามารถแข่งขันในทางตลาดได้ ในการวิจัยน่าจะเพิ่มหัวข้อว่าทำอย่างไรในการปรับปรุงดินเข้ามา
- 6) ในเรื่องของปุ๋ยอินทรีย์ สูตรที่เหมาะสมคืออะไร ควรมีการวิจัยในเรื่องของธาตุอาหาร การเชื่อมโยงในอุตสาหกรรมที่มีเศษวัสดุเหลือใช้แล้วจากโรงงานของผักผลไม้ในท้องที่ สำหรับพื้นที่ที่ไม่มีวัตถุดิบในการผลิตปัจจัยการผลิตจะเสียค่าใช้จ่ายมากเรื่องค่าขนส่ง ไม่คุ้มกัน
- 7) ในเรื่องที่สองการจัดการระบบธุรกิจผักอินทรีย์ หัวใจสำคัญคือ สารสนเทศ น่าจะมีแนวทางสู่ความสำเร็จในการทำให้เกษตรกรได้รู้เรื่องเกี่ยวกับสารสนเทศ อีกอย่างหนึ่งคิดว่าทำได้

ยาก คือ การผลิตเมล็ดพันธุ์เกษตรอินทรีย์เพราะพันธุ์ผักส่วนใหญ่ยังนำเข้าจากต่างประเทศอยู่ ควรมีการวิจัยปรับปรุงพันธุ์เอง

8) การขนส่งที่มีประสิทธิภาพ เช่น การรวมตัวกันขนส่ง การขนส่งในระบบ cold chain การรักษาความสดจนถึงการส่งมอบ

9) ตลาดเกษตรอินทรีย์ในชุมชนเป็นช่องทางในการกระตุ้นให้ผู้บริโภคตระหนักถึงความสำคัญ

10) ผักเกษตรอินทรีย์แปรรูปน่าจะมีโอกาสทางการตลาดมากกว่าผักสด

11) การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ผู้ประกอบการประสบปัญหาต้องใช้บริการของการรับรองจากต่างประเทศที่มีค่าใช้จ่ายสูง

3. ข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมสัมมนา

1) คุณพลูเพ็ชร สีเหลืองอ่อน เสนอว่า ต้นน้ำของการผลิตคือ ระบบกระบวนการส่งเสริมให้เกิดผู้ผลิต เท่าที่เห็นกลุ่มเกษตรกรที่เข้มแข็งส่วนใหญ่มาจากการส่งเสริมขององค์กรพัฒนาเอกชน และถ้าเป็นเกษตรกรที่เป็นผู้ผลิตจะเกิดจากความสามารถของตนเอง ในส่วนของเกษตรกรรายย่อย ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จะอยู่ที่หน่วยงานที่ส่งเสริม เป็นจุดหนึ่งให้กระบวนการผลิตต่อเนื่อง ผู้ส่งเสริมต้องมีความรู้สึกรักในเกษตรอินทรีย์ ซึ่งจะดำเนินงานส่งเสริมได้อย่างต่อเนื่อง

2) คุณขวัญยืน โตคาบ เสนอว่า หน่วยงานราชการเช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงพาณิชย์น่าจะเพิ่มบทบาทการช่วยเหลือเกษตรกร เช่น กระทรวงเกษตรฯ พบว่าเกษตรกรที่ผลิตผักอินทรีย์ต้องยื่นเรื่อง GAP ด้วย แต่พบว่าผู้ตรวจไม่เข้าใจเรื่องของเกษตรอินทรีย์ทำให้การตรวจสอบสร้างความสับสนให้กับผู้ผลิต ส่วนกระทรวงพาณิชย์ ซึ่งได้จัดงานรวมพลคนอินทรีย์ขึ้นมาทุกปี เห็นว่า 1. ความถี่ในการจัดงาน ปีละครั้ง น้อยเกินไป 2. สถานที่ของกระทรวงพาณิชย์จัดที่สนามบินน้ำ ผู้บริโภคส่วนใหญ่เดินทางไม่สะดวก ด้านเวลาจำกัด ลักษณะการจัดงานไม่น่าดึงดูด ไม่เกษตรอินทรีย์จริงๆ ทำให้สินค้าที่เป็นเกษตรอินทรีย์จริงๆ ถูกกดบังไป ผู้บริโภคสับสน มีการปะปนของผักไฮโดรโปนิคส์ ไม่แยกออกชัดเจน

3) คุณวิมล สุขสุสร เสนอว่า การจัดการกำจัดของเสียของโรงงานต่างๆ ที่สามารถนำมาทำปุ๋ยอินทรีย์ได้ควรมีการกำหนดให้นำมาใช้ประโยชน์มากกว่าการนำไปใช้ด้านอื่นๆ การสนับสนุนให้ชุมชนทำปุ๋ยใช้เองยังไม่ประสบความสำเร็จ ควรหาตลาดผักเกษตรอินทรีย์ภายในประเทศ ส่งเสริมให้เกิดการบริโภคที่ดีเพื่อส่งเสริมสุขภาพ ปัจจัยที่สำคัญคือ ควรนำของเสียจากโรงงานมาใช้ประโยชน์เพื่อจะได้ผลิตปัจจัยการผลิต (ปุ๋ย) อย่างเพียงพอ

4) เนื่องจากธุรกิจการผลิตปัจจัยการผลิตเป็นการช่วยต้นน้ำ ผู้ที่ผลิตเกษตรอินทรีย์ได้จะต้องทำแบบผสมผสาน โดยต้องหาวัสดุภายในฟาร์มก่อน ในส่วนของปุ๋ยอินทรีย์เป็นปุ๋ยที่ไม่มีธาตุอาหารที่เพียงพอกระสอบข้างปุ๋ยอินทรีย์กำหนดให้ระบุไว้ว่าจำเป็นจะต้องใช้ผสมกับปุ๋ยเคมีเท่านั้น

แล้วจะเกิดเป็นเกษตรอินทรีย์ได้อย่างไร เพราะใช้สั้นๆ ไม่ได้ผล เป็นการสวนทางกับการพัฒนาเกษตรอินทรีย์อย่างมาก นอกจากนั้นทำไมปุ๋ยอินทรีย์ถึงราคาแพง ก็เพราะว่ากระบวนการที่ตั่งค่า Organic Matter (OM) ที่ต้องทำให้ได้ ส่งผลให้ราคาแพง

5) คุณนันทวัน หาญดี จากสนามชัยเขต เสนอว่า ประเด็นด้านพฤติกรรมผู้บริโภค การให้การศึกษาผู้บริโภค ให้เข้าใจพันธุ์ผัก โดยเฉพาะผักพื้นบ้าน ส่งเสริมให้บริโภคอาหารท้องถิ่นตามฤดูกาล ให้บริโภคผักที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น จะส่งเสริมให้เกษตรกรที่สามารถจัดการและเข้าถึงพันธุ์ท้องถิ่นสามารถผลิตพันธุ์ได้เอง โดยลดการพึ่งพาต่างประเทศ ก่อให้เกิดความมั่นคงด้านอาหารเกษตรอินทรีย์เป็นเรื่องขององค์กรรวม มองแยกส่วนไม่ได้ ต้องมีการสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างผู้บริโภค-ผู้ผลิต ต้องรักษาภูมิความรู้และฐานทรัพยากรของประเทศ บทบาทขององค์กรระดับท้องถิ่นต้องมีบทบาทสำคัญ กลไกของรัฐจะต้องเป็นกลุ่มแรกที่ต้องได้รับการศึกษาและความเข้าใจด้านเกษตรอินทรีย์ นโยบายเกษตรอินทรีย์ ทุกวันนี้ยังไม่เห็นบทบาทในส่วนขององค์กรท้องถิ่นเป็นผู้สนับสนุนจากฐานล่าง ไปคาดหวังนโยบายระดับชาติ ก็คงไม่สัมฤทธิ์ผล

6) คุณคำตัน สุพรรณ เกษตรกรสนามชัยเขตฯ เสนอว่า ไม่ควรให้มีเขตอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ไปอยู่ในเขตเกษตรอินทรีย์ เพราะกว่าที่ชาวบ้านจะสร้างและพัฒนาพื้นที่เกษตรอินทรีย์ใช้เวลานาน การเปลี่ยนผังเมืองควรให้ชาวบ้านรับรู้และมีส่วนร่วมด้วย

7) คุณสุนทร ศรีทวี เสนอว่า ควรพิจารณาด้าน natural advantage โดยพิจารณาศักยภาพที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น นโยบายในด้านการตลาดควรมองให้ออกกว่าควรอยู่ในตำแหน่งตลาดใด ด้านการรวบรวมองค์ความรู้ ควรมีสวนย์รวมองค์ความรู้อย่างจริงจัง ควรมีงานวิจัยเชิงลึก เช่น เทคนิคการกำจัดเพลี้ยไฟแบบเกษตรอินทรีย์ วิจัยด้านคุณค่าอาหารอินทรีย์ที่มีมากกว่า ด้านกฎหมายในประเทศไทยควบคุมแค่เรื่องของอาหารที่จะบรรจุกระป๋อง สิ่งสำคัญที่ควรพิจารณา นอกเหนือจากสินค้าคือ เป้าหมายของเกษตรอินทรีย์นั้นคือความยั่งยืนของเกษตรกรที่แท้จริง

8) อาจารย์กษิต เสนอว่า การจัดการเรื่องน้ำเนื่องจากน้ำเขตชลประทานประสบปัญหาการรับรองเป็นเกษตรอินทรีย์ไม่ได้ แต่มีวิธีการที่สามารถยืนยันได้ว่าการใช้พืชน้ำเพื่อบำบัดสารพิษในน้ำสามารถใช้ได้ ควรมีงานวิจัยทางด้านนี้ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ช่วยให้เกษตรกรได้รับการรับรองเพิ่มขึ้น

9) คุณสุวรรณา หลั่งน้ำสังข์ จากเลมอนฟาร์ม เสนอว่า ปัจจุบันควรมองประเด็นของ “เกษตรกรรุ่นสุดท้าย” ควรมีการส่งเสริมให้เกษตรกรรุ่นใหม่ได้สืบทอดอาชีพเกษตรอินทรีย์ให้เป็นนโยบายของชาติ ปัญหาด้าน demand & supply ไม่สอดคล้องกัน ควรมีนโยบายส่งเสริมให้คนคิดได้ทำงานสร้างสรรค์ในสิ่งที่ดีๆ เช่น นโยบายแบ่งเบา และผ่อนปรนภาระของผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ เพราะเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่รัฐต้องส่งเสริม ควรมีการกำหนดชนิดพืชผักและการวิจัยที่ดำเนินการควบคู่กันไป

10) คุณนกร ลิมปคุปตถาวร เสนอว่า การปรับวิถีชีวิตแบบเกษตรอินทรีย์ ทำอย่างไรที่จะรณรงค์ให้ผู้บริโภคตระหนักด้านโภชนาการ ด้านครอบครัว ทำอย่างไรให้เกิดความเข้าใจทั้งครอบครัวคือ สร้างความตระหนักในการบริโภคอาหารที่ดีทั้งครอบครัว

11) พอ.หญิงบุญประกอบ สุนทรารุท เสนอว่า ภาครัฐโดยเฉพาะกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ ควรร่วมมือกันสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภคเกษตรอินทรีย์

12) คุณสมนึก ยอดคำเนิน บริษัทเซ็นทรัลฟู๊ดส์รีเทล เสนอว่า องค์กรผู้ประกอบการควรมีการสร้างการเข้าใจกับผู้บริโภคก่อน เพราะถ้าระดับบริหารไม่เข้าใจ ก็จะดำเนินการผลักดันการดำเนินงานไปไม่ได้ ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ตลาดเกษตรอินทรีย์ไม่เติบโต เพราะความหลากหลายของสินค้าอินทรีย์มีน้อย และการสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภค ที่สำคัญควรช่วยเกษตรกรให้ลดต้นทุนได้ เช่น ต้นทุนด้านโลจิสติกส์ ทำอย่างไรให้กลุ่มผู้บริโภคระดับล่างได้มีโอกาสบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ ฟาร์มเกษตรอินทรีย์ควรทำแบบผสมผสาน เช่น ปลูกผักและเลี้ยงปลา แปรรูปอาหาร ทำน้ำส้มสายชู ส่วนด้านการประชาสัมพันธ์ควรทำอย่างจริงจัง ต้องใช้มาตรฐานสากล มีการรณรงค์โดยสื่อต่างๆ อย่างต่อเนื่องโดยผลิตภาพยนตร์โฆษณาที่โดนใจผู้บริโภค ดังตัวอย่าง “ให้เหล้าเท่ากับแข่ง”

รายชื่อผู้เข้าร่วมสัมมนาขั้นสุดท้าย

ลำดับที่	รายชื่อ	ที่อยู่
กลุ่มผู้ผลิต/ผู้ค้าปัจจัยการผลิต		
1	คุณวิมล สุขสุตร	บริษัทเอเชียอาโกราเทค จำกัด 99/4 หมู่ 7 ถนนกรุงเทพฯ-สระบุรี ตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
2	ดร.อัจริยา มณีน้อย	ผู้จัดการฝ่ายวิจัยและพัฒนา บริษัท อติมส์ เอ็นเตอร์ไพรเซส จำกัด 153 หมู่ที่ 5 ตำบลในเมือง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น 40110
3	คุณสิทธิเดช แสงจันทร์	หจก.เกษตรธนรัฐ 72/45 หมู่ 7 ตำบลหนองแก อำเภอพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี 18120
กลุ่มผู้ผลิตผักเกษตรอินทรีย์		
1	คุณสุนทร ศิริทวี	บริษัทปฐวิเวอร์ จังหวัดกาญจนบุรี
2	คุณขวัญยืน โตตาบ	เลขที่ 34 หมู่ 2 ตำบลบางสีทอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี 11130
3	คุณนคร ธิมบุปตถาวร	เลขที่ 391 ซอยอินทามระ 59 ถนนสุขุมวิท แขวงดินแดง เขตดินแดง กรุงเทพมหานคร 10400
4	คุณรุ่งทิพา อันตรเสน	ฟาร์มเส้นทางเห็ด เลขที่ 193 หมู่ 11 ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000
5	คุณพดูเพชร สีเหลืองอ่อน	เลขที่ 58 หมู่ 2 ตำบลคูยาศมี อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา 24160
กลุ่มผู้ประกอบการค้า		
1	คุณสมนึก ยอดคำเนิน	บริษัทเซ็นทรัลฟู๊ดส์ รีเทล จำกัด ชั้น 15-17 เซ็นทรัลพลาซ่าแจ้งวัฒนะ ออฟฟิศ ทาวเวอร์ เลขที่ 9/9 หมู่ 2 ถนนแจ้งวัฒนะ ตำบลบางตลาด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120
2	คุณสุวรรณา หลั่งน้ำสังข์	บจก.สังคมนาสุภาพ 104/34 หมู่ 1 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร 10210

รายชื่อผู้เข้าร่วมสัมมนาขั้นสุดท้าย (ต่อ)

ลำดับที่	รายชื่อ	ที่อยู่
กลุ่มผู้บริหาร		
1	พ.อ.หญิงบุญประกอบ สุนทรวิรุฑ	เลขที่ 57/18 หมู่บ้านรอยดึปาร์คแลนด์ ซอยท่าอิฐ ถนนรัตนธิเบศร์ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11100
2	คุณจันทร์เพ็ญ ถิมตั้ง	เลขที่ 79/189 ซอยสามัคคี 60/8 ถนนสามัคคี ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000
3	คุณสิทธิเดช แสงจันทร์	หจก.เกษตรชนรัฐ 72/45 หมู่ 7 ตำบลหนองแก อำเภอพระประทุมพญา จังหวัดสระบุรี 18120
ผู้ทรงคุณวุฒิ		
1	คุณชนวน รัตนวราหะ	ชมรมเกษตรอินทรีย์แห่งประเทศไทย ที่ทำการชั่วคราว ตึกสำนักงานพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตร ชั้น 4 กรมส่งเสริมการเกษตร แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900
2	คุณโรจน์ บุรุษรัตนพันธุ์	เลขที่ 128/400 พญาไทพลาซ่า ชั้น 37 ถนนพญาไท แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400
ผู้ตรวจสอบทางวิชาการด้านเกษตรอินทรีย์		
1	ศส. ดร.จันทรวีภา ธนะโสภณ	สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ
2	คุณอรพรรณ วิเศษสังข์	สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ
3	อาจารย์วีเชียร ผลวัฒนาสุข	สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ
ผู้เข้าร่วมสังเกตการณ์		
1	คุณสุดาร์ตน์ วีระกุล	สหกรณ์กรีนเนท
2	คุณจิรัช ทองปรีชา	เลขที่ 128/400 พญาไทพลาซ่า ชั้น 37 ถนนพญาไท แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400
3	คุณภัทรวดี ภูมิศักดิ์	สหกรณ์กรีนเนท
4	คุณไมเคิล คอมมันส์	สหกรณ์กรีนเนท
5	คุณทวี คำภีลา	เกษตรกร

รายชื่อผู้เข้าร่วมสัมมนาขั้นสุดท้าย (ต่อ)

ลำดับที่	รายชื่อ	ที่อยู่
ผู้เข้าร่วมสังเกตการณ์ (ต่อ)		
6	คุณวิณา คุรุทเงิน	สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์
7	คุณนิษฐา เพ็ญจันทิก	สหกรณ์กรีนเนท
8	คุณนิตยา พุททโกษา	
9	คุณศรินยา คำพิลา	เกษตรกร
10	คุณณาน สมภักดี	นักศึกษาริฎฎาโท คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาขาการจัดการเกษตรอินทรีย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
11	คุณวรรณพ เทพบัณฑิต	นักศึกษาริฎฎาโท คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาขาการจัดการเกษตรอินทรีย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
12	คุณชนกานต์ สุขสุสร	กรรมการผู้จัดการ บริษัทเอเซียโอโกรเทค เลขที่ 99/4 ม.7 ต.สนับทึบ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา
13	รศ.กษิตีศ อื้อเชียวชาญกิจ	รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาเทคโนโลยีการเกษตร คณะวิทยาศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
14	คุณอิงอร ไชยยศ	อาจารย์ประจำสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
15	คุณสุภฤกษ์ กลั่นประเสริฐ	กรมอุทยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืช
16	คุณวรินทร์ แก้วหินคำ	เจ้าหน้าที่เสริมสร้างศักยภาพและประสานพันธมิตร มูลนิธิชีวิตไท เลขที่ 86 ซ.ลาดพร้าว 110 (แยก 2) เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร 10310
17	คุณนาถพงศ์ พัฒนพันธ์ชัย	เจ้าหน้าที่ข้อมูลและเผยแพร่ มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย)
18	คุณคำตัน สุพรม	กลุ่มเกษตรอินทรีย์อำเภอสนมชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา
19	คุณศักดิ์ชัย ขาตาดี	ผู้จัดการมูลนิธิชีวเกษตรเพื่อสังคม เลขที่ 338 หมู่ 1 ต.ลาดกระบัง อ.สนมชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา

ภาพผู้เข้าร่วมสัมมนาชั้นสุดท้าย

